

Akademia Wychowania Fizycznego
im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu

Grzegorz Sobolewski

**Sporty zimowe na Rzeszowszczyźnie
w latach 1919–1989**

Promotor

prof. dr hab. Stanisław Zaborniak

Poznań 2023

Spis treści

Wstęp.....	5
Rozdział I. Podstawy rozwoju sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie w latach 1919–1989.....	13
1. Historyczne tło przemian społeczno–politycznych i gospodarczych badanego obszaru w latach 1919–1989.....	13
2. Uwarunkowania przyrodnicze Rzeszowszczyzny.....	19
3. Uwarunkowania klimatyczne Rzeszowszczyzny	25
Rozdział II. Tradycje sportów zimowych przed 1919 rokiem na ziemi Rzeszowskiej...28	
1. Narciarstwo klasyczne i alpejskie.....	28
2. Skoki narciarskie.....	36
3. Sprzęt narciarski.....	38
Rozdział III. Uwarunkowania materialno–kadrowe w sportach zimowych II RP.....42	
1. Obiekty.....	42
2. Sprzęt.....	45
3. Nakłady finansowe.....	50
4. Kadra szkoleniowa.....	52
Rozdział IV. Rozwój sportów zimowych w latach 1919–1939.....54	
1. Narciarstwo klasyczne i alpejskie.....	54
2. Skoki narciarskie.....	71
3. Hokej na lodzie.....	77
Rozdział V. Działalność konspiracyjna oraz straty ludzkie poniesione przez narciarzy Rzeszowszczyzny w trakcie drugiej wojny światowej.....80	

Rozdział VI. Warunki materialno–kadrowe w sportach zimowych w Polsce Ludowej..85	
1. Obiekty.....85	
2. Sprzęt i finansowanie działalności.....99	
3. Kadra szkoleniowa.....109	
Rozdział VII. Rozwój narciarstwa klasycznego i alpejskiego w latach 1945–1989.....120	
1. Początki organizacyjne narciarstwa.....120	
2. Narciarstwo w Dukli.....125	
3. Narciarstwo w Iwoniczu Zdroju.....127	
4. Narciarstwo w Klimkówce.....156	
5. Narciarstwo w Komańczy.....162	
6. Narciarstwo w Krośnie.....164	
7. Narciarstwo w Odrzykoniu.....181	
8. Narciarstwo w Rymanowie Zdroju.....187	
9. Narciarstwo w Ustrzykach Dolnych.....192	
10. Narciarstwo w Zagórzcu.....198	
11. Narciarstwo w Zarszynie.....199	
12. Narciarstwo w pozostałych miejscowościach Rzeszowszczyzny.....201	
Rozdział VIII. Skoki narciarskie w latach 1945–1989.....204	
Rozdział IX. Biathlon w latach 1945–1989.....214	
Rozdział X. Hokej na lodzie w latach 1945–1989.....224	
1. Hokej w Dębicy.....224	
2. Hokej w Jarosławiu.....227	
3. Hokej w Krośnie.....229	
4. Hokej w Mielcu.....231	
5. Hokej w Przemyśle.....232	
6. Hokej w Rzeszowie.....234	
7. Hokej w Sanoku.....240	
8. Hokej w Stalowej Woli.....251	

Zakończenie.....	252
Bibliografia.....	269
Wykaz fotografii.....	285
Wykaz rycin.....	289
Wykaz tabel.....	290
Indeks nazwisk.....	291
Wykaz skrótów.....	299
Streszczenie.....	301
Summary.....	303

Wstęp

Aleksander Bobkowski, założyciel i w latach 1921-1923 oraz 1925-1939 prezes Polskiego Związku Narciarskiego napisał w 1926 roku: *Kto raz przynajmniej w życiu zdecydował się rzucić w zawrotnym pędzie w powietrze, z progu wielkiej skoczni, kto – bez skrzydeł samolotu, sam jeden jak ptak zawisł w powietrzu, dotykając wzrokiem jedynie wierzchołków najwyższych drzew i dalekie doliny i góry – ten wie, że póki żyje, nie spotka on w sporcie niczego, co by wymagało takiego skupienia nerwowego, tyle uwagi i zręczności, jak właśnie skok narciarski¹.*

Myśląc o sportach zimowych, należy zacytować również opinię o wartości narciarstwa wyrażoną w czasopiśmie „Start” z 1927 roku: *Wartość narciarstwa jako sportu jest bardzo wielka. Uprawiamy go w idealnych warunkach higienicznych. Wpływ narciarstwa na ustrój fizyczny człowieka jest doskonale wszechstronny. Jak wiele radości i przyjemności daje sport ten swoim adeptom, wie o tym każdy, kto choć raz narty przypiął do butów lub choć raz patrzył na treningi narciarskie².*

Andrzej Krygowski, narciarz wywodzący się z Rzeszowszczyzny, tak po latach wspominał początki swojego narciarstwa w Odrzykoniu: *Będąc dzieckiem, każda wyprawa w góry, dalej niż kilometr od domu, to była wielka przygoda. Odrzykoń dawał nam szansę odnaleźć niespotykane piękne zakątki o jakich dzisiaj można tylko pomarzyć. Dziewicza przyroda i nieskrępowany do niej dostęp. Lata siedemdziesiąte XX wieku, to lata naszego odrzykońskiego narciarstwa biegowego, o którym, wraz ze mną nie zapomni do końca życia zapewne wiele koleżanek i kolegów ze szkolnej ławki. To był nasz odrzykoński, narciarski zawrót głowy. Byliśmy szczęśliwi i zdrowi jak dzwon na odrzykońskim kościele. Godziny przemarzniętych palców rąk i nóg nie stwarzały nigdy żadnych problemów zdrowotnych. Byliśmy zdrowi, szczupli, wysocy, pełni energii, weseli. Porównajmy do nas dzisiejsze dzieciaki³.*

Do podjęcia tematu związanego z rozwojem sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie⁴ skłoniły mnie moje zainteresowania związane z tymi dyscyplinami, głównie narciarstwem zjazdowym, które uprawiam od najmłodszych lat. Również dziś, jako nauczyciel akademicki, prowadzę zajęcia z narciarstwa zjazdowego

¹ A. Bobkowski: *Podręcznik narciarstwa*, Warszawa – Kraków 1926.

² „Start” 1927, Nr 16, s. 2.

³ A. Krygowski: *Moje wspomnienia* [w:] J. Filip (red.): *Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, Wydawnictwo Ruthenus, Krosno 2013. dz. cyt., s. 76.

⁴ M. Karaś: *O ludowych gwarach Rzeszowszczyzny* [w:] J. Okoniowa (red.), *Studia dialektologiczne*. Instytut Języka Polskiego, t. 3, Polska Akademia Nauk, 2006. s. 343.

ze studentami wychowania fizycznego. Przekazuję im nie tylko wiedzę praktyczną, ucząc techniki na stoku, ale także wiedzę teoretyczną oraz tradycje narciarstwa na świecie, w Polsce i w naszym regionie. Przygotowując się do tych zajęć, przeglądając źródła, dostrzegłem brak całościowego opracowania tematu związanego ze sportami zimowymi na Rzeszowszczyźnie. Wiele z nich ma charakter rozproszony, swoją tematyką obejmują często wybraną dyscyplinę, działalność klubową, a czasami rozwój dyscypliny w mieście, miasteczku, wiosce. Pojawiają się przy okazji, w różnych wydawnictwach o podobnej tematyce.

Jak bogata w tradycje sportów zimowych jest Rzeszowszczyzna, świadczą między innymi obiekty sportowe. Część z nich, mimo wielu problemów, przeżywa nadal swój rozkwit, są modernizowane, unowocześniane. Trenują na nich zawodnicy, szkolone są dzieci i młodzież, organizowane są na nich zawody różnej rangi. Wśród tych tętniących życiem obiektów są także miejsca, o których już dawno zapomniano, które uległy zniszczeniu. Często po ich świetności pozostały tylko wspomnienia byłych zawodników, trenerów czy działaczy. Rzeszowszczyzna doczekała się także zawodników, którzy reprezentowali Polskę w dyscyplinach zimowych, którzy liczyli się w rywalizacji krajowej. Wielu z nich po ukończeniu kariery zawodniczej, już jako trenerzy zajęło się szkoleniem zawodników.

Podjąłem próbę przedstawienia rozwoju sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie jako procesu, wskazując przy tym na czynniki determinujące ich rozwój. W pracy uwzględniono uwarunkowania natury geograficznej, klimatycznej oraz historyczne tło przemian społeczno-politycznych i gospodarczych badanego obszaru. Nie można pominąć istotnych czynników, jakimi są baza sportowa, ludzie związani ze sportami zimowymi, czyli kadra trenerska i instruktorska, zawodnicy, działacze i miłośnicy gdyż to przy ich zaangażowaniu dokonywał się rozwój poszczególnych dyscyplin zimowych na Rzeszowszczyźnie.

Badaniami objęto obszar geograficznie określany jako Rzeszowszczyzna, którym przyjęto określać tereny województwa rzeszowskiego (1945–1975), a następnie wydzielono z niego województwa: krośnieńskie, przemyskie, rzeszowskie i tarnobrzeskie z ich funkcjonowaniem w okresie PRL (do 1989 roku). Podkreślić należy, że nazwa Ziemia Rzeszowska, Rzeszowszczyzna, a zatem region rzeszowski wiązały się przede wszystkim z centralnym położeniem miasta Rzeszów w omawianym regionie⁵.

⁵ J. Wrona: *Rzeszowskie*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1996, s. 7.

Ramy chronologiczne obejmują lata 1919–1989. Wyznaczone są one z jednej strony przez powstanie państwa polskiego w nowych granicach po pierwszej wojnie światowej, poprzez drugą wojnę światową, okres PRL-u, aż do zmian ustrojowych w 1989 roku. Przyjęte w ten sposób cezury czasowe pozwolą mi na opis wyników badań w różnych okresach polityczno-administracyjnych kraju. Ukazany zostanie również ten czas, w którym rozwój infrastruktury sportowej, klubów sportowych i związków uzależniony był całkowicie od państwa.

Teren objęty badaniami prezentuje poniższa rycina.

Ryc. 1. Teren objęty badaniami geograficznie określany jako Rzeszowszczyzna

Źródło: opracowanie własne.

Celem pracy jest syntetyczne przedstawienie rozwoju i osiągnięć sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie w latach 1919–1989. Problemem badawczym jest odtworzenie dziejów sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie oraz ukazanie mechanizmów warunkujących jego rozwój.

Z przeprowadzonych badań, dotyczących rozwoju sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie, wynika, że w analizowanym okresie następował rozwój tych dziedzin kultury fizycznej, nie jest natomiast ustalone, jakie czynniki go stymulowały, jakie natomiast spowalniały.

Cele szczegółowe:

1. Zaprezentowanie czynników mających wpływ na rozwój sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie.
2. Omówienie rozwoju poszczególnych dyscyplin zimowych w latach 1919–1939.
3. Przedstawienie uwarunkowań materialno–kadrowych w sportach zimowych w latach II RP.
4. Przedstawienie nielegalnej działalności w okresie II wojny światowej oraz strat w dziedzinie sportów zimowych.
5. Omówienie rozwoju poszczególnych dyscyplin zimowych w latach 1945–1989.
6. Zaprezentowanie warunków materialno–kadrowych w sportach zimowych w Polsce Ludowej.
7. Zaprezentowanie miejsca sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie na tle dorobku sportów zimowych w Polsce.

Rozwój sportów zimowych związany jest z przebiegiem różnorodnych procesów społecznych, politycznych i gospodarczych, które dokonały się w obrębie wielu okresów historycznych. Tradycje sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie skłaniają do podjęcia szerszej próby prześledzenia i weryfikacji aspektów oraz czynników rozwojowych. Z tego powodu na potrzeby niniejszej pracy odtworzono dzieje sportów zimowych (narcciarstwa, biathlonu, hokeja) na Rzeszowszczyźnie, ukazano mechanizmy oraz czynniki zewnętrzne i wewnętrzne wpływające na ich tempo rozwoju.

Analiza szeregu czynników umożliwiających ocenę rozwoju sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie pozwoliła na sformułowanie szeregu pytań badawczych:

1. Jaki był wpływ sytuacji społeczno–politycznej na rozwój sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie?
2. Czy możliwości rozwoju sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie do 1989 roku ściśle zależały od sytuacji gospodarczej i przyrodniczej?

3. Jakie efekty w kontekście rozwoju sportów zimowych przynosiła praca z młodzieżą?
 4. Jak na Rzeszowszczyźnie rozwijały się sporty zimowe na terenach wiejskich?
 5. Na których miejscach plasowały się poszczególne kluby sportowe Rzeszowszczyzny w hierarchii osiągnięć sportowych (w skali badanego regionu) w okresie największego ich rozwoju?
 6. Czy stan infrastruktury umożliwiającej uprawianie sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie był zadowalający?
 7. Jak przebiegało szkolenie w dziedzinie sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie?
- Podstawę źródłową badanego tematu stanowią dokumenty archiwalne, źródła drukowane, opracowania, publikacje prasowe, dane statystyczne oraz relacje pisemne.

W pracy zastosowano następujące metody badawcze: krytyka zgromadzonych źródeł, dedukcja i indukcja, analiza zgromadzonych źródeł. Pomocniczo, dla zobrazowania różnic w dynamice rozwoju poszczególnych dyscyplin w poszczególnych okresach, wykorzystano również metodę porównawczą.

W koncepcji pracy przyjęto układ chronologiczny. Całość pracy przedstawia się następująco: wstęp, dziesięć rozdziałów głównych, zakończenie, wykaz literatury, wykaz fotografii, wykaz tabel, wykaz rycin, wykaz nazwisk oraz streszczenie w języku angielskim.

Rozdział pierwszy poświęcono podstawom rozwoju sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie. Uwzględniono w nim historyczne tło przemian społeczno-politycznych i gospodarczych badanego obszaru, a także uwarunkowania przyrodnicze i klimatyczne.

W rozdziale drugim zaprezentowano tradycje sportów zimowych przed 1919 rokiem. Scharakteryzowano ówczesne narciarstwo klasyczne i alpejskie, pierwsze próby skoków narciarskich oraz opisano dostępny wówczas na Rzeszowszczyźnie sprzęt narciarski.

W rozdziale trzecim scharakteryzowano uwarunkowania materialno-kadrowe w sportach zimowych na terenie Rzeszowszczyzny w latach międzywojennych. Omówiono dostępne wtedy pierwsze obiekty, scharakteryzowano sprzęt narciarski, zaprezentowano nakłady finansowe, które łożono na sporty zimowe, a także przedstawiono kadrę szkoleniową.

Rozdział czwarty poświęcono rozwojowi sportów zimowych w latach 1919–1939. Zaprezentowano rozwijające się szeroko na badanym terenie narciarstwo klasyczne

i alpejskie, przedstawiono ewolucję ówczesnych skoków narciarskich oraz pierwsze drużyny hokeja na lodzie.

Rozdział piąty poświęcono stratom ludzkim (wśród narciarzy Rzeszowszczyzny) w czasie drugiej wojny światowej. Zaprezentowano także działalność konspiracyjną prowadzoną przez przedwojennych narciarzy.

W rozdziale szóstym szczegółowo omówiono rozwój narciarstwa klasycznego i alpejskiego w latach 1945–1989 w Krośnie, Iwoniczu Zdroju, Klimkówce, Rymanowie Zdroju, Odrzykoniu, Ustrzykach Dolnych, Zarszynie, Dukli, Zagórz, Komańczy a także wielu innych miejscowościach Rzeszowszczyzny.

Rozdział siódmy poświęcono powojennemu rozwojowi skoków narciarskich, a rozdział ósmy zawodnikom biathlonu na badanym terenie. W rozdziale dziewiątym przedstawiono drużyny hokeja na lodzie z Sanoka, Rzeszowa, Krosna, Jarosławia, Przemyśla, Stalowej Woli, Dębicy, Mielca.

W rozdziale dziesiątym, ostatnim scharakteryzowano warunki materialno–kadrowe w sportach zimowych w Polsce Ludowej. Przedstawiono dostępne wtedy obiekty, sprzęt oraz finansowanie działalności i kadre szkoleniową.

Część opisową pracy zamyka zakończenie.

Opracowując niniejszą pracę wykorzystano informacje z epoki. Z pośród pozycji piśmiennictwa najbardziej wartościowe okazały się: W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, S. Fryc: *Z dziejów klubu sportowego „Legia”*, S. Fryc: *Z dziejów klubu sportowego „Krośnianka”*, Muzeum Rzemiosła, , R. Józwick: *Czy nawiążemy do tradycji? Przemyśkie Towarzystwo Narciarzy, Kartki z historii kultury fizycznej i turystyki 1945–1964*, , M. Dudryk: *Przewodnik narciarski po terenach Karpat Wschodnich*, S. Fryc: *W kręgu Karpat*, F. Kiryk: *Krosno w okresie międzywojennym* [w:] J. Garbacik (red.): *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*, J. Michalak: *Z dziejów iwonickiego narciarstwa 1925–1975*, W. Krukar, P. Luboński: *Beskid Niski*, K. Krzesiwo: *Rozwój i funkcjonowanie stacji narciarskich w polskich Karpatach*, S. Zaborniak, P. Król: *Skoki narciarskie w Polsce (1907–1939)*, S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, S. Barabasz: *Wspomnienia narciarza*.

Cenne okazały się również inne publikacje z zakresu sportów zimowych w Polsce i na podkarpaciu: A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, Z. Bielczyk, S. Ziobrzyński: *Narciarstwo*, A. Bobkowski, Podręcznik narciarski, J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu*

w latach 1946–1996, Z. Czerski, J. Kusiba, R. Łyczko, Z. Mermont, H. Owoc: *Krośnieński Klub Narciarski*, T. Drozdek–Małolepsza: *Narciarstwo kobiet w Polsce (1919–1939)*, S. Drążdżewski: *Upowszechnianie kultury fizycznej wśród młodzieży i dorosłych mieszkańców wsi w latach 1944–1972*, J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, M. Klimaszewski: *Geomorfologia Polski*, J. Kondracki: *Geografia regionalna Polski*, S. Kłos: *Województwo rzeszowskie*, J. Kurtyka (red.): *Konspiracja i opór społeczny na Podkarpaciu w okresie PRL*, S. Krasicki, J. Forteckci, J. Bisaga: *Narciarstwo sportowe*, R. Krasowski, W. Nadolski, P. Król: *Beginnings of the Jewish skiing in Poland (1919–1939)*, P. Król: *Społeczny zasięg kultury fizycznej na ziemi tarnobrzeszkiej (1975–1998)*, J. Krzyżanowski: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995. Czasy i ludzie*, J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, Wydawnictwa Klubu Sportowego „Górnik”, J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju, z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, C. Michalski, L. Rak: *Teoria i praktyka treningu narciarskiego w latach 1919–1939*, [w:] L. Rak, E. Małolepszy (red.): *Narciarstwo polskie 1888–2008*, Michalski, L. Rak: *Teoria i praktyka treningu narciarskiego w latach 1919–1939*, [w:] L. Rak, E. Małolepszy (red.): *Narciarstwo polskie 1888–2008*, G. Michalewski, *Stal Sanok – sekcja hokeja na lodzie*, F. Mojak: *Obiekty, Urządzenia, sprzęt biathlonowy i jego rozwój* w: F. Mojak (red.), *Na nartach z karabinem*, F. Mojak: *Trochę historii narciarstwa* [w:] F. Mojak (red.), *Jubileusz 50-lecia MKS–MUKS „Podkarpacie”*, F. Mojak: *Polski Biathlon*, L. Rak: *Zarys ewolucji sprzętu narciarskiego*, E. Roszkowska: *Narciarstwo w armii austro–węgierskiej do 1914 r.*, [w:] L. Rak, E. Małolepszy (red.): *Narciarstwo polskie 1888–2008*, S. Zaborniak: *Sportowe organizacje studenckie Lwowa i Krakowa działające przed rejestracją Akademickiego Związku Sportowego w 1909 r.*, [w:] *Akademicka kultura fizyczna na przełomie stuleci, Tom II, Uwarunkowania historyczne*, S. Zaborniak: *Podstawy prawne polskich stowarzyszeń sportowych ze szczególnym uwzględnieniem Galicji na przełomie XIX/XX wieku* [w:] A. Nowakowski, S. Zaborniak (red.): *Szkice z dziejów kultury fizycznej. Uwarunkowania historyczne*, J. Ząbkiewicz: *Sport i rekreacja*, [w:] F. Kiryk (red.): *Sanok. Dzieje miasta*, M. Zdarsky: *Die Lilienfelder Skilauf–Technik*.

Do istotnych materiałów wykorzystanych w dysertacji należy zaliczyć prasę, w tym: „Dziennik Polski”, „Echo Załogi”, „Gazeta Górska”, „Gazeta Rzeszowska”, „Gazeta Sanocka”, „Głos Krośnieński”, „Gościńiec”, „Kultura Fizyczna”, „Na Nartach”,

„Nowy Dziennik”, „Nowiny”, „Nowiny Rzeszowskie”, „Podkarpacie”, „Przegląd Narciarski”, „Przegląd Sportowy”, „Raz, Dwa, Trzy”, „Sport”, „Sport Wyczynowy”, „Stadjon”, „Start”, „Tempo”, „Turysta w Polsce”, „Turysta Polski”, „Tygodnik Sanocki”, „Wiadomości Fabryczne”, „Wierchy”, „Zima”, „Wiadomości ŻTK”, „Wschód”, „Wychowanie Fizyczne”, „Zew Rzeszowa”, „Ziemia Przemyska”.

Skorzystano również ze stron internetowych, informatorów, pamiętników, zasobów archiwalnych. Szczegółowe zestawienie źródeł zamieszczono na końcu niniejszej pracy.

Rozdział I. Podstawy rozwoju sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie w latach 1919–1989

1. Historyczne tło przemian społeczno–politycznych i gospodarczych badanego obszaru w latach 1919–1989

Wyjaśnienie historycznego tła przemian społeczno–politycznych i gospodarczych Rzeszowszczyzny stanowi integralny element prób zmierzenia się z zadaniem naszkicowania rozwoju sportów zimowych na terenie Podkarpacia.

Wraz z pierwszym rozbiorem Polski, który miał miejsce w 1772 roku, Rzeszów, podobnie jak cały badany w niniejszej pracy region, znalazł się na ponad wiek w obrębie zaboru austriackiego. Peryferyjność Galicji w monarchii austro–węgierskiej potęgowała się na terenach rozciągających się pomiędzy Lwowem, a Krakowem. Był to teren pozbawiony większych ośrodków miejskich oraz początkowo nieodgrywających znacznej roli, również w sensie gospodarczym⁶.

W myśl decyzji Ferdynanda I w 1845 roku Rzeszów stał się miastem wolnym. Rzeszowszczyzna zaczęła się w tym okresie rozwijać wyjątkowo szybko. Przyspieszenie nastąpiło zwłaszcza od połowy XIX wieku, kiedy ziemie te uzyskały znaczną autonomię w ramach monarchii austro–węgierskiej⁷.

Jak zauważa S. Zaborniak, pomimo autonomii na omawianym terenie galicyjskim (szczególnie w pierwszej połowie XIX wieku), warunki do uczestnictwa w kulturze fizycznej, a tym bardziej do tworzenia towarzystw sportowych, były niesprzyjające. Sytuacja ta związana była przede wszystkim z:

- zbyt małą świadomością i potrzebą studentów dotyczącą uczestnictwa w aktywności sportowej,
- brakiem wzorów,
- brakiem kadry i bazy sportowej,

⁶ J. Motylewicz: *Przemiany gospodarcze, demograficzne oraz ustrojowe* [w:] F. Kiryk (red.), *Dzieje Rzeszowa*, Wydawnictwo KAW, Rzeszów 1994, s. 221.

⁷ J. Malczewski: *Dzieje Rzeszowa do 1914 roku*, Wydawnictwo Muzeum Okręgowego, Rzeszów 1985, s. 32.

– niechęci zaborcy do przyzwalania na wszelkie inicjatywy strony polskiej⁸.

Powyższa sytuacja ulegała poprawie wraz ze stopniowym wprowadzeniem przez władze austriacką na terenie Galicji autonomii samorządowej⁹.

Położenie badanego obszaru na ważnym ówczesnie szlaku komunikacyjnym sprzyjało rozwojowi handlu. W latach 1858–1861 Rzeszów otrzymał połączenie kolejowe zarówno z Krakowem, jak i Lwowem. Ranga Rzeszowszczyzny podnosiła się w drugiej połowie XIX wieku wraz z rozwojem poziomu szkolnictwa. Do 1914 roku znacznemu wzrostowi liczby ludności miast regionu nie towarzyszył jednak rozwój przemysłu. Na Rzeszowszczyźnie nie było dużych ośrodków przemysłowych¹⁰. W Galicji silna była natomiast emigracja, w tym również za ocean¹¹.

Analizowany w niniejszej pracy region nie został objęty powstaniami niepodległościowymi w XIX wieku¹². Specyficzny ustrój dziewiętnastowiecznej Galicji wyrażał się w bardzo licznych sprzecznościach. Najjaskrawszą z nich był dysonans pomiędzy lojalizmem wobec zaborcy a niezwykle energiczną działalnością patriotyczno-wychowawczą, która z czasem zaowocowała na tych terenach zaskakująco silnym zrywem legionowym, poprzedzonym znacznie wcześniej działalnością regionalnych struktur Związku Strzeleckiego a także Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” (tę inicjatywę organizacyjną zgodną z austriackim cywilnym kodeksem praw ABGB § 9, należy uznać za historycznie prekursorską w zorganizowanym rozwoju akademickiej kultury fizycznej)¹³.

Miasta Rzeszowszczyzny ucierpiały poważnie w wyniku działań wojennych w latach 1914–1918. W początkowej fazie wojny Rzeszów na krótko znalazł się w rękach rosyjskich. W roku 1915 miasto ponownie zajęły wojska austro-węgierskie oraz niemieckie. Ten stan utrzymał się do listopada 1918 roku.

Po ogłoszeniu przez Polskę niepodległości, w wyniku reformy administracyjnej, badany obszar znalazł się w latach 1918–1939 na zachodnich peryferiach województwa

⁸ S. Zaborniak: *Sportowe organizacje studenckie Lwowa i Krakowa działające przed rejestracją Akademickiego Związku Sportowego w 1909 r.*, [w:] *Akademicka kultura fizyczna na przełomie stuleci*, Tom II, *Uwarunkowania historyczne*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2015, s. 15.

⁹ Ibidem, s. 16.

¹⁰ A. Zielecki: *Z przeszłości Rzeszowa*, Rzeszów 1995, s. 148.

¹¹ J. Motylewicz: *Przemiany gospodarcze, demograficzne oraz ustrojowe*, [w:] F. Kiryk (red.): *Dzieje Rzeszowa*, dz. cyt., s. 223.

¹² J. Malczewski: *Dzieje Rzeszowa do 1914 roku*, dz. cyt., s. 34.

¹³ S. Zaborniak: *Podstawy prawne polskich stowarzyszeń sportowych ze szczególnym uwzględnieniem Galicji na przełomie XIX/XX wieku* [w:] A. Nowakowski, S. Zaborniak (red.): *Szkice z dziejów kultury fizycznej. Uwarunkowania historyczne, prawne i regionalne*. Rzeszów 2004, s. 29–41.

lwowskiego. Stosunkowo silne oddziaływanie Krakowa oraz Lwowa degradowało ośrodki miejskie Rzeszowszczyzny do roli niewiele znaczących miast powiatowych¹⁴.

Pierwsze piętnaście lat niepodległości to czas słabo rozwiniętego przemysłu w regionie. Zakłady przemysłowe były stosunkowo małe, produkcja zaś niejednokrotnie niskiej jakości. Kryzys, który nastąpił po 1929 roku doprowadził do upadku wielu przedsiębiorstw Rzeszowszczyzny. Stopa bezrobocia w 1935 roku wynosiła 20%. Zatrudnienie w przemyśle spadło drastycznie – w porównaniu do 1929 roku ponad dwukrotnie¹⁵. W opracowanym w 1936 roku przez Eugeniusz Kwiatkowskiego „4-letnim planie inwestycyjnym”, wyznaczono ziemiom położonym w widłach Wisły oraz Sanu zadanie tzw. trójkąta bezpieczeństwa. To tutaj miały być skupione najważniejsze zakłady przemysłu zbrojeniowego w ramach COP (Centralnego Okręgu Przemysłowego). Chociaż plan Kwiatkowskiego nie został zrealizowany do końca (stosunkowo duży odsetek fabryk ruszył z produkcją niemal w przeddzień wojny), rozmach tego projektu a także nadzwyczajna energia ówczesnych władz bez wątpienia zadecydowały o jednym z najtrwalszych przeobrażeń Rzeszowszczyzny. Pozytywne skutki planu Kwiatkowskiego Rzeszowszczyzna odczuwa po dzień dzisiejszy¹⁶.

Jedną z najważniejszych inwestycji zlokalizowanych w Rzeszowie były Polskie Zakłady Lotnicze – Wytwórnia Silników nr 2. W zakładach tych produkowano silniki do bombowców „Łoś”). Niezwykle ważna z punktu widzenia inwestycyjnego była również Fabryka Obrabiarek H. Cegielskiego (pokrywała ona około 1/3 krajowego zapotrzebowania na obrabiarki). W analizowanym okresie, zatrudnienie w przemyśle wzrosło do 6 tys. osób (w porównaniu do zaledwie 1,6 tys. w 1935 roku)¹⁷.

Po wybuchu II wojny światowej – od października 1939 roku aż do końca okupacji niemieckiej Rzeszów jako miasto powiatowe znalazł się w obrębie tzw. dystryktu krakowskiego Generalnego Gubernatorstwa¹⁸.

Teren objęty badaniami należał w okresie okupacji do silniejszych w Polsce regionów ruchu oporu. Działy tu Armia Krajowa oraz Bataliony Chłopskie. Istniejący od 1943 roku Podokręg Armii Krajowej Rzeszów skupiał powołane już

¹⁴ J. Motylewicz: *Przemiany gospodarcze, demograficzne oraz ustrojowe* [w:] F. Kiryk (red.): *Dzieje Rzeszowa*, dz. cyt., s. 223.

¹⁵ A. Zielecki: *Z przeszłości Rzeszowa*, dz. cyt., s. 152.

¹⁶ J. Motylewicz: *Przemiany gospodarcze, demograficzne oraz ustrojowe* [w:] F. Kiryk (red.): *Dzieje Rzeszowa*, dz. cyt., s. 224.

¹⁷ J. Basta: *Encyklopedia Rzeszowa*, Rzeszów 2004, s. 507.

¹⁸ K. Wójcik: *Rzeszów w latach drugiej wojny światowej*, Wydawnictwo Instytutu Europejskich Studiów Społecznych, Rzeszów 1998, s. 161.

w 1940 roku cztery Inspektoraty Armii Krajowej: Rzeszów, Mielec, Przemyśl, Jasło, które podlegały okręgowi krakowskiemu i pokrywały się w znacznym stopniu z granicami obecnego województwa podkarpackiego.

W 1944 roku struktury podziemne liczyły w regionie około sześćdziesiąt tysięcy zaprzysiężonych. Niewątpliwym i znacznym sukcesem struktur Armii Krajowej było prowadzenie konspiracji, która do końca okupacji nie została przez Niemców rozpracowana. W 1944 roku w ramach przeprowadzonej akcji „Kośba” przeprowadzono w Rzeszowie udany zamach na aktywnych funkcjonariuszy rzeszowskiego gestapo.

W lecie 1944 roku powstała tzw. „Rzeczpospolita Iwonicza”¹⁹ – obszar wokół Iwonicza-Zdroju, który został utworzony przez żołnierzy Armii Krajowej w wyniku przeprowadzonej z sukcesem akcji „Burza”, która miała miejsce 26 lipca 1944 roku. Żołnierze Armii Krajowej utrzymywali w swoich rękach tereny „Rzeczpospolitej Iwoniczkiej” do września 1944 roku, do czasu wkroczenia Armii Czerwonej²⁰. W okolicach Krosna zorganizowano polowy szpital Armii Krajowej – jego inicjatorem był mjr. dr Józef Aleksiewicz²¹. Niepowodzeniem natomiast skończyły się liczne próby przedarcia na pomoc powstańczej Warszawie²².

Zajęcie terenów Podkarpacia przez Armię Czerwoną nie dla wszystkich jego mieszkańców oznaczało natychmiastową możliwość powrotu do normalnej pracy i życia²³. Region był w tym okresie obszarem funkcjonowania konspiracji poakowskiej²⁴.

Pierwsze lata powojenne miały dla Rzeszowszczyzny doniosłe skutki zarówno polityczne, jak i demograficzne. Już w 1945 roku po raz pierwszy wytyczono granice regionu południowo-wschodniego w postaci bardzo zbliżonej do istniejących obecnie. Na wskutek utraty Lwowa oraz stosunkowo dużego oddalenia Krakowa podjęto decyzję o promocji nowego ośrodka wojewódzkiego. Ponieważ z wielu względów nie mógł to być Przemyśl (znaczną niepewność co do przyszłych losów miasta, które leżało przy granicy z ZSRR), władze centralne podjęły decyzję o wyborze Rzeszowa, który już w 1944 roku stał się de facto nową stolicą regionu (de iure w 1945 roku)²⁵.

¹⁹ K. Nycz: *Szlakiem iwoniczkiej partyzantów 1939–1945*, Wydawnictwo Roksana, Krosno 2000, s. 9.

²⁰ K. Nycz: *Rzeczpospolita Iwonicza. Wspomnienie z tamtych dni*, Wyd. Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Rzeszów 1995, s. 45.

²¹ <http://www.sanato.eu>, dostęp: 17.10.2017.

²² R. Wnuk: *Atlas polskiego Podziemia Niepodległościowego 1944–1956*, Wydawnictwo IPN, Warszawa 2007, s. 166.

²³ Z. Nawrocki: *Zamiast wolności. UB na Rzeszowszczyźnie 1944–1949*, Wydawnictwo Instytutu ESS, Rzeszów 1998, s. 30.

²⁴ R. Wnuk: *Atlas polskiego Podziemia Niepodległościowego 1944–1956*, dz. cyt., s. 167.

²⁵ J. Marek: *Nie ma już starego Rzeszowa* [w:] M. Malikowski, H. Jadam (red.): *Rzeszowianie o sobie i o swoim mieście*, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego w Rzeszowie, Rzeszów 1979, s. 54.

Na przełomie 1944/1945 roku Rzeszów (podobnie jak Lublin), należał do największych miast, w których lokowano instytucje nowej władzy. Przyczyniło się to do napływu wysoko wykwalifikowanej kadry. Był to czas społeczno-politycznej i gospodarczej prosperity Rzeszowszczyzny oraz nadziei na dalszy, energiczny rozwój regionu²⁶.

Awans województwa rzeszowskiego w okresie PRL-u, zwłaszcza od lat sześćdziesiątych XX wieku, był niewątpliwie imponujący. Dużym uproszczeniem byłoby upatrywanie przyczyn rozwoju wyłącznie w trosce władz wojewódzkich, uosabianych w latach 1956–1970 przez jednego z najważniejszych wówczas działaczy w kraju, rzeszowskiego I sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PZPR Władysława Kruczka²⁷.

W tamtych latach Rzeszów był stolicą wielkiego województwa Rzeszowskiego, które pokrywało się w znacznym stopniu z obecnymi granicami Podkarpacia. Systematyczne budowanie jedności społecznej, historyczno-kulturowej a także ekonomicznego wzrostu wielu miast regionu Rzeszowszczyzny, przerwała reforma administracyjna z 1975 roku. Zgodnie z założeniami reformy, podzielono region na cztery nowoutworzone województwa: rzeszowskie, krośnieńskie, tarnobrzeskie i przemyskie. Skutki tego podziału były pod wieloma względami negatywny, zwłaszcza w aspekcie ekonomicznym – wprowadzał nowe, sztuczne granice, które tworzyły stosunkowo słabe i niesamodzielne jednostki²⁸.

Niemniej jednak całe Podkarpacie w latach 1945–1989 było regionem, w którym dokonywały się ogromne przemiany, przede wszystkim o charakterze społecznym. Wielu nowych mieszkańców miast badanego obszaru – to ludność napływowa, przeważnie ze wsi i mniejszych miejscowości (np. w 1989 roku w Rzeszowie 70% ówczesnych mieszkańców było ludnością napływową)²⁹.

Podobnie rzecz się miała z innymi ośrodkami miejskimi. Sanok, Krosno, Mielec, Przemyśl, Jasło były dla nowych mieszkańców miejscami atrakcyjnymi pod względem możliwości znalezienia pracy, zdobycia wykształcenia oraz awansu społecznego.

²⁶ J. Marek: *Nie ma już starego Rzeszowa* [w:] M. Malikowski, H. Jadam (red.): *Rzeszowianie o sobie i o swoim mieście*, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego w Rzeszowie, Rzeszów 1979, s. 55.

²⁷ M. Malikowski: *Drogi socjalistycznej urbanizacji na przykładzie Rzeszowa*, Wydawnictwo WSP w Rzeszowie, Rzeszów 1991, s. 113.

²⁸ Ibidem: s. 116.

²⁹ A. Bonusiak: *Dzieje Rzeszowa*, Wydawnictwo Mitel, Rzeszów 2012, s. 87.

Znacznie gorzej oceniano te miasta od strony funkcjonowania usług, czy możliwości realizacji aspiracji kulturalnych³⁰.

Rozwojowi Rzeszowszczyzny towarzyszył niewątpliwy postęp w tworzeniu prężnego ośrodka akademickiego w Rzeszowie. Już w 1951 roku powstała Wieczorowa Szkoła Inżynierska, a w 1963 roku Wyższa Szkoła Inżynierska – przekształcona z czasem (w 1974 roku) w Politechnikę Rzeszowską imienia Ignacego Łukasiewicza. Stosowną Decyzją Rady Ministrów w 1965 roku powstała w Rzeszowie Wyższa Szkoła Pedagogiczna. W mieście oraz regionie otwarte zostały również filie uczelni wyższych spoza Podkarpacia, w tym: lubelskiego UMCS-u a także krakowskiej Akademii Rolniczej³¹.

W połowie 1980 roku powstały we wszystkich miastach wojewódzkich południowowschodniej Polski Międzyzakładowe Komitety Założycielskie NSZZ „Solidarność”. Jesienią 1981 roku liczebność związku szacowano na około pół miliona członków³². W latach 1975–1999 Rzeszowszczyzna była jednostką administracyjną, której znaczenie miało mniejszy rozmiar niż w latach wcześniejszych. Wraz z nową reformą administracyjną przeprowadzoną w 1999 roku odżyły spory mieszkańców Podkarpacia o kształt nowego województwa, a także o to, czy Rzeszów powinien otrzymać administracyjną rangę zbliżoną do tej przed 1975 rokiem³³.

³⁰ M. Malikowski: *Studium socjologiczne na przykładzie społeczeństwa miasta Rzeszowa*, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego w Rzeszowie, Rzeszów 1984, s. 43.

³¹ A. Bonusiak: *Dzieje Rzeszowa*, dz. cyt., s. 88.

³² J. Kurtyka (red.): *Konspiracja i opór społeczny na Podkarpaciu w okresie PRL*, Wydawnictwo Fort, Przemyśl 2007, s. 11.

³³ A. Bonusiak: *Dzieje Rzeszowa*, dz. cyt., s. 89.

2. Uwarunkowania przyrodnicze Rzeszowszczyzny

Sporty zimowe, a w szczególności narciarstwo zjazdowe, wymagają specjalnych walorów środowiska przyrodniczego, głównie odpowiednich warunków śniegowych oraz urozmaiconej rzeźby terenu.

Obszar Rzeszowszczyzny jest bardzo zróżnicowany, zarówno pod względem ukształtowania terenu, jak również budowy geologicznej. Region ten wchodzi w obręb górskiego pasma łuku karpackiego oraz obniżenia podkarpackiego³⁴.

Badany na potrzeby niniejszej pracy teren obejmuje Kotlinę Sandomierską, Pogórze Karpackie oraz Bieszczady a także częściowo Beskid Niski, a także takie miasta, jak m.in.: Rzeszów, Dębica, Dukla, Iwonicz Zdrój, Jarosław, Klimkówka, Komańcza, Krosno, Odrzykoń, Przemyśl, Rymanów Zdrój, Sanok, Stalowa Wola, Ustrzyki Dolne, Zagórz.

Zróżnicowane ukształtowanie i geologia terenu decydują m.in. o hydrografii, klimacie, bogactwie flory i fauny, glebach i zasobach surowcowych. Na obszarze Rzeszowszczyzny przebiega wododział pomiędzy zlewiskiem Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego³⁵. Istotną cechą badanego obszaru jest dominujące oddziaływanie mas powietrza kontynentalnego, które kształtowane jest przez wpływ Pogórza Karpackiego i Karpat. Górską część województwa należy do karpackiego regionu klimatycznego. We wspólnym regionie klimatycznym krakowsko–sandomierskim znalazła się nizinna część województwa³⁶.

Kotlina Sandomierska jest stosunkowo rozległym zapadliskiem o założeniu tektonicznym, zwanym w literaturze przedmiotu zapadliskiem przedkarpackim, wyerodowanym przez liczne rzeki, o kształcie zbliżonym do trójkąta. Kotlina Sandomierska wypełniona jest mioceńskimi osadami³⁷.

³⁴ E. Borcz–Mac, J. Drupka: *Analiza zasobów i możliwości rozwoju sektora turystyki w województwie podkarpackim*, Centrum Badań i Analiz Rynku, Kutno 2007, s. 65.

³⁵ E. Borcz–Mac, J. Drupka: *Analiza zasobów i możliwości rozwoju sektora turystyki...*, dz. cyt., s. 74.

³⁶ J. Groch, W. Kurek: *Turystyka*, dz. cyt., s. 280.

³⁷ J. Kondracki: *Geografia regionalna Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 65.

Ryc. 2. Kotlina Sandomierska

Źródło: <https://upload.wikimedia.org/>, dostęp: 10.10.2017.

Najwyższe partie kotliny wznoszą się na wysokość do około 280 m n.p.m.. Dna dolin leżą na wysokości od około 200 m n.p.m. u ich wylotu z Karpat do około 130 m n.p.m. w okolicach Małopolskiego Przełomu Wisły. Kotlina Sandomierska w całości leży w dorzeczu rzeki Wisły oraz jej dopływów karpackich: Dunajca, Raby, Sanu a także Wisłoki³⁸.

Pogórze Karpackie, rozciągające się stosunkowo szerokim pasem na południe od linii Dębica – Rzeszów – Jarosław – Przemyśl, charakteryzuje się łagodnymi i niezbyt wysokimi wzniesieniami, z licznymi obniżeniami, dolinami rzek a także rozległymi kotlinami³⁹. Ma charakter wyżyny składającej się z niewysokich wzniesień o wysokościach od około 350 m n.p.m. do około 600 m n.p.m.⁴⁰.

Zgodnie z regionalizacją Polski, Pogórze Karpackie dzieli się na Pogórze Zachodniobeskidzkie oraz Pogórze Środkowobeskidzkie. Zgodnie z przyjętym obszarem badania, w niniejszej pracy poddane analizie zostaną regiony Pogórza Środkowobeskidzkiego:

- Pogórze Bukowskie,
- Pogórze Dynowskie,
- Pogórza Jasielskie,
- Kotlina Jasielsko–Krośnieńskie,
- Pogórze Przemyskie,
- Pogórze Strzyżowskie.

³⁸ S. Kłos: *Województwo rzeszowskie*, Wydawnictwo Sport i Turystyka, Warszawa 1973, s. 21.

³⁹ M. Klimaszewski: *Geomorfologia Polski*, PWN, Warszawa 1972, s. 65.

⁴⁰ J. Groch, W. Kurek: *Turystyka*, dz. cyt., s. 276.

Ryc. 3. Pogórze Środkowobeskidzkie

Źródło: <https://upload.wikimedia.org/>, dostęp: 10.10.2017.

Bieszczady należą do Beskidów Wschodnich, będących najbardziej na zachód wysuniętą częścią Karpat Wschodnich. Leżą na południe od doliny Sanu i na wschód od doliny Osławy, pomiędzy przełęczami Łupkowską i Użocką⁴¹. Jest to obszar o charakterze górskim i podgórskim, słabo zaludniony⁴².

Pod względem geomorfologicznym tutejsze góry charakteryzują się rusztowym układem grzbietów biegnących równolegle do siebie z południowego wschodu na północny zachód, przedzielonymi dolinami rzecznyymi. Rzeki i potoki przecinają pasma górskie w kierunku północnym, tworząc doliny przełomowe⁴³.

Pasma Bieszczadów zlokalizowane są pomiędzy Przełęczą Łupkowską (640 m n.p.m.) a Przełęczą Wyszowską (933 m n.p.m.). Najwyższy szczyt Bieszczadów na terytorium Polski to Tarnica (1346 m n.p.m.)⁴⁴. Do najciekawszych punktów widokowych należą również inne bieszczadzkie szczyty: Połonina Caryńska oraz Wetlińska, Wielka Rawka, Jasło⁴⁵.

⁴¹ S. Kłos: *Województwo rzeszowskie*, dz. cyt., s. 22.

⁴² D. Podbereski: *Wędrówki Przyrodnicze*, Wydawnictwo Gdańskie, Gdańsk 1995, s. 132.

⁴³ E. Borcz-Mac, J. Drupka: *Analiza zasobów i możliwości rozwoju sektora turystyki...*, dz. cyt., s. 75.

⁴⁴ J. Groch, W. Kurek: *Turystyka*, dz. cyt., s. 284.

⁴⁵ S. Kłos: *Województwo rzeszowskie*, dz. cyt., s. 23.

Ryc. 4. Bieszczady

Źródło: <https://upload.wikimedia.org/>, dostęp: 10.10.2017.

W strukturze bieszczadzkich gruntów dominują lasy, które stanowią około 70% powierzchni. W krajobrazie Bieszczadów widoczny jest charakterystyczny układ pięter roślinnych:

- piętro pogórza (do wysokości 500 m n.p.m.),
- piętro regła dolnego (do wysokości około 1150 m n.p.m.),
- piętro połonin, które rozciąga się od górnej granicy lasu aż po najwyższe szczyty⁴⁶.

Z Bieszczadami od zachodu graniczy Beskid Niski. Granica ta jest zarazem granicą Karpat Wschodnich i Zachodnich⁴⁷. Beskid Niski od północnego wschodu graniczy z Pogórzem Bukowskim, od północy z Pogórzem Środkowobeskidzkim, od zachodu z Kotliną Sądecką, natomiast od południowego zachodu z Beskidem Sądeckim. Beskid Niski leży na terenie Polski oraz Słowacji. Najwyższym szczytem po stronie polskiej jest Lackowa (999 m n.p.m.)⁴⁸.

Najbardziej na północ wysunięta, środkowa część Beskidu Niskiego – to interesujące z punktu widzenia niniejsze pracy Wzgórze Rymanowskie, obejmujące dwa ciągi wzniesień o wysokościach od 500 do 650 m n.p.m., biegnące łukiem z zachodu na południowy wschód pomiędzy dolinami Jasiołki (na zachodzie) i Wisłoka (na wschodzie). Pomiędzy Wzgórzami Rymanowskimi położone są uzdrowiska Iwonicz–Zdrój i Rymanów–Zdrój.

Do szczytów Wzgórz Rymanowskich w części północnej należą m.in.:

⁴⁶ <http://www.zielonepodkarpacie.pl/>, dostęp: 17.11.2017.

⁴⁷ W. Krukar, P. Luboński: *Beskid Niski*. Wydawnictwo „Rewasz”, Pruszków 2007, s. 23.

⁴⁸ J. Kondracki: *Geografia regionalna Polski*, dz. cyt., s. 145.

- Glorieta – wysokość – 552 m n.p.m.,
 - Góra Winiarska – wysokość – 529 m n.p.m.,
 - Kopiec – wysokość – 635 m n.p.m.,
 - Mogiła – wysokość – 606 m n.p.m.,
 - Pachanowa – wysokość – 512 m n.p.m.,
 - Płońska – wysokość – 505 m n.p.m.,
 - Przedziwna – wysokość – 551 m n.p.m.,
 - Sucha Góra – wysokość – 611 m n.p.m.,
 - Zamczyska – wysokość – 568 m n.p.m.,
- Najwyższe szczyty części południowej Wzgórz Rymanowskich:
- Dział nad Desznem – wysokość – 673 m n.p.m.,
 - Kopa – wysokość – 640 m n.p.m.,
 - Przymiarki – wysokość – 626 m n.p.m.,
 - Wyszogóra – wysokość – 507 m n.p.m.,
 - Sroków Dział – wysokość – 580 m n.p.m.,
 - Wierch Tarnawski – wysokość – 603 m n.p.m.,
 - Zygmuntówka – wysokość – 504 m n.p.m.,
 - Żabia – wysokość – 549 m n.p.m.

Ryc. 5. Beskid Niski

Źródło: <https://upload.wikimedia.org/>, dostęp: 10.10.2017.

Analizując przydatność do uprawiania sportów zimowych Beskidu Niskiego, Bieszczad oraz innych rejonów wyżynnych regionu należy zaznaczyć, że najkorzystniejsze różnice wzniesień terenów przeznaczonych do uprawiania tych

sportów (w tym przede wszystkim narciarstwa zjazdowego) wynoszą ponad 600 m, średnie różnice wzniesień kształtują się w granicach od 400 do 600 m, a najmniej korzystne – od 150 do 400 m. Za najatrakcyjniejsze pod względem średniego nachylenia uznaje się stoki o nachyleniu 13–20°, za średnio atrakcyjne 21–26°, a za najmniej atrakcyjne 7–12°⁴⁹.

Na badanym terenie większość cennych zbiorowisk i stanowisk roślin chronionych znajduje się na terenach parków narodowych i rezerwatów przyrody. Różnorodność gatunków roślin i zwierząt wynika z obecności rozległych kompleksów leśnych oraz półnaturalnych terenów nieleśnych.

Lasy zajmują powierzchnię 649,7 tys. ha (36,4% powierzchni regionu). W strukturze własnościowej lasów dominuje własność publiczna (85%) – lasy Skarbu Państwa oraz lasy gminne. Największy udział lasów w strukturze użytkowania występuje w części południowej województwa (powiaty: leski, bieszczadzki, przemyski) i północnej (powiaty: lubaczowski, stalowowolski). Gminami o najwyższym wskaźniku lesistości są: Lutowiska, Cisna i Krempna (75%–88%). Ponad połowę ogólnej powierzchni leśnej województwa stanowią lasy ochronne.⁵⁰

Zalesienia terenu badanego obszaru (wraz z wysokością nad poziomem morza) na którym spiętrzają się wilgotne masy powietrza polarno–morskiego, napływające na ten teren znad Atlantyku mają bezpośrednie przełożenie na klimat (w tym wielkość opadów)⁵¹.

⁴⁹ M. Baranowska–Janota: *Metoda wyznaczania terenów dla narciarstwa zjazdowego*, Człowiek oraz Środowisko, 1978, Nr 2, s. 2.

⁵⁰ E. Borcz–Mac, J. Drupka: *Analiza zasobów i możliwości rozwoju sektora turystyki...*, dz. cyt., s. 78.

⁵¹ J. Groch, W. Kurek: *Turystyka*, dz. cyt., s. 282.

3. Uwarunkowania klimatyczne Rzeszowszczyzny

Klimat analizowanego w niniejszej pracy obszaru jest ściśle związany z ukształtowaniem powierzchni oraz podziałem fizjograficznym. W regionie wyróżnić można trzy zasadnicze rejony klimatyczne:

- nizinny – obejmujący północną część badanego obszaru (Kotlina Sandomierska),
- podgórski – obejmujący środkową część badanego obszaru (Pogórze Karpackie),
- górski – obejmujący południową część badanego obszaru (Bieszczady oraz częściowo Beskid Niski)⁵².

Dla każdej z powyższych krain geograficznych klimat jest charakterystyczny, przede wszystkim z przewagą mas powietrza polarno–morskiego w części północnej oraz środkowej a także mas powietrza polarno–kontynentalnego w Karpatach⁵³.

W Kotlinie Sandomierskiej średnia temperatura roczna wynosi 8°C, średnia temperatura w lipcu to 19°C, a temperatura wrześniowa: 13–15°C. Region ten wyróżnia się długim oraz ciepłym latem a także niskimi opadami⁵⁴.

Charakterystyczne są niezbyt mroźne zimy z uśrednioną temperaturą –5°C. Tereny nad Wisłą oraz dolnym Sanem wyróżniają się również wydłużonym okresem bez przymrozków (średnia data ostatnich przymrozków to dni pomiędzy 24 kwietnia a 5 maja, średnia data pierwszych przymrozków to: 15–20 październik)⁵⁵.

Pogórze Karpackie charakteryzuje się stosunkowo ciepłym klimatem, z długim sezonem wegetacyjnym a także często upalnymi latami ze średnią temperaturą +18°C. W miesiącach letnich temperatura niejednokrotnie przekracza +25°C. Średnie roczne temperatury osiągają poziom ok. 7 °C. Tutejszy klimat charakteryzują także inwersje termiczne w dolinach oraz na zboczach. Występują większe, niż w Kotlinie Sandomierskiej opady w okresie jesiennym. Na położonych wyżej terenach Pogórza

⁵² E. Borcz–Mac, J. Drupka: *Analiza zasobów i możliwości rozwoju sektora turystyki w województwie podkarpackim*, Centrum Badań i Analiz Rynku, Kutno 2007, s. 65.

⁵³ B. Obrębska–Starkłowa, M. Hess, Z. Olecki, J. Trepiańska, L. Kowanetz: *Klimat* [w:] J. Warszńska (red.): *Karpaty Polskie*, Wydawnictwo UJ, Kraków 1995, s. 32.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ E. Borcz–Mac, J. Drupka: *Analiza zasobów i możliwości rozwoju sektora turystyki...*, dz. cyt., s. 67.

Karpackiego jest znacznie chłodniej, a sezon wegetacyjny trwa krócej. W miesiącach zimowych (dość krótkich), temperatura w Karpatach może spaść aż do około -30°C ⁵⁶.

Klimat Bieszczad oraz częściowo Beskidu Niskiego jest typowo górski tzn. charakteryzuje się obniżeniem temperatury a także wzrostem ilości opadów w miarę wzrastania wysokości. Średnia roczna temperatura na badanym obszarze wynosi $+6^{\circ}\text{C}$, z czego latem średnia temperatura to 15°C , a zimą -7°C . W obniżeniach średniogórskich, szczególnie w miesiącach zimowych, występuje zjawisko inwersji termicznej – często towarzyszą temu gęste mgły. W Bieszczadach oraz Beskidzie Niskim przymrozki wczesne występują od początku października, a późne – do maja. Wiatry głównie południowe, ciepłe i suche⁵⁷.

Zalęgające nad badanym obszarem masy powietrza są stosunkowo dobrze przewietrzane poprzez silne oddziaływanie wiatrów przełęczowych, zwłaszcza z Przełęczy Dukielskiej a także wiatrów fenowych z rejonu Tatr. Północny zasięg tych wiatrów kończy się wewnątrz Kotliny Sandomierskiej⁵⁸.

Na wielkość opadów na badanym terenie w decydującym stopniu wpływa wysokość nad poziomem morza, ekspozycja terenu względem wiatrów opadonośnych a także szata roślinna, szczególnie intensywne zalesienie terenu. To na nich, jako pierwszych, spiętrzają się wilgotne masy powietrza polarno–morskiego, napływające na ten obszar znad Atlantyku⁵⁹.

Suma opadów rocznych dla Kotliny Sandomierskiej wynosi średnio 600 mm rocznie. Znacznie większa ilość opadów występuje w rejonie Pogórza Karpackiego i Bieszczadów – opady te wynoszą 1000–1300 mm rocznie⁶⁰.

Bezpośrednia zależność rocznej sumy opadów od wysokości nad poziomem morza jest krzywoliniowa. Do wysokości około 500 m n.p.m. gradient wynosi blisko 150 mm na 100 m. Powyżej 500 m n.p.m. – wielkość gradientu spada do około 50 mm/100 m⁶¹.

Sezonowy przebieg opadów na badanym terenie wskazuje wyraźną przewagę w półroczu letnim. Udział opadów zimowych w ogólnej sumie opadów rocznych wynosi

⁵⁶ <http://www.wios.rzeszow.pl>, dostęp: 10.10.2017.

⁵⁷ J. Groch, W. Kurek: *Turystyka* [w:] J. Warszńska (red.): *Karpaty Polskie*, Wydawnictwo UJ, Kraków 1995, s. 267.

⁵⁸ E. Borcz–Mac, J. Drupka: *Analiza zasobów i możliwości rozwoju sektora turystyki...*, dz. cyt., s. 69.

⁵⁹ J. Groch, W. Kurek: *Turystyka*, dz. cyt., s. 270.

⁶⁰ B. Obrębska–Starkłowa, M. Hess, Z. Olecki, J. Trepińska, L. Kowanetz: *Klimat*, dz. cyt., s. 39.

⁶¹ T. Niedźwiedź, B. Obrębska–Starkłowa: *Klimat* [w:] I. Dynowska, M. Maciejewski (red.), *Dorzecze górnej Wisły*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1991, s. 45.

około 20%⁶². Uśredniona długość okresu wegetacji na badanym obszarze to około 190 dni⁶³.

Podstawowymi czynnikami, które różnicują wartość charakterystyk pokrywy śnieżnej na Podkarpaciu są m.in.: wysokość nad poziomem morza, rzeźba terenu (wypukłe a także wklęsłe formy) oraz odpowiednia ekspozycja stoków względem słońca, a nawet względem wiatrów opadonośnych. Pod wpływem powyższych czynników kształtują się zarówno roczne, jak i miesięczne liczby dni z pokrywą śnieżną, czasookres występowania pokrywy śnieżnej i jej grubość⁶⁴.

Wraz ze wzrostem wysokości nad poziomem morza, systematycznie obniża się średnia temperatura, rośnie liczba dni, które charakteryzują się opadem śniegu⁶⁵.

Na badanym obszarze opady śniegu występują w miesiącach, w których maksymalna temperatura jest niższa od 5°C. Pokrywa śnieżna tworzy się natomiast, gdy maksymalna temperatura spada poniżej 0°C. W Kotlinie Sandomierskiej liczba dni w roku z pokrywą śnieżną wynosi około 60 dni, na Pogórzu Karpackim – 80 do 100 dni. W Bieszczadach i Beskidzie Niskim w zależności od wysokości od 80 do 120 dni, co stanowi ważny czynnik dla rozwoju sportów zimowych⁶⁶.

W Bieszczadach oraz Beskidzie Niskim pokrywa śnieżna osiąga grubość od 0,5 do 2 m i niejednokrotnie zalega do końca marca, a w głębokich jarach i na północnych stokach nawet do końca kwietnia⁶⁷. Odpowiednią stabilnością pokrywy śnieżnej charakteryzują się tereny położone powyżej 800 m n.p.m. Wahania współczynników określających trwałość pokrywy śnieżnej są tam najmniejsze⁶⁸.

⁶² B. Obrębska–Starkłowa, M. Hess, Z. Olecki, J. Trepieńska, L. Kowanetz: *Klimat*, dz. cyt., s. 41.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ J. Groch, W. Kurek: *Turystyka*, dz. cyt., s. 272.

⁶⁵ B. Leśniak: *Wpływ opadów w postaci stałej oraz temperatury powietrza na częstość występowania dni z pokrywą śnieżną w Karpatach*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, Kraków 1986, s. 67.

⁶⁶ T. Łobożewicz: *Warunki rozwoju turystyki oraz sportu narciarskiego w Polsce w świetle badań śniegowych*, Wydawnictwo Instytutu Turystyki, Warszawa 1979, s. 45.

⁶⁷ J. Groch, W. Kurek: *Turystyka*, dz. cyt., s. 274.

⁶⁸ B. Leśniak: *Wpływ opadów...*, dz. cyt., s. 71.

Rozdział II. Tradycje sportów zimowych przed 1919 rokiem na ziemi Rzeszowskiej

1. Narciarstwo klasyczne i alpejskie

Najstarsze ślady używania nart w Polsce datuje się na XVI wiek⁶⁹ – ślady te odnajdujemy w zapiskach udokumentowanych w dziele Aleksandra Gwagnina (Alessandro Guagnini⁷⁰) zatytułowanym „*Sarmatiae Europaeae descriptio*”⁷¹, które zostało wydane po łacinie w Krakowie w 1578 roku⁷². Polskie wydanie dzieła pochodzi z 1611 roku⁷³.

Narty na Podkarpaciu znane były już w XVII wieku⁷⁴. Jak podaje Jan Piotr Sapięcha w „*Dzienniku*” opublikowanym w 1609 roku, narty dotarły na tereny objęte badaniami najprawdopodobniej ze wschodnich kresów Rzeczypospolitej⁷⁵. Używane były również przez wojska szwedzkie w latach 1655–1660⁷⁶. Jak podają źródła historyczne, na które powołują się: J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych⁷⁷, w czasie prowadzonych z najeźdźcą szwedzkim walk na Podkarpaciu przez wieś Klimkówka przeszedł oddział rajtarów oraz piechurów. W potyczkach z miejscowymi chłopami odnieśli oni tak dotkliwą klęskę, że wielu z nich nie było w stanie wrócić do swojej ojczyzny i osiedlili się na tym terenie. Dlatego też Klimkówkę (znaną z dużej aktywności narciarskiej tamtejszej społeczności) nazywa się w okolicy „Szwecją”⁷⁸.

W wiekach późniejszych, prawdopodobnie na skutek łagodnych zim oraz zmian w strukturze społecznej, narciarstwo na badanym obszarze zostało zapomniane⁷⁹. Dopiero w końcu XIX wieku rozpoczęły się ponowne próby wykorzystania nart

⁶⁹ Z. Stanisławski: *Narty, Co każdy narciarz wiedzieć powinien*, Wilkowiec 2005, s. 122.

⁷⁰ Polski historyk, żołnierz, z urodzenia Włoch.

⁷¹ Kronika sarmacji europejskiej.

⁷² J. Krzyżanowski: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, tom I, PWN, Warszawa 1984, s. 336.

⁷³ G. Młodzikowski: *Narty w kronice Aleksandra Gwagnina*, „Kultura Fizyczna”, Warszawa 1960, nr 7–8, s. 608.

⁷⁴ *110 lat nart na Karpatach i na Podkarpaciu. Informator Jubileuszowy*, Okręgowy Związek Narciarski w Krośnie, Krosno 1984, s. 9.

⁷⁵ G. Młodzikowski: *Na marginesie historii narciarstwa polskiego*, „Kultura Fizyczna” 1952, nr 1, s. 56.

⁷⁶ Z. Kuchowicz, Z. Spieralski: *W walce z najeźdźcą szwedzkim*, Wyd. MON, Warszawa 1956, s. 45.

⁷⁷ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, Wydawca: Rada Wojewódzka Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Krośnie, Krosno 1996, 200.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 201.

⁷⁹ G. Młodzikowski, J.A. Ziemiński (red.): *Narciarstwo–zarys encyklopedyczny*, Warszawa 1957, s. 63.

w leśnictwie, łowiectwie oraz w celach turystycznych⁸⁰. Ówczesnym Polakom narty, czyli jak je wtedy zwano z norweska „ski”, znane były jedynie z nielicznych wzmianek w prasie zamieszczanych najczęściej w warszawskim „*Wędrowcu*”⁸¹.

Za ojca polskiego narciarstwa uważa się Stanisława Barabasz⁸². Barabasz urodził się w 1857 roku w Bochni. Studiował na Politechnice oraz Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu⁸³. Był dwukrotnie więziony za udział w tajnych organizacjach politycznych⁸⁴. W swoich „*Wspomnieniach Narciarza*”, opublikowanych w Zakopanem w 1914 roku, pisze, że już w 1888 roku po raz pierwszy sporządził sobie narty i użył ich do marszu po śniegu⁸⁵. Stanisław Barabasz, zapalony myśliwy, przebywał u swojego kolegi szkolnego we wsi Cieklin położonej w odległości 18 km od Jasła i 19 km od Gorlic, w dolinie rzeki Bednarka, na pograniczu Beskidu Niskiego i Pogórza Jasielskiego. Od zachodu nad miejscowością wznosi się szczyt Cieklinka (512 m n.p.m.), a od wschodu kolejne wzniesienie, Ostra Górka (365 m n.p.m.)⁸⁶.

Fot. 1. Stanisław Barabasz

Źródło: Zbiory Muzeum Tatrzańskiego.

⁸⁰ G. Młodzikowski: *Rozwój narciarstwa polskiego* [w:] G. Młodzikowski, J.A. Ziemiński (red.): *Narciarstwo – zarys encyklopedyczny*, Sport i Turystyka, Warszawa 1957, s. 64.

⁸¹ J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, Wyd. Ruthenus, Krosno 2013, s. 9

⁸² L. Rak: *Stanisław Barabasz – ojciec polskiego narciarstwa?* [w:] L. Rak, E. Małolepszy (red.): *Narciarstwo Polskie 1888 – 2008*, s. 16.

⁸³ Z. Paryski: *Wielka Encyklopedia Tatrzańska*, Poronin 1994, s. 43.

⁸⁴ F. Mojak: *Trochę historii narciarstwa* [w:] F. Mojak (red.): *Jubileusz 50-lecia MKS–MUKS „Podkarpacie”*, Jedlicze 2005, s. 11.

⁸⁵ S. Barabasz: *Wspomnienia narciarza*, Zakopane 1914, s. 9.

⁸⁶ W. Czechowicz: *Cieklin kolebką narciarstwa polskiego*, www.republika.pl/cieklin/Narty.htm, s. 1, dostęp: 24.10.2017.

Jak pisał Barabasza we „Wspomnieniach narciarza”: *Spadły wtedy ogromny śniegi, tak iż chodzenie po polach było prawie niemożliwe. Wtedy przypomniałem sobie, że dobrze by było zrobić parę drewnianych łyżew celem ułatwienia chodzenia po śniegu ku zagładzie rodu zajęczego. Znalazły się dwie deski; jedna jesionowa a druga bukowa. Wystrugał je stelmach, ale tak cienko jak gdyby miały służyć za linię do tablicy szkolnej, równo szerokie w całości i długości. Zaostrzone końce wyparzyło się w gorącej wodzie i wygięto nad ogniem. Łyżwy były gotowe, teraz trzeba je przypiąć do nóg – ale czym i jak? Oczywiście sznurkiem na razie. Całej stopy przywiązać niepodobna, bo nie dałoby się kroczyć. Zatem pięta musi się podnosić i być wolna. Kombinowało się i głowiło немало, zanim udało się jako tako to wiązanie uskutecznić. Wreszcie zrobione. Teraz na śnieg, i latać. Ale ba, to się nie udawało, szamotał się człowiek, przewracał i z trudem dźwigał, bo te przekłete deski trzymały nogi i wykręcały na wszystkie strony. Wreszcie okrążywszy z trudem dwór, zmęczony i mokry od potu jak w rzymskiej łaźni, do czego i futerko się przyczyniło, odwiązało się z ulgą te wściekle deski [...]*⁸⁷.

Stanisław Barabasza używał również nart w czasie polowań w Cieklinie, ale bez specjalnego powodzenia⁸⁸. Wspominał: *Polowanie na nartach wtedy się nie udało, bo śnieg już był zleżały i narty świszczały po nim tak, że zwierzyzna, nienawykła do tego obcego jej głosu, wymykała na ogromne odległości; kuropatwy uciekały na setki kroków [...]*⁸⁹.

Działania narciarskie Stanisława Barabasza – to pierwsze, tak jednoznacznie udokumentowane użycie nart na ziemiach polskich⁹⁰. Barabasza swoje narty ulepszał, wykonywał coraz to inne o bardziej „podgiętych dziobach”, nawet je ornamentował. Nauczał innych, pokazywał, demonstrował⁹¹.

Narty projektowane przez Barabasza wykonywane były według wzorca, jaki zapamiętał z opowiadań jednego z syberyjskich zesłańców⁹². Jak wspominał Barabasza: *Poznałem się z uczestnikiem powstania 1863 roku, który wiele lat na Syberji spędził, i pytałem go o te narty, które on łyżami nazywał. Odpowiedział, że*

⁸⁷ S. Barabasza: *Wspomnienia narciarza*, dz. cyt., s. 10.

⁸⁸ S. Barabasza: *Początki mego narciarstwa* [w:] *Pamiętnik jubileuszu trzydziestolecia Sekcji Narciarskiej Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego przy Oddziale Zakopiańskim P.T.T.*, Zakopane 1937, s. 9.

⁸⁹ S. Barabasza: *Wspomnienia narciarza*, dz. cyt., s.12.

⁹⁰ J.T. Kusiba: *100 lat na nartach*, „Narty”, 1988, Nr 12, s. 8.

⁹¹ J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, Wydawnictwo Ruthenus, Krosno 2013, s. 9

⁹² E.J. Kuś: *Stanisław Barabasza (1856–1949) – ojciec polskiego narciarstwa*, „Kultura Fizyczna”, Warszawa 1980, Nr 1, s. 29.

*rzeczywiście jeżdżą na Syberji na łyżach, tylko trzeba przy tem umieć zachować równowagę, bo w razie upadku wpada się głową w dół w głęboki śnieg jak do wody, a narty trzymają nogi na powierzchni i trudno się bez pomocy z tej pozycji wydobyć. Takie mi dał objaśnienie i zachętę*⁹³.

Prawdopodobną wydaje się również hipoteza, że wyobrażenie na temat wyglądu nart wzbogacił Barabasz dzięki ówczesnej prasie⁹⁴.

Fot. 2. Stanisław Barabasz ze sprzętem narciarskim własnej produkcji

Źródło: Archiwum rodziny Barabaszów.

Narciarstwo na Podkarpaciu rozwijało się prężnie w oparciu o kolonię narciarską założoną w Tatarowie w 1895 roku⁹⁵, prowadzoną przez Józefa Schneidera i Mariana Małaczyńskiego z ośrodkami w Cisnej, Komańczy, Łupkowie i Iwoniczu⁹⁶. Zbieg okoliczności sprawił, iż przy budowie dróg karpackich na Węgry, znaleźli się w tym czasie Norwegowie⁹⁷. Za ich pośrednictwem członkowie tatarowskiej kolonii zapoznali się z nartami i stali się ich entuzjastami⁹⁸.

Schneider i Małaczyński, wraz z innymi narciarzami z Tatarowa, weszli na nartach na najwyższy szczyt Beskidu Wschodniego – Howerlę (2058 m n.p.m.)⁹⁹. Był to

⁹³ S. Barabasz: *Wspomnienia narciarza*, dz. cyt., s. 11.

⁹⁴ E. Roszkowska: *Narciarstwo w armii austro-węgierskiej do 1914 r.*, [w:] L. Rak, E. Małolepszy (red.), *Narciarstwo polskie 1888–2008*, Jasło 2009, s. 26–39.

⁹⁵ J. Harmata, W. Lenkiewicz: *Vademecum turysty narciarza*, Sport i Turystyka, Warszawa 1971, s. 8.

⁹⁶ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju, Z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, KAW, Rzeszów 1975, 4.

⁹⁷ W. Krygowski: *Zarys dziejów polskiej turystyki górskiej*, Sport i Turystyka, Warszawa 1973, s. 97.

⁹⁸ Z. Pręgowski: *Złota księga narciarstwa polskiego. Karpaty Wschodnie*, PTTK „Kraj”. Warszawa 1992, s. 35.

⁹⁹ Z. Mirek, H. Piękoś-Mirkowa: *Czerwona księga Karpat Polskich*, PAN, Kraków 2008, s. 33.

rok 1897¹⁰⁰. Propagowali również wśród urzędników oraz służby leśnej używanie nart do chodzenia po zaśnieżonych górach¹⁰¹. Do najbardziej aktywnych obok Schnaidera i Małaczyńskiego członków „kolonii tatarowskiej” należeli: Józef Josse, Jakub Kondek, Bolesław Lustig, Kazimiera Małaczyńska, Tomasz Marcinków¹⁰².

W 1898 roku Józef Schneider wydał w Krakowie pierwszą w Polsce, a drugą w świecie, książkę o narciarstwie: „Na nartach skandynawskich”¹⁰³. Był to bogato ilustrowany podręcznik nauki jazdy na nartach. Schneider napisał o narciarstwie również kilka artykułów jak np.: „Verwendung der Skiären im Forst– und Jagdschutzdienste” opublikowany w 1897 roku¹⁰⁴. Pierwszą książkę o narciarstwie napisał znany w Europie narciarz Mathias Zdarsky w 1897 roku¹⁰⁵.

Pierwsze profesjonalne szkolenie narciarskie na ziemiach polskich miało miejsce we Lwowie w 1906 roku podczas zorganizowanego przez Towarzystwo Zabaw Ruchowych kilkudniowego kursu narciarskiego¹⁰⁶. Zajęcia prowadził słynny Mathias Zdarsky¹⁰⁷.

W Przemyślu do ostatnich lat XIX wieku narty nie były znane. Po kilka par nart posiadały pułki piechoty austriackiej, które rozlokowano w przemyskiej twierdzy. Żołnierze austriaccy sporadycznie ćwiczyli jazdę na stokach Winnej Góry oraz na Wilczu i Zniesieniu. Uważnie podpatrująca ćwiczących młodzież przemyska zaczęła własnym sumptem sporządzać narty, używając do tego celu drewna jesionowego. Technika jazdy na nartach na przełomie XIX i XX wieku wymagała użycia długiego kija – często bambusowego¹⁰⁸. Sprzęt lepszy, udoskonalony, z bezpieczniejszymi wiązaniami sprężynowymi, jako pierwsi w Przemyślu zaczęli używać Władysław Ziętkiewicz oraz Zdzisław Ritterschild. Popisywali się dobrą techniką jazdy narciarskiej m.in. na Winnej Górze¹⁰⁹.

¹⁰⁰ J. Schnaider: *Wycieczka na Chomiak i Howerlę przed 60 laty*, „Na Nartach”, Warszawa 1957, nr 2, s. 5.

¹⁰¹ *110 lat nart na Karpatach i na Podkarpaciu*, dz. cyt., s. 10.

¹⁰² J. Schnaider: *Pierwsze próby pionierskie i początki narciarstwa*, „Zima”, Warszawa 1957, Nr 2, s. 1.

¹⁰³ J. Schneider: *Na nartach skandynawskich – podręcznik dla zwolenników sportu narciarskiego*, Kraków 1898, s. 33–74.

¹⁰⁴ J. Schneider: *Verwendung der Skiären im Forst und Jagdschutzdienste*, „Waldmannsheil” Bd. 22: 1897, s. 43.

¹⁰⁵ M. Zdarsky: *Die Lilienfelder Skilauf–Technik*, Hamburg 1897, s. 4.

¹⁰⁶ M. Dudryk: *Przewodnik narciarski po terenach Karpat Wschodnich*, PZN, Kraków 1925, s. 3.

¹⁰⁷ V. Sore: *Zdarsky und der militärskilauf*, Wien 1936, s. 101.

¹⁰⁸ R. Józwik: *Czy nawiążemy do tradycji?* Przemyskie Towarzystwo Narciarzy, Przemyśl 2004, s. 4.

¹⁰⁹ *Ibidem*, s. 5.

Narciarstwo w początkach XX wieku rozwijało się również w oparciu o szkoły, gimnazja, placówki wychowawcze¹¹⁰. Źródła wspominają o powołaniu do życia (z pewnością jeszcze przed 1909 rokiem) w Gimnazjum imienia Franciszka Józefa w Dębicy Koła Sportów Zimowych. Zrzeszona w kole młodzież z Dębicy uprawiała nie tylko narciarstwo, ale również saneczkarstwo a także łyżwiarstwo¹¹¹. Do uprawiania sportów zimowych wykorzystywano warunki atmosferyczne oraz naturalną budowę terenu. Prowadzone przez instruktorów zajęcia jazdy na nartach odbywały się na pagórkach Gawrzyłowskich¹¹². Młodzi łyżwiarze z Dębicy trenowali na zamrzniętym stawie hokejowym¹¹³.

Tymczasem Stanisław Barabasz z dalszymi próbami narciarskimi przenosi się ze wsi Cieklin do Krakowa¹¹⁴. *Wziąłem te deski do Krakowa, zrobiłem do nich upięcie z rzemieni i jeździłem po Błoniach, następnie pod kopcem Kościuszki, gdzie nauczyłem się zjazdów i zrozumiałem całą przyjemność użycia nart. Później gdy wpadła mi do ręki broszura Schneidera, dowiedziałam się niektórych szczegółów o ski, między innymi i o tym, że pod podeszwę stopy umieszcza się kawałek sukna, aby noga nie ześlizgiwała się na boki i śnieg się nie gromadził. Jeździłem sam jeden, bo nikogo do tej tak miłej zabawy nie mogłem namówić, nawet ćwiczących członków Sokoła. To u nas nie ma zastosowania, bo nie ma takich wielkich śniegów jak na Syberji, zresztą co to za przyjemność uganiać po śniegu na mrozie, gdzie mnie nikt nie widzi, ani ja nikogo. Wolę sto razy rower. Nie pomogły namowy, widocznie przyszedłem z nartami za wcześnie...*¹¹⁵.

Barabasz zamieszkuje w Zakopanem, gdzie wykształcił wielu narciarzy. Na Czerwone Wierchy Barabasz wchodzi z towarzyszami w 1905 roku. Dla porównania w Bieszczadach dopiero marzec 1909 roku przynosi pierwsze zimowe wejście na nartach na Halicz (1333 m n.p.m.¹¹⁶) i Kinczyk Bukowski (1251 m n.p.m.¹¹⁷). Dokonali tego

¹¹⁰ Archiwum Prowicji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, sygn. 2200, s. 277-278.

¹¹¹ M. Wiktor: *Początki hokeja w Dębicy*, <http://hokejdebica.pl/category/historia-ukh-debica/>, dostęp: 10.08.2017.

¹¹² A. Fredro-Boniecki: *Historia narciarstwa polskiego 1907-1914*, „Narciarstwo Polskie”, t. I, Kraków 1925, s. 36.

¹¹³ M. Wiktor: *Początki hokeja w Dębicy*, dz. cyt.

¹¹⁴ J.T. Kusiba: *100 lat na nartach*, dz. cyt., s. 9.

¹¹⁵ S. Barabasz: *Wspomnienia narciarza*, dz. cyt., s. 12.

¹¹⁶ Z. Mirek, H. Piękoś-Mirkowa: *Czerwona księga Karpat Polskich*, dz. cyt., s. 34.

¹¹⁷ Ibidem.

Roman Kordyś i Tadeusz Smoluchowski z Karpackiego Towarzystwa Narciarskiego¹¹⁸, utworzonego 29 stycznia 1907 roku we Lwowie¹¹⁹.

O prężności narciarstwa na Rzeszowszczyźnie stanowi fakt, że już w 1907 roku zorganizowano w Przemyślu Oddział Karpackiego Towarzystwa Narciarzy z centralą we Lwowie. Wniosło ono szczególnie wkład w zagospodarowywanie turystyczne Karpat Wschodnich oraz Bieszczadów¹²⁰.

Od samego początku Oddział Karpackiego Towarzystwa Narciarzy w Przemyślu prowadził szeroko zakrojoną działalność propagandową w formie zebrań i odczytów na tematy narciarskie¹²¹. Organizowane przez Towarzystwo kursy narciarskie i wyprawy górskie przyczyniły się w znacznej mierze do spopularyzowania turystyki wśród sfer inteligenckich¹²².

W latach 1910–1914 członkowie KTN dokonali przejść wielu szczytów i przełęczy Bieszczadów. Do najaktywniejszych członków Towarzystwa, oprócz wspomnianych Romana Kordysia i Tadeusza Smoluchowskiego, należeli również: Michał Beynarowicz, Kazimierz SAYSSE–Tobiczyk, Zenobiusz Pręgowski, Witold Skórczewski¹²³. W 1911 roku Towarzystwo liczyło 181 członków (w tym znaczna ich część działała aktywnie w oddziale przemyskim – pozostałe oddziały mieściły się w Stanisławowie i Wiedniu)¹²⁴.

Początki organizacyjne polskiego narciarstwa związane były zatem ściśle z turystyką górską m.in. w okolicach Przemyśla. Wynikało to przede wszystkim z faktu, iż jego prekursorzy, traktowali narty wyłącznie jako środek lokomocji, umożliwiającą poruszanie się w górach w okresie zimowym. Narciarstwo sportowe natomiast traktowali początkowo jako niewiele wnoszącą „sztukę dla sztuki”. Niezależnie jednak od tych poglądów jednym z podstawowych przejawów działalności polskich towarzystw narciarskich było organizowanie sportowego współzawodnictwa. Rozumiano już wówczas doskonale, iż zawody sportowe stanowią doskonały sposób propagowania narciarstwa¹²⁵.

¹¹⁸ J.T. Kusiba: *100 lat na nartach*, dz. cyt., s. 10.

¹¹⁹ A. Fredro–Boniecki: *Historia narciarstwa polskiego 1907–1914*, dz. cyt., s. 37.

¹²⁰ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Krosno 2005, s. 24.

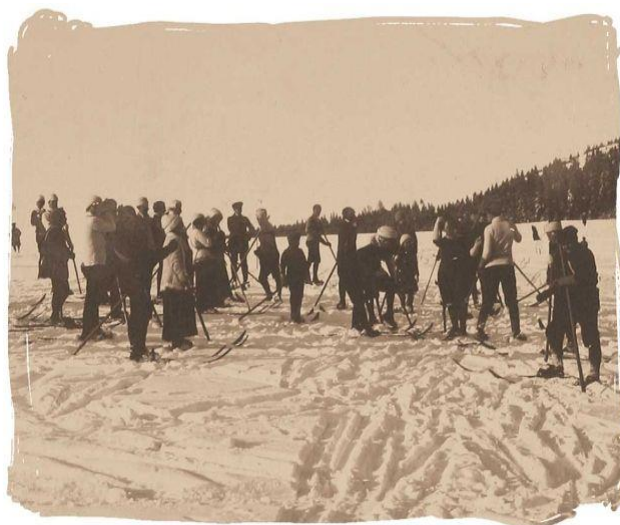
¹²¹ M. Łabaj: *Zarys historii rekreacji fizycznej w Polsce do roku 1939*, AWF, Kraków 1987, s. 136.

¹²² Z. Klemensiewicz: *30 lat pracy K.T.N.*, „Turysta w Polsce”, Kraków 1937, Nr 3, s. 4,

¹²³ M. Dudryk: *Przewodnik narciarski po terenach Karpat Wschodnich*, dz. cyt., s. 3.

¹²⁴ M. Łabaj: *Zarys historii rekreacji fizycznej w Polsce do roku 1939*, dz. cyt., s. 137.

¹²⁵ R. Kołodziej, K. Aftaruk: *Zarys historii narciarstwa i snowboardingu*, Wyd.: Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010, s. 73.

Fot. 3. Narciarze – początek XX wieku

Źródło: Zbiory Muzeum Tatrzańskiego

Jako pierwszy z inicjatywą organizacji zawodów narciarskich wystąpił Lwowski Klub Sportowy „Czarni”, przeprowadzając w Sławsku w sezonie 1907/1908 zawody w biegach płaskich na dystansie 1000 metrów, a także terenowe biegi zjazdowe na trasie o długości 1500 metrów. Klub przeprowadził również pierwsze zawody w skokach narciarskich¹²⁶.

W dniu 28 marca 1910 roku krakowskie TTN zorganizowało w Zakopanem I Międzynarodowy Dzień Narciarski. W zawodach wzięło udział 150 narciarzy, w tym liczna grupa narciarzy z Przemyśla. Areną sportowych zmagień stała się Hala Goryczkowa. Zawody, swym charakterem zbliżone do dzisiejszego slalomu giganta, rozegrano na dystansie 1500 metrów oraz 3000 metrów przy różnicy wzniesień 300 metrów. Należy podkreślić, że odbył się również wyścig w konkurencji juniorów na krótszym dystansie¹²⁷.

¹²⁶ S. Krasicki, J. Forteckci, J. Bisaga: *Narciarstwo sportowe*, GKKFiS, Warszawa 1982, s. 123.

¹²⁷ R. Kordys: *Przez siedem gór i siedem dolin na nartach*, „Wierchy”, Kraków 1929, s. 98.

2. Skoki narciarskie

Do rozwoju skoków narciarskich na Podkarpaciu przed rokiem 1918 w dużym stopniu przyczyniło się odbyte pod koniec 1911 roku we Lwowie, szkolenie narciarskie prowadzone przez Norwega – Wenera Werenskiölda¹²⁸. Kolejne szkolenie odbyło się z końcem 1912 roku. Prowadził je znany norweski skoczek narciarski Sepp Obereder (mieszkający wówczas w Stryju)¹²⁹. Ze szkoleń tych skorzystali narciarze przemyscy¹³⁰.

Do 1914 roku skoki narciarskie na Rzeszowszczyźnie rozwijane były głównie w oparciu o Przemyskie Koło Karpackiego Towarzystwa Narciarzy (PKKTN) z siedzibą w Przemyślu¹³¹. Przed I wojną światową skocznie narciarskie na Podkarpaciu budowano siłami i środkami samych narciarzy. Były to skocznie prymitywne, najczęściej o krótkiej trwałości, do trzech dni, a czasami (przy dobrym wykonaniu i korzystnych warunkach atmosferycznych) do jednego tygodnia¹³².

Fot. 4. Skoczkowie narciarscy – 1905 rok

Źródło: <https://histmag.org/>, dostęp: 12.01.2018.

¹²⁸ A. Fredro–Boniecki: *Historia narciarstwa polskiego 1907–1914*, „Narciarstwo Polskie” 1925, t. 1, s. 50.

¹²⁹ „Raz Dwa Trzy” 1932, nr 8, s. 13.

¹³⁰ Ibidem.

¹³¹ A. Fredro–Boniecki: *Historia narciarstwa...*, dz. cyt., s. 34.

¹³² S. Zaborniak, P. Król: *Skoki narciarskie w Polsce (1907–1939)*, Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, *Kultura Fizyczna* 2013, t. XII, nr 2, s. 225.

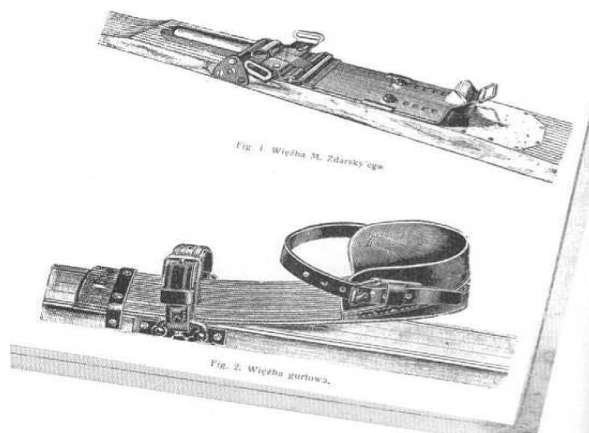
W 1912 i 1913 roku inżynier Aleksander Bobkowski oraz dr Adam Kroebel odbyli kilka podróży do Norwegii i Szwajcarii. Ich głównym celem było pogłębienie wiedzy zarówno na temat ogólnej sztuki jazdy na nartach, jak i skoków narciarskich a także ówczesnego sprzętu narciarskiego. Swoje doświadczenia z podróży przekazywali amatorom narciarstwa także z terenów Podkarpacia. Z końcem I wojny światowej, przeszkoleni przez nich narciarze rozpoczęli organizowanie kursów nauki jazdy oraz skoków na nartach¹³³.

¹³³ S. Zaborniak, P. Król: *Skoki narciarskie w Polsce (1907–1939)*, Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Kultura Fizyczna 2013, t. XII, nr 2, s. 225.

3. Sprzęt narciarski

Narty używane na Rzeszowszczyźnie w końcu XIX i początkach XX wieku pochodziły z różnych źródeł. Barabasz był wierny nartom własnego wyrobu, promując rodzimą produkcję¹³⁴, będąc jednocześnie dyrektorem Szkoły Przemysłu Drzewnego w Zakopanem¹³⁵. Narty, które wykorzystywane były przez innych pionierów narciarstwa polskiego sprowadzano najczęściej z Czech, Austrii, Szwajcarii czasami z krajów skandynawskich. Wszystkie te egzemplarze były typu skandynawskiego¹³⁶.

Z opisu sprzętu narciarskiego, który Józef Schneider zamieścił w swoim podręczniku narciarskim zatytułowanym „Na nartach skandynawskich” wynika, że najnowocześniejsze w tym czasie narty skandynawskie, a także najlepsze ówczesne rodzaje wiązań narciarskich w tym m.in. wiązania rzemienne, trzcinowe oraz metalowe typu lilienfeldzkiego (Zdarskiego), były znane wszystkim zainteresowanym narciarstwem¹³⁷.

Fot. 5. Więźba Zdarskiego i gurtowa

Źródło: M. Prohaska: Jako się drzewiej nartowało, <http://www.muzeum-narciarstwa.pl/artykuly/64/2.jpg>, dostęp: 12.09.2017.

Interesujące są uwagi Barabasza związane ze sprzętem narciarskim oferowanym ówczesnym narciarzom: *Jakie fabrykowano u nas początkowo narty, może posłużyć za przykład to, że widziałem w Krakowie na wystawie sklepowej na linii AB bardzo pięknie wykonane narty typu Telemark, ale z drzewa świerkowego. Piękne, cienkie, norweskie [...], nie były wygięte na parze, lecz po prostu wyrżnięte z deski tak, że słoje drzewa nie*

¹³⁴ S. Barabasz: *Wspomnienia narciarza*, dz. cyt., s.10.

¹³⁵ S. Barabasz: *Początki mojego narciarstwa*, Archiwum Muzeum Tatrzańskiego, AR/NO/326, s. 5

¹³⁶ Narciarstwo polskie, „Przegląd Sportowy” 1923, nr 51, s. 22–24.

¹³⁷ J.Schnaider: *Na nartach – podręcznik dla zwolenników sportu narciarskiego*, Kraków 1898, s.33–74.

szły wzdłuż wygięcia, lecz w poprzek. Przy pierwszym trąceniu o przeszkodę, lub upadku musiały się odłamać¹³⁸.

Dalej Barabasz pisał: *Upięcie nart zmieniało się z czasem na lepsze, podpatrzywszy je w cennikach zagranicznych. A więc mieliśmy uprzęż z obłąkami trzcinowymi na pięty, potem z gurtem od pasów transmisyjnych z napiętkami ze skóry, tak zwaną kaloszową. Później ktoś sprowadził lilienfeldzkie narty Zdarskiego ze stalową uprzężą, bardzo grube i ciężkie, następnie weszła w modę uprzęż Bilgeriego, której cienkie blaszki często się łamały, wreszcie rzemienie Huitfelda, które okazały się najpraktyczniejsze i ogólnie się przyjęły [...]. Ja wymyśliłem sobie uprzęż metalową złożoną z dwóch blach stalowych zrobionych początkowo z piły po obcięciu zębów, z których jedna trzymała rzemień do pięty, a druga do palców, umocowane obydwie przed palcami, dadzą się przesuwac wzdłuż narty dla większej lub mniejszej stopy. Tej uprzęży przez wiele lat używałem aż do ostatnich czasów¹³⁹.*

Narty Barabasza, własnego pomysłu miały długość 1,7 metra, zostały oznaczone inicjałem „SB” (Stanisław Barabasz). Narty te obecnie znajdują się w zbiorach Muzeum Tatrzańskiego z siedzibą w Zakopanem. Barabasz wykonał również narty o długości tylko jednego metra. Dużo czasu poświęcił również na eksperymenty z drzewem, wiązaniem oraz smarami. Pod narty podkładane były w trakcie podejścia klocki drewniane, które zapobiegały ślizganiu się desek¹⁴⁰.

Fot. 6. Stanisław Barabasz na nartach własnego pomysłu

Źródło: Podhalański Serwis Informacyjny, Watra.pl, dostęp: 10.11.2017.

Barabasz pisał również dużo o ubiorach ówczesnych narciarzy: *Nosiło się co kto miał, nikt się specjalnie do nart nie ubierał. Żadne sporty zimowe nie były jeszcze*

¹³⁸ S. Barabasz: *Wspomnienia narciarza*, dz. cyt., s.10.

¹³⁹ Ibidem, s.13.

¹⁴⁰ W. Czechowicz: *Cieklin kolebką narciarstwa polskiego*, na www.republika.pl/cieklin/Narty.htm, s. 1, dostęp: 24.10.2017.

rozwinęte, a zatem idzie moda dotycząca ubrania. A więc nosiło się kurtki lub kożuszek, były i peleryny w użyciu. Na głowie czapka barania, lub kapelusz, a nawet i melonik się widziało. Na nogach wysokie buty a najchętniej kapce, bo to przecie zima i śnieg. W ogóle ubieraliśmy się za ciepło. Kapce niedługo zarzuciło się z tego powodu, że gdy natrafiło się na stokach na lód na szreń, których na nartach nie dało się przejść, to już w kapcach nie można było utrzymać się na nogach. Weszły wtedy w użycie okute buty. Kobiety zaś jeździły w stroju miejskim, tylko na nogach miały kapce, za to kapelusze były ubrane wstążkami, piórami i kwiatami¹⁴¹:

Fot. 7. Narciarka w stroju miejskim

Źródło: M. Prohaska: *Jako się drzewiej nartowało*, <http://www.muzeum-narciarstwa.pl/artykuly/64/7.jpg>, dostęp: 12.09.2017.

W podręczniku „*Narty i ich użycie*” autorstwa Romana Kordysa, opublikowanym w 1908 roku, autor pisze: *Narta używana do celów sportowych, do skoków oraz do wycieczek górskich posiada kształt około dwa metry długiej*¹⁴². Do 1910 roku dominuje w polskim ruchu narciarskim używanie głównie jednego kija.

¹⁴¹ S. Barabasz: *Początki mojego narciarstwa*, dz. cyt., s. 5.

¹⁴² R. Kordys: *Narty i ich użycie*, Lwów 1908, s. 5–6.

Fot. 8. Narty i kij bambusowy. Początek XX wieku

Źródło: M. Prohaska: *Jako się drzewiej nartowało*, <http://www.muzeum-narciarstwa.pl/artykuly/64/3.jpg>, dostęp: 12.09.2017.

Z czasem środowisko przemyskich i lwowskich narciarzy promuje niezwykle skutecznie używanie dwóch kijków narciarskich¹⁴³.

Mając na uwadze nazwę nowego sportu zimowego oraz nazewnictwo sprzętu, to nazwy zarówno „narty”, jak i „narciarstwo” nie były w powszechnym użyciu. Narty przeważnie nazywano z języka norweskiego „ski”, ewentualnie z rosyjskiego „łyżami” lub „łyżwami”. Spotyka się również w literaturze określenie „latające deski”¹⁴⁴. Narciarzy często nazywano „skijorzami”¹⁴⁵. Z inicjatywy Mariusza Zaruskiego upowszechniono nazwę „narty”¹⁴⁶.

¹⁴³ W. Czechowicz: *Cieklin kolebką narciarstwa polskiego*, dz. cyt., s. 1.

¹⁴⁴ R. Kordys: *Narty i ich użycie*, dz. cyt., s. 7.

¹⁴⁵ S. Ziemia: *Śladami dwóch desek*, Kraków 1955, s. 205.

¹⁴⁶ S. Barabasz: *Początki mojego narciarstwa*, s. 6.

Rozdział III. Uwarunkowania materialno–kadrowe w sportach zimowych II RP

1. Obiekty

Z konstrukcją pierwszych skoczni narciarskich na terenie Polski działacze a także zawodnicy z Podkarpacia zapoznawali się podczas pobytu w Zakopanem¹⁴⁷. Kazimierz i Stanisław Murmanowie oraz Antoni Zychiewicz z Iwonicza podczas swojego pobytu na zawodach w skokach narciarskich na skoczni w Jaworzynce w Zakopanem w 1922 roku dokonali dokładnego przeglądu (wraz z wykonaniem rysunków) tamtejszej skoczni¹⁴⁸. Wykorzystując tę wiedzę, w zimie 1924 roku zbudowano w Iwoniczu Zdroju pierwszą na Podkarpaciu prowizoryczną skocznię narciarską między Klimkówką a Wólką pod Debrzą¹⁴⁹

Przy pomocy zakopiańskich skoczków narciarskich, m.in.: Bronisława Czecha, Jana oraz Andrzeja i Stanisława Marusarzy, Jana Kuli, Stanisława Roja¹⁵⁰, znaleziono w okolicach Iwonicza–Zdroju odpowiednie miejsce na zlokalizowanie nowej skoczni narciarskiej. Skocznia została oddana do użytku w 1926 roku. Działacze PTT z Iwonicza–Zdroju w 1931 roku podjęli decyzję związaną z koniecznością budowy kolejnej skoczni. Konsultantem i projektantem nowej konstrukcji skoczni w Iwoniczu–Zdroju był Bronisław Czech¹⁵¹. W tym samym roku zakończono budowę nowej skoczni narciarskiej. Bronisław Czech, którego imię nosi dziś duża skocznia narciarska, wyznaczył również miejsce pod stok slalomowy w Iwoniczu Zdroju¹⁵².

Zawodnicy iwoniccy uczestniczyli w budowie wielu obiektów narciarskich poza Iwoniczem, za przykład posłużyć może budowa skoczni narciarskiej w 1929 roku w Krośnie na wzgórzu Zawodzie, nieopodal pałacyku Dunikowskiego (dzisiejszy Urząd Stanu Cywilnego). Skocznię tę budowali iwoniczanie – bracia Stefan, Adam oraz Bronisław Trzyn. Na skoczni tej skakano na około 25–metrowe odległości. Platformę

¹⁴⁷ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 8

¹⁴⁸ Ibidem.

¹⁴⁹ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu...*, dz. cyt., 200.

¹⁵⁰ A. Dworakowski: *Przewodnik po polskich skoczniach narciarskich 2016*, skijumping.pl, dostęp: 10.12.2017.

¹⁵¹ S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, dz. cyt., s. 226.

¹⁵² J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 8.

startową stanowił dla zawodników dach starej prochowni. Na mającą miejsce 16 lutego 1930 roku uroczystość otwarcia przyjechał wojewoda¹⁵³. Inny zawodnik iwonicki, Kazimierz Murman uczestniczył w budowie skoczni narciarskiej w Sławsku (Bieszczady)¹⁵⁴. Również w Przemyślu, w 1926 roku na Kruhelu Małym zbudowano skocznnię narciarską. Amatorskie skocznie narciarskie budowano tam kilka lat wcześniej. Projekt skoczni w Przemyślu na Kruhelu Małym wykonał por. Szczepan Witkowski – członek PTT we Lwowie. Plany przewidywały wybudowanie skoczni z wieżą o wysokości 20 metrów. Prace rozpoczęły się jesienią 1926 roku. Kierował nimi sam projektant – Witkowski. Pomimo wielu przeszkód o charakterze organizacyjnym, finansowym, skocznia w ciągu około dwóch miesięcy została udostępniona skoczkom narciarskim¹⁵⁵. Obiekt na Kruhelu Małym w ciągu dwóch lat uległ degradacji technicznej. Miejscowi działacze sportowi zapragnęli zbudować skocznnię o większych rozmiarach¹⁵⁶. Po zakończeniu sezonu narciarskiego w 1927 roku, rozpoczęto pierwsze działania ukierunkowane na budowę nowej skoczni narciarskiej w Przemyślu. Jesienią 1928 roku prof. Kołaczkowski – wieloletni prezes Przemyskiego Towarzystwa Narciarzy wraz z działaczami narciarskimi z przemyskiego KS „Polonia” podjęli starania związane z rozpoczęciem budowy skoczni narciarskiej w Przemyślu. Starania przemyskich działaczy narciarskich wsparł finansowo dr Tarnawski mieszkający we Lwowie. Nowe miejsce na budowę przemyskiej skoczni narciarskiej udostępnił Józef Kostrzewski (umowa wieloletniej dzierżawy). Lokalizacja nowej skoczni – to podprzemyskie tereny nazywane „Polanka”¹⁵⁷. Mimo niezakończonych budowy, planowane otwarcie przemyskiej skoczni odbyło się zgodnie z planem 27 stycznia 1929 roku. Do ukończenia budowy brakowało rozbiegu w jego początkowej fazie, wieży oraz schodów¹⁵⁸. Niestety skocznia w Przemyślu została zniszczona przez wichurę w 1931 roku¹⁵⁹.

Oprócz wymienionych skoczni na Rzeszowszczyźnie, dzięki aktywności działaczy narciarskich w Polsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego

¹⁵³ D. Iwaniec: *Były sobie skocznie*, www.krosno24.pl, dostęp 10.10.2017.

¹⁵⁴ J. Michalak: *Z kart historii Narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, Wydawnictwa Klubu Sportowego „Górnik”, Iwonicz Zdrój, 1985, s. 10.

¹⁵⁵ „Przegląd Sportowy” z 1926 roku, nr 30, s. 6.

¹⁵⁶ A. Dworakowski: *Przewodnik po polskich skocznjach narciarskich 2016*, skijumping.pl, dostęp: 10.12.2017.

¹⁵⁷ S. Zaborniak, P. Król: *Skoki narciarskie w Polsce (1907–1939)*, dz. cyt., s. 331.

¹⁵⁸ „Przegląd Narciarski” 1929, nr 6, s. 5.

¹⁵⁹ R. Józwik: *Czy nawiążemy do tradycji?* Przemyskie Towarzystwo Narciarzy, Przemyśl 2004, s. 5.

wybudowano około 89 większych skoczni narciarskich oraz skocznie narciarskie o mniejszym znaczeniu w innych miejscowościach¹⁶⁰.

W dwudziestoleciu międzywojennym na Podkarpaciu funkcjonowały również pierwsze lodowiska służące sekcjom hokejowym. Już w 1930 roku na torze lodowym mieszczącym się w Ośrodku Wychowania Fizycznego przeprowadzono pierwszy mecz hokeja na lodzie, który odbył się w Przemyślu. Mecz ten miał charakter propagandowy¹⁶¹. W 1930 roku HKS Czuwaj Przemyśl rozgrywała swoje mecze na stawie podwińskim¹⁶². W latach trzydziestych Przemyśl posiadał dwa tory łyżwiarskie – „Polonii” przy ul. Konarskiego oraz „Czuwaju” przy ul. 22 Stycznia¹⁶³.

Hokej na lodzie pojawił się w Rzeszowie w 1932 roku w ramach Wojskovo Cywilnego Towarzystwa Sportowego Resovia (WCTS Resovia)¹⁶⁴. Nowopowstała drużyna rozgrywała swoje mecze w sezonie 1933/1934 na torze lodowym, którego utrzymanie i finansowanie zapewniał inż. Stefan Tondera¹⁶⁵. Drużyna WCTS Resovia rozgrywała swoje mecze na stadionie zlokalizowanym przy ulicy Langiewicza¹⁶⁶.

¹⁶⁰ S. Zaborniak, P. Król: *Skoki narciarskie w Polsce (1907–1939)*, dz. cyt., s 332.

¹⁶¹ „Ziemia Przemyska” 1.02.1930, nr 9, s. 6.

¹⁶² „Ziemia Przemyska” 22.02.1930, nr 14, s. 5.

¹⁶³ „Ziemia Przemyska” 8.03.1931, nr 16, s. 3.

¹⁶⁴ „Nowiny Rzeszowskie” 11.10.1956, nr 243 s. 6.

¹⁶⁵ „Gazeta Rzeszowska” 11.02.1934, nr 7, s. 3.

¹⁶⁶ „Zew Rzeszowa” 15.02.1935, nr 4, s. 31.

2. Sprzęt

Po 1918 roku następuje dynamiczny rozwój narciarstwa i jednocześnie sprzętu narciarskiego kreowany przede wszystkim przez nowopowstały Polski Związek Narciarski¹⁶⁷. Aleksander Bobkowski w swoim „Podręczniku narciarskim” z 1918 roku wskazuje narty typu telemark, jako podstawowy sprzęt zalecany ówczas do jazdy. Bobkowski w swoim podręczniku proponuje również narty tzw. letnie do jazdy po wiosennym śniegu. Narty te były znacznie krótsze od nart zimowych, nie miały też taliowania. Bobkowski zalecał też wiązania narciarskie, obejmujące uprzążę typu Huitfelda z klamrą Ellefsena, opisywał uprząże długorzemienne, a także bardzo sztywne metalowe uprząże lilienfeldzkie Zdarskiego oraz Bilgeriego¹⁶⁸.

W 1922 roku mieszkający w Iwoniczu Kazimierz i Stanisław Murmanowie oraz Antoni Zychiewicz wyjeżdżają do Zakopanego, gdzie podpatrują tamtejszych narciarzy i przywożą do Iwonicza parę nart. Na wzór tych nart miejscowi rzemieślnicy Stanisław Tomkiewicz i Kazimierz Boczar rozpoczynają produkcję pierwszych nart w Iwoniczu Zdroju. W wyniku wzrostu zapotrzebowania na narty, produkcję w latach dwudziestych rozpoczynają również Szymon i Walenty Turek w Lubatowej w oparciu o umiejętności, które nabyli w zakopiańskiej szkole¹⁶⁹. Na Górze Cergowej wznoszącej się na wysokość 716 m n.p.m., położonej na południowy zachód od Lubatowej wielu podpatruje technikę jazdy oraz wygląd sprzętu produkowanego przez Tomkiewicza, Boczara i Turków¹⁷⁰. Nie wszystkim bowiem było stać na zakup drogich nart, toteż wielu zaczęło własnoręcznie wykonywać narty. Produkowano je w okolicach Iwonicza Zdroju i Krosna przede wszystkim z młodych jesionów¹⁷¹. Za materiał na kijki służyła leszczyna¹⁷². Wiązania narciarskie zastępowały skórzane rzemienie przeciągnięte przez wywiercony w tym celu w narcie otwór. Z braku butów narciarskich jeżdżono w jakich kto miał¹⁷³. Pierwszy, w miarę profesjonalny wyrób butów narciarskich na Podkarpaciu według wzoru

¹⁶⁷ L. Rak: *Zarys ewolucji sprzętu narciarskiego*, Akademia imienia Jana Długosza, Częstochowa 2009, s. 18.

¹⁶⁸ A. Bobkowski: *Podręcznik narciarski*, Kraków 1918, s. 24.

¹⁶⁹ S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, dz. cyt., s. 164.

¹⁷⁰ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 10.

¹⁷¹ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 11.

¹⁷² J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu...*, dz. cyt., s. 204.

¹⁷³ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 12.

przywiezionego z Zakopanego rozpoczęli 1923 roku Edward Zygmunt i Jan Deręg z Iwonicza Zdroju¹⁷⁴.

W grudniu 1923 roku „Przegląd Sportowy” informował, że *wielka ilość coraz lepiej dostępnego sprzętu narciarskiego pojawiła się już w ośrodkach narciarskich Polski. Narty wszelkich fasonów i przeznaczenia, kije, wiązania*¹⁷⁵. Dalej informowano, że sprzęt narciarski przekazano m.in. do Przemyśla, Sanoka i Iwonicza Zdroju¹⁷⁶.

Niebagatelne znaczenie miało zaopatrzenie narciarzy z Podkarpacia w sprzęt sportowy produkowany w innych regionach kraju. Jak informował w 1928 roku „Przegląd Sportowy” rozpoczęta w Zakopanem w 1921 roku *produkcja nart na polski rynek w przedsiębiorstwie braci Aleksandra oraz Kazimierza Schielów, w 1928 roku znacznie wzmocniona została pojawieniem się wyrobów sportowych, w tym przede wszystkim nart, produkowanych przez przedsiębiorstwo W. Szymborskiego i S-ki, której zakłady umieszczono w Warszawie przy ulicy Bielańskiej*¹⁷⁷. W 1926 roku A. Bobkowski w drugim wydaniu „Podręcznika narciarskiego” poleca również narty przedsiębiorstwa Maraton ze Lwowa oraz wytwórni nart Stanisława Zubka z Zakopanego, jako dorównujące jakością nartom zagranicznym¹⁷⁸. W latach międzywojennych miłośnicy narciarstwa z Rzeszowszczyzny mogli zatem nabyć w polskich sklepach odpowiedniej jakości sprzęt narciarski, zarówno produkcji lokalnej, krajowej, jak i zagranicznej¹⁷⁹.

W „Podręczniku narciarskim” A. Bobkowskiego wydanym w 1926 roku promowana jest także domowa produkcja nart. Bobkowski podał szczegółowy opis ich wykonania¹⁸⁰. Produkcję nart w warunkach domowych polecał również W. Ziętkiewicz w książce „Sprzęt narciarski, wybór, wyrób, konserwacja, smary”¹⁸¹. Propagując narciarstwo i produkcję domową sprzętu narciarskiego, w 1935 roku, nakładem Towarzystwa Krzewienia Narciarstwa, wydano książkę A. Zielińskiego – „Jak zostać narciarzem – wiadomości o sprzęcie narciarskim”¹⁸². Zauważono zatem, że dla rozwoju narciarstwa konieczna była dostępność sprzętu sportowego.

¹⁷⁴ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 14.

¹⁷⁵ „Przegląd Sportowy” 1923, nr 4, s. 11.

¹⁷⁶ Ibidem.

¹⁷⁷ L. Rak: *Zarys ewolucji sprzętu narciarskiego*, dz. cyt., s. 19.

¹⁷⁸ A. Bobkowski: *Podręcznik narciarski*, Kraków, 1926, s. 23.

¹⁷⁹ „Przegląd Sportowy” z 1928 roku, nr 10, s. 9.

¹⁸⁰ A. Bobkowski: *Podręcznik narciarski*, dz. cyt., s. 24.

¹⁸¹ W. Ziętkiewicz: *Sprzęt narciarski, wybór, wyrób, konserwacja, smary*, Biblioteka sportowa Głównej Księgarni Wojskowej, Warszawa 1929, s. 23.

¹⁸² A. Zieliński: *Jak zostać narciarzem. Wiadomości o sprzęcie narciarskim*, Towarzystwo Krzewienia Narciarstwa, Kraków 1935, s. 11.

W latach trzydziestych Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego oraz Towarzystwo Krzewienia Narciarstwa szeroko propagowały akcję produkcji nart pod hasłem „Narty dla każdego”¹⁸³. W 1932 roku wytworzono 3250 par nart¹⁸⁴, a w 1934 roku – już 5875¹⁸⁵. Organizowano oraz upowszechniano w różnych regionach II Rzeczypospolitej (w tym na Rzeszowszczyźnie) kursy domowej produkcji nart. Nadrzędnym celem tych kursów było: *udostępnienie możliwie najtańszego sprzętu narciarskiego dla szerokich warstw społecznych przez krzewienie odpowiednich umiejętności wyrabiania nart własnoręcznie domowymi środkami*¹⁸⁶. Do wyrobu nart zalecano oprócz jesionu, inne gatunki drewna – brzozy akacji oraz grabu. W programie kursów prawidłowego domowego wyrobu nart był również punkt dotyczący wyrobu smarów¹⁸⁷.

Korzystając m.in. z wiedzy wyniesionej z kursów Państwowego Urząd Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego oraz Towarzystwa Krzewienia Narciarstwa, w połowie lat trzydziestych w Iwoniczu Zdroju obok istniejących wytwórni nart, produkcję sprzętu narciarskiego rozpoczynają Jan i Leon Rajchlowie¹⁸⁸. Narty produkowano również w Klimkówce. Zajęciem tym parali się od początku lat trzydziestych XX wieku – Franciszek Nadziakiewicz oraz Antoni Prugar¹⁸⁹.

¹⁸³ T. Drozdek–Małolepsza: *Narciarstwo kobiet w Polsce (1919–1939)*, dz. cyt., s. 54.

¹⁸⁴ „Start” 1934, nr 1, s. 9.

¹⁸⁵ „Start” 1934, nr 23–24, s. 13.

¹⁸⁶ APK, SPZ, sygn. 756, Kursy domowego wyrobu nart, s. 138.

¹⁸⁷ Ibidem.

¹⁸⁸ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 8.

¹⁸⁹ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu...*, dz. cyt., s. 204.

Fot. 9. Kolekcja narciarska – fotografia W. Waltera, Warszawa, około 1930 roku

Źródło: Zbiory B. Górskiego, <http://www.cotg.pttk.pl/cotg2/>, dostęp: 13.08.2017.

Józef Kusiba – trener, który wykształcił rzeszę znakomitych narciarzy oraz zbierał sprzęt narciarski (miał wiele eksponatów, które pamiętały początki polskiego narciarstwa), w wywiadzie udzielonym w 1987 roku opisywał, że w jego posiadaniu są *narty, które wykonał iwonicki rzemieślnik Tomkiewicz. Bronisław Czech ustanowił na nich w 1936 roku rekord iwonickiej skoczni*¹⁹⁰. Kusiba posiadał również narty wykonane w krośnieńskim warsztacie Fryderyka Fenerowicza. *Rzemieślnik ten robił narty lepiej od słynnego zakopiańskiego Bujaka, tylko mało kto o nim pamięta*¹⁹¹.

Informację o sprzęcie narciarskim używanym również na stokach podkarpackich, w tym stosowaniu niezwykle popularnych w drugiej połowie lat trzydziestych wiązań typu Kandahar pojawia się w „Wychowaniu Fizycznym” z 1936 roku: *Używano powszechnie dwa rodzaje wiązań zjazdowych: albo kanadahary oraz wszystkie ich odmiany albo wiązania tzw. austriackie z przeborowanym pod więźbą specjalnym otworem, przez który przeciąga się odpowiedni rzemień utrzymujący na nartce prawie pół stopy*¹⁹². Opisywane wiązania wkraczały do użytkowania w drugiej połowie lat trzydziestych. W 1938 roku w czasopiśmie „Turysta w Polsce”,

¹⁹⁰ P. Wroński: *Jest w Krośnie dom pełen nart. Na tropach nieznanych zbiorów*. Gościniec, Miesięcznik turystów i krajoznawców, luty 1987, Nr 2 (207), s. 16.

¹⁹¹ Ibidem, s. 17.

¹⁹² „Wychowanie Fizyczne” 1936, nr 3–4, s.14.

pojawia się zdjęcie narciarza, który zakłada narty z wiązaniami typu Kandahar z wyraźną sugestią o upowszechnieniu się tego typu wiązań w Polsce¹⁹³.

Dla narciarzy dwudziestolecia międzywojennego ważny był również odpowiedni strój. Zwracano szczególną uwagę na jego krój i kolorystkę w ośrodkach narciarskich takich, jak Zakopane. Nie obce od ówczesnych trendów mody były również stoki Rzeszowszczyzny. W artykule zamieszczonym w 1931 roku w „Starcie” przedstawiono ewolucję stroju narciarskiego¹⁹⁴. W początkach trzeciej dekady XX w. zwracano szczególną uwagę na wygodę oraz elegancję. Na strój narciarzy – kobiet i mężczyzn składały się m.in. spodnie norweskie, ewentualnie „pumpsy”, beret albo czapeczka z daszkiem, odpowiedniego kroju kurtka narciarska, stosowny serdak, kamizelka, wiatrówka¹⁹⁵. Ówcześni narciarze faworyzowali brązowy kolor stroju¹⁹⁶.

¹⁹³ „Turysta w Polsce” 1938, nr 4–5, s. 12.

¹⁹⁴ „Start” 1931, nr 5, s. 4–5.

¹⁹⁵ Ibidem, s. 5.

¹⁹⁶ „Start” 1934, nr 1, s. 8.

3. Nakłady finansowe

Powołany w 1919 roku Polski Związek Narciarski swoją działalność prowadził w oparciu o składki członkowskie, dochody z imprez narciarskich oraz z subwencji państwowe. Działania Polskiego Związku Narciarskiego ukierunkowane były na wspieranie finansowe terenowych sekcji narciarskich. Dbano o to, aby rosła liczba narciarzy. Rokrocznie wzrastał zarówno poziom organizacyjny, jak i sportowy narciarstwa, oparty na odpowiednim szkoleniu (także zagranicznym), czemu sprzyjały dotacje budżetowe na rzecz PZN a także hojność finansowa społeczeństwa¹⁹⁷.

PZN działał również na niwie upowszechniania sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie. Jak już wspomniano, praca Bronisława Czecha, Jana, Andrzeja, Stanisława Marusarzy, Jana Kuli, Stanisława Roja czy Kazimierza Murmana przy budowie skoczni podkarpackich (w tym najważniejszej w Iwoniczu Zdroju), związana była m.in. ze staraniami oraz finansowaniem ze środków PZN¹⁹⁸.

Sporty zimowe na Podkarpaciu w okresie dwudziestolecia międzywojennego rozwijały się także dzięki pomocy organizacyjnej oraz finansowej Powiatowych Komend Wychowania Fizycznego i Przynależenia Wojskowego¹⁹⁹. Jak informowało czasopismo sportowe „Start” z 1932 roku *popularyzacją i finansowaniem narciarstwa zajmował się Państwowy Urząd WFiPW przy Dowództwach Okręgów Korpusów (DOK)*²⁰⁰. Od sezonu zimowego 1931/1932 przeprowadzone były rokrocznie kursy narciarskie m.in. dla nauczycieli szkół powszechnych a także instruktorów wychowania fizycznego oraz przynależenia wojskowego²⁰¹. Kursy narciarskie prowadzone były również na Rzeszowszczyźnie²⁰². Jak informowało czasopismo „Start” z 1934 roku – kursy narciarskie przeprowadzało i finansowało również w okresie międzywojennym Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej²⁰³. Na pierwszy obóz szkoleniowy dla kadry instruktorów, który odbył się w Zakopanem zgłosiło się 255 osób (w tym wielu narciarzy z Rzeszowszczyzny)²⁰⁴. Duży wpływ finansowy na rozkwit Żydowskich Klubów

¹⁹⁷C. Michalski, L. Rak: *Teoria i praktyka treningu narciarskiego w latach 1919–1939*, [w:] L. Rak, E. Małolepszy (red.): *Narciarstwo polskie 1888–2008*, Jasło 2009, s. 91.

¹⁹⁸ A. Dworakowski: *Przewodnik po polskich skoczniach narciarskich 2016*, skijumping.pl, dostęp: 10.12.2017.

¹⁹⁹ S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, dz. cyt., s. 333.

²⁰⁰ „Start” 1932, nr 4, s. 3–4.

²⁰¹ T. Drozdek–Małolepsza: *Narciarstwo kobiet w Polsce (1919–1939)*, dz. cyt., s. 60.

²⁰² M. Rotkiewicz: *Rozwój sportu kobiet w Polsce okresu międzywojennego*, „Sport Wyczynowy” 1979, nr 3–4, s. 17.

²⁰³ „Start” 1934, nr 22, s. 11.

²⁰⁴ C. Michalski, L. Rak: *Teoria i praktyka treningu narciarskiego w latach 1919–1939*, dz. cyt., s. 91.

Sportowych „Gideon” oraz Żydowskich Klubów Sportowych „Makkabi” (kluby propagujące narciarstwo) na terenie Podkarpacia, miało powołanie w 1928 roku Żydowskiej Rady Wychowania Fizycznego Rzeczypospolitej Polskiej, która dbała o materialny rozwój tych klubów²⁰⁵.

²⁰⁵ F. Kiryk: *Krosno w okresie międzywojennym* [w:] J. Garbacika (red.): *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*, Kraków 1973, s. 76.

4. Kadra szkoleniowa

Zgodnie ze swoim statutem, Polski Związek Narciarski zobowiązany był szkolić kadry trenerskie. Nad prawidłowym szkoleniem skoczków narciarskich czuwali wyznaczeni do tego kapitanowie związkowi PZN: Władysław Ziętkiewicz pracujący w latach 1922–1925, Stanisław Fächer pracujący w latach 1925–1937 oraz Henryk Szatkowski pracujący w latach 1937–1939²⁰⁶. Do bezpośredniego szkolenia skoczków narciarskich Polski Związek Narciarski zatrudniał trenerów, którymi z reguły byli doświadczeni zagraniczni i polscy skoczkowie narciarscy. W ogólnej liczbie 52 trenerów, pracujących z polskimi skoczkami narciarskich w dwudziestoleciu międzywojennym, w 31 przypadkach byli to trenerzy oraz instruktorzy rodzimi. W 22 przypadkach byli to trenerzy zagraniczni (szkoleniowców norweskich zatrudniono - 12, austriackich - 5, szwedzkich - 3, węgierskich oraz fińskich - po 1)²⁰⁷. O szybkich postępach w szkoleniu polskich narciarzy świadczy fakt, że już w 1922 roku scharakteryzował ich umiejętności słynny trener węgierski Istvan Devan: *sport narciarski w Polsce stanie się powoli jak w Norwegii sportem narodowym*²⁰⁸.

Po 1925 roku przyjeżdżali na teren Rzeszowszczyzny, wydelegowani przez Polski Związek Narciarski trenerzy i znani już skoczkowie²⁰⁹. Z inicjatywy m.in. działaczy i zawodników Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego oraz przy współudziale PZN nawiązywano kontakty z innymi klubami narciarskimi. Znani zawodnicy narodowej kadry narciarskiej z Zakopanego byli częstymi gośćmi na Rzeszowszczyźnie. S. Czech, bracia Marusarze, J. Kula, S. Roj nie tylko startowali w zawodach lecz prowadzili również treningi miejscowych zawodników²¹⁰. Pierwszym oficjalnie mianowanym instruktorem polskiego Związku Narciarskiego na terenie Podkarpacia został Adam Trzyna z Krosna, który otrzymał stosowne uprawnienia w 1932 roku²¹¹.

²⁰⁶ C. Michalski, L. Rak: *Teoria i praktyka treningu narciarskiego w latach 1919–1939*, [w:] *Narciarstwo polskie 1888–2008*, red. L. Rak, E. Małolepszy, Jasło 2009, s. 91.

²⁰⁷ *Sprawozdania z działalności Polskiego Związku Narciarskiego*; „Przegląd Sportowy” ukazujących się w latach 1922–1939; „Raz Dwa Trzy” ukazujące się w latach 1932–1939.

²⁰⁸ „Przegląd Sportowy” 1923, nr 10, s. 9.

²⁰⁹ A. Dworakowski: *Przewodnik po polskich skoczniach narciarskich 2016*, skijumping.pl, dostęp: 10.12.2017.

²¹⁰ J. Michalak: *Z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 13.

²¹¹ J. Kolankowski, T. Pudłocki: *Nasz Przemysł*, dz. cyt., s. 39.

Generalnie na terenie ówczesnego Okręgu Przemyskiego pracowało zawodowo trzech instruktorów, a społecznie dwudziestu dziewięciu²¹². Instruktorzy pracowali w 24 zarejestrowanych wówczas klubach i sekcjach narciarskich. Do najaktywniejszych zaliczono obok Klubu Narciarskiego z Iwonicza Zdroju, Sekcję Narciarską Wojskowego Klubu w Sanoku i Przemysłu, Krośnieńskie Towarzystwo Narciarzy oraz liczne sekcje narciarskie Towarzystwa np. „Sokół” w Jaśle. Czynne były również sekcje w Lesku oraz Ustrzykach²¹³. Duże znaczenie szkoleniowe w rozwoju narciarstwa na Rzeszowszczyźnie miała Rada Narciarska Polskiego Związku Narciarskiego, a w jej strukturach Referat Skoczni prowadzony przez kpt. Romana Loteczkę²¹⁴.

Znaczny wpływ na rozwój sportów zimowych na Podkarpaciu miała również działalność wydawnicza i popularyzatorska²¹⁵. W 1918 roku w Krakowie A. Bobkowski wydał uporządkowany metodologicznie „Podręcznik narciarski”, który przez szereg lat dwudziestolecia międzywojennego pełnił rolę pomocniczą w szkoleniu narciarskim, jego drugie wydanie ukazało się w 1921 roku. Niezmiernie ważną rolę organu prasowego PZN pełniła międzywojenna prasa sportowa m.in.: „Przegląd Sportowy” Warszawa (1919–1939), „Stadjon” (1920–1931) i „Raz Dwa Trzy” (1931–1939). Bardzo ważną publikacją o charakterze kronikarskim były trzy tomy wydawnictwa rocznikowego PZN pt.: „Narciarstwo Polskie”, które obejmowały: tom I lata 1919–1925, tom II lata 1925–1927 i tom III lata 1927–1929²¹⁶.

²¹² W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Krosno 2005, s. 42.

²¹³ *Ibidem*, s. 43.

²¹⁴ S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, dz. cyt., s. 333.

²¹⁵ *Narciarstwo polskie a Olimpiada*, „Przegląd Sportowy” 1923, nr 51, s. 22–24.

²¹⁶ S. Zaborniak, P. Król: *Skoki narciarskie w Polsce (1907–1939)*, dz. cyt., s. 331.

Rozdział IV. Rozwój sportów zimowych w latach 1919–1939

1. Narciarstwo klasyczne i alpejskie

Po powołaniu w 1919 roku Polskiego Związku Narciarskiego, pierwsze dwa lata funkcjonowania zarządu ukierunkowane były na budowę wewnętrznych struktur związku²¹⁷. Niewątpliwym osiągnięciem Polskiego Związku Narciarskiego było opracowanie statutu i zorganizowanie Związkowych Narciarskich Mistrzostw Polski²¹⁸. Prace prowadzone przez Polski Związek Narciarski w dwudziestoleciu międzywojennym związane były przede wszystkim z upowszechnieniem narciarstwa w możliwie jak najszerszych kręgach społeczeństwa polskiego, w umocnieniu organizacyjnym całego narciarstwa zrzeszonego, przy jego równoczesnym, korzystnym oddziaływaniu na narciarzy niezorganizowanych²¹⁹. Istotna była również praca PZN w regionach (w tym na Rzeszowszczyźnie)²²⁰.

W całym okresie międzywojennym narciarstwo na badanym terenie propagowały m.in.: Przemyskie Towarzystwo Narciarzy²²¹, Sekcja Narciarska Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w Iwoniczu Zdroju, powstała jako Iwonicki Klub Narciarski²²², Towarzystwo Narciarskie 2 Pułku Strzelców Podhalańskich w Sanoku²²³, Wojskowy Klub Sportowy (sekcja narciarska), zlokalizowany przy lotnisku w Ustjanowej w Ustrzykach Dolnych²²⁴. Działo również Karpackie Towarzystwo Narciarskie, które zorganizowało stacje narciarsko-turystyczne w Barwinku, Jasielu, Dukli, Komańczy, Cisnej, Ustrzykach Górnych. Aktywne były Harcerskie Kluby Narciarskie²²⁵ i Towarzystwa Gimnastyczne „Sokół” (np. w Jaśle)²²⁶, w których także propagowano

²¹⁷ J. Kapłon: *Na nartach w Karpatach Wschodnich*, COTG PTTK, Gazeta Górska, 2011, s. 24.

²¹⁸ S. Zaborniak, P. Król: *Skoki narciarskie w Polsce (1907–1939)*, Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Kultura Fizyczna 2013, t. XII, nr 2, s. s. 226.

²¹⁹ R. Kołodziej: *Polski Związek Narciarski w dwudziestoleciu międzywojennym – zarys problemu*, [w:] T. Jurek, K. Obodyński, S. Zaborniak: *Z dziejów turystyki i sportu w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2009, s. 427-444.

²²⁰ J. Kapłon: *Na nartach w Karpatach Wschodnich*, dz. cyt., s. 25.

²²¹ J. Kolankowski, T. Pudłocki: *Nasz Przemysł*, Przemysł 2005, s. 39.

²²² J. Michalak: *Z dziejów iwonickiego narciarstwa 1925–1975*, KAW, Rzeszów 1975, s. 4.

²²³ A. Dworakowski: *Przewodnik po polskich skoczniach narciarskich 2016*, skijumping.pl, dostęp: 10.12.2017.

²²⁴ *Międzyszkolny Klub Sportowy „Halicz” Ustrzyki Dolne*, www.ustrzyki-dolne.pl/strona-873-Ustrzyckie+Archiwum+Sportowe.html, dostęp: 12.10.2017.

²²⁵ Ibidem.

²²⁶ A. Wiecheć: *Narciarstwo w Towarzystwie Gimnastycznym Sokół w Jaśle do 1939 roku*, Krosno 2003, s. 23.

narciarstwo. Pręźnie na Podkarpaciu rozwijało się także narciarstwo żydowskie ściśle związane z rozwojem organizacyjnym Wszechzwiązku „Makkabi”²²⁷.

Narciarstwo w okresie międzywojennym było bardzo popularne wśród mieszkańców Przemyśla. Jego dynamiczny rozwój nastąpił po powojennym reaktywowaniu w 1926 roku Przemyskiego Towarzystwa Narciarskiego (PTN), które zostało przyjęte do Polskiego Związku Narciarskiego pod numerem ewidencyjnym 19²²⁸. Pierwsze zgromadzenie PTN, nazwane przez uczestników założycielskim, miało miejsce w kasynie wojskowego garnizonu przemyskiego DOK X. Jak donosił „Przegląd Sportowy”, do pierwszego zarządu PTN wybrano: prof. Kolankowskiego, sędziego Kowalskiego (sekretarz). Członkami zarządu PTN zostali: prof. Bąkowski, prof. Lech, mjr Kostecki, mjr Augustynowicz, por. Wawszczak, por. Witkowski oraz Ewa Kaden²²⁹. W szeregach Przemyskiego Towarzystwa Narciarskiego zrzeszono osiemdziesiąt osób. W Przemyśle sekcje narciarskie posiadały również przemyskie kluby: KS „Polonia”, WKS „Legia”, HKS „Czuwaj”, liczne Kółka Sportowe, które funkcjonowały w przemyskich szkołach średnich²³⁰. W Przemyśle narciarstwo uprawiali również niezrzeszeni amatorzy²³¹.

Organizacja struktur Przemyskiego Okręgu Narciarskiego trwało aż do 15 października 1933 roku, kiedy to w Przemyśle powołano Okręgowy Związek Narciarski (OZN). Swym działaniem Przemyski OZN obejmował tereny pokrywające się ze strukturą wojskową DOK X z wyłączeniem powiatu jasielskiego²³². Wybory, które odbyły się 15 października 1933 roku, wyłoniły pierwszy zarząd Przemyskiego OZN w następującym składzie:

Prezes – płk Lichtanowicz,

Sekretarz – płk Faferko,

Zastępca sekretarza – kpt. Kolasiński,

Skarbnik – por. Chmielewski

Członkowie: prof. Kolankowski, płk Morawski, mjr Matusiak²³³.

²²⁷ R. Krasowski, W. Nadolski, P. Król: *Beginnings of the Jewish skiing in Poland (1919–1939)*, Scientific Review of Physical Culture, 2010, s. 214.

²²⁸ R. Józwik: *Czy nawiążemy do tradycji?* Przemyskie Towarzystwo Narciarzy, Przemyśl 2004, s. 5.

²²⁹ Zima w Przemyśle, „Przegląd Sportowy”, 1926, nr 30, s. 6.

²³⁰ „Stadjon” 1927, Nr 14, s. 16.

²³¹ S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, PWSZ im. Stanisława Pigonia w Krośnie, Rzeszów – Krosno 2013, s. 330.

²³² „Raz, dwa, trzy” 1933, Nr 42, s. 11.

²³³ Ibidem.

Niezwykle szybko rozwijające się Przemyskie Towarzystwo Narciarskie utworzyło swoje koła w Lesku, Jarosławiu, Turce, Olszanicy, powiększając liczbę członków do 384 w 1939 roku. PTN prowadziło bardzo popularne lekcje jazdy na nartach, organizowało liczne imprezy sportowe w zjazdach²³⁴. Działacze Przemyskiego Towarzystwa Narciarskiego ogromną uwagę zwracali również na turystykę zimową, wykorzystując do tego celu niewątpliwe walory krajobrazowe Przemysła. Organizowali dalekie, wielodniowe wycieczki zarówno w Bieszczady Zachodnie, jak i Wschodnie, w Beskid Niski, a nawet w Tatry²³⁵.

Po wprowadzeniu w sezonie 1932/1933 przez Polski Związek Narciarski cenionych wśród narciarzy Górskich Odznak Narciarskich, członkowie Przemyskiego Towarzystwa Narciarskiego zdobyli ich łącznie 263 do 1939 roku. Wynik ten był trzeci w Polsce. Czołowymi zawodnikami PTN byli w latach trzydziestych Rudolf Masłyk i Seweryna Tomkiewicz²³⁶.

Fot. 10. Rudolf Masłyk. Z lewej prof. Kolankowski. 1935 rok.

Źródło: Zasoby Narodowego Archiwum Cyfrowego.

²³⁴ J. Kolankowski, T. Pudłocki: *Nasz Przemysł*, dz. cyt., s. 40.

²³⁵ R. Józwik: *Czy nawiążemy do tradycji?*, dz. cyt., s. 6.

²³⁶ J. Kolankowski, T. Pudłocki: *Nasz Przemysł*, Przemysł 2005, s. 42.

Fot. 11. Seweryna Tomkiewicz. Zawody narciarskie o Mistrzostwo Przemyskiego Okręgowego Związku Narciarskiego. 1935 rok.

Źródło: Zasoby Narodowego Archiwum Cyfrowego

Przemyskie Towarzystwo Narciarzy wniosło również bardzo duży wkład w ogólnopolską akcję odpowiedniego znakowania narciarskich tras turystycznych, wytyczając ich około 140 km w okolicy Sianek²³⁷. Do niezwykle ważnych przedsięwzięć Przemyskiego Towarzystwa Narciarskiego należy zaliczyć odkrycie i zagospodarowanie Sianek - miejscowości o bardzo dobrych warunkach dla narciarstwa²³⁸. To z inicjatywy PTN rozpoczęto budowę schroniska w Siankach na wysokości 840 m n.p.m. Jak informowało czasopismo „Wschód” z 10 marca 1936 roku: *Otwarto Dom Narciarski w Siankach. Posiada 150 łóżek [...]. Nazywa się je również Domem Turystycznym Ligi Popierania Turystyki*²³⁹. Zgodnie z informacją zamieszczoną w czasopiśmie „Wschód” z 30 czerwca 1936 roku: *Schronisko powstałe z inicjatywy Przemyskiego Towarzystwa Narciarskiego w Siankach stanowi obiekt Dowództwa Okręgu Korpusu Nr X*²⁴⁰.

²³⁷ „Wschód” 10.03.1936, Nr 5, s. 8.

²³⁸ R. Józwik: Czy nawiążemy do tradycji?, dz. cyt., s. 6.

²³⁹ „Wschód” 10.03.1936, Nr 5, s. 8.

²⁴⁰ „Wschód” 30.06.1936, Nr 16, s. 2.

Fot. 12. Członkowie Przemyskiego Towarzystwa Narciarskiego przed schroniskiem w Siankach

Źródło: „Wschód” z 30.06.1936 roku, Nr 16, s. 2.

Schronisko było obiektem okazałym, luksusowo wyposażonym, posiadającym m.in.: centralne ogrzewanie, bieżącą wodę i telefon. Obiekt spłonął w trakcie II wojny światowej. W czasopiśmie „Turysta Polski”, opublikowanym w październiku 1935 roku czytamy: *Inwestycje Przemyskiego Towarzystwa Narciarzy w zakresie budowy schronisk [...] posuwają się naprzód w bardzo energicznym tempie. Ze względu na zbliżającą się porę zimową i kończący się okres budowlany Przemyskie Towarzystwo Narciarzy czyni gorączkowe wysiłki, aby wielkie te obiekty przygotować należycie i oddać do użytku już na nadchodzący sezon zimowy [...]. Dzięki energicznej akcji Przemyskiego Towarzystwa Narciarskiego stan turystycznego zagospodarowania w tej zaniedbanej dotychczas części Karpat uległ bardzo wydatnej poprawie*²⁴¹.

Dalszym świadectwem intensywnego rozwoju narciarstwa w Przemyślu było powołanie do życia w 1932 roku – VIII Przemyskiego Okręgowego Związku Narciarskiego. Pierwsze okręgowe mistrzostwa narciarskie odbyły się w 1934 roku w Rozłuczu, a ostatnie – piąte w 1939 roku w Iwoniczu²⁴².

W innym rejonie objętym badaniami – w Iwoniczu Zdroju, pierwsi narciarze pojawili się w 1921 roku. Byli nimi wychowankowie prekursora narciarstwa Stanisława Barabasza ze Szkoły Rzemiosła Drzewnego w Zakopanem: Antoni Kenar z Iwonicza

²⁴¹ „Turysta Polski” 1.10.1935, nr 10, s. 4.

²⁴² W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Krosno 2005, s. 34.

oraz bracia Szymon, Walenty i Bronisław Turkowie z Lubatowej. Narciarskie przejażdżki Antoniego Kenara znanego później artysty rzeźbiarza i pedagoga po iwonicznych wzgórzach wzbudziły ogólne zainteresowanie wśród miejscowej młodzieży²⁴³.

W Iwoniczu Zdroju już w pierwszych latach narciarstwo stało się sportem całych rodzin. Na przełomie 1924 i 1925 roku z inicjatywy Kazimierza Murmana, Antoniego Zychiewicza i Antoniego Rygla powstaje Sekcja Narciarska Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, koło w Iwoniczu Zdroju²⁴⁴. Pierwszymi członkami założycielami Sekcji Narciarskiej PTT byli: Kazimierz Rajchel, Stanisław oraz Mieczysław Murmanowie, Antoni Zychiewicz, Feliks Szczepanik, Józef i Andrzej Kielarowie, Antoni Rygiel, Jan Tomkiewicz, Edward Zygmunt, Józef Boczar.

Fot. 13. Józef Boczar (1927 rok)

Źródło: <http://www.kbir.krosno.pl>, dostęp: 13.01.2018.

Młodym narciarzom nieposiadającym środków finansowych potrzeba było bogatego patrona, stąd wybór na prezesa koła PTT właściciela uzdrowiska Bogdana Załuskiego²⁴⁵. Skład pierwszego zarządu Sekcji Narciarskiej Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, stanowili obok Załuskiego – prezesa, Antoni Rygiel – sekretarz i H. Hotwinger – skarbnik. Sport narciarski popierał również lekarz i społecznik,

²⁴³ J. Michalak: *Z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 4.

²⁴⁴ S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, dz. cyt., s. 226.

²⁴⁵ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, Wydawnictwa Klubu Sportowego „Górnik”, Iwonicz Zdrój, 1985, s. 10.

właściciel lecznicy chorób kostnych w Iwoniczu dr Józef Aleksiewicz. W celu znalezienia środków na rozwój narciarstwa młodzi działacze założyli w sekcji zespół teatralny, którego reżyserem był Józef Kielar. Zespół dawał występy artystyczne w uzdrowisku oraz sąsiednich miejscowościach²⁴⁶.

Działalność sportowa Sekcji Narciarskiej Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, koło w Iwoniczu Zdroju, obejmowała naukę jazdy na nartach, organizację narciarskich, a latem pieszych wycieczek krajoznawczych. Organizowano również zawody lokalne, które były raczej pokazami jazdy narciarskiej i biegów płaskich, biegów zjazdowych. Rozwój iwoniczkiego narciarstwa miał dominujący wpływ na rozwój sportu narciarskiego na terenie Rzeszowszczyzny²⁴⁷.

Obok uprawiania krajoznawstwa coraz większą rolę u młodych narciarzy zaczęła odgrywać wyczyn. Porównanie wyników wyczynowych miejscowych zawodów z ogólnymi wynikami sportu narciarskiego w zaawansowanych ośrodkach narciarstwa w kraju dało przekonanie o własnej sile i umiejętnościach. Zawodnicy iwoniccy zapragnęli rywalizować z innymi klubami narciarskimi o palmę pierwszeństwa²⁴⁸.

Fot. 14. Iwonicz Zdrój. Pamiątkowe zdjęcie po zawodach. 1927 rok.

Źródło: <http://www.kbir.krosno.pl>, dostęp: 13.01.2018.

W tej atmosferze w 1928 roku powołany został do życia Iwoniczki Klub Sportowy. Klub zrzeszył członków Sekcji Narciarskiej PTT oraz nowych adeptów narciarstwa. Do klubu wstąpiły pierwsze iwoniczanki: Michalina Zygmunt–Możdżan, Józefa Rajchel–

²⁴⁶ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., 200.

²⁴⁷ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995. Czasy i ludzie*, Garmond, Rzeszów 1995, s. 10.

²⁴⁸ J. Michalak: *Z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 6.

Skolimowska, Helena Kielar–Such. Prezesem klubu zostaje Bogdan Załuski, a w skład zarządu wchodzi: dr Józef Aleksiewicz, Andrzej Szczepanik, Antoni Rygiel, Józef Kielar, Gustaw Dąbski, Kazimierz Murman i Stefan Trzyna²⁴⁹.

Fot. 15. Iwoniccy narciarze w roku 1928

Źródło: Zdjęcie z wystawy Jubileuszowej 90–lecia IKN „Górnik”.

W styczniu 1928 roku odbyły się w Iwoniczu Zdroju pierwsze prawdziwe zawody narciarskie. Udział w nich wzięli poza miejscowymi zawodnikami zaproszeni zawodnicy z: Krosna, Jasła, Sanoka, Przemyśla, Gorlic i Krynicy. Na zawody przybyły rzesze sympatyków narciarstwa i ciekawskich z okolicy²⁵⁰. Zwycięstwo w biegach płaskich odniósł Kazimierz Murman. Na czołowych miejscach uplasowali się również Antoni Zychiewicz, Kazimierz Rajchel i Mieczysław Murman. Atrakcją zawodów był również skijöring iwonicznych zawodników z udziałem oficerów 2 pułku Strzelców Podhalańskich z Sanoka w siodle²⁵¹. Nowe zwycięstwa iwonicznych zawodników przyniósł udział w organizowanych w 1928 roku zawodach narciarskich w Krośnie, gdzie iwoniczanie zdobyli wszystkie pierwsze miejsca²⁵². Osiągnięcia młodych narciarzy powodują, że najlepsi z nich K. Murman, A. Zychiewicz i K. Rajchel wysłani zostają na obóz narciarski do Tuchli we wschodnich Bieszczadach²⁵³, a następnie Kazimierz Murman bierze udział w Narciarskich Mistrzostwach Polski 1928 w Zakopanem²⁵⁴.

²⁴⁹ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 10.

²⁵⁰ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 14.

²⁵¹ J. Michalak: *Z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 7.

²⁵² Ibidem.

²⁵³ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 12.

²⁵⁴ A. Więcek: *Mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym i alpejskim 1920–2013*, Zamość 2014, s. 17.

1925 r.
Fot. 16. Kazimierz Murman (1925 rok)

Źródło: www.zielonyiwonicz.pl, dostęp: 13.10.2017.

Rok 1929 przynosi iwonicckim zawodnikom nowe osiągnięcia. Na Okręgowych Zawodach Narciarskich organizowanych w Rozłuczu zajmują kolejne trzy pierwsze miejsca: K. Murman, J. Kielar i A. Zychiewicz. Drugie miejsce w biegu sztafetowym zajmuje sztafeta z Iwonicza w składzie: K. Murman, J. Boczar i A. Zychiewicz²⁵⁵.

Iwoniccki Klub Narciarski stawiając na wyczyn nie zaprzestał jednak działalności krajoznawczej, a organizowane wycieczki narciarskie na górę Cergową, do Jaślisk i na górę Czeremchę, do ruin odrzykońskiego zamczyska i inne były połączeniem treningów z wyprawami krajoznawczymi²⁵⁶. Organizowano między innymi zawody patrolowe szlakiem walk II Korpusu Legionów Polskich²⁵⁷.

²⁵⁵ J. Michalak: *Z dziejów iwonicckiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 9.

²⁵⁶ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 13.

²⁵⁷ Źródło: <http://www.kbir.krosno.pl>, dostęp: 10.01.2017.

Fot. 17. Zawody patrolowe szlakiem walk II Korpusu Legionów Polskich. 1932 rok.

Źródło: <http://www.kbir.krosno.pl>, dostęp: 13.01.2018.

Z myślą o przyszłości klubu szkolono najmłodszych amatorów narciarstwa i przyszłych zawodników, którzy już w latach trzydziestych odnieśli pierwsze zwycięstwa na zawodach narciarskich w Zakopanem i innych miejscowościach²⁵⁸. Należeli do nich: Fryderyka Rajchel–Jakubowicz, Stanisław Kielar, Wiktor Such, Zdzisław Wilusz, Leon Rajchel, Marian Murman²⁵⁹.

Fot. 18. Marian Murman (lata trzydzieste)

Źródło: <http://www.kbir.krosno.pl>, dostęp: 13.01.2018.

²⁵⁸ J. Michalak: *Z dziejów iwonickiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 9.

²⁵⁹ J. Michalak: *70 lat Iwonickiego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 10.

Na organizowane corocznie przez IKN zawody narciarskie w Iwoniczu Zdroju zjechali zawodnicy z całego kraju. Zmobilizowało to młodzież okolicznych wiosek, próbującą na własną rękę uprawiać narciarstwo²⁶⁰. Wielu młodych chłopców, szczególnie z sąsiedniej Lubatowej wstąpiło do klubu, zasilając czołówkę narciarską IKN-u. Należeli do nich: Jan i Szczepan Zajacowie, Andrzej Folcik i Franciszek Pirug²⁶¹. Obok form wyczynowych narciarstwa (biegi, zjazdy), dużą popularnością cieszyły się pokazy skijöringu, w których uczestniczyły narciarki iwonickie: Michalina Zygmunt-Możdżanowa, Fryderyka Rajchel-Jakubowiczowa, Józefa Rajchel-Skolimowska, Helena Kielar-Suchowa²⁶².

Działalność wyczynowa IKN-u przyniosła zawodnikom iwonickim wiele zwycięstw w zawodach organizowanych w znanych ośrodkach narciarstwa w kraju. Organizowane zawody o Mistrzostwo Przemyskiego Okręgu PTT w 1930 roku w Rozluczu i w 1931 roku w Uryczu przyniosły zwycięstwo K. Murmanowi, A. Zychiewiczowi, J. Ryglowi i K. Rajchłowi. Miejsca punktowane zajęli również K. Boczar, J. Boczar, F. Trygar²⁶³. W zawodach o „Puchar Uzdrowiska Truskawiec” organizowanych w 1932 roku, zwycięstwo odniósł Kazimierz Murman. W 1933 roku na zawodach w Sławsku w biegu zjazdowym, zajęli kolejne miejsca: trzecie miejsce – M. Murman, czwarte miejsce – K. Murman, piąte miejsce – A. Zychiewicz, szóste miejsce – S. Trzyna²⁶⁴.

Fot. 19. Narciarze iwonicki. Po lewej Adam Zychiewicz. Lata trzydzieste

Źródło: <http://www.kbir.krosno.pl>, dostęp: 13.01.2018.

²⁶⁰ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 17.

²⁶¹ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 13.

²⁶² J. Michalak: *Z dziejów iwonickiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 9.

²⁶³ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 19.

²⁶⁴ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 12.

Wielki sukces odnieśli zawodnicy IKN-u na Mistrzostwach w Borysławiu w 1937 roku. Iwoniczanie zdobyli pierwsze miejsca we wszystkich konkurencjach, przywożąc do Iwonicza Zdroju puchar do dziś przechowywany w klubie jako cenne trofeum²⁶⁵. Podobne, bezkonkurencyjne zwycięstwo odnieśli zawodnicy IKN-u w 1939 roku na piątych Mistrzostwach VIII Przemyskiego Okręgu PZN, które odbyły się w Iwoniczu Zdroju²⁶⁶.

Fot. 20. Pamiątkowe zdjęcie po zawodach. Iwonicz Zdrój. 1939 rok.

Źródło: <http://www.kbir.krosno.pl>, dostęp: 13.01.2018.

Chlubną kartą w historii Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego był udział iwonicznych działaczy i zawodników w propagowaniu narciarstwa w Krośnie, Klimkówce, Jaśle, Sanoku, Strzyżowie²⁶⁷. Działalność ta przyczyniła się do utworzenia w lipcu 1928 roku pierwszego w Krośnie wielosekcyjnego klubu (z sekcją narciarską). Z inicjatywy działaczy krośnieńskiego oddziału TUR powstał wtedy przy nim, Robotniczy Klub Sportowy „Krośnianka”²⁶⁸. Drugi w Krośnie wielosekcyjny klub sportowy powstał jesienią 1931 roku, po odejściu z RKS „Krośnianka” grupy działaczy i zawodników, którzy utworzyli Krośnieński Klub Sportowy „Legia”²⁶⁹. Sekcja narciarska działała przy KKS „Legia” już od 1933 roku. Składała się z zawodników, którzy dysponowali własnym sprzętem narciarskim. Trenowali oni na zboczach w dzielnicy Białostrzegi, a później brali udział w zawodach, również tych ogólnopolskich²⁷⁰. Jeszcze w roku powstania klubu, młodzi narciarze krośnieńscy wzięli udział w zawodach, które odbyły się w Iwoniczu Zdroju. Były one bardzo silnie obsadzone, gdyż uczestniczyli w nich także zawodnicy

²⁶⁵ J. Michalak: *Z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 11.

²⁶⁶ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 12.

²⁶⁷ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 10.

²⁶⁸ „Głos Krośnieński” 8.09.1928, Nr 1, s. 3.

²⁶⁹ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, Wydawnictwo Arete II, Krosno 2005, s. 54–55.

²⁷⁰ F. Kiryk: *Krosno w okresie międzywojennym* [w:] J. Garbacik (red.): *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*, Kraków 1973, s. 75.

zakopiańscy. W kategorii juniorów narciarze KKS „Legia” wygrali we wszystkich konkurencjach, sprawiając wielką niespodziankę. Najwartościowsze były zwycięstwa odniesione przez Wiesława Wanica w biegach²⁷¹. Podczas odbywających się ponownie w 1934 roku w Iwoniczu Zdroju ogólnopolskich zawodów narciarskich, narciarze KKS „Legia” zwyciężyli w kategorii juniorów we wszystkich konkurencjach. W biegach kolejny raz zwyciężył Wiesław Wanic, a jego kolega klubowy Zygmunt Pudełko był drugi²⁷².

Przed wybuchem wojny działały w Krośnie dwa kluby propagujące narciarstwo, zrzeszające sportowców narodowości żydowskiej: Żydowski Klub Sportowy „Gideon” oraz Żydowski Klub Sportowy „Makkabi”²⁷³. Należy zaznaczyć, że masowy rozwój narciarstwa żydowskiego był ściśle i nierozzerwalnie związany z rozwojem organizacyjnym Wszzechzwiązku „Makkabi” w Europie od 1925 roku - korzystał z jego wsparcia organizacyjnego i finansowego²⁷⁴. Duży wpływ na rozkwit Żydowskiego Klubu Sportowy „Gideon” oraz Żydowskiego Klubu Sportowego „Makkabi” w Krośnie, miało powołanie w 1928 roku Żydowskiej Rady Wychowania Fizycznego Rzeczypospolitej Polskiej, która dbała o rozwój tych klubów²⁷⁵. Pomimo działań Wszzechzwiązku „Makkabi” w Europie, na łamach prasy żydowskiej wydawanej w przedwojennej Polsce „Nowy Dziennik” pisano, że *rozwój narciarstwa żydowskiego w 1928 roku był nadal bardzo skromny. Za ten stan rzeczy odpowiada opieszala działalność żydowskich towarzystw sportowych*²⁷⁶. W 1929 roku narciarstwo żydowskie dołączyło do ogólnopolskiej rywalizacji narciarskiej. Od tego czasu kluby żydowskie mogły liczyć na bardzo dobre przygotowanie narciarskie zarówno teoretyczne jak i praktyczne (szkolenia z narciarzami ze środowisk żydowskich prowadził m.in. Bronisław Czech). Przełomowym i decydującym momentem w rozwoju narciarstwa w środowisku żydowskim w Polsce, było przygotowanie i bezpośredni udział narciarzy żydowskich (w tym narciarzy z Krosna) w odbywającej się w Zakopanem Pierwszej Zimowej Makkabiadzie w 1933 roku²⁷⁷.

²⁷¹ F. Kiryk: *Krosno w okresie międzywojennym* [w:] J. Garbacik (red.): *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*, Kraków 1973, s. 76.

²⁷² S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 55.

²⁷³ F. Kiryk: *Krosno w okresie międzywojennym*, dz. cyt., s. 77.

²⁷⁴ R. Krasowski, W. Nadolski, P. Król: *Beginnings of the Jewish skiing in Poland (1919–1939)*, Scientific Review of Physical Culture, 2010, s. 214.

²⁷⁵ F. Kiryk: *Krosno w okresie międzywojennym*, dz. cyt., s. 78.

²⁷⁶ „Nowy Dziennik” 10.01.1928, Nr 3 (192), s. 1.

²⁷⁷ R. Krasowski, W. Nadolski, P. Król: *Beginnings of the Jewish skiing...*, dz. cyt., s. 215.

Narciarstwo propagowano także w innych stowarzyszeniach żydowskich, wśród których istotne miejsce zajmowało Żydowskie Towarzystwo Krajoznawcze (ŻTK), założone w 1926 roku. Żydowskie Towarzystwo Krajoznawcze posiadało swoje oddziały w wielu miejscach przedwojennej Polski (w tym w Krośnie). Zajmowało się przede wszystkim krzewieniem turystyki oraz narciarstwa²⁷⁸. 1 grudnia 1930 roku sekcja SN ŻTK została przyjęta w poczet członków PZN²⁷⁹.

W obozie sportowym zorganizowanym w Krynicy w styczniu 1931 roku, brała udział liczna grupa narciarzy żydowskich z Podkarpacia (20 osób). Większość z biorących w krynickim obozie narciarzy, odbywała szkolenia dla początkujących. Przyjechali m.in. sportowcy z Jasła, Przemyśla, Krosna. Szkolenia odbywały się na terenie Słotwin, a bazą noclegową dla narciarzy był pensjonat „Odaliska”²⁸⁰.

Żydowski Klub narciarski „Makkabi” działał również w Sanoku. W okresie międzywojennym funkcjonowały na terenie miasta jeszcze cztery inne sekcje narciarskie. Były to kluby: „Strzelec”, „Sokół”, „Harcerski Klub Narciarski” a także „Wojskowy Klub Sportowy”. Ten ostatni funkcjonował przy II Pułku Strzelców Podhalańskich²⁸¹.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego znacząca dla klubów narciarskich stała się punktacja narciarska odznak za sprawność. Dużym sukcesem było zdobycie drugiego miejsca w tej klasyfikacji przez „Wojskowy Klub Sportowy” z Sanoka (podsumowanie wyników za okres od 1927 do 1932 roku)²⁸². Pierwszy w tej klasyfikacji był Wojskowy Klub Sportowy z Bielska a trzeci Śląski Klub Narciarski z Katowic²⁸³. Sanocki WKS w sezonie 1936/37 zdobył również Puchar Prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego za osiągnięte sukcesy we współzawodnictwie w narciarstwie masowym. Otrzymanie z rąk Prezydenta tego pucharu, świadczyło o wysokim poziomie sportowym międzywojennych klubów narciarskich w Sanoku²⁸⁴. Podobnie jak w Sanoku, w latach międzywojennych również w Ustrzykach Dolnych działała sekcja Wojskowego Klubu Sportowego (sekcja narciarska), zlokalizowana przy

²⁷⁸ „Wiadomości ŻTK” 13.09.1930, nr 1, s. 8.

²⁷⁹ „Wiadomości ŻTK” 2.12.1930, nr 4, s. 5.

²⁸⁰ „Nowy Dziennik” 21.01.1931, nr 4, s. 6.

²⁸¹ A. Dworakowski: *Przewodnik po polskich skoczniach narciarskich 2016*, skijumping.pl, dostęp: 10.12.2017.

²⁸² „Nowy Dziennik” 1932, nr 333, s. 2.

²⁸³ Ibidem.

²⁸⁴ A. Dworakowski: *Przewodnik po polskich skoczniach narciarskich 2016*, skijumping.pl, dostęp: 10.12.2017.

lotnisku w Ustjanowej. W Ustrzykach Dolnych działał także Harcerski Klub Narciarski²⁸⁵.

Zagórz był także znanym i cenionym przedwojennym ośrodkiem narciarskim, który wychował wielu dobrych biegaczy i zjazdowców. W latach 1920–1939, w Zagórzcu działały dwie sekcje narciarskie: NKN i „Sokół”²⁸⁶.

Narciarstwo było uprawiane także w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” w Jaśle, które powstało w 1887 roku i było pierwszą jasielską organizacją kultury fizycznej²⁸⁷. Narciarstwo w Towarzystwie Gimnastycznym było formą terenowych zajęć o charakterze rekreacyjnym. Z czasem – w latach dwudziestych i trzydziestych narciarstwo w jasielskim „Sokole” stało się dyscypliną wiodącą²⁸⁸. Organizatorami jasielskiego sportu narciarskiego w „Sokole” byli nauczyciele lokalnego gimnazjum. Sportowcy Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Jaśle największe sukcesy odnosili m.in. w długotrwałych, trzydniowych marszach narciarskich. W jasielskim Towarzystwie Gimnastycznym zwracano szczególną uwagę na sporty, które mogły być niezbędne na wypadek wojny (narciarstwo było jednym z nich). Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Jaśle odegrało istotną rolę w popularyzacji narciarstwa w regionie²⁸⁹.

W Klimkówce pierwszymi przedwojennymi, lokalnymi pionierami narciarstwa byli przede wszystkim: Stanisław Wais, Antoni Kasperkiewicz oraz Stanisław Penar²⁹⁰.

Od sezonu zimowego 1931/1932 przeprowadzano rokrocznie na Podkarpaciu²⁹¹ kursy narciarskie dla nauczycieli szkół powszechnych a także instruktorów wychowania fizycznego oraz przysposobienia wojskowego²⁹². Kursy organizował Państwowy Urząd WFiPW przy Dowództwach Okręgów Korpusów (DOK)²⁹³. Propagowaniem oraz upowszechnianiem sportu narciarskiego wyłącznie wśród kobiet zajmowała się specjalnie w tym celu oddelegowana „Instruktorka objazdowa wychowania fizycznego”

²⁸⁵ *Międzyszkolny Klub Sportowy „Halicz” Ustrzyki Dolne*, www.ustrzyki-dolne.pl/strona-873-Ustrzyckie+Archiwum+Sportowe.html, dostęp: 12.10.2017.

²⁸⁶ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 203.

²⁸⁷ A. Wiecheć: *Narciarstwo w Towarzystwie Gimnastycznym Sokół w Jaśle do 1939 roku*, Krosno 2003, s. 23.

²⁸⁸ *Ibidem*, s. 24

²⁸⁹ *Ibidem*, s. 25.

²⁹⁰ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 202.

²⁹¹ M. Rotkiewicz: *Rozwój sportu kobiet w Polsce okresu międzywojennego*, „Sport Wyczynowy” 1979, nr 3–4, s. 17.

²⁹² T. Drozdek–Małolepsza: *Narciarstwo kobiet w Polsce (1919–1939)*, Akademia imienia J. Długosza w Częstochowie, Kultura Fizyczna, z. IX, Częstochowa 2010, s. 60.

²⁹³ „Start” z 1932 roku, nr 4, s. 3–4.

przy Okręgowym Urzędzie WFiPW²⁹⁴. Do zadań Instruktorce należało m.in. przeprowadzanie w miastach i większych osadach trzydniowych kursów w zakresie narciarstwa. Wiele z przeprowadzonych kursów odbyło się na Podkarpaciu, między innymi w Sanoku, w Przemyślu i w Krośnie. Kursy narciarskie (w tym dla narciarzy z Podkarpacia)²⁹⁵ przeprowadzało także Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej²⁹⁶. Według redakcji „Startu”, *Poziom naszego narciarstwa, a specjalnie kobiecego w porównaniu z zagranicą jest wysoki [...]. Jaki to piękny wzór do naśladowania dla naszych młodych narciarek i dla tych, które narciarkami być pragną*²⁹⁷. W innym materiale, przedstawionym na łamach „Startu”, czytamy: *Narciarstwo polskie z roku na rok tężeje, rozrasta się żywiołowo [...]. Wszędzie widzimy, że Polki w narciarstwie są niepokonane*²⁹⁸.

Narciarstwo w okresie międzywojennym docierało do środowiska wiejskiego Rzeszowszczyzny, jednakże uprawiane było w formach mniej zorganizowanych i pozostawało w dużej części poza strukturami PZN. Jedynym bowiem przedstawicielem wiejskiej organizacji w PZN była Sekcja Narciarska Związku Młodzieży Wiejskiej, która po raz pierwszy znalazła się w wykazach PZN w sezonie 1929/1930. Niewątpliwie znaczące było oddziaływanie na jednostki szczebli terenowych Rzeszowszczyzny działaczy szczebla centralnego PZN.

Wskazać należy również na rozwój narciarstwa wśród mniejszości ukraińskiej na terenie południowo-wschodnim badanego terenu. Ukraińskie organizacje sportowe unikały oficjalnych kontaktów z polskimi organizacjami (z pewnymi wyjątkami) i odmawiały przyłączenia się do Polskich Związków Sportowych. Narciarstwo zdobyło wśród społeczeństwa ukraińskiego bardzo dużą popularność. Sprzyjały temu niewątpliwie dogodne warunki o charakterze przyrodniczo-klimatycznym Karpat. Dużą popularność narciarstwo zdobyło przede wszystkim wśród mieszkańców wsi, którzy po nabyciu umiejętności przemieszczania się na nartach, wykorzystywali je w naturalnych warunkach swojego zamieszkania²⁹⁹. Ukraińcy założyli w 1924 roku Karpacki Klub

²⁹⁴ APK, SPZ, sygn. 756, *Instrukcja dla instruktorki objazdowej wychowania fizycznego przy Okręgowym Urzędzie WFiPW*, Warszawa 1933, s. 227.

²⁹⁵ C. Michalski, L. Rak: *Teoria i praktyka treningu narciarskiego w latach 1919–1939*, [w:] *Narciarstwo polskie 1888–2008*, red. L. Rak, E. Małolepszy: Jasło 2009, s. 91.

²⁹⁶ „Start” 1934, nr 22, s. 11.

²⁹⁷ „Start” 1927, nr 16, s. 2.

²⁹⁸ „Start” 1927, nr 18, s. 11.

²⁹⁹ S. Zaborniak: *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868-1939)*, Rzeszów 2007, s. 440-450.

Narciarski, który w 1939 roku liczył 5 kół³⁰⁰. Podkreślić należy również, że rozwijające się w oderwaniu od narciarskich struktur PZN, narciarstwo ukraińskie nie osiągnęło poziomu narciarstwa polskiego³⁰¹.

³⁰⁰ S. Zaborniak: *Tradycje kultury fizycznej społeczeństwa ukraińskiego na ziemiach polskich w latach 1868-1939*, [w:] *Szkice i studia z dziejów kultury fizycznej*, Rzeszów 2007, s. 331.

³⁰¹ S. Zaborniak: *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich...*, dz. cyt., s. 450.

2. Skoki narciarskie

Po powołaniu w 1919 r. Polskiego Związku Narciarskiego (PZN), pierwsze dwa lata zarząd poświęcił na działania związane z budową wewnętrznych struktur związku oraz na upowszechnianie narciarstwa wśród społeczeństwa polskiego³⁰². Przełom w rozwoju skoków narciarskich w przedwojennej Polsce nastąpił, gdy polscy zawodnicy rozpoczęli rywalizację w skali międzynarodowej. Brali udział zarówno w zagranicznych, jak i krajowych konkursach skoków narciarskich, które zapoczątkowane zostały w 1922 roku. Znaczny wzrost poziomu sportowego polskich zawodników, a także umiędzynarodowienie imprez na skoczniach zlokalizowanych w Polsce spowodowały, że rozpoczęto starania ukierunkowane na wybudowanie skoczni narciarskiej charakteryzującej się parametrami europejskimi. Starania powyższe zakończyły się oddaniem do użytku w 1925 roku dużej skoczni pod Krokwią w Zakopanem³⁰³. W dalszej kolejności powstały mniejsze skocznie m.in. w Iwoniczu Zdroju, Przemyślu, Sanoku i Krośnie³⁰⁴. W zimie 1924 roku zbudowano w Iwoniczu Zdroju pierwszą na Podkarpaciu prowizoryczną skocznię narciarską w okolicach wsi Wólka³⁰⁵.

Na organizowane w Iwoniczu–Zdroju zawody narciarskie w latach 1925–1926 przyjeżdżali również zakopiańscy skoczkowie m.in.: Bronisław Czech, Jan, Andrzej i Stanisław Marusarze, Jan Kula, Stanisław Roj³⁰⁶. Przy ich znacznej pomocy znaleziono w okolicach Iwonicza–Zdroju odpowiednie miejsce na zlokalizowanie nowej skoczni narciarskiej. Skocznia została oddana do użytku w 1926 roku. Wyrażane przez zawodników niezadowolenie z niewielkich odległości, które uzyskiwano na konkursach skoków, przyczyniło się do tego, że działacze PTT z Iwonicza–Zdroju w 1931 roku podjęli decyzję związaną z koniecznością budowy nowej skoczni. Konsultantem nowej konstrukcji skoczni w Iwoniczu–Zdroju był Bronisław Czech³⁰⁷.

³⁰² S. Zaborniak, P. Król: *Skoki narciarskie w Polsce (1907–1939)* [w:] J. Rodziewicz-Gruhn, E. Małolepszy, *Kultura Fizyczna*, tom XII, nr 2, Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2013 s. 52.

³⁰³ S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, dz. cyt., s. 225.

³⁰⁴ Ibidem.

³⁰⁵ J. Michałak: *Z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., 6.

³⁰⁶ A. Dworakowski: *Przewodnik po polskich skoczniach narciarskich 2016*, skijumping.pl, dostęp: 10.12.2017.

³⁰⁷ S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, dz. cyt., s. 226.

Fot. 21. Zawody na skoczni narciarskiej w Iwoniczu-Zdroju (1927 rok)

Źródło: Zasoby Narodowego Archiwum Cyfrowego

Tygodnik sportowy „Stadjon” informował o zawodach w skokach narciarskich, przeprowadzonych 1 lutego 1931 roku w Iwoniczu. W programie zawodów znajdowały się skoki z udziałem licznie zgromadzonych narciarzy z Iwonicza, Krosna, Jasła, Leska, Brzozowa, Sanoka³⁰⁸. W lutym 1934 roku w Iwoniczu zorganizowano zawody o puchar PTT. „Przegląd Sportowy” donosił, że w przeprowadzonym na iwonickiej skoczni konkursie skoków, zwyciężył K. Murman z Iwonicza, który uzyskał w skokach odległości: 12m, 12m, 15m³⁰⁹.

³⁰⁸ „Stadjon” 1931, nr 5, s. 10.

³⁰⁹ „Przegląd Sportowy” 1934, nr 13, s. 3

Fot. 22. Iwoniccki skoczek narciarski – K. Murman

Źródło: <http://www.kbir.krosno.pl>, dostęp: 11.01.2017.

Tygodnik „Raz, Dwa, Trzy” informował na swoich łamach o odbytych w lutym 1935 roku zawodach w skokach narciarskich, przeprowadzonych na Prochowni w Krośnie. W konkursie udział wzięło pięćdziesięciu skoczków. *Pierwsze miejsce w konkursie skoków zdobył Gąsior przed Ponarem i Artelem. Wśród młodych skoczków stylem oraz brawurą popisywał się szczególnie Zdzisław Fruga*³¹⁰.

W działalności SNPTT w Iwoniczu–Zdroju przeważał zasięg regionalny. Jedynie sporadycznie na zawody, które organizowano w Iwoniczu przyjeżdżali znani skoczkowie z Zakopanego³¹¹. 24 stycznia 1937 roku w konkursie skoków oprócz narciarzy SNPTT z Iwonicza, udział wzięli zawodnicy SNPTT i ONTG „Sokół” z Zakopanego. Przyjechali również zawodnicy SNTG „Sokół” Krosno i SNTG „Sokół” Sanok³¹². O prymacie zawodników z Zakopanego świadczą miejsca zdobyte w otwartym konkursie skoków (startowało siedemnastu skoczków):

1. Jan Dawidek SNPTT Zakopane – skoki: 19,5 m, 21 m, 21m.
2. Jan Marusarz SNPTT Zakopane – skoki 21 m, 21 m, 20,5 m,
3. Stanisław Kula ONTG „Sokół” Zakopane – skoki: 19,5 m, 20 m, 20m,
4. Edward Lorek SNPTT Zakopane,
5. Jan Kula ONTG „Sokół” Zakopane,
6. Daniel Krzeptowski SNPTT Zakopane³¹³.

³¹⁰ „Raz, Dwa, Trzy” 1935, nr 9, s. 13.

³¹¹ L. Fischer, J. Kaperniak, M. Matzenauer: *Kronika śnieżnych tras*, Warszawa 1977, s. 82.

³¹² „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 4, s. 6.

³¹³ Ibidem.

Również w Przemyślu, w 1926 roku na Kruhelu Małym zbudowano skocznię narciarską. Amatorskie skocznie narciarskie budowano tam kilka lat wcześniej³¹⁴. Zachowały się informacje zamieszczone w „Przeglądzie Sportowym” o zawodach rozegranych w dniach 20–22 lutego 1922 roku na jednej z tych amatorskich skoczni, w którym udział wzięło jedynie dwóch zawodników³¹⁵. Kolejność w skokach była następująca:

1. Por. Zagórski,
2. Por. Grzębski.

Zawody zorganizowano w wyniku działań koła sportowego oraz korpusu oficerskiego 6. P. saperów pod przewodnictwem płk. Kaminki–Jarosza – zastępcy DOK X³¹⁶. W opublikowanym kilka dni później komunikacie z zawodów nie podano wyników, określając je następująco: *wyniki słabe z powodu źle dobranego terenu*³¹⁷.

Nowa skocznia w Przemyślu na Kruhelu Małym została udostępniona skoczkom narciarskim w 1926 roku³¹⁸. Obiekt ten w ciągu dwóch lat uległ degradacji technicznej³¹⁹. Lokalizacja nowej skoczni – to pod przemyskie tereny nazywane „Polanka”³²⁰. 27 stycznia 1929 roku dokonano otwarcia niezakończonego jeszcze definitywnie obiektu wraz z jego poświęceniem. Przeprowadzono pierwsze zawody w skokach narciarskich z udziałem skoczków ILKS „Czarni” i Karpackiego Towarzystwa Narciarskiego (KTN ze Lwowa) oraz z sekcji narciarskich klubów zakopiańskich. Najlepszy w zawodach okazał się T. Zienkowicz ze Lwowa, który podczas skoków osiągnął odległość 14 metrów. Pierwsze skoki na skoczni „Polanka” oglądało około 1000 widzów³²¹.

³¹⁴ R. Józwick: *Czy nawiążemy do tradycji?* dz. cyt., s. 5.

³¹⁵ „Przegląd Sportowy” z 1922 roku, nr 7, s. 7.

³¹⁶ Ibidem.

³¹⁷ „Przegląd Sportowy” z 1922 roku, nr 9, s. 11.

³¹⁸ *Zima w Przemyślu*, „Przegląd Sportowy” z 1926 roku, nr 30, s. 6.

³¹⁹ A. Dworakowski: *Przewodnik po polskich skoczniach narciarskich 2016*, skijumping.pl, dostęp: 10.12.2017.

³²⁰ S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, dz. cyt., s. 225.

³²¹ „Przegląd Narciarski” z 1929 roku, nr 6, s. 5.

Fot. 23. Zawody na skoczni narciarskiej w Przemyślu

Źródło: <http://www.skisprungschanzen.com/>, dostęp: 10.08.2017.

W dniach 1–2 lutego 1929 roku przeprowadzono mistrzostwa Przemyśla w skokach narciarskich³²². W kolejnych zawodach, które odbyły się 19 lutego 1929 roku wzięło udział znacznie więcej zawodników: przedstawiciele krakowskiego TS „Wisła”, lwowskiego LKS „Czarni” i KTN, zakopiańskiego SNPTT oraz jeden zawodnik gospodarzy – Görtlich z HKS „Czuwaj” Przemyśl³²³.

„Przegląd Sportowy” informował, że wyniki zawodów na skoczni przemyskiej kształtowały się następująco:

1. J. Lankosz KTN Lwów, odległość 20 metrów,
2. Z. Rajski „Wisła” Kraków, odległość 19 metrów,
3. T. Zaydel SNPTT Zakopane, odległość 17,5 metra³²⁴.

Redaktor „Przeglądu Sportowego” ocenił Görtlicha z HKS „Czuwaj” następującymi słowami: *odważył się po raz pierwszy skakać na tej skoczni. Próba ta udała mu się w całej pełni*³²⁵.

Po zniszczeniu skoczni w Przemyślu przez wichurę w 1931 roku, Przemyskie Towarzystwo Narciarzy od 1932 roku przeniosło treningi oraz przeprowadzane zawody

³²² „Przegląd Sportowy”, 1929, nr 4, s. 4.

³²³ S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, dz. cyt., s. 330.

³²⁴ „Przegląd Sportowy” 1929, nr 10, s. 2.

³²⁵ Ibidem.

na czwarty, co do wielkości obiekt dwudziestolecia międzywojennego w Polsce, skocznię w Rozłuczu³²⁶.

Od 1933 roku – roku powstania krośnieńskiego klubu KKS „Legia”, młodzi narciarze krośnieńscy, ćwiczący na prowizorycznym obiekcie (w porównaniu chociażby do skoczni iwonickiej), brali regularnie udział w zawodach w skokach narciarskich w Iwoniczu Zdroju. Były one mocno obsadzone, bo uczestniczyli w nich także zawodnicy zakopiańscy. Najwartościowsze było zwycięstwo w kategorii juniorów odniesione przez zawodnika krośnieńskiego klubu KKS „Legia” – Tadeusza Gąsiora³²⁷. W 1934 roku Tadeusz Gąsior ponownie zwyciężył w kategorii juniorów w skokach, podczas odbytych ponownie w Iwoniczu Zdroju ogólnopolskich zawodów narciarskich³²⁸.

Historia skoków narciarskich w Strzyżowie sięga sezonu 1935/36, kiedy to wzniesiono tam pierwszą skocznię narciarską, rok później powiększoną do uzyskiwania odległości do około 30 metrów³²⁹.

Rozwój zainteresowania skokami narciarskimi na Rzeszowszczyźnie prowadził do stałego zwiększania się liczby organizowanych konkursów. Ilość trenujących skoczków narciarskich na Podkarpaciu również zwiększała się rokrocznie, pomimo niezadowalającego stanu infrastruktury (w porównaniu chociażby z infrastrukturą zakopiańską)³³⁰.

³²⁶ R. Józwik: *Czy nawiążemy do tradycji?* Przemyskie Towarzystwo Narciarzy, Przemysł 2004, s. 5.

³²⁷ F. Kiryk: *Krosno w okresie międzywojennym* [w:] J. Garbacika (red.): *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*, Kraków 1973, s. 75.

³²⁸ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 55.

³²⁹ <http://www.skisprungschanzen.com/>

³³⁰ S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, dz. cyt., s. 330.

3. Hokej na lodzie

Jak donosiła „Gazeta Rzeszowska” z lutego 1934 roku, hokej na lodzie pojawił się w Rzeszowie już w roku 1930³³¹. Ponad dwie dekady później „Nowiny Rzeszowskie” donosiły, że pierwszą drużynę skompletowano w 1932 roku w ramach Wojskowo Cywilnego Towarzystwa Sportowego „Resovia”³³². Przed rozpoczynającymi się kolejnymi sezonami zapisy do sekcji hokejowej „Resovii” prowadził Taras Franko – nauczyciel gimnazjum im ks. S. Konarskiego w Rzeszowie³³³. „Zew Rzeszowa” pisał 1 kwietnia 1935 roku, że nowy zarząd WCTS „Resovia” z jego prezesem ppłk Stanisławem Siudą deklarował, że *władze klubu będą organizowały i finansowały sekcję hokejową w nadchodzącym sezonie zimowym 1935/1936*³³⁴. „Zew Rzeszowa” z 1 grudnia 1935 roku donosił natomiast, że drużyna WCTS „Resovia” miała przystąpić do rozgrywek klasy B, prowadzonych w podokręgu zachodnim (okręg lwowski)³³⁵. W lutym 1936 roku, Stanisław Międlar w artykule opublikowanym w gazecie „Zew Rzeszowa”, dokonywał bilansu sportowego Rzeszowa w 1935 roku. Donosił: *o braku jakichkolwiek działań drużyny „Resovii”, zapewne ze względu na bardzo niekorzystną pogodę*³³⁶. Rok później – 4 stycznia 1937 roku, zorganizowano pierwszy mecz hokejowy na terenie Rzeszowa. W meczu tym „Resovia” zwyciężyła (6:3) drużynę Ogniw Jarosław. W szeregach „Resovii” występował wówczas utalentowany piłkarz i późniejszy aktor – Marian Łącz³³⁷.

Sekcja hokeja na lodzie klubu HKS „Czuwaj” Przemyśl zgodnie z tym, co pisała „Ziemia Przemyska” z 8 marca 1930 roku, powołana została do życia w pierwszych dniach 1930 roku³³⁸. Kierownictwo nad drużyną objął Julian Göttlich³³⁹. Z początkiem 1930 roku powstał również zespół „Polonii” Przemyśl. Już 26 stycznia 1930 roku przeprowadzono pierwszy mecz hokeja na lodzie, jaki odbył się w Przemyślu. „Ziemia Przemyska” donosiła, że w meczu tym HKS „Czuwaj” Przemyśl pokonało Polonię (1:0)³⁴⁰. Jak pisano w „Ziemi Przemyskiej”: *Z powodu nieodpowiednich warunków gra*

³³¹ „Gazeta Rzeszowska” 11.02.1934 r., nr 7, s. 3.

³³² „Nowiny Rzeszowskie” 11.10.1956 r., nr 243 s. 6.

³³³ „Gazeta Rzeszowska” 25.11.1934 r., nr 48, s. 4.

³³⁴ „Zew Rzeszowa” z 1.04.1935 roku, nr 7, s. 55.

³³⁵ „Zew Rzeszowa” z 1.12.1935 roku, nr 23, s. 188.

³³⁶ S. Międlar: *Bilans Sportowy Rzeszowa*, „Zew Rzeszowa” z 1.02.1936, nr 4, s. 21.

³³⁷ „Nowiny Rzeszowskie” z 11.10.1956 roku, nr 243 s. 6.

³³⁸ „Ziemia Przemyska” z 8.03.1930 roku, nr 16, s. 3.

³³⁹ Ibidem.

³⁴⁰ „Ziemia Przemyska” z 1.02.1930 roku, nr 9, s. 6.

sama wiele ucierpiała. Sędzią spotkania był – przybyły z Warszawy – kpt. Gross. „Czuwaj” reprezentowali: Robliczek, Zebaczyński, Gottlich, Kraśniański, Malec, T. Bilan, i Z. Bilan. Drużyna „Polonii” wystąpiła w składzie: Hubariw, Folwarczny, Oleksik, Sydor, Kościński, Pograniczny. Bramkę zdobył Zbigniew Bilan³⁴¹. Mecz ten spotkał się z bardzo dużym zainteresowaniem mieszkańców Przemyśla³⁴².

Miesiąc później na doskonałym stawie podwińskim „Polonia” zrewanżowała się „Czuwajowi” za poniesioną w pierwszym meczu porażkę. Wygrała 3:1. Grę prowadzono ze zmienną przewagą, przyczem porażkę harcerzy uważać należy za niezasłużoną³⁴³ – relacjonowała „Ziemia Przemyska”. Gazeta nie szczędziła krytyki kierowanej pod adresem sędziego³⁴⁴. W styczniu 1931 roku mecz pomiędzy HKS „Czuwaj” Przemyśl a „Polonią” zakończył się bezbramkowym remisem. W „Ziemi Przemyskiej” pisano, że mecz ten wzbudził duże emocje u kibiców obu drużyn, ponieważ Robliczek, dotychczasowy zawodnik HKS „Czuwaj” Przemyśl wystąpił w drużynie „Polonii”. Ten niespodziewany dla kibiców przemyskich „transfer” dziennikarze przemyscy określili mianem *grzesznego nalogu*³⁴⁵. W styczniu 1932 roku obie przemyskie drużyny zgłosiły swe przystąpienie do Polskiego Związku Hokejowego i zostały wcielone do grupy B. W latach trzydziestych „Czuwaj” rozgrywał swoje mecze przy ulicy 22 Stycznia a „Polonia” przy ulicy Konarskiego³⁴⁶.

W Krośnie w ramach Państwowego Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika powstała w 1935 roku drużyna hokejowa³⁴⁷. Brak jest w literaturze przedmiotu informacji o jej rozgrywkach, funkcjonowaniu (dostępna jest jedynie fotografia drużyny).

³⁴¹ „Ziemia Przemyska” z 1.02.1930 roku, nr 9, s. 7.

³⁴² Ibidem.

³⁴³ „Ziemia Przemyska” z 1.03.1930 roku, nr 16, s. 5.

³⁴⁴ Ibidem, s. 6.

³⁴⁵ „Ziemia Przemyska” z 15.01.1931 roku, nr 5, s. 5.

³⁴⁶ „Ziemia Przemyska” z 8.03.1932 roku, nr 17, s. 3.

³⁴⁷ F. Kiryk: Krosno w okresie międzywojennym, dz. cyt., s. 90.

Fot. 24. Drużyna hokejowa przed budynkiem Państwowego Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika w Krośnie (1935 rok)

Źródło: F. Kiryk: *Krosno w okresie międzywojennym*, op. cit., s. 90.

W okresie międzywojennym dwudziestego wieku, rozwój hokeja zależał od warunków pogodowych. Przy silnym mrozie przygotowywano hokejowe lodowiska i pośpiesznie zgłaszano drużyny do rozgrywek. Czyniono tak dlatego, że zwykle jazda na łyżwach służyła piłkarzom oraz zawodnikom innych, letnich dyscyplin. Sportowcy, aby zachować formę w czasie długich miesięcy zimowych, na czas przerwy od lekkoatletycznego biegania i gry w piłkę nożną, oddawali się zimą hokejowi i narciarstwu.

Rozdział V. Działalność konspiracyjna oraz straty ludzkie poniesione przez narciarzy Rzeszowszczyzny w trakcie drugiej wojny światowej

W czasie bezpośrednio poprzedzającym wybuch drugiej wojny światowej (dane z połowy 1939 roku), Polski Związek Narciarski zrzeszał 273 towarzystwa i kluby, w których narciarstwo uprawiało 1799 zawodniczek oraz zawodników. PZN posiadał również 25 000 członków, a także miał do swojej dyspozycji 521 sędziów³⁴⁸.

Działania okupanta w latach 1939–1945 doprowadziły do niemal całkowitego zniszczenia polskiego narciarstwa. Wojna przyniosła ogromne straty w ludziach – zawodnikach i działaczach. Jedną z represji stanowił całkowity zakaz zrzeszania się i uprawiania sportów³⁴⁹. Zdelegalizowane zostały przez okupanta wszystkie istniejące związki, kluby i organizacje sportowe, a ich zasoby materialne w postaci sprzętu, w zdecydowanej większości uległy konfiskacie. Obiekty sportowe i turystyczne zostały przejęte i przeznaczone do celów szkolenia żołnierzy oraz policjantów, bądź dla potrzeb niemieckiej ludności cywilnej³⁵⁰.

Wybuch wojny przerwał również działalność towarzystw i klubów zrzeszający polskich narciarzy na Rzeszowszczyźnie³⁵¹, w tym m.in. Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego³⁵². Z zaistniałą sytuacją trudno było pogodzić się iwoniczkiemu narciarzom. Toteż mimo zakazu władz okupacyjnych nie zaprzestano uprawiać narciarstwa. Zawodnicy na nieuczęszczanych przez Niemców stokach górskich ćwiczyli biegi i zjazdy, urządzano kiluosobowe wycieczki³⁵³. Nie uszło to jednak uwadze okupanta. W zimie 1942 roku Niemcy odkryli narciarzy, ćwiczących pod osłoną lasu na stoku Turkówki. Na słupach i domach pojawiły się afisze zakazujące pod groźbą kar jazdy na nartach i nakazujące oddanie wszelkiego sprzętu narciarskiego znajdującego się w posiadaniu mieszkańców Iwonicza³⁵⁴.

Józef Kusiba, trener narciarzy podkarpackich, wspominał w 1987 roku: *W czasie okupacji na stokach w okolicach Krosna, gdzie rzadko można było napotkać*

³⁴⁸ 20 lat Polskiego Związku Narciarskiego, „Przegląd Sportowy” 1939, nr 15, s. 5, cyt. za:

³⁴⁹ G. Młodzikowski: *Rozwój narciarstwa polskiego* [w:] G. Młodzikowski, J. A. Zieliński (red.), *Narciarstwo – zarys encyklopedyczny*, Sport i Turystyka, Warszawa 1957, s. 75–76.

³⁵⁰ S. Ziemia: *Śladami dwóch dekad*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1955, s. 373–375.

³⁵¹ K. Wójcik: *Rzeszów w latach drugiej wojny światowej*, dz. cyt., s. 161.

³⁵² Ł. Grzywacz–Świtalski: *Z walk na Podkarpaciu*, Wydawnictwo: PAX, Warszawa 1971, s. 34.

³⁵³ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Sportowego*, dz. cyt., s. 20.

³⁵⁴ J. Michalak: *Z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 15.

Niemców, młodzi ludzie trenowali sporty zimowe. Chociaż na chwilę chciało się wyrwać z ponurej rzeczywistości w bajeczną krainę śniegu. Kiedyś jednak zauważyli nas. Oficerowie i żołnierze niemieccy przyglądali się trudnym ewolucjom, bili brawo. Następnego dnia granatowi policjanci – Polacy – z rozkazu okupacyjnych władz rekwirowali sprzęt. Zabrali mi 18 par nart³⁵⁵.

Pomimo tego, że wybuch wojny przerwał działalność towarzystw i klubów zrzeszający sportowców z Rzeszowszczyzny, przeprowadzano częste konfiskaty sprzętu sportowego – w małych miejscowościach Podkarpacia zdarzały się miejsca, gdzie sport zimowy mógł być kontynuowany. Te bardzo nieliczne przypadki wynikały najprawdopodobniej z niedopatrzenia (lub tzw. „przymknięcia oka”) władz okupacyjnych. Jednym z nielicznych funkcjonujących w latach drugiej wojny światowej drużyn na terenie Rzeszowszczyzny, była grupa miłośników hokeja na lodzie, która wraz z jej inicjatorem – Józefem Kołodziejem – założyła w Woli Rzczyckiej drużynę hokejową. W latach 1940–1944 drużyna z Woli Rzczyckiej występowała w składzie: Wincenty Kołodziej, Józef Kołodziej, Władysław Chruściel, Eugeniusz Kołodziej, Tadeusz Kołodziej, klęczący Wacław Stelmach³⁵⁶.

Fot. 25. Drużyna hokejowa z Woli Rzczyckiej (lata 1940–1944)

Źródło: <http://wolarzczycka.futbolowo.pl/index.php>, dostęp: 1.08.2017.

³⁵⁵ P. Wroński: *Jest w Krośnie dom pełen nart. Na tropach nieznanych zbiorów*. Gościniec, Miesięcznik turystów i krajoznawców, luty 1987, Rok XIX, Nr 2 (207), s. 15–17

³⁵⁶ <http://wolarzczycka.futbolowo.pl/index.php>, dostęp: 1.08.2017.

W toku przeprowadzonych badań literatury przedmiotu, nie odnaleziono informacji o drużynach konkurencyjnych, a także o wynikach prowadzonych rozgrywek przez zawodników z Woli Rzeszyckiej.

Pomimo nielicznych prób kontynuowania działalności sportowej w okresie okupacji, zdecydowana większość sportowców z Rzeszowszczyzny (w tym narciarzy i zawodników związanych z hokejem na lodzie) nie zachowywało biernej postawy wobec okupanta³⁵⁷. Już w pierwszym roku wojny część z nich włączyła się do akcji przeprowadzania przez góry na Węgry ludzi, których życie i wolność była zagrożona przez hitlerowców. Konspiracyjne rajdy w stronę granicy szlakami przez Jaśliska–Czeremchę czy Rymanów–Puławy–Radoszyce stanowiły nie mniejsze przeżycia emocjonalne, niż udział w zawodach. Groziły jednak śmiercią lub pobytem w obozach koncentracyjnych, do których dostali się członkowie Iwonickiego Klubu Narciarskiego – Stanisław Penar oraz Wiktor Such³⁵⁸.

Wielu narciarzy z Rzeszowszczyzny walczyło w ruchu oporu. Brali oni udział m.in. w licznych akcjach bojowych placówek Armii Krajowej – kryptonim „Iwo” i „Irys”, zlokalizowanych w okolicach Krosna i Iwonicza. Narciarze z Podkarpacia działali podczas wojny jako kurierzy Związku Walki Zbrojnej. W tym kontekście wspomnieć należy przede wszystkim S. Trzynę i E. Szczepanika³⁵⁹.

Fot. 26. Narciarze–kurierzy Z.W.Z. Od lewej S. Trzyna i E. Szczepanik

Źródło: Wystawa: *90–lecie Iwonickiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015*, KBIR, Krosno 2015.

³⁵⁷ R. Wnuk: *Atlas polskiego Podziemia Niepodległościowego 1944–1956*, dz. cyt., s. 166.

³⁵⁸ J. Michalak: *Z dziejów iwoniczego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 14.

³⁵⁹ <http://www.kbir.krosno.pl>, dostęp: 2.01.2018.

W lecie 1944 roku przedwojenni narciarze, sprawowali władzę w tzw. „Rzeczypospolitej Iwoniczej”³⁶⁰. „Rzeczpospolita Iwonicza” to określenie obszaru wokół Iwonicza-Zdroju, które zostało utworzone przez żołnierzy Armii Krajowej w wyniku przeprowadzonej z sukcesem Akcji „Burza”. Akcja ta miała miejsce 26 lipca 1944 roku. Narciarze Podkarpaccy, jako żołnierze Armii Krajowej utrzymywali w swoich rękach tereny „Rzeczypospolitej Iwoniczej” do września 1944 roku, do czasu wkroczenia Armii Czerwonej³⁶¹. Niezwykle ofiarnie pracowali jako sanitariusze w okolicach Krosna w polowym szpitalu Armii Krajowej, zorganizowanym przez mjr. dr Józefa Aleksiewicza³⁶².

Fot. 27. Józef Aleksiewicz

Źródło: <http://www.sanato.eu>, dostęp: 17.10.2017.

Józef Aleksiewicz do Armii Krajowej wstąpił w 1942 roku (pseudonim „Wilczur”). W okresie 1942–1944 po powrocie do Iwonicza-Zdroju pełnił funkcję szefa sanitarnego w sztabie Inspektoratu powiatu krośnieńskiego. Wsypa, jaka miała miejsce na początku lipca 1944 roku zmusiła Józefa Aleksiewicza do ukrywania się pod Wieliczką (od 3 lipca do 14 sierpnia). 16 sierpnia powrócił do Iwonicza i objął szefostwo szpitala zorganizowanego przez żonę Anielę³⁶³. W szpitalu tym ratowali życie rannym partyzantom oraz cywilnej ludności międzywojenni narciarze z Rzeszowszczyzny: Maria Jakubowicz, Wiktor Deręg, Edmund Szczepanik. Pomagano również rannym sowieckim żołnierzom³⁶⁴.

³⁶⁰ K. Nycz: *Szlakiem iwonicznych partyzantów 1939–1945*, Wyd. Roksana, Krosno 2000, s. 9.

³⁶¹ K. Nycz: *Rzeczpospolita Iwonicza – wspomnienie z tamtych dni*, Wyd. Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Rzeszów 1995, s. 45.

³⁶² <http://www.sanato.eu>, dostęp: 17.10.2017.

³⁶³ Ibidem.

³⁶⁴ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Sportowego*, dz. cyt., s. 21.

Podkarpaccy narciarze brali udział w walkach na wszystkich frontach II wojny światowej³⁶⁵. Nie wszyscy doczekali dnia wyzwolenia. Wśród narciarzy Rzeszowszczyzny, którzy oddali życie za Ojczyznę wymienić należy: Bronisława Trzynara, Adama Trzynara (narciarz–kurier) zginął na Węgrzech, Henryka Wilusza (w 1941 roku zginął w Tarnopolu z rąk NKWD)³⁶⁶. Władysław Kazura zginął w akcji w Rymanowie, jego brat – Józef poległ w akcji na strażnicy Grenschutzu w Smercznem koło Przełęczu Dukielskiej. Władysław Cybulski dostał się w ręce Gestapo podczas akcji napaści na zbiorniki ropy naftowej we Wróbliku Szlacheckim. Został rozstrzelany w Lasach Warzyckich³⁶⁷. Śmierć poniósł także jeden z pionierów narciarstwa iwonickiego Antoni Rygiel. W 1940 roku, rozstrzelany w Rzeszowie przez Gestapo, zginął Stanisław Wais (pionier narciarstwa w Klimkówce)³⁶⁸. W Oświęcimiu zginął ostatni przed wojną komendant „Strzelca”, Mikołaj Nycz. Na Syberii zmarł wywieziony przez NKWD żołnierz AK Zbigniew Bartosz³⁶⁹.

³⁶⁵ Ł. Grzywacz–Świtalski: *Z walk na Podkarpaciu*, dz. cyt., s. 34.

³⁶⁶ J. Michalak: *Z dziejów iwonickiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 14.

³⁶⁷ Ł. Grzywacz–Świtalski: *Z walk na Podkarpaciu*, dz. cyt., s. 35.

³⁶⁸ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu...*, dz. cyt., s. 205.

³⁶⁹ J. Michalak: *70 lat Iwonickiego Klubu Sportowego*, dz. cyt., s. 21.

Rozdział VI

Warunki materialno–kadrowe w sportach zimowych w Polsce Ludowej

1. Obiekty

Po zawierusze wojennej, większość obiektów sportowych na Podkarpaciu było zniszczonych, zdemontowanych lub zaniedbanych. Druga połowa lat czterdziestych nie sprzyjała inwestycjom sportowym. Dopiero lata 1951–1953 dały początek inwestycji ukierunkowanych na budowę, ewentualnie rozbudowę obiektów sportowych. Wtedy to rozpoczęły się prace nad skoczniami w Zagórze³⁷⁰, Sanoku³⁷¹, Iwoniczu Zdroju³⁷² czy nad naturalnym lodowiskiem z drewnianymi bandami w Krośnie³⁷³.

W Sanoku w sezonie zimowym 1951/1952 funkcjonowała jedynie prowizoryczna skocznia narciarska, wybudowana w centrum miasta na Górze Parkowej w parku miejskim³⁷⁴. 14 grudnia 1952 roku opublikowano w wiadomościach sportowych „Nowin Rzeszowskich” artykuł o przedsezonowych przygotowaniach w Sanoku. Miejscowi działacze narciarscy podjęli decyzję o zbudowaniu użytecznej skoczni narciarskiej i w tym celu otrzymali zgodę od władz Prezydium Miejskiej Rady Narodowej na wycinkę drzew rosnących na Górze Parkowej³⁷⁵. Już z końcem 1952 roku rozpoczęto budowę skoczni. W wyniku zaangażowania do działań na rzecz budowy nowej skoczni – sekcji klubu Górnik Sanok, sekcji Powiatowego Komitetu Kultury Fizycznej w Sanoku oraz wielu innych jednostek miejskich, prace postępowały szybko³⁷⁶.

„Nowiny Rzeszowskie” pisały na swoich łamach, że stosowne zadania (na miarę swoich umiejętności), wykonują przy budowie skoczni w czasie wolnym również sanoccy sportowcy³⁷⁷. Zaangażowana została także młodzież szkolna pod kierunkiem sanockich działaczy sportowych: Z. Marcinkowskiego, A. Bieniasza, oraz A. Wojtowicza³⁷⁸. Skocznia została otwarta pod koniec grudnia 1952 roku. Umożliwiała wykonywanie skoków do 40 m³⁷⁹. Wybudowana skocznia była obiektem

³⁷⁰ W. Jagiełło: *60 lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie*, dz. cyt., s. 121.

³⁷¹ „Nowiny Rzeszowskie”, 14.12.1952, Nr 297, s. 4.

³⁷² „Nowiny Rzeszowskie” 2.12.1952, Nr 36, s. 2.

³⁷³ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 94.

³⁷⁴ P. Kutiać: *Park miejski Sanoka*, Stud. Geographica, A.U.P.C., Sanok 2010, s. 85.

³⁷⁵ „Nowiny Rzeszowskie” 13.12.1952, Nr 297 s. 4.

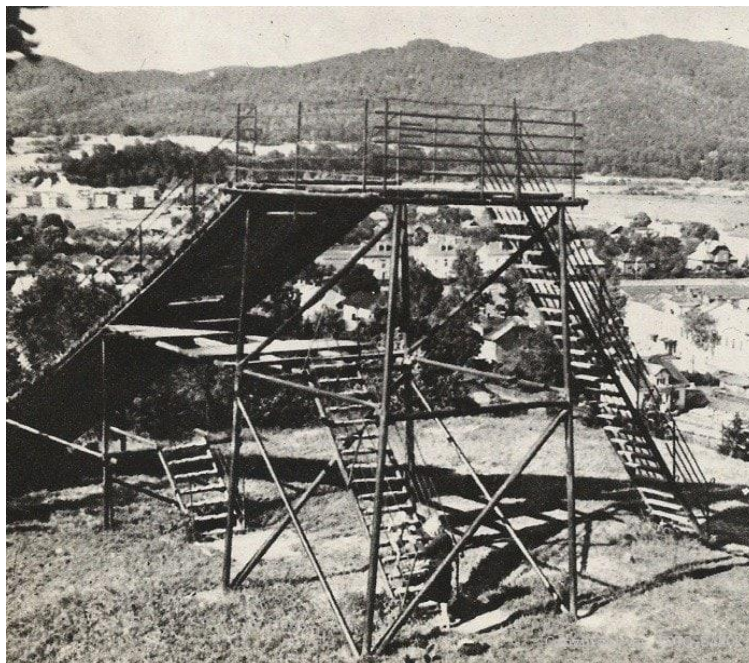
³⁷⁶ „Gazeta Sanocka” 31.08.1980, Nr 24, s. 4.

³⁷⁷ „Nowiny Rzeszowskie” 15.12.1952, Nr 298, s. 4.

³⁷⁸ Ibidem.

³⁷⁹ „Nowiny Rzeszowskie” 15.12.1952, Nr 298, s. 4.

o konstrukcji ze sztucznym najazdem³⁸⁰. Usytuowana została na północnym stoku parku³⁸¹, nieopodal Źródełka Chopina³⁸², Sanocka Skocznia pozostawała w gestii Powiatowego Ośrodka Sportu Turystki i Wypoczynku „Wierchy”³⁸³.

Fot. 28. Skocznia narciarska na Górze Parkowej w Sanoku

Źródło: <http://www.skisprungschanzen.com/>, dostęp: 11.12.2017.

„Nowiny Rzeszowskie” w dniu 18 stycznia 1954 roku informowały, że obok skoczni powstała również w Sanoku trasa zjazdowa a także stok slalomowy³⁸⁴. Nieopodal utworzono również start do biegów płaskich³⁸⁵. W pobliżu wybudowano i oddano do użytku 26 grudnia 1955 roku tor saneczkowy, o czym donosiły „Nowiny Rzeszowskie” z 27 grudnia 1955³⁸⁶.

„Nowiny” z 4 stycznia 1957 informowały, że z końcem 1956 roku Wojewódzki Komitet Kultury Fizycznej z siedzibą w Rzeszowie otrzymał dużą dotację (100 000 złotych) na przyszłe wyremontowanie skoczni w Rzeszowie oraz w Sanoku³⁸⁷. Z początkiem 1960 roku remont został rozpoczęty. „Nowiny” z 30 grudnia 1960 roku zauważały na swoich łamach, że przebudowa skoczni z pewnością nie zostanie

³⁸⁰ Z. Dańczyszyn: *Początki sportu w sanockiej „Nafcie”*, Arch. Ziemi Sanockiej, Nr 4, Sanok 2004. s. 69.

³⁸¹ Ibidem, s. 70.

³⁸² P. Kutiak: *Park miejski Sanoka*, dz. cyt., s. 85.

³⁸³ „Gazeta Sanocka” 31.08.1980, Nr 24, s. 4.

³⁸⁴ „Nowiny Rzeszowskie” 18.01.1954, Nr 3, s. 1.

³⁸⁵ „Nowiny Rzeszowskie” 8.03.1954, Nr 10, s. 1.

³⁸⁶ „Nowiny Rzeszowskie” 27.12.1955, Nr 307. 4.

³⁸⁷ „Nowiny Rzeszowskie” 4.01.1957, Nr 3, s. 6.

ukończona w najbliższym czasie. Odnowiono jedynie część górną skoczni, w tym m.in. rozbieg i wieżę sędziowską. Prace remontowe nie obejmowały zeskoku³⁸⁸. Ze względu na niezrealizowany remont, sanocka skocznia pozostawała zamknięta w sezonie 1961/1962³⁸⁹ oraz w sezonie 1963/1964³⁹⁰. „Nowiny–Stadion” z 8 lutego 1965 roku informowały, że nadal na ukończeniu pozostaje budowa sanockiej skoczni narciarskiej, ale w zamian z początkiem lutego 1965 roku oddano do użytku nowy wyciąg narciarski. Zlokalizowano go na Górze Parkowej³⁹¹. „Nowiny–Stadion” informowały również, że *wyciąg biegł spod stadionu a stok slalomowy oświetlono*³⁹². „Nowiny–Stadion” z 23 lutego 1965 roku donosiły, że 22 lutego 1965 roku oddano do użytku, po wieloletnim remoncie, przebudowaną skocznię narciarską³⁹³. Powiększony został rozbieg, przebudowano próg, wydłużono również punkt krytyczny³⁹⁴. Z czasem, w wyniku likwidacji sekcji narciarskich w klubach sportowych mieszczących się w Sanoku, nieużywana skocznia narciarska uległa dewastacji. Obecnie po skoczni pozostały jedynie nieliczne metalowe elementy³⁹⁵.

W Zagórzcu w 1952 roku wybudowano skocznię narciarską o punkcie K–20 m, a w 1955 drugą o punkcie k–39 m. W latach 1952–1955 dokonano również adaptacji tras biegowych, a obok skoczni przygotowano trasę slalomową³⁹⁶.

W Mielcu na południowo–wschodnim stoku Góry Cyranowskiej powstała w 1953 roku, nieistniejąca już dzisiaj skocznia narciarska. Wybudowano ją z inicjatywy i przy współfinansowaniu członków sekcji narciarskiej Stali Mielec z elementów drewnianych i metalowych pozyskanych ze starego hangaru i drewnianych słupów. 27 lutego 1954 roku rozegrano na nowo wybudowanej skoczni pierwsze zawody kombinacji norweskiej. W zawodach tych triumfował Edward Tarnowski³⁹⁷.

W krośnieńskiej dzielnicy Zawodzie znajdowała się skocznia eksploatowana do połowy lat siedemdziesiątych. Skocznia powstała w 1956 roku, zaprojektowana została przez inżyniera Gajewskiego³⁹⁸.

³⁸⁸ „Nowiny” 30.12.1960, Nr 310, s. 6.

³⁸⁹ „Nowiny–Stadion” 7.02.1962, Nr 7, s. 3.

³⁹⁰ „Nowiny–Stadion” 16. 12.1963, Nr 49, s. 2.

³⁹¹ „Nowiny–Stadion” 8.02.1965, Nr 6, s. 3.

³⁹² Ibidem.

³⁹³ „Nowiny–Stadion” 23.02.1965, Nr 45, s. 5.

³⁹⁴ Z. Wawrzczak: *Miałem szczęście...* „Nowiny” 18.11.1984, Nr 274, s. 5.

³⁹⁵ Z. Dańczyszyn: *Początki sportu w sanockiej „Nafcie”*, dz. cyt., s. 67.

³⁹⁶ W. Jagiełło: *60 lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie*, dz. cyt., s. 121.

³⁹⁷ *Sekcja narciarstwa w latach 1953–1955* [W:] *Siedemdziesiąt lat Klubu Sportowego Stal Mielec*, J. Witek, W. Madej (red.), Wydawnictwo MSM, Mielec 2009, s. 115.

³⁹⁸ D. Iwaniec: *Były sobie skocznie*, www.krosno24.pl, dostęp 10.10.2017.

Fot. 29. Pozostałości po skoczni w Krośnie (metalowy szkielet konstrukcji rozbiegu)

Źródło: skoczniolaz.blogspot.com, dostęp: 1.11.2017.

Wraz z rozwojem narciarstwa zrodziła się myśl budowy skoczni narciarskiej w Dukli. Inspiratorem, pomysłodawcą tych poczynań był S. Habrat. Przy dużej pomocy organizacyjnej RP LZS i PKKFiT Krosno oraz inicjatywie T. Czernickiego i T. Niezgody, został powołany Społeczny Komitet Budowy Skoczni w Dukli „Na Frankowie” pod kierownictwem A. Kielara. Przy pracach lokalizacyjnych, pomiarowych dokumentacyjnych znaczącej pomocy udzielali działacze OZN: M. Nitka, płk J. Borgula oraz z PZN inż. J. Muniak. Gros pracy wykonała młodzież szkolna Liceum i Szkoły Podstawowej pod kierunkiem nauczycieli A. Starka i E. Florczaka oraz młodzież LZS-owska zgrupowana na letnim obozie treningowym, zorganizowanym pod „Frankowem” przez PKKFiT Krosno i RP LZS³⁹⁹. Wiele prac wykonano w czynie społecznym: Kopalnictwo Naftowe w Krośnie przekazało potrzebne rury, ZNMR w Dukli wykonały całą metalową konstrukcję najazdu. Część prac wykonanych zostało ze środków Totalizatora Sportowego. Skocznię oddano do użytku w 1967 roku⁴⁰⁰. W 1966 roku do nadzoru wykonywanych prac i dozoru skoczni wynajęto człowieka

³⁹⁹ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., 217

⁴⁰⁰ S. Drażdżewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, Warszawa 1974, s. 54.

w podeszłym wieku – rencistę, którego wybór okazał się tak trafny, że wkrótce ten człowiek stał się najaktywniejszym i najbardziej oddanym działaczem narciarskim w środowisku dukielskim. Tym entuzjastą narciarstwa był Tadeusz Ciuła⁴⁰¹.

W 1954 roku we wsi Łętownia (przyłączonej do Strzyżowa w 1984 roku) powstał obiekt o betonowej konstrukcji, który skoczkom narciarskim służył przez kilkanaście lat⁴⁰².

Fot. 30. Skocznia narciarska we wsi Łętownia (przyłączonej do Strzyżowa)

Źródło: <http://www.skisprungschanzen.com/>, dostęp: 11.12.2017.

2 grudnia 1952 roku, w tygodniowym dodatku sportowym „Nowin rzeszowskich”, pisano o *pracach przygotowawczych do Młodzieżowych Mistrzostw Narciarskich Polski w Iwoniczu, gdzie Rada Główna ZS „Unia” przyznała dotację w wysokości 20 tysięcy złotych na przygotowanie skoczni do stanu używalności, według przepisów Głównej Sekcji Narciarskiej GKKF. Prace przy rozbudowie rozpoczęto już 19 listopada 1952 roku. Zajęta była przy tym specjalna brygada robotników ziemnych, wykwalifikowanych, którzy pracowali już przy budowie skoczni. Plany przebudowy sporządzone zostały przez działaczy Unii, a uzupełnione i poprawione przez inż. Kucha i mgr Kozdrunia, który osobiście badał tereny narciarskie Iwonicza. Skocznia ma być ulepszona, a punkt krytyczny będzie znajdował się na 45 metrze, tak, że skoki będzie można osiągać do 50 metrów⁴⁰³. W 1958 roku ponownie przebudowano w Iwoniczu*

⁴⁰¹ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 218.

⁴⁰² <http://www.skisprungschanzen.com/>, dostęp: 11.12.2017.

⁴⁰³ „Nowiny Rzeszowskie” 2.12.1952, Nr 36, s. 2

Zdroju skocznię narciarską według najnowszych wymogów. Otrzymała ona najnowszy profil pozwalający wykonać bezpieczne skoki do 60 metrów. W okresie letnim i jesiennym zawodnicy prowadzili regularne treningi⁴⁰⁴. W artykule zamieszczonym w „Nowinach” z 1 stycznia 1963 roku określono bazę narciarską Iwonicza (w tym skocznię narciarską), jako uprawniającą do nazywania tej miejscowości – zimową stolicą województwa rzeszowskiego⁴⁰⁵. W 1964 roku nastąpiła dalsza rozbudowa skoczni w Iwoniczu Zdroju. Obok dużej i średniej, powstała mała skocznia narciarska. Przebudowano stok slalomowy, wytyczono nartostrady i zamontowano wyciąg narciarski⁴⁰⁶.

Szóste dziesięciolecie K.S. „Górnik” w Iwoniczu–Zdroju rozpoczął ożywioną działalność inwestycyjną. Novum stanowiło utworzenie placówek (filii) klubu w Krośnie, podiwonickiej Lubatowej i Jaśliskach. Czynione od lat starania o budowę ośrodka sportowego w Iwoniczu, nabrało realnych kształtów. Przy wydatnej pomocy przedsiębiorstwa patronackiego Zakładu Górnictwa Nafty i Gazu w latach 1976–1978 wzniesiono wygodny kontenerowiec, posiadający dużą świetlicę, pomieszczenie dla trenerów i zawodników, magazyny i pomieszczenia higieniczno–sanitarne. Przedsięwzięcie to było dużą zasługą prezesa klubu Stanisława Kondery⁴⁰⁷. W 1978 roku dokonano również modernizacji wyciągów narciarskich w Iwoniczu–Zdroju, instalując oświetlenie stoku narciarskiego na Winiarskiej. Średnia skocznia otrzymała pokrycie igielitowe, pozwalające na treningi w porze letniej. Poza zarządem klubu i przedsiębiorstwem patronackim duży wkład pracy wnieśli członkowie klubu, poprzez swoją społeczną pracę przy budowie i urządzaniu wymienionych inwestycji⁴⁰⁸.

W Przemyślu jedyną pamiątką po skokach jest stosunkowo dobrze zachowany próg skoczni na skraju Parku Miejskiego⁴⁰⁹. Jest to skocznia oddana do użytku w 1929 roku⁴¹⁰. Ostatnim konkursem (lub jednym z ostatnich) rozegranym w na tej skoczni były juniorskie Mistrzostwa VI Okręgu Rzeszowskiego, które odbyły się 8 lutego 1959 roku.

⁴⁰⁴ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 24.

⁴⁰⁵ „Nowiny” 1.01.1963, Nr 309, s. 2.

⁴⁰⁶ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 29.

⁴⁰⁷ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 30.

⁴⁰⁸ J. Michalak: *70 lat iwonickiego...*, dz. cyt., s. 41.

⁴⁰⁹ A. Dworakowski: *Przewodnik po polskich skoczniach narciarskich 2016*, dz. cyt..

⁴¹⁰ S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, Rzeszów–Krosno 2013, dz. cyt.

Fot. 31. Skocznia narciarska w Parku Miejskim w Przemyślu (stan współczesny)

Źródło: skoczniolaz.blogspot.com, dostęp: 1.11.2017.

Ustrzyki Dolne charakteryzowały się w latach 1945 – 1989 dobrze rozbudowaną infrastrukturą narciarską, dlatego nazywane są bardzo często zimową stolicą województwa podkarpackiego⁴¹¹. W bezpośredniej lokalizacji miasta znajduje się Stacja Narciarska Gromadzyń, gdzie zlokalizowany został pierwszy wyciąg linowy (tzw. „wyrwiraćka”), który powstał w 1962 roku. W latach 1963–1964 zbudowany został tu pierwszy wyciąg orczykowy. W tym samym czasie wybudowano niewielką (30 m) skocznnię narciarską. W latach siedemdziesiątych powstała kolejna skocznia – znacznie większa (K–80). Skocznnię tą wybudowano dzięki dużym nakładom finansowym. Do jej montażu użyto m.in. śmigłowca. Skocznia nie została jednak wykorzystana sportowo, w związku z czym już po kilku latach ją rozebrano. W latach siedemdziesiątych wytyczono również na Gromadzyniu narciarskie trasy biegowe oraz biathlonowe, a na samym szczycie góry oddano do użytku strzelnicę na dwadzieścia stanowisk. Po kilku latach strzelnica ta została zlikwidowana, głównie ze względów bezpieczeństwa⁴¹². W bezpośredniej lokalizacji Ustrzyk Dolnych znajduje się również Stacja Narciarska Laworta. Środki finansowe na jej budowę zapewniono już w roku 1978. Po dwóch latach

⁴¹¹ K. Potaczała: *Bieszczady w PRL-u*, Wydawnictwo BOSZ, Krosno 2013, s. 30.

⁴¹² K. Potaczała: *Bieszczady w PRL-u*, Wydawnictwo BOSZ, Krosno 2013, s. 31.

trasę zjazdową otwarto. W latach osiemdziesiątych powstały także trasy biegowe na górze Żuków o łącznej długości około 10 km⁴¹³.

W 1977 roku, na wniosek Związku, Komisja ds. Młodzieży i Spartakiad GKkFiT podjęła uchwałę o włączeniu od 1978 roku biathlonu do programu Ogólnopolskiej Zimowej Spartakiady Młodzieży w kategoriach juniora młodszego do 18 lat. Zainteresowały się biathlonem władze administracyjne i sportowe m.in. Krosna i Przemyśla oraz Zarządy Wojewódzkie LOK. Urzędy wojewódzkie Krosna i Przemyśla sfinansowały budowę obiektów biathlonowych, przygotowały powstające sekcje biathlonowe do OZSM⁴¹⁴. Dzięki włączeniu biathlonu do ruchu spartakiadowego, do 1978 roku powstały w Polsce 24 sekcje klubów oraz wybudowano 5 nowych strzelnic wraz z trasami⁴¹⁵. W niektórych województwach wykorzystano istniejące narciarskie trasy biegowe i dobudowano do nich strzelnice. Większe nakłady poniosły województwa, które musiały budować i trasy, i strzelnice (np. Krosno)⁴¹⁶. Od 1978 roku na nowo wybudowanych strzelnicach (w tym na strzelnicy w Czarnorzekach), odbywały się „rotacyjne” Ogólnopolskie Spartakiady Młodzieży w Biathlonie dla Juniorów Młodszych (16–18 lat) i Mistrzostwa Polski Juniorów (19–21 lat)⁴¹⁷.

Według stanu z 1989 roku trasy biegowe Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego miały długości od 2,5 km do 7,5 km:

- Iwonicz – 5 km i 7,5 km z licencją,
- Czarnorzeki – 2,5 km i 5 km z licencją,
- Zagórz – 2,5 km i 5 km z licencją,
- Ustrzyki – 2,5 km i 7,5 km z licencją,
- Ustianowa – 2,5 km i 5 km z licencją,
- Dukla – 2,5 km i 5 km z licencją,
- Strzyżów – 2,5 km i 5 km z licencją,
- Sanok – 2,5 km i 5 km z licencją⁴¹⁸.

⁴¹³ K. Potaczała: *Bieszczady w PRL-u*, Wydawnictwo BOSZ, Krosno 2013, s. 32.

⁴¹⁴ F. Mojak: *Obiekty, Urządzenia, sprzęt biathlonowy i jego rozwój* w: F. Mojak (red.), *Na nartach z karabinem*, Oficyna Wydawnicza „Apla”, Krosno 2010, s. 25.

⁴¹⁵ M. Turczyn: *Dwubój Zimowy – lata 1977 – 1988*, s. 19.

⁴¹⁶ F. Mojak: *Obiekty, urządzenia, sprzęt biathlonowy i jego rozwój* w: F. Mojak (red.), *Na nartach z karabinem*, Oficyna Wydawnicza „Apla”, Krosno 2010, s. 25.

⁴¹⁷ F. Mojak: *Obiekty, Urządzenia, sprzęt biathlonowy i jego rozwój*, s. 25.

⁴¹⁸ W. Jagiełło: *60 lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie*, dz. cyt., s. 90.

Trasy zjazdowe oraz skocznie narciarskie były na terenie Podkarpacia z biegiem lat remontowane, przebudowywane i zamykane. Trasy zjazdowe funkcjonujące na terenie Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w roku 1989:

- Ustrzyki Dolne – Laworta z licencją,
- Ustrzyki Dolne – Gromadzyń z licencją,
- Iwonicz – Winiarska z licencją,
- Krępna (brak danych)⁴¹⁹.

Skocznie narciarskie, które działały na terenie Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w 1989 roku:

- Iwonicz K–64,0 m,
- Iwonicz K–40,0 m,
- Iwonicz K–21 m,
- Zagórz K–39,0 m,
- Dukla K–25 m,
- Krosno K–24,5 m,
- Strzyżów K–24,0 m,
- Przemyśl K–25,0 m,
- Sanok K–24,0 m⁴²⁰.

Analizując kwestię obiektów, na których rozgrywano mecze hokeja na lodzie, należy zauważyć, że były to głównie lodowiska naturalne z drewnianymi bandami. Rozgrywki (szczególnie w latach czterdziestych i pięćdziesiątych) uzależnione były w głównej mierze od aury. Wyższe temperatury uniemożliwiały prawidłowe przygotowanie tafli lodowych. W grudniu 1952 roku, tygodniowy dodatek sportowy „Nowin rzeszowskich” relacjonował: *Sekcji hokejowej rzeszowskiej Spójni należą się słowa uznania za wykorzystanie pierwszych silniejszych mrozów w przygotowaniu lodowiska. W przeciągu pięciu dni przygotowane zostało w parku sportowym Spójni piękne lodowisko, z którego będą mogli korzystać młodzi zwolennicy tej dyscypliny sportowej*⁴²¹.

Również od 1949 roku Włókienniczy Związkowy Klub Sportowy „Legia” w Krośnie⁴²² swoje mecze rozgrywał na naturalnym lodowisku (drewniane bandy)⁴²³.

⁴¹⁹ W. Jagiełło: *60 lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie*, dz. cyt., s. 89.

⁴²⁰ Ibidem, s. 91.

⁴²¹ „Nowiny rzeszowskie” 9.12.1952, Nr 37 (175), s. 1.

⁴²² S. Fryc: *Z dziejów klubu sportowego „Legia”*, Muzeum Rzemiosła, Krosno 1999+

⁴²³ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, Wydawnictwo Arete II, Krosno 2005, s. 94.

Po nastaniu mrozu, zalaniu lodowiska wodą i powstaniu lodu odbywały się treningi.⁴²⁴ Również sekcja hokeja na lodzie powstała w Krośnie przy KS „Górnik” w 1953 roku (w 1954 roku Klub przyjął nazwę Zrzeszenie Sportowe „Górnik” Koło Sportowe „Górnik–Nafta” Krosno⁴²⁵) swoje mecze rozgrywała na lodowisku zlokalizowanym przy budynku Zarządu KZKNiG. Z jego utrzymaniem były jednak kłopoty, gdyż pod lodowiskiem przebiegała linia ciepłownicza⁴²⁶. W tej sytuacji gdy w 1957 roku doszło do połączenia klubu noszącego wtedy nazwę Zrzeszenie Sportowe „Górnik” Koło Sportowe „Górnik–Nafta” Krosno z Robotniczym Klubem Sportowym „Huta” (powstał Międzyzakładowy Związkowy Klub Sportowy „Krosno”), zawodnicy rozpoczęli treningi oraz rozgrywanie meczów na naturalnym lodowisku z drewnianymi bandami, które zlokalizowane było za główną trybuną stadionu przy ulicy Armii Ludowej. Kibice obserwowali mecze hokejowe z wałów usytuowanych powyżej lodowiska⁴²⁷.

Od wczesnych lat powojennych rozgrywano w Sanoku turnieje hokejowe w formie rekreacyjnej⁴²⁸. Mecze hokeja na lodzie odbywały się początkowo w miejscu kortu tenisowego, zlokalizowanego przy gmachu Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” przy ul. A. Mickiewicza⁴²⁹. Od połowy lat pięćdziesiątych sanockie, amatorskie rozgrywki na lodzie rozgrywano w miejscu gdzie aktualnie znajduje się hotel „Dom Turysty”⁴³⁰. W połowie lat sześćdziesiątych rozpowszechniono w Sanoku ideę zbudowania sztucznego lodowiska. Prace miały być realizowane w czynie społecznym. Przewodniczącym Społecznego Komitet Budowy Sztucznego Lodowiska w Sanoku został I. Bąk. Generalnym wykonawcą sztucznego lodowiska została Sanocka Fabryka Autobusów „Autosan”. Współtwórcą dokumentacji sztucznego lodowiska był inż. Franciszek Olszewski. Prace przy budowie lodowiska rozpoczęto w 1966 roku na terenach nieistniejącego amfiteatru, mieszczącego się przy ulicy A. Mickiewicza⁴³¹. Po trzech latach wytężonych prac przy budowie sztucznego lodowiska próbnym zamrożeniem tafli sztucznego lodowiska Torsan miało miejsce 31 października 1968 roku. Finalnie gotowy obiekt otwarto uroczystie 9 listopada 1968 roku. Było to pierwsze na

⁴²⁴ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, Wydawnictwo Arete II, Krosno 2005, s. 94.

⁴²⁵ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, „Tempo” nr 182 z dnia 17 września 1997 roku

⁴²⁶ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, Wydawnictwo Arete II, Krosno 2005, s. 112–113.

⁴²⁷ Z. Łagódka: *Wielkie ambicje małego Krosna* [w:] „Sport” nr 148 z dnia 15 sierpnia 1957 roku.

⁴²⁸ G. Michalewski: *Stal Sanok – sekcja hokeja na lodzie*, Sanok 2009, s. 96.

⁴²⁹ M. Struś: *Trzydzieści lat klubu sportowego „Stal”*, „Gazeta Sanocka” z 15.11.1976 roku, Nr 21, s. 15.

⁴³⁰ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, Sanok 2001, s. 195.

⁴³¹ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, Sanok 2001, s. 42–43.

Rzeszowszczyźnie sztuczne lodowisko⁴³². W roku 1975 rozpoczął się cykl modernizacyjny sztucznego lodowiska. Budowę zaplecza, m.in. pawilonu administracyjno-socjalnego na lodowisku „Stali” zakończono w 1978 roku. W połowie 1979 roku na obiekcie Torsanu, dużym nakładem środków finansowych zainstalowano dach lodowiska. Rozwiązanie to umożliwiło trening hokeistów na lodzie już w okresie letnim⁴³³. Kolejną modernizację „Torsanu” przeprowadzono w latach 1983–1984.

Również pod koniec 1973 roku w Dębicy otwarto oficjalnie sztuczne lodowisko przy ulicy Świerczewskiego⁴³⁴, a wkrótce po tym wydarzeniu zaczęła na nim trenować pierwsza dębicka sekcja hokeja na lodzie – KS Śnieżki–Wisłoka⁴³⁵. Lodowisko to było drugim tak nowoczesnym obiektem w województwie rzeszowskim⁴³⁶. Piętnaście lat wcześniej – w 1958 roku w Dębicy rozpoczęło działalność Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej działające przy Wytwórni Urządzeń Chłodniczych. Głównym celem statutowym Towarzystwo było upowszechnianie kultury fizycznej oraz rekreacji. Cele te realizowano poprzez wylewane rokrocznie lodowisko przy ul. Marchlewskiego (obecnie Batorego)⁴³⁷. Dębickie lodowisko funkcjonowało rokrocznie, uzależnione było jednak od warunków atmosferycznych. Wylewano je zazwyczaj od listopada do marca. Obiekt ten był bardzo licznie odwiedzany przez młodzież dębicką, która oprócz indywidualnej jazdy na łyżwach, grywała na nim również w hokeja. W latach sześćdziesiątych drugie lodowisko wylewane było także w Dębicy, w Ogródku Jordanowskim przy ulicy Strumskiego⁴³⁸.

⁴³² J. Czaja: *Kto pójdzie w ślady Sanoka?* „Podkarpacie” z 15.10.1970 roku, Nr 3, s. 1.

⁴³³ „Nowiny” 31.03.1980, Nr 13, s. 1.

⁴³⁴ *Lodowisko – piękny dar dębickich metalowców dla miasta.* „Nowiny–Stadion”, s. 1, Nr 43 z 22 października 1973

⁴³⁵ M. Wiktor: *Klub sportowy Śnieżka Wisłoka*, <http://hokejdebica.pl/category/historia-ukh-debica/>, dostęp: 10.08.2017.

⁴³⁶ *Wywalczyć trzecią pozycję.* „Nowiny–Stadion”, s. 1, Nr 51 z 17 grudnia 1973.

⁴³⁷ M. Wiktor: *Tradycje hokejowe w Dębicy*, <http://hokejdebica.pl/>, dostęp: 15.08.2017.

⁴³⁸ M. Wiktor: *Tradycje hokejowe w Dębicy*, <http://hokejdebica.pl/>, dostęp: 15.08.2017.

Fot. 32. Wylewane lodowisko przy ul. Marchlewskiego z inicjatywy Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej w Dębicy – lata pięćdziesiąte

Źródło: <http://hokejdebica.pl/>, dostęp: 10.08.2017.

W latach pięćdziesiątych drużyna ze Stalowej Woli brała udział w rozgrywkach ligi okręgowej rzeszowskiej (jako sekcja klubu sportowego ZKS Stal Stalowa Wola). „Nowiny Rzeszowskie” relacjonowały w lutym 1952 roku, że *Stal Stalowa Wola pierwsze mecze rozgrywała w zimie na kortach tenisowych*⁴³⁹. W 1953 roku otwarto lodowisko, które zlokalizowano na terenie przyległym do boiska piłkarskiego. Wokół lodowiska urządzone zostały prowizoryczne trybuny dla widzów hokeja. Szatnie dla hokeistów mieściły się w klubowym baraku. Lodowisko było dobrze oświetlone. Mecze hokejowe rozgrywano wieczorami, kiedy temperatura była często znacznie niższa niż w ciągu dnia. Urządzaniem lodowiska oraz jego konserwacją zajmowali się wyłącznie zawodnicy (czasami działacze), ale i tak zdarzało się niejednokrotnie, że z powodu wyższej temperatury trzeba było mecze odwoływać⁴⁴⁰.

⁴³⁹ „Nowiny Rzeszowskie” 13.02.1952, Nr 38, s. 5.

⁴⁴⁰ „Nowiny Rzeszowskie–Nowiny Sportowe” 8.02.1954, Nr 6, s. 1.

Rzeszowska drużyna Resovii, której pierwszą drużynę skompletowano w 1932⁴⁴¹, rozpoczęła w latach pięćdziesiątych swoje uczestnictwo w rozgrywkach ligi okręgowej rzeszowskiej na lodowisku, położonym przy ulicy Tkaczowa (wcześniej oraz później ulica Sokoła⁴⁴²). Na lodowisku tym wcześniej rozgrywała swoje mecze Spójnia Rzeszów⁴⁴³. Uruchomienie nowego obiektu Resovii (w pobliżu dawnego rzeszowskiego basenu pływackiego) zaplanowano na dzień 29 stycznia 1958 roku⁴⁴⁴. „Nowiny Rzeszowskie” informowały, że przed sezonem 1960/1961 działacze Resovii uruchomili kolejne lodowisko mieszczące się przy ulicy Fryderyka Szopena nad Wisłokiem⁴⁴⁵, zaś drużyna Resovii rozgrywki zainaugurowała na obiekcie należącym do rzeszowskiej Stali przy ulicy Dąbrowskiego⁴⁴⁶. Lodowisko Stali Rzeszów (określane wówczas również w Rzeszowie jako tor lodowy) było przygotowywane zarówno przez działaczy, jak i zawodników Stali na terenie rzeszowskich kortów tenisowych. Korty zlokalizowane były przy Zespole Szkół Elektryczno–Mechanicznych przy ulicy J. Dąbrowskiego⁴⁴⁷. Drużynę Stali Rzeszów nie zgłoszono do sezonu 1969/1970 – sekcja została zlikwidowana (oficjalne komunikaty) w wyniku niekorzystnych warunków atmosferycznych, które wpływały negatywnie przy naturalnym prowadzeniu rzeszowskiego obiektu, a także z powodu braku sztucznego lodowiska⁴⁴⁸. W latach siedemdziesiątych pewne echa działalności sekcji hokejowej Stali Rzeszów widoczne były w spontanicznie tworzonych prowizorycznych lodowiskach na rzeszowskich osiedlach „Piastów” i „J. Dąbrowskiego”⁴⁴⁹.

Stan bazy materialnej na terenie Tarnobrzega i okolic nie sprzyjał rozwojowi sportów zimowych. Baza sportowa należała do jednej z najbardziej zacofanych w skali kraju. Tylko nieliczne zakłady patronackie mogły zapewnić jedynie podstawowe potrzeby społeczne w dziedzinie sportów zimowych⁴⁵⁰.

Analizując rozwój infrastruktury narciarskiej na terenie Rzeszowszczyzny, zaznaczyć należy, że jego intensywny rozwój następował od początku lat siedemdziesiątych XX wieku. W latach 1970–1989 na badanym obszarze znacznie

⁴⁴¹ „Nowiny Rzeszowskie” 11.10.1956, Nr 243 s. 6.

⁴⁴² „Nowiny Rzeszowskie” 11.02.1952, Nr 7, s. 1.

⁴⁴³ „Nowiny Rzeszowskie” 10.02.1953, Nr 36, s. 4.

⁴⁴⁴ „Nowiny” 8.01.1958, Nr 8, s. 5.

⁴⁴⁵ „Nowiny Rzeszowskie” 20.10. 1961, Nr 17, s. 6.

⁴⁴⁶ „Nowiny Rzeszowskie” 25.01. 1961, Nr 25, s. 6.

⁴⁴⁷ „Nowiny Rzeszowskie” 2.02.1957, Nr 29, s. 2.

⁴⁴⁸ „Nowiny Rzeszowskie” 30.12.1969, Nr 345, s.2.

⁴⁴⁹ „Wiadomości Fabryczne” 1.12.1973, Nr 34, s. 12.

⁴⁵⁰ P. Król: *Spółeczny zasięg kultury fizycznej na ziemi tarnobrzesckiej (1975–1998)*, Wyd.: Podkarpackie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej w Rzeszowie, Rzeszów 2011, s. 23.

zwiększono liczbę miejscowości wyposażonych w infrastrukturę narciarską, liczbę urządzeń wyciągowych oraz zdolność przewozową urządzeń wyciągowych⁴⁵¹.

Należy także zauważyć, że w 1989 roku Bieszczady miały przewagę pod względem liczby miejscowości wyposażonych w infrastrukturę narciarską (13), liczby urządzeń wyciągowych (17), długości urządzeń wyciągowych (7410) oraz zdolności przewozowej urządzeń wyciągowych (7290). Beskid Niski dysponował o połowę mniejszymi zasobami przyczyniającymi się do atrakcyjności bazy dla narciarstwa zjazdowego. Pogórze Karpackie również charakteryzowało się mniejszym nasyceniem miejscowości wyposażonych w infrastrukturę narciarską.

⁴⁵¹ K. Krzeziwo: *Rozwój i funkcjonowanie stacji narciarskich w polskich Karpatach*, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Kraków 2014, s. 130.

2. Sprzęt i finansowanie działalności

W latach 1945–1946 roku w ośrodkach sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie brakowało sprzętu narciarskiego, zniszczone były obiekty narciarskie, brak było lokali klubowych. Sprzęt narciarski nabywano w różny sposób. W pierwszych latach powojennych korzystano na Podkarpaciu głównie ze sprzętu narciarskiego i hokejowego produkcji przedwojennej⁴⁵². Produkcję nart uruchomili m.in.: Walenty Turek, Stanisław Tomkiewicz, Kazimierz Boczar i inni rzemieślnicy z okolic Iwonicza Zdroju i Krosna. Część sprzętu otrzymano z demobilu wojskowego⁴⁵³. Funkcjonowała jednak już wtedy (w latach 1946–1947) produkcja nart w Mielcu⁴⁵⁴, o czym relacjonował Józefa Kusiba – podkarpacki trener narciarzy. W wywiadzie opublikowanym w 1987 roku wspominał, że *do 1947 roku w Mielcu produkowano znakomite narty. Była to produkcja uboczna. Wojskowi piloci trenowali na nich, przygotowując się do lotów*⁴⁵⁵. Sekcja narciarska powstała przy KS „Nafta” w 1946 roku w Krośnie trenowała na kilkunastu parach nart zakupionych przez klub m.in. w Mielcu⁴⁵⁶. Zawodnicy Rzeszowszczyzny społecznie przystępowali do odbudowy skoczni narciarskich, stoków slalomowych i lodowisk w Krośnie, Sanoku, Ustrzykach Dolnych, Rzeszowie. W Iwoniczu Zdroju Kopalnictwo wspomagało finansowaniem remonty obiektów sportowych. Udostępniło również swoją świetlicę na lokal klubowy⁴⁵⁷.

W 1946 roku powstały Ludowe Zespoły Sportowe. Pierwszymi powołanymi do życia LZS-ami na terenie objętym badaniami, były LZS Bodonianka w Suchodole oraz LSZ Zameczysko w Odrzykoniu. LSZ od początku swojego funkcjonowania pomagał w odbudowie obiektów sportowych, zakupie sprzętu, opłat, kosztów, podróży, diet, itp. – dla chętnych i chcących uprawiać narciarstwo mieszkańców małych miejscowości Podkarpacia, stwarzając jednocześnie warunki finansowe do konfrontacji swoich umiejętności i możliwości z innymi narciarzami sąsiednich rejonów⁴⁵⁸. W początkach lat

⁴⁵² L. Rak: *Zarys ewolucji sprzętu narciarskiego*, Akademia imienia Jana Długosza, Częstochowa 2009, s. 18.

⁴⁵³ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 11.

⁴⁵⁴ Z. Bielezyk, S. Ziobrzyński: *Narciarstwo*, Warszawa 1953, s. 43.

⁴⁵⁵ P. Wroński: *Jest w Krośnie dom pełen nart. Na tropach nieznanych zbiorów*. Gościniec, Miesięcznik turystów i krajoznawców, luty 1987, Rok XIX, Nr 2 (207), s. 15–17.

⁴⁵⁶ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, „Tempo” z dnia 17.09.1997 roku, nr 182, s. 4.

⁴⁵⁷ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 12.

⁴⁵⁸ J. Filip: *Pierwsze ludowe zespoły sportowe na Podkarpaciu, Narciarstwo w Odrzykoniu*, Regionie i kraju, Wydawnictwo Ruthenus, Krosno 2013, s. 67.

pięćdziesiątych Rada Główna LZS-ów, z braku wystarczających środków na konkurencje zjazdowe zaleca, aby *wiejscy narciarze uprawiali narciarstwo klasyczne, biegi, kombinację norweską i skoki, bo na te konkurencje są mniejsze nakłady finansowe, sprzęt jest łatwiej dostępny a sportowcy wiejscy są generalnie bardziej predestynowani do tych dyscyplin*⁴⁵⁹. Z czasem zrzeszenie LZS definitywnie zrezygnowało z narciarstwa zjazdowego ze względu na wysokie koszty zakupu sprzętu. Do narciarstwa zaczął wchodzić sprzęt specjalistyczny, wyczynowy, w tym między innymi: kute i plastikowe narty, metalowy kije, wysokie i drogie buty. Za cenę sprzętu jednego zjazdowca można było wyposażyć w niezbędny sprzęt trzech narciarzy biegaczy. Drugą przeszkodą było to, że zawodnicy na terenie Podkarpacia nie dysponowali podczas treningu odpowiednio stromymi i dużymi stokami górskimi. Narciarstwo klasyczne, w tym biegi i skoki leżały jednak w zasięgu możliwości zawodników Zrzeszenia LZS⁴⁶⁰. Początkowo biegano i skakano na nartach tzw. turystycznych. Zawody Powiatowe LZS w 1955 roku Iwoniczu wsi wygrał A. Ustrobiński. Zawody te wygrał startując na nartach turystycznych, wojskowych, z okuciami typu kandachar z linkami w cholewkach gumowych⁴⁶¹. W 1956 roku wszyscy zawodnicy LZS startowali jeszcze na nartach turystycznych. Dopiero w 1957 roku wprowadzono pierwsze narty lekkie – biegowe. Do ciągle postępującego rozwoju narciarstwa w Ludowych Zespołach Sportowych w bardzo dużym stopniu przyczyniły się tak w okresie początkowym, pionierskimi i późniejszym – Rady Powiatowe LZS⁴⁶² z ich etatowymi pracownikami w Sanoku: S. Guziak, Krośnie – T. Czenicki, S. Habrat, Ustrzykach – F. Nowak, Lesku – M. Czerniga, S. Rudy⁴⁶³.

Rady powiatowe LZS organizowały i finansowały większość zawodów, imprez i rozwój narciarstwa w ogóle⁴⁶⁴. Dużym zaangażowaniem w popularyzacji narciarstwa wykazała się Rada Wojewódzka LZS w Rzeszowie, a później po reorganizacji administracyjnej Rada Wojewódzka LZS w Krośnie⁴⁶⁵. Głównym jednak mecenasem narciarstwa na wsi była Rada Główna LZS poprzez swoją społeczną Sekcję Narciarstwa,

⁴⁵⁹ „Nowiny Rzeszowskie” 9.12.1952, Nr 37 (175), s. 1.

⁴⁶⁰ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 135.

⁴⁶¹ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 36.

⁴⁶² S. Drażdzewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, dz. cyt., s. 55.

⁴⁶³ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 137.

⁴⁶⁴ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 135.

⁴⁶⁵ S. Drażdzewski: *Upowszechnianie kultury fizycznej wśród młodzieży i dorosłych mieszkańców wsi w latach 1944–1972*, Warszawa 1978, s. 53.

w której region przez 27 lat reprezentował S. Habrat, następne Z. Gocek i S. Nycz⁴⁶⁶. Bardzo dużą pomoc finansową okazywały WKFiT poprzez PKFiT-y. Sekcje narciarskie LZS-ów otrzymały pomoc organizacyjną i szkoleniową od PZN poprzez OZN-y w których również działali społecznie przez wiele lat przedstawiciele LZS⁴⁶⁷. Rada Wojewódzka wraz z Radami Powiatowymi LZS, a zwłaszcza Krosna, Sanoka, Leska szukając większej pokrywy pieniężnej, organizowały imprezy, zawody, obozy, zgrupowania szkoleniowe w coraz to innym terenie i środowisku, aktywizując je tym samym do działalności narciarskiej. Działania te odniosły skutek nie tylko propagandowy, ale i organizacyjny. W efekcie powstały nowe LZS-y i ośrodki narciarskie, startowała coraz to większa liczba zawodników, a młodzież udoskonalała technikę jazdy na coraz to lepszym sprzęcie⁴⁶⁸.

W 1950 roku w wyniku dobrych startów, narciarze klubu ZKS „Związkowiec” z Iwonicza Zdroju otrzymali ze Zrzeszenia Sportowego „Związkowiec” (dzięki intensywnym zabiegom działaczy iwonickich) dużą ilość sprzętu narciarskiego, butów i ubiorów. Zawodnikom przekazano pierwsze wyczynowe wiązania oraz narty „Frema” polskiej produkcji⁴⁶⁹. Zrzeszenie Sportowe „Związkowiec” współfinansowało zakup sprzętu dla wielu klubów Podkarpacia, w których funkcjonowały sekcje narciarskie – np. w przypadku klubu Sportowego „Związkowiec” Krosno⁴⁷⁰. Klub krośnieński był doskonałym przykładem zmian w finansowaniu sprzętu oraz działalności klubów sportowych, a także jednoczesnych zmian nazewnictwa w latach czterdziestych i pierwszej połowie lat pięćdziesiątych. Od dnia powojennego powołania do życia Klubu Sportowego „Nafta” w Krośnie (powstały w 1945 roku), finansowaniem tego klubu zajęła się Federacja Związku Zawodowego „Górnik” oraz KZKNiG⁴⁷¹. W 1949 roku doszło do ścisłego podporządkowania klubów z branży naftowej oraz wspierającej ją finansowo Federacji Związku Zawodowego „Górnik”. Dlatego też klub krośnieński otrzymał nową nazwę – Klub Sportowy „Związkowiec” Krosno⁴⁷². W 1950 roku klub przeszedł pod patronat i finansowanie Federacji Związków Zawodowych „Unia” – dlatego też po raz kolejny zmienił swoją nazwę, tym razem na związkowy klub sportowy „Unia” Krosno.

⁴⁶⁶ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 138.

⁴⁶⁷ S. Drażdżewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, dz. cyt., s. 56.

⁴⁶⁸ S. Drażdżewski: *Upowszechnianie kultury fizycznej wśród młodzieży i dorosłych mieszkańców wsi w latach 1944–1972*, dz. cyt., s. 55.

⁴⁶⁹ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 15.

⁴⁷⁰ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 5.

⁴⁷¹ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 112.

⁴⁷² S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 6.

Do ostatniej zmiany zarówno nazwy klubu, jak i jego patrona doszło w 1954 roku. Klub przyjął wtedy nazwę – Zrzeszenie Sportowe „Górnik” Koło Sportowe „Górnik–Nafta” Krosno⁴⁷³. Większość klubów sportowych Podkarpacia z sekcjami narciarskimi i hokejowymi w dziesięcioleciu przypadającym na lata 1945–1955 borykała się z podobnymi fluktuacjami finansowymi (patronackimi) i nazewniczymi.

Pomimo postępów związanych ze sprzętem narciarskim na świecie, krajowa rzeczywistość lat pięćdziesiątych była odmienna. Jak wspominał S. Urbanek, działacz, instruktor narciarski z Odrzykoniu: *w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych narciarstwo – to był sport dający wszystkim radość, energię i sporo adrenaliny [...]. Niestety gorzej było ze sprzętem. Kilka starych nart po wybrakowaniu z klubów, ale sporo koszulek i propagandy [...]. Na zawody powiatowe czy okręgowe do Iwonicza jeździło nas po dziesięciu, piętnastu. Oczywiście większość na swoich nartach [...]. Startowało się w jednym dniu w trzech konkursach [...]. Na skoczni narciarskiej startowałem na zwykłych drewnianych nartach, zrobionych przez mojego wujka stolarza. Ubrania też były zwykłe, codzienne*⁴⁷⁴.

Fot. 33. Strój krośnieńskich biegaczek – lata pięćdziesiąte

Źródło: Wystawa: *90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015*, KBIR, Krosno 2015.

W 1953 roku opublikowano niezwykle popularny w latach pięćdziesiątych „Poradnik turysty–narciarza”. Zalecano w nim, aby narciarze startujący w klubach, stosowali wiązania długorzemienne, wiązania rzemienne, a także wiązania typu Kandahar⁴⁷⁵. W polskiej literaturze już w 1957 roku pojawiły się informacje o pierwszych

⁴⁷³ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 113.

⁴⁷⁴ S. Urbanek: *Moje wspomnienia, Narciarstwo w Odrzykoniu, Regionie i kraju*, Wydawnictwo Ruthenus, Krosno 2013, s. 65.

⁴⁷⁵ J. Ustupski: *Poradnik turysty narciarza*. Warszawa 1953, s. 10.

bezpiecznikowych wiązaniach narciarskich (płytkowe Look oraz Star 55)⁴⁷⁶, a także o znacznie bardziej zaawansowanych technologicznie nartach, niż te dostępne dotychczas w kraju. Wskazywano na nowość – narty ze ślizgami z tworzywa sztucznego⁴⁷⁷.

Podobnie jak sprzęt narciarski, sprzęt hokejowy dostępny dla drużyn hokejowych, grających na Podkarpaciu w latach czterdziestych i pierwszej połowie lat pięćdziesiątych był przeważnie sprzętem przedwojennym, ewentualnie produkcji ówczesnych krajów demokracji ludowej (głównie sprzęt radziecki). Na najlepszy z nich mogły pozwolić sobie np. drużyny wchodzące w skład zrzeszeń sportowych, jak np. Zrzeszenia Sportowego „Włókniarz”⁴⁷⁸. W 1949 roku Federacja Związku Zawodowego „Włókniarz” kupiła Włókienniczemu Związkowemu Klubowi Sportowemu „Legia” w Krośnie potrzebny sprzęt najwyższej jakości: stroje, ochraniacze, buty łyżwiarskie i kije hokejowe⁴⁷⁹.

W 1957 roku sportowa wytwórnia sprzętu wyczynowego we Wrocławiu przystąpiła do produkcji nowoczesnych łyżew hokejowych według wzoru kanadyjskiego⁴⁸⁰. Sprzęt wrocławski został zakupiony m.in. przez Federację Związku Zawodowego „Górnik” i przekazany na rzecz zawodników KS „Górnik–Nafta” Krosno, który bardzo dobrze w tamtym okresie prosperował. Działania jego były efektywne do tego stopnia, że odłożono własne pieniądze, pochodzące z dochodów z meczów, tak, że klub nie musiał liczyć wyłącznie na dotacje z Federacji Związku Zawodowego „Górnik”⁴⁸¹.

Józef Filip, trener narciarski z Odrzykonia wspominał sprzęt i ubiór narciarski w jakim się startowało w „Powiatowym Rajdzie Narciarskim ” z 9 marca 1959 roku, którego trasa wiodła z Odrzykonia wsi, przez Zamek Odrzykoński, Prądky na Odrzykoń wieś. Za organizację rajdu odpowiedzialna była m.in. Rada Wojewódzka LZS w Rzeszowie. J. Filip pisał: *Jako dwunastolatek byłem uczestnikiem tego rajdu ze spodniami związanymi sznurkiem, na nartach pożyczonych od miejscowego listonosza Stanisława Rasia, pokonałem niełatwą trasę, a z powrotem po awarii wiązań „Kandahar”, z nartami i kijami pod pachą, w śniegu po kolana, wróciłem do domu. Myślę, że ten i wiele innych narciarskich zdarzeń ukształtowało moją odporność*

⁴⁷⁶ G. Młodzikowski, J. Ziemiński (red.): *Narciarstwo – zarys encyklopedyczny*, Warszawa 1957, s. 111.

⁴⁷⁷ *Ibidem*, s.112.

⁴⁷⁸ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 94.

⁴⁷⁹ S. Fryc: *Z dziejów klubu sportowego „Legia”*, Muzeum Rzemiosła, Krosno 1999, dz. cyt., s. 54.

⁴⁸⁰ „Nowiny” 6.11.1957, Nr 265, s. 3.

⁴⁸¹ Z. Łagódka: *Wielkie ambicje małego Krosna*, „Sport” nr 148 z dnia 15 sierpnia 1957 roku.

*i tężyznę fizyczną, która niejedyn raz przydała się w działalności narciarskiej i codziennym życiu*⁴⁸².

W publikacji J. Harmaty z 1966 roku donoszono, że *w ostatnich latach zachodnioeuropejscy producenci nart proponują narty metalowe oraz z włókna szklanego. Narty te produkowane są również w Polsce [...]. Wytwórnia Nart mająca siedzibę w Zakopanem osiągnęła w tym zakresie poważne rezultaty. Harmata pisał również o wiązaniach, jako niezwykle ważnym elemencie składowym wyposażenia każdego klubowego narciarza – *cokolwiek powiedzielibyśmy dobrego o wszystkich „bildsteinach” oraz „kandaharach”, to jedynymi godnymi polecenia obecnie są wiązania bezpiecznikowe, zwłaszcza wiązania Markera (simplex) oraz ich polska, znacznie tańsza wersja „Kadra*⁴⁸³. W drugiej połowie lat sześćdziesiątych pojawiają się również pierwsze informacje o nowoczesnych wiązaniach bezpiecznikowych, które uwalniają tył buta (Tyrolia 3000)⁴⁸⁴.*

Wytwórnia nart „Polsport”, która powstała w Szaflarach w 1969 roku dążyła do nadrobienia zaległości technologicznych w sprzęcie narciarskim. Produkowała z sukcesem narty metalowe oraz epoksydowe⁴⁸⁵. Większość klubów z Podkarpacia zaopatrzona została w sprzęt produkcji krajowej (w tym również z „Polsportu”). Tylko nieliczni zawodnicy, odnoszący znaczniejsze sukcesy, otrzymali sprzęt z najwyższej półki zagranicznej.

J. Filip wspominał, że *gdy zawodnicy z Odrzykonია reprezentują na corocznych spartakiadach nasze województwo, to w zależności od ilości zawodników z federacji przypada pula nowego sprzętu, który po sezonie przechodzi na młodszych narciarzy. Z sezonu na sezon jesteśmy lepiej przygotowani i ubrani (ubrania biegowe, kolorowe dresy, ocieplacze, kaski, kombinezony skokowe, gogle produkcji krajowej i zagranicznej), co czyni zawodników pewnymi swojej wartości*⁴⁸⁶. Na Podkarpaciu zdarzało się również w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych przekazywanie lepszego sprzętu z klubów lepiej wyposażonych do klubów biedniejszych. J. Filip wspominał jak to, że *zawodnicy z Odrzykonია trenowali w latach siedemdziesiątych w Czarnorzekach. Do grupy z Odrzykonिया dołączyli narciarze z Czarnorzek, biegający*

⁴⁸² S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 3.

⁴⁸³ J. Harmata: *Białym śladem*. Biblioteczka turysty PTTK, Warszawa 1966, s.16.

⁴⁸⁴ J. Harmata, W. Lenkiewicz: *Vademecum turysty narciarza*, Warszawa 1971, s. 59.

⁴⁸⁵ M. Mikulski: *Zakopane kolebką produkcji nart w Polsce*, „Wierchy” z 1986 roku, nr 55, s.193.

⁴⁸⁶ J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu w latach 1976–1990* [w:] *Narciarstwo w Odrzykoniu, Regionie i kraju*, dz. cyt., s. 47.

na nartach kiepskiej jakości. Narciarze ci podstawy biegu na nartach uczyli się u kierownika Szkoły Podstawowej w Czarnorzekach – Wita Szczurka, byłego biegacza z Łączek Jagiellońskich. Biegacze z Czarnorzek dostali z Odrzykonia narty i sprzęt dobrej jakości. Rozpoczęli również treningi w podsekcji Odrzykoń⁴⁸⁷.

Ważnym aspektem z punktu widzenia zakupów sprzętu sportowego, była kwestia patronatu zakładów pracy. Przykładowo w Sanoku, gdy stworzyła się doskonała atmosfera dla rozwoju hokeja lodzie – drużynie zaczęła patronować SFA „Autosan”. Wieloletnim admiratorem hokeja w Sanoku stał się dyrektor SFA „Autosan” L. Kawczyński, który w latach 1966–1980 pełnił funkcję prezesa honorowego Stali Sanok⁴⁸⁸. Zamożny patron zapewniał Stali stabilność finansową oraz najnowocześniejszy sprzęt sprowadzany na życzenie trenerów od najlepszych producentów zachodnioeuropejskich, amerykańskich i kanadyjskich.

Fot. 34. Zawodnik „Stali” Sanok – lata siedemdziesiąte

Źródło: <http://miastohokeja.blogspot.com/>, dostęp: 12.12.2017.

⁴⁸⁷ J. Filip: *Pierwsze ludowe zespoły sportowe na Podkarpaciu*, dz. cyt., s. 69.

⁴⁸⁸ W. Drwięga: *Początki hokeja w Sanoku*, sokolsanok.pl, dostęp: 10.10.2017.

Wsparcie finansowe dla sanockiego hokeja zadeklarowały również władze miasta (w 1971 roku), przewidując w swoich planach m.in.: partycypowanie w zakupie sprzętu, zwiększenie liczby trenujących zawodników z 430 do 580 oraz sfinansowanie utworzenia klasy sportowej w Szkole Podstawowej nr 7⁴⁸⁹.

Po latach sukcesów, w tym awansie do pierwszej ligi⁴⁹⁰, nastąpił z czasem regres Stali Sanok. Do sezonu 1984/1985 zespół przystąpił przy znacznych kłopotach finansowo–sprzętowych⁴⁹¹. Problemy z zakupem nowego sprzętu trwały do roku 1989⁴⁹². Podobne problemy finansowo–sprzętowe w dekadzie lat osiemdziesiątych dotyczyły wielu sekcji hokejowych na Podkarpaciu.

Finansowanie Stali Sanok, było przykładem organizacji działalności sportowej na dużą skalę. W mniejszych miejscowościach, sprzęt hokejowy, czy narciarski oraz środki finansowe zabezpieczały małe zakłady. W 1964 zaistniała potrzeba powołania i zarejestrowania samodzielnej sekcji narciarskiej przy nowopowstałym Międzyzakładowym Ludowym Klubie Sportowym „Przełęcz” Dukła. Patronat nad sekcją objął Zakład Naprawczy Mechanizacji Rolnictwa. Opiekunem z ramienia Zakładu i Przewodniczącym sekcji został Fremeusz Szczurek. Do rozwoju sekcji – organizacyjnie, gospodarczo i finansowo przyczynili się Dyrektorzy Zakładu Opiekuńczego – dyrektor Parczewski, z czasem Stanisław Urbanik oraz Włodzimierz Kielar – późniejszy Przewodniczący Społecznego Komitetu Budowy Skoczni Narciarskiej⁴⁹³. Co ciekawe – Tadeusz Baran – gospodarz klubu, jako krawiec społecznie szył samodzielnie stroje biegowe dla zawodników z materiałów zakupionych przez Zakład Naprawczy Mechanizacji Rolnictwa. Znaczącej pomocy udzielali sekcji i klubowi Dyrektorzy Szkół: J. Stojak i J. Chudzik. Dużą pomoc organizacyjną i finansową okazywali działacze i członkowie Zarządu Klubu: J. Hukasiński, M. Nawracaj, E. Faustus, A. Knajzel, T Stankowski, Jan Zalewski, W. Krówka⁴⁹⁴.

Lata siedemdziesiąte były dla zawodników Zrzeszenia LZS sezonem udanym zarówno od strony osiągniętych wyników jak również ilościowego udziału w imprezach

⁴⁸⁹ W. Stachowicz: *Samorząd Gminy Miasta Sanoka*, Wydawnictwo: Fundacja „Archiwum Ziemi Sanockiej, Sanok 2008, s. 248.

⁴⁹⁰ „Gazeta Sanocka” 15.03.1976, Nr 6, s. 5.

⁴⁹¹ „Nowiny” 12.11.1984, Nr 46, s. 8.

⁴⁹² A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, s. 239.

⁴⁹³ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 209.

⁴⁹⁴ S. Drażdżewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, dz. cyt., s. 58.

centralnych. Złożyło się na to niewątpliwie większe niż dotychczas zabezpieczenie finansowe, rozszerzyła się współpraca z organizacjami młodzieżowymi jak ZHP, a zwłaszcza ZMW. Przykłady takiej pomocy i współpracy owocowały w postaci: zakupu sprzętu na spartakiady finansowanie zgrupowań, szkoleń tzw. sobotnio–niedzielných, finansowanie terenowych grup specjalistycznych (PKKFiT), finansowanie imprez narciarskich typu Puchar ZMW Puchar Naczelnika, Nagroda miasta Krosna itd. Szukano wśród zaprzyjaźnionych organizacji, przyjaciół narciarstwa sponsorów czy mecenasów finansowych⁴⁹⁵.

W latach siedemdziesiątych potrzeby podkarpackich klubów narciarskich zaspokajała doskonała wtedy produkcja krajowa. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych i w latach osiemdziesiątych „Polsport” produkował około dwustu tysięcy par nart w siedmiu asortymentach. Szaflarski zakład stał się monopolistą w produkcji nart w Polsce. „Polsport” należał również do grupy największych europejskich zakładów. Jego moce produkcyjne były wystarczające do zaspokojenia potrzeb krajowych (w tym Podkarpackich) klubów narciarskich⁴⁹⁶.

Omawiając problematykę sprzętu, należy zwrócić również uwagę na krajowy projekt biathlonowej strzelnicy małokalibrowej, kwestię broni i tarcz. W 1977 roku, na zlecenie Związku i COS opracowany został przez inż. Tadeusza Batkowiaka standardowy projekt strzelnicy małokalibrowej ze schronem naziemnym, który zakupiły MOSiR–y z Podkarpacia (w tym z Krosna, Ustrzyk Dolnych). Na podstawie tego projektu wybudowano strzelnice małokalibrowe dla biathlonu w Czarnorzekach koło Krosna i w Ustrzykach Dolnych⁴⁹⁷. Od 1978 roku związek sukcesywnie wyposażał nowo powstałe sekcje i kluby Podkarpackie w broń, amunicję, narty i inny sprzęt sportowy⁴⁹⁸. Kluby były również zaopatrywane w broń i amunicję przez zarządy LOK⁴⁹⁹.

W 1978 roku z Austrii z pierwszych Mistrzostw Świata Seniorów małego kalibru przywieziono do Polski tarcze metalowe oraz szkice urządzenia. Dokonał tego Marian Turczyn⁵⁰⁰. *Na ich podstawie oraz za zgodą wynalazcy, wyprodukowano metalowe tarcze*

⁴⁹⁵ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 139.

⁴⁹⁶ M. Mikulski: *Zakopane kolebką produkcji nart w Polsce*, dz. cyt., s.193.

⁴⁹⁷ M. Turczyn: *Dwubój Zimowy – lata 1977 – 1988*, dz. cyt., s. 19.

⁴⁹⁸ Ibidem, s. 20.

⁴⁹⁹ F. Mojak: *Obiekty, Urządzenia, sprzęt biathlonowy i jego rozwój* w: F. Mojak (red.), *Na nartach z karabinem*, Oficyna Wydawnicza „Apla”, Krosno 2010, s. 25.

⁵⁰⁰ Ibidem.

w Krośnie, w takiej ilości, że wyposażano w nie wszystkie strzelnice biathlonowe w Polsce⁵⁰¹.

Reasumując – kluby z sekcjami reprezentującymi sporty zimowe na Podkarpaciu nie były samowystarczalne finansowo w latach 1945–1989. Konieczność dostosowania tej sfery działalności ze środków budżetowych była nieodzownym elementem polityki państwa. Podstawowymi źródłami dopływu środków finansowych było finansowanie z budżetu państwa, świadczenie patronackich zakładów pracy, składki członkowskie a także pozastatutowa działalność gospodarcza⁵⁰².

⁵⁰¹ M. Turczyn: *Dwubój Zimowy – lata 1977 – 1988*, s. dz. cyt., 20.

⁵⁰² *Program rozwoju kultury fizycznej, rekreacji i turystyki w województwie tarnobrzeskim na lata 1976–1990*, Tarnobrzeg 1975, s. 23–24.

3. Kadra szkoleniowa

Trenerzy i instruktorzy narciarstwa na Podkarpaciu, którzy przede wszystkim byli odpowiedzialni za wyszkolenie techniczne zawodników, stawali się zazwyczaj również działaczami – wręcz fanatykami narciarstwa i dlatego pokonywali wszystkie trudności napotymane w swej pracy społecznej. Już w 1945 roku pracę szkoleniową i społecznikowską nad rozwojem krośnieńskiego oraz iwonickiego narciarstwa podjęli trenerzy K. Murman, M. Murman oraz T. Tomkiewicz⁵⁰³. Szkoleniem zawodników zajmowali się również M. Such oraz A. Nycz i K. Nycz. W zorganizowanym przez w/w trenerów z początkiem 1950 roku, pierwszym profesjonalnym dwutygodniowym obozie szkoleniowym wzięło udział trzydziestu narciarzy z Krosna, Jedlicza oraz Iwonicza Zdroju⁵⁰⁴. Dowodem wysokiej oceny działalności trenerów z Iwonicza Zdroju było zwrócenie się do władz klubu Głównej Rady Sportu Wiejskiego w Warszawie z propozycją zorganizowania przez ZKS „Związkowiec” w Iwoniczu w marcu 1950 roku kursu szkoleniowego dla instruktorów sportów zimowych na wsi. Kurs ten zorganizowany przez zarząd klubu prowadzili iwonickcy trenerzy: K. Murman, M. Murman, T. Tomkiewicz, M. Such, A. Nycz oraz K. Nycz⁵⁰⁵.

Centralne władze PZN w 1950 roku utworzyły V Okręg Narciarski PZN z siedzibą w Iwoniczu Zdroju. Okręg działalnością swoją obejmował teren województwa rzeszowskiego. Działacze i trenerzy narciarscy z Iwonicza na pierwszym posiedzeniu przedłożyli już opracowany plan pracy okręgu. W celu dalszego rozwoju narciarstwa na terenie województwa Rzeszowskiego, zarząd okręgu zorganizował kurs dla sędziów narciarskich, który ukończony został 23 grudnia 1950 roku. Egzamin sędziowski złożyli wówczas (wymienieni w literaturze wyłącznie z nazwiska): Solówna, Jakubowiczówna, Jeżowski, Jaracz, Sliwiński, Wisłocki, Marosz, Dusza, Sawicki, Zychiewicz, Kaczmarczyk, Murman oraz Macio⁵⁰⁶. Na wniosek komisji kwalifikacyjnej mianowano sędziami okręgowymi: K. Marosza, K. Kaczmarczyka, A. Zychewicza oraz M. Murmana.

Piąty okręg PZN-u na przełomie 1950–51 roku zorganizował również kurs instruktorski, który ukończyło 28 zawodników klubów narciarskich z podległego terenu⁵⁰⁷.

⁵⁰³ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 12.

⁵⁰⁴ J. Michalak: *70 lat iwonickiego ...*, dz. cyt., s. 41.

⁵⁰⁵ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 15.

⁵⁰⁶ J. Michalak: *Z dziejów iwonickiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 14.

⁵⁰⁷ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 16.

Obok działalności wyczynowej kluby iwonickie – K.S. „Górnik” i Z.S. „Unia” prowadziły od 1953 roku aktywną działalność szkoleniową. Treningi oraz szkolenia prowadzili Józef Kusiba, T. Tomkiewicz, Cz. Szewczyk a także bracia Murmanowie⁵⁰⁸. W Iwoniczu Zdroju w latach pięćdziesiątych przeprowadzono 57 kursów sędziowskich oraz instruktorskich. Znacznie zwiększyła się kadra trenerów i instruktorów. Do najaktywniejszych spośród nich należeli w tym okresie Józef Kusiba, Czesław Szewczyk, Marian Murman, Mieczysław Such i Kazimierz Nycz⁵⁰⁹.

Na Podkarpaciu działała również od lat czterdziestych kadra instruktorska – szkoląca LZS-y. Wymienić należy przede wszystkim: S. Nycza – trenera, koordynatora RW LZS Rzeszów a także działających społecznie instruktorów: Z. Gocka, J. Batrucha – Zagórz – Komańcza, S. Habrata, W. Habrata – Krosno – Suchodół⁵¹⁰. Przy Radzie Wojewódzkiej LZS w Rzeszowie powstała społeczna sekcja narciarstwa, która aktywnie pracowała i kierowała rozwojem narciarstwa na badanym obszarze. Organizowano wiele zawodów narciarskich w różnych miejscowościach, co bardzo uaktywniło te ośrodki narciarskie. Sekcja szkoliła instruktorów, organizowała obozy i zgrupowania szkoleniowe, dokonywała podziału sprzętu narciarskiego. W tym czasie w skład sekcji wchodził trenerzy, instruktorzy, koordynatorzy i działacze: J. Śliż – przewodniczący (Zagórz), Z. Gocek – wiceprzewodniczący (Zagórz), A. Dziedzic – sekretarz inspektor (RW Z WZS Rzeszów), S. Nycz – trener koordynator RW Z LZS, członkowie: S. Guziak (Sanok), S. Habrat (Krosno), S. Nowak (Ustrzyki), S. Rudy (Lesko), E. Fryc (Strzyżów)⁵¹¹.

Młodzież uczęszczająca do iwonickich szkół, a zamieszkująca na stałe Klimkówkę, założyła w 1948 roku LZS „Karpaty”. W 1953 roku miesięczny kurs instruktorski w Przemyślu ukończyli: Józef i Czesław Penar, wywodzący się z Klimkówki, którzy to zorganizowali na wsi sekcję narciarską. Osiem par jeszcze poniemieckich nart przywiezionych przez Józefa Penara z Sanoka, wystarczyło tylko dla tych najbardziej utalentowanych⁵¹². W Klimkówce Józef Penar utworzył z czasem szkółkę narciarską. Powstała przy miejscowej szkole. Prowadził ją entuzjasta sportów

⁵⁰⁸ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Sportowego*, dz. cyt., s. 42.

⁵⁰⁹ P. Wroński: *Jest w Krośnie dom pełen nart*, dz. cyt., s. 16.

⁵¹⁰ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 130.

⁵¹¹ S. Drażdżewski: *Upowszechnianie kultury fizycznej wśród młodzieży i dorosłych mieszkańców wsi w latach 1944–1972*, Warszawa 1978, s. 54.

⁵¹² J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 201.

zimowych – nauczyciel wychowania fizycznego Jan Nowak⁵¹³. Cieszyła się dużym zainteresowaniem młodzieży szkolnej. Zadaniem szkółki było szkolenie młodego narybku, wstępującego po ukończeniu szkoły do miejscowego klubu, lub w przypadku podjęcia pracy czy dalszej nauki, do sekcji narciarskich w innych miejscowościach np. Iwoniczu Zdroju czy Krośnie⁵¹⁴.

Kierownictwo K.S. „Górnik”, składające się z pionierów iwonickiego narciarstwa, kładło również duży nacisk na szkolenie najmłodszych narciarzy. Józef Kusiba objąwszy funkcję trenera w K.S. „Górnik”, w pierwszym rzędzie zorganizował szkółkę narciarską dla najmłodszych⁵¹⁵. Kusiba organizował również zawody narciarskie „Milusińskich” w Iwoniczu Zdroju, które dawały wiele niezapomnianych przeżyć najmłodszym zawodnikom oraz ich rodzicom. Wychowankowie trenera Kusiby zaczęli z czasem odnosić liczne sukcesy już w barwach Szkolnych Klubów Sportowych⁵¹⁶.

Fot. 35. Józef Kusiba z podopiecznymi szkółki narciarskiej

Źródło: Wystawa: *90-lecie Iwonickiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015*, KBIR, Krosno 2015.

Jan Baran, ściśle współpracując z Józefem Kusibą, objął opieką trenerską młodych wychowanków w Międzyszkolnym Klubie Sportowym⁵¹⁷. Baran prowadził iwonickich juniorów do pierwszych zwycięstw, a po ukończeniu szkoły przekazywał ich macierzystemu klubowi⁵¹⁸.

⁵¹³ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 34.

⁵¹⁴ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 202

⁵¹⁵ S. Fryc: *W kręgu Karpat*, dz. cyt., s. 26.

⁵¹⁶ „Podkarpacie” 25.07.1985, nr 30, s. 7.

⁵¹⁷ P. Wroński: *Jest w Krośnie dom pelen nart*, dz. cyt., s. 17.

⁵¹⁸ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 24.

Józef Kusiba, myśląc o szkoleniu młodych kadr, które osiągałyby znaczniejsze sukcesy, doprowadził do tego, że iwonicki klub zrozumiał konieczność powiększenia kadry instruktorskiej. W tym celu odbyły się w Iwoniczu Zdroju dwa kursy instruktorskie dla instruktorów narciarstwa i nauczycieli wychowania fizycznego, które ukończyło 69–ciu narciarzy. Systematycznie też prowadzono treningi z zawodnikami⁵¹⁹. W latach siedemdziesiątych klub w Iwoniczu Zdroju zatrudniał dwóch doświadczonych trenerów: Mariana Rygla oraz instruktorów: Tadeusza Zygmunta i Jerzego Nycza⁵²⁰.

Fot. 36. Trenerzy J. Kusiba, M. Rygiel

Źródło: Wystawa: 90–lecie Iwonickiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015, KBIR, Krosno 2015.

Doskonałe wyniki iwonickich zawodników w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych nie byłyby możliwe bez ogromnej pracy i dużego poświęcenia m.in. Jana Murdzka.

⁵¹⁹ „Podkarpacie” 25.07.1985, Nr 30, s. 7.

⁵²⁰ J. Michalak: *70 lat iwonickiego...*, dz. cyt., s. 41.

Fot. 37. Jan Murdzek i Lesław Rygiel

Źródło: Wystawa: 90–lecie Iwonicckiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015, KBIR, Krosno 2015.

Jana Murdzek, jako wychowanek KS „Górnik” – klubowi poświęcił swój talent i czas, podobnie jak jego małżonka Krystyna Murdzek, trener grupy biegowej dziewcząt.

Fot. 38. Krystyna Murdzek (trzecia od lewej) z podopiecznymi

Źródło: Wystawa: 90–lecie Iwonicckiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015, KBIR, Krosno 2015.

Podstawową kadrę trenerską zawodników z Iwonicza w latach osiemdziesiątych stanowili zatem Krystyna i Jan Murdzkowie, a także Kazimierz Zima w grupie narciarstwa klasycznego i Jan Baran w grupie biegaczy. Wiele pracy włożyli Lesław Rygiel, prowadzący grupę zjazdową i Tadeusz Zygmunt, prowadzący grupę skoczków

oraz kombinację norweską. W grupie iwonickich trenerów wymienić należy również: Małgorzatę Bebło oraz Adama Findysza⁵²¹.

Praca sportowa w Wojewódzkim Ludowym Klubie Sportowym „Szron” na terenie Rymanowa Zdroju opierała się w 90% na zawodnikach powiatu sanockiego i prowadzona była przez takich instruktorów jak: Józef Penar, Jan Nowak z Klimkówki, Stanisław Krukar z Deszna oraz Edward Gajewski z Zarszyna⁵²².

Międzyszkolny Klub Sportowy „Orlęta” w Krośnie, utworzony został przy Zasadniczej Szkole Przemysłu Naftowego w Krośnie przez nauczyciela wychowania fizycznego, działacza KS „Związkowiec Krosno” Jana Barana, który uważał, że każdy uczeń-sportowiec powinien zyskiwać dobre wyniki w nauce. Jeżeli nie potrafi pogodzić sportu z nauką, to musi zrezygnować z jego uprawiania. Stąd zasada: *pierwsi w nauce, pierwsi w sporcie*⁵²³. Trener trzymał się tej zasady konsekwentnie. Jeżeli ktoś miał kłopoty z nauką, był odsuwany od zajęć sportowych, nawet wtedy, gdy był utalentowany.

Sekcja narciarska działająca przy MKS „Orlęta” była najbardziej rozbudowana. Współtworzyły ją ośrodki, posiadające przyszkolne szkółki narciarskie, które funkcjonowały dzięki przychylności dyrekcji placówek⁵²⁴. Tymi ośrodkami były: krośnieński z koordynującym całość działań instruktorem Janem Baranem, sanocki ze szkoleniowcem Adamem Polityńskim, ustrzycki z trenerem Kazimierzem Sojką⁵²⁵. Pieczę nad całością szkolenia młodzieży krośnieńskiej, sanockiej i ustrzyckich sprawował Jan Baran. Ten krośnieński nauczyciel, jest najlepszym przykładem instruktora i wychowawcy, poświęcającego swoje życie zawodowe i prywatne na rzecz pracy z młodymi sportowcami. Sukcesy odnoszone przez Jana Barana w pracy z młodzieżą sprawiły, że pod koniec lat pięćdziesiątych i w latach sześćdziesiątych był on szkolnym działaczem i trenerem cenionym w całym kraju⁵²⁶. W związku z tym był członkiem Społecznej Sekcji Narciarskiej przy Radzie Głównej Szkolnego Związku Sportowego w Warszawie⁵²⁷. Mimo tego już w 1970 roku Jan Baran popadł w konflikt z działaczami Społecznej Sekcji Narciarstwa. Doszło do tego, gdy wbrew stosowanej wcześniej zasadzie, nie został on zaproszony do udziału przy ustalaniu składu

⁵²¹ „Podkarpacie” 25.07.1985, Nr 30, s. 7.

⁵²² J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 205.

⁵²³ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 113.

⁵²⁴ „Podkarpacie” 25.07.1985, Nr 30, s. 7.

⁵²⁵ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, s. 134.

⁵²⁶ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 205.

⁵²⁷ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 197.

reprezentacji województwa rzeszowskiego na kolejne Ogólnopolskie Zimowe Igrzyska Młodzieży Szkolnej⁵²⁸. Wybierając nie tych, którzy na to zasłużyli, ustalono skład, nie pytając Barana o zdanie. W tej sytuacji zrezygnował on z dalszej działalności w Społecznej Sekcji Narciarskiej ZG SZS⁵²⁹.

W 1970 roku za zgodą działaczy z kierownictwa Zarządu Okręgowego Szkolnego Związku Sportowego w Rzeszowie i bez zgody kierownictwa MKS „Orlęta”, doszło do wywiezienia z ZSZ w Miejscu Piastowym sprzętu sportowego tego klubu. Zrzeszona w nim młodzież pozbawiona została w ten sposób możliwości treningu i startu w zawodach. Stanąwszy i teraz po jej stronie, Baran zrezygnował wtedy z prowadzenia w klubie sekcji narciarskiej⁵³⁰. Wraz z jej zawodnikami i zawodniczkami przeniósł się jako trener do Narciarskiego Klubu Sportowego „Górnik” w Iwoniczu Zdroju, gdzie młodzież otrzymała sprzęt i mogła trenować i startować w zawodach⁵³¹.

Jan Baran, chcąc stworzyć młodzieży w ZSZMGiE w Krośnie jak najlepsze warunki do uprawiania sportu, założył przy szkole swój drugi już klub młodzieżowy. Był nim Międzyszkolny Górniczy Klub Sportowy „Nafta” Krosno. Prowadził on wszechstronną działalność, bo posiadał wiele sekcji, wśród których królował biathlon. Kierownikiem i trenerem reprezentującej go drużyny był Jan Baran. Pracując z młodzieżą, ponownie odnosił sukcesy⁵³². W 1983 roku docenione zostały zasługi twórcy sukcesów działającego przy ZSZMGiE MGKS „Nafta” Krosno, Jana Barana. W organizowanym jak co roku konkursie znalazł się w gronie dziesięciu najlepszych trenerów i wychowanków młodzieży w Polsce, w związku z czym trafił do „Honorowej Trybuny Trenerów i Wychowawców”, co było zasłużonym ukoronowaniem jego kariery jako wychowawcy, opiekuna i trenera wielu pokoleń młodych sportowców krośnieńskich⁵³³.

W latach osiemdziesiątych Jan Baran był też czołowym działaczem Zarządu KKS „Karpaty”. Za pracę pedagogiczną i wybitne osiągnięcia sportowe otrzymał między innymi: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polsk, Medal Komisji Edukacji

⁵²⁸ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Krosno 2005, s. 20.

⁵²⁹ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 198.

⁵³⁰ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 21.

⁵³¹ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 26.

⁵³² S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 199.

⁵³³ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 5.

Narodowej, Złoty Krzyż Zasługi, Nagrodę Ministerstwa Oświaty i Wychowania, Złotą odznakę Polskiego Związku Narciarskiego⁵³⁴.

Na Podkarpaciu niezwykle mocno rozwijało się narciarstwo wiejskie (LZS-y). Przyczynili się do tego trenerzy (będący niejednokrotnie również działaczami), którzy zaczęli działalność narciarską w pionierskich warunkach lat pięćdziesiątych i uczestniczyli w niej przez następne dekady⁵³⁵. Byli to: Jerzy Batruch, Jan Sliż, Zdzisław Gocek (Zagórz), Stanisław Habrat, Tadeusz Juryś (Krosno), Józef Penar, Marian Fajkiel, Ryszard Chudziński (Klimkówka). Bardzo duże zasługi dla narciarstwa wiejskiego i jego rozwoju na Podkarpaciu wnieśli również: Stanisław Guziak (Zarszyn), Stanisław Krukar (Deszno), Czesław Rabada (Rymanów), Władysław Habrad, Roman Piskadło (Suchodół), Tadeusz Ciuła (Dukla) Wojciech Libner (Głowienka), Józef Filip Odrzykoń-Czarnorzeki, Mieczysław Zajac (Jasło), Jan Majznarski (Biecz)⁵³⁶. Jan Blicharczyk (Wojkówka-Łączki Jagiellońskie), Wojciech Libner-Głowienka (Suchodół)⁵³⁷. Do rozwoju narciarstwa wiejskiego na Podkarpaciu przyczynili się również: Stanisław Nycz (Sonina) trener, koordynator RW Z LZS w Rzeszowie i Przewodniczący RW Z LZS Eugeniusz Wierzchołek prawdziwy sympatyk i mecenas narciarstwa wiejskiego⁵³⁸. Wiele pracy, zaangażowania i wysiłku wnieśli w narciarstwo na wsi jego organizatorzy i działacze tacy jak: Tadeusz Niezgoda, Tadeusz Czernicki, Julian Kawa, Zdzisław Sęp z Krosna oraz Zbigniew Staruchowicz i Leon Haduch z Sanoka, Wojciech Dolaciński, Marian Czerniga z Leska⁵³⁹.

Poniżej przedstawione zostało zestawienie trenerów oraz instruktorów narciarskich zarejestrowanych i pracujących w Podkarpackim Okręgowym Związku Narciarskim w Krośnie w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Trenerzy: Stanisław Nycz (LZS Sonina – konkurencje klasyczne), Józef Kusiba (KS „Górnik” Iwonicz – konkurencje zjazdowe)⁵⁴⁰. Instruktorzy wymienieni w zestawieniu (kolejność alfabetyczna): Baran Jan, Batruch Jerzy, Biernacki Stefan, Bładkiewicz Andrzej, Boczar Lesław, Dawidowicz Roman, Dziedzic Antoni, Fruga Edward, Gocek Zdzisław, Habrat

⁵³⁴ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 200.

⁵³⁵ S. Drażdżewski: *Upowszechnianie kultury fizycznej wśród młodzieży i dorosłych mieszkańców wsi w latach 1944–1972*, Warszawa 1978.

⁵³⁶ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii Sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 139

⁵³⁷ S. Drażdżewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, Warszawa 1974, s. 54.

⁵³⁸ „Podkarpacie” z 25.07.1985 roku, nr 30, s. 7.

⁵³⁹ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii Sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 139

⁵⁴⁰ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 21.

Władysław, Habrat Stanisław, Kostkiewicz Zdzisław, Lichnowski Edward, Lichnowska Wanda, Lisowski Jerzy, Łęcki Edward, Łukasiewicz Edward, Maciuszyńska Teresa, Marcinkowski Zbigniew, Mauthe Jerzy, Mazur Marian, Mianowski Wiktor, Niemczyk Kazimierz, Nycz Adolf, Patoczka Zygmunt, Piątek Lucjan, Poprawski Roman, Rajchel Jadwiga, Skocz Józef, Strycharzewski Aleksander, Such Mieczysław, Szajna Stanisław, Szewczyk Czesław, Turek Bolesław, Wilczak Romuald⁵⁴¹.

W 1974 roku w kadrze trenersko–instruktorskiej Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie było dwóch instruktorów – wykładowców, dziesięciu instruktorów⁵⁴², czterdziestu czterech instruktorów narciarstwa nizinnego, czternastu pomocników instruktorów, pięciu trenerów I i II klasy. Razem dla POZN w Krośnie pracowało siedemdziesięciu pięciu instruktorów i trenerów⁵⁴³.

Pod koniec lat osiemdziesiątych Podkarpacki Okręgowy Związek Narciarski w Krośnie ponownie opublikował pełne zestawienie trenerów i instruktorów narciarskich, którzy pracowali na rzecz POZN: Baran Jan – Krosno, Batruch Jerzy – Zagórz, Bładkiewicz Andrzej – Zagórz, Boczar Leszek – Iwonicz, Dawidowicz Roman – Iwonicz, Dziedzic Antoni – Rzeszów, Fruga Edward – Krosno, Lisowski Jerzy – Sanok, Łukasiewicz Andrzej – Iwonicz, Mianowski Wiktor – Rzeszów, Nycz Adolf – Iwonicz, Potoczka Zygmunt – Przemyśl, Such Mieczysław – Iwonicz, Wilczak Romuald – Strzyżów⁵⁴⁴.

W pracy niniejszej przedstawić należy również pełną listę trenerów oraz instruktorów pracujących w latach 1960–1989, w klubach sportowych Podkarpacia, posiadających sekcje biathlonowe (kolejność alfabetyczna): Baran Jan MGKS „Nafta” Krosno, Bociaga Andrzej MKS „Podkarpacie” Jedlicze, Bodziana Ryszard MKS „Duszniki Zdrój”, Cetnarski Kazimierz KS „Start” Rymanów, Dziura Bogusław KS „Start” Rymanów, Fajkiel Marian KLKS „Karpaty” Klimkówka, Gładysz Jerzy KS „Górnik” Iwonicz Zdrój, Janocha Zygmunt MKS „Podkarpacie” Jedlicze, Kunka Stanisław SKS „Błyskawica” Krosno, Mojak Franciszek MKS „Podkarpacie” Jedlicze, Murdzek Jan KS „Górnik” Iwonicz Zdrój, Penar Stanisław GLKS „Karpaty” Klimkówka, Sojka Kazimierz MKS „Halicz” Ustrzyki Dolne, Steciuk Waldemar MKS „Halicz”

⁵⁴¹ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 21.

⁵⁴² *Informator Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie*, Krosno 1975, s. 10.

⁵⁴³ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 5.

⁵⁴⁴ *Informator Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie*, Krosno 1989, s. 13.

Ustrzyki Dolne, Kadra Juniorów, Such Andrzej MKS „Podkarpacie” Jedlicze, Kunka Stanisław SKS „Błyskawica” Krosno⁵⁴⁵.

Nawiązując do powyższych rozważań, należy przypomnieć, że dużą pomocą szkoleniową dla zawodników z Podkarpacia były decyzje skierowania wybijających się zawodników do szkół o profilu sportowym. Andrzej Krygowski, Renata Filip, Barbara Prajzner przeniesieni zostali do Szkoły Mistrzostwa Sportowego w Zakopanem. Zawodnicy ci w niedługim czasie zaczęli osiągać liczące się sukcesy na arenie krajowej. Dawało to wielką satysfakcję opiekunom, szkoleniowcom i działaczom klubowym z Podkarpacia, ale za tym szły coraz większe potrzeby finansowe oraz wymogi wyposażenia ich w sprzęt sportowy dobrej jakości ale kosztowny.

W kontekście niniejszej pracy należy wymienić również licznych, doskonałych trenerów szkolących drużyny hokejowe z Podkarpacia:

- Drużynę hokejową Włókienniczego Związkowego Klubu Sportowego „Legia” w Krośnie⁵⁴⁶ od 1949 roku oraz Międzyzakładowego Związkowego Klubu Sportowego „Krosno” (od 1957 roku) prowadził Kazimierz Gbyl⁵⁴⁷.
- Drużynę hokejową Spójni Rzeszów od 1951 roku trenował Emil Kotelnicki⁵⁴⁸,
- Drużynę hokeja na lodzie Stali Rzeszów (sekcja klubu ZKS Stal Rzeszów), utworzoną w 1952 roku trenował Stanisław Deręgowski⁵⁴⁹, z czasem grający zawodnik –Kazimierz Kubas⁵⁵⁰.
- Drużynę hokejową Robotniczego Klubu Sportowego „Sanoczanka”⁵⁵¹ od 1958 roku prowadził trener W. Jacewicz⁵⁵².
- Drużynę hokeja na lodzie Stali Sanok do 1967 roku prowadził E. Pilszak – jednocześnie jako pierwszy szkoleniowiec oraz instruktor i zawodnik⁵⁵³. Od 1967 trenerami Stali Sanok zostali pozyskani z Podhala kolejno: J. Kurek, M. Chmura (nazwany z czasem „ojcem sanockiego hokeja”)⁵⁵⁴. Od 1971 roku trenerem Stali Sanok był A. Wołkowski⁵⁵⁵. We wrześniu 1972 roku trenerem Stali

⁵⁴⁵ F. Mojak (red.): *Na nartach z karabinem*, dz. cyt., s. 208.

⁵⁴⁶ S. Fryc: *Z dziejów klubu sportowego „Legia”*, Muzeum Rzemiosła, Krosno 1999+

⁵⁴⁷ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, Wydawnictwo Arete II, Krosno 2005, s. 94.

⁵⁴⁸ „Nowiny Rzeszowskie” z 5 lutego 1951 roku, Nr 6, s. 1.

⁵⁴⁹ M. Bluj: *Czterdziestolecie „Stali” Rzeszów*, „Wiadomości Fabryczne” z 19.12.1984 roku, Nr 35, s. 4.

⁵⁵⁰ M. Ryś: *Hokej na lodzie*, „Wiadomości Fabryczne” z 19.12.1984 roku, Nr 35, s. 4.

⁵⁵¹ G. Michalewski: *Stal Sanok – sekcja hokeja na lodzie*, dz. cyt., s. 97.

⁵⁵² M. Struś: *Trzydzieści lat klubu sportowego „Stal”*, dz. cyt., s. 16.

⁵⁵³ J. Ząbkiewicz: *Ludzie sanockiego sportu*, „Tygodnik Sanocki” z 1.07.1994 roku, Nr 26, s. 10.

⁵⁵⁴ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, dz. cyt., s. 43.

⁵⁵⁵ „Nowiny” 20.03.1971, Nr 78, s. 2.

Sanok został Czech J. Stock⁵⁵⁶. Klub z Sanoka prowadził również w tym czasie szkołkę hokejową, którą trenował T. Glimas.⁵⁵⁷ W połowie 1974 roku na funkcję trenera zakontraktowano T. Bujara (prowadził sanocki zespół przez trzy sezony). W listopadzie 1976 roku, z pracy trenerskiej zrezygnował T. Bujar. Trenerem Stali Sanok został były hokeista oraz olimpijczyk K. Bryniarski⁵⁵⁸. Od 1977 roku w sanockiej Szkole Podstawowej nr 4 funkcjonowały cztery klasy sportowe o profilu hokejowym. W klasach tych instruktorami byli F. Pajerski, R. Giera, T. Glimas⁵⁵⁹. W połowie 1979 roku nowym szkoleniowcem Stali Sanok został Słowak M. Skokan,⁵⁶⁰ Kolejnym, nowym trenerem Stali Sanok od 1981 roku został F. Pajerski⁵⁶¹. W połowie 1984 roku nowym trenerem sanockiej drużyny został M. Ćwikła⁵⁶².

– Drużynę KS Śnieżki Wisłoka od 1974 roku trenował Kazimierz Ważny, który rozpoczął zajęcia z trzydziestoosobową grupą młodzieży z dębickich szkół średnich⁵⁶³. W 1976 funkcję trenera-koordynatora objął Jacek Bieniek z Krynicy⁵⁶⁴.

Podkarpaccy trenerzy i instruktorzy często w pojedynkę, a czasem grupowo, niejednokrotnie kosztem życia prywatnego, własnej rodziny oraz wielu innych wyrzeczeń, starali się aby wynik ich pracy był jak najlepszy, aby rezultaty uzyskane w rywalizacji sportowej były w miarę możliwości korzystniejsze od poprzednich. Od działalności tych ludzi zależało to wszystko, co związało się ze znakomitymi wynikami sportów zimowych na Podkarpaciu.

⁵⁵⁶ „Gazeta Sanocka” 14.03.1974, Nr 1, s. 8.

⁵⁵⁷ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, dz. cyt., s. 354.

⁵⁵⁸ „Gazeta Sanocka” 15.12.1976, Nr 23, s. 1.

⁵⁵⁹ „Nowiny” 29.09.1977, Nr 221, s. 7.

⁵⁶⁰ „Nowiny” 31.03.1980, Nr 13, s. 1.

⁵⁶¹ „Nowiny” 1.02.1982, Nr 4, s. 1.

⁵⁶² A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, dz. cyt., s. 202.

⁵⁶³ „Nowiny–Stadion” 17.12.1973, Nr 51, s. 1.

⁵⁶⁴ M. Wiktor: *Tradycje hokejowe w Dębicy*, <http://hokejdebica.pl/>, dostęp: 15.08.2017.

Rozdział VII. Rozwój narciarstwa klasycznego i alpejskiego w latach 1945 – 1989

1. Początki organizacyjne narciarstwa

*Ledwo umilkły działa na linii operacji karpacko–dukielskiej, na stokach podkarpackich gór pojawili się znowu narciarze. Z ukrycia wyjęto zachowany sprzęt narciarski, ruszyła produkcja nowych nart. Uprawianie sportów zimowych zaczyna nowe pokolenie narciarzy z Krosna, Iwonicza Zdroju, Odrzykoniu, Klimkówki, Ustrzyk Dolnych, Dukli, Rymanowa Zdroju, Zarszyna, Komańczy i innych miejscowości Rzeszowszczyzny⁵⁶⁵. Jak wspominał S. Urbanek, działacz, instruktor narciarski z Odrzykoniu – *We wczesnopowojennych latach narciarstwo, jako sport środowiskowy był najlepszą formą rozrywki, ale też kształtowaniem charakteru. Na nartach jeździli nie tylko młodzi, bo jak przyszła ładna niedziela to na Ferencówce w Odrzykoniu, był prawdziwy festiwal narciarski. Uczestników może nawet z pięćdziesięciu i tyle samo kibiców⁵⁶⁶.**

Na Rzeszowszczyźnie najszybciej zmobilizowała się grupa działaczy z okolic Iwonicza Zdroju. Byli to: Kazimierz Syrek, Henryk Górka, Mieczysław Nitka. Powołali oni „Okręgowy Związek Narciarski” z siedzibą w Iwoniczu Zdroju. Do grona założycieli dołączyli kolejno: Jan Baran z Krosna, Adam Bieniarz z Sanoka, Kazimierz Burwicz z Krosna, Tadeusz Garbacik z Jasła, Stanisław Habrat z Krosna, Tadeusz Juryś z Krosna, Józef Kusiba z Krosna, Emil Mistrz z Iwonicza, Kazimierz Murman z Iwonicza, Stanisław Potocki z Sanoka, Tadeusz Wojnar z Krosna⁵⁶⁷.

Po II wojnie światowej niemałą rolę w rozwoju sportów zimowych w mniejszych miejscowościach oraz na wsi podkarpackiej odegrał również poza ZMWRP „Nici”, „Ruch Ludowy”. Podczas V Kongresu Stronnictwa Ludowego w styczniu 1946 roku, dyskutowana była m.in. sprawa objęcia wsi kulturą fizyczną. Na Związek Samopomocy Chłopskiej położono obowiązek zajęcia się kulturą fizyczną na wsi⁵⁶⁸.

⁵⁶⁵ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 11.

⁵⁶⁶ S. Urbanek: *Moje wspomnienia [w:] Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, Wydawnictwo Ruthenus, Krosno 2013, s. 65.

⁵⁶⁷ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Krosno 2005, s. 20.

⁵⁶⁸ J. Filip: *Pierwsze ludowe zespoły sportowe na Podkarpaciu [w:] Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, dz. cyt., s. 67.

W Zarządzie Powiatowym ZSCH w Krośnie sprawy te objął Stanisław Burda, a następnie Stanisław Wilk i Władysław Rec. Pierwszym powołanym do życia LZS-em w powiecie krośnieńskim, w 1946 roku, był LZS Bodonianka w Suchodole, a za sprawą Mariana Nawrockiego, LSZ Zamczysko w Odrzykoniu⁵⁶⁹. W krótkim czasie powstały LZS-y w Bajdach, Wrocance, Głowience, Kobylanach, Iwoniczu Wsi, Bóbrce, Miejscu Piastowym, Iskrzyni, Frysztaku, Wiśniowej, Jedliczu i KozłóWKu⁵⁷⁰. Organizacją LZS-ów zajęli się działacze wiejscy pracujący w różnych organizacjach społecznych, politycznych jak w ZMW „Wici”, strażach pożarnych i ZSCH. Do pełnego rozwoju LZS-ów przyczyniła się znacznie przyjęta przez II Zjazd ZSCH w marcu 1946 roku uchwała o przyznaniu na kulturę i sport 1% swego budżetu. Pojawiła się zatem możliwość pomocy w zakupie sprzętu dla chętnych i chcących uprawiać narciarstwo, stwarzając jednocześnie warunki do konfrontacji swoich umiejętności i możliwości z innymi narciarzami sąsiednich rejonów⁵⁷¹.

Z czasem powstają kolejne LZS-owskie ośrodki narciarskie w: Zagórz, Klimkówce, Suchodole, Odrzykoniu, Iwoniczu Wsi. Potem w Rymanowie, Krośnie, Łączkach Jagiellońskich, Bieczu, Hańczowej, Ustrobniej, Bratkówce, Dukli, Zarszynie, Uhercach, Tarnawie Dolnej, Rogach i wielu innych miejscowościach Rzeszowszczyzny⁵⁷².

Podsumowując wybory do rad LZS oraz pierwsze powojenne lata funkcjonowania sportów zimowych na terenach wiejskich, w tygodniowym dodatku sportowym „Nowin rzeszowskich” pisano: *Powołanie LZS-ów miało poważne znaczenie dla młodzieży wiejskiej, dla rozbudzenia jeszcze szerszej inicjatywy w rozwoju i umocnieniu istniejących już ludowych zespołów sportowych*⁵⁷³.

Wspaniały rozwój narciarstwa na Rzeszowszczyźnie w pierwszym pięcioleciu powojennym, liczne sukcesy zawodników, aktywne zaangażowanie działaczy klubowych, a także wieloletnia tradycja rozwoju tej dziedziny sportu spowodowały, że niektóre miejscowości badanego obszaru, jak Iwonicz Zdrój stały się znanymi w kraju ośrodkami sportów narciarskich Władze PZN w 1950 roku utworzyły V Okręg Narciarski PZN z siedzibą w Iwoniczu Zdroju. Okręg działalnością swoją obejmował teren

⁵⁶⁹ J. Filip: *Pierwsze ludowe zespoły sportowe na Podkarpaciu [w:] Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, dz. cyt., s. 68.

⁵⁷⁰ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 116.

⁵⁷¹ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt. 223.

⁵⁷² W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 117.

⁵⁷³ „Nowiny rzeszowskie” 9.12.1952, Nr 37, s. 1.

województwa rzeszowskiego. Prezesem okręgu został pionier iwonickiego narciarstwa Antoni Żychiewicz. Do zarządu weszli również działacze ZKS „Związkowiec” Mieczysław Zaremba, Czesław Szewczyk, Jan Bednarczyk, Wiktor Such, Mieczysław Such, Maria Solówna–Maculska i Jan Wais, Referat szkolenia sportowego powierzono Kazimierzowi Murmanowi⁵⁷⁴. Okręg przejął organizację zawodów o „Puchar Beskidu Niskiego” oraz organizował wiele innych imprez narciarskich w Iwoniczu Zdroju i innych miejscowościach województwa. Prowadził również aktywną działalność szkoleniową. W 1952 roku siedziba okręgu przeniesiona została do Krosna (za zgodą wojewódzkich władz sportowych w Rzeszowie) z powodu zmian organizacyjnych⁵⁷⁵. Siedziba krośnieńska otrzymała bezpłatne pomieszczenia, pomoc finansową oraz administracyjną od Okręgowego Związku Zawodowego „Górników”. Systematyczna praca od podstaw, poprzez szkolenia kadry instruktorskiej i sędziowskiej organizowanej przez Okręg, przy pomocy WKKFiT oraz ożywienia działalności sekcji narciarskich „Górnik” Iwonicz, „Stal” Sanok, „Włóknierz”, „Górnik” Krosno oraz „Kolejarz” Przemyśl została wysoko oceniona przez władzę Polskiego Związku Narciarskiego⁵⁷⁶. W 1953 roku WKKFiT w Rzeszowie otrzymało organizację Młodzieżowych Narciarskich Mistrzostw Polski w konkurencjach klasycznych i zjazdowych. Nienotowany już nigdy później, rekordowy udział w tych zawodach, bo aż 700 uczestników był nie lada zaszczytem, a zarazem najlepszym dowodem sprawności organizacyjnej działaczy Okręgu, sędziów oraz KS „Górnik” Iwonicz Zdrój, który był organizatorem mistrzostw⁵⁷⁷. Iwonicz Zdrój urządził na własnym terenie szereg centralnych mistrzostw, zrzeszeń jak: „Unia”, szkolnych – „Górnik”, CRZZ, WKZK oraz mistrzostw wsi. Organizacja tych imprez w istotnym stopniu wpłynęła na dalszą popularyzację narciarstwa w badanym regionie oraz zjednała nowych działaczy, narciarzy i sponsorów⁵⁷⁸.

W 1955 roku Okręg mógł się pochwalić wzorową organizacją „Pucharu Nizin”, który po raz pierwszy przypadł wówczas reprezentacji Rzeszowszczyzny. Sukces ten powtórzyli narciarze z Podkarpacia w latach 1958 i 1959, zdobywając puchar przechodni na

⁵⁷⁴ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 16.

⁵⁷⁵ Ibidem.

⁵⁷⁶ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 22.

⁵⁷⁷ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 11.

⁵⁷⁸ J. Michalak: *70 lat iwonickiego...*, dz. cyt., s. 41.

własność⁵⁷⁹. Skład osobowy zarządu okręgowego związku narciarskiego w 1961 roku stanowili:

- Prezes honorowy – dr inż. H. Górka,
- Prezes OZN VI Okręg – T. Garbacik (Jasło),
- Wiceprezes d/s sportowych – A. Bieniarz (Sanok),
- Wiceprezes d/s organizacyjnych – M. Nitka (Krosno),
- Sekretarz – E. Michna, T. Juryś (Krosno),
- Skarbnik – Z. Zborowski – Kuratorium Oświaty,
- Przewodniczący Komisji Sportowej – J. Kusiba (Górnik Iwonicz),
- Przewodniczący Komisji Wyszkożenia – C. Szewczyk (Górnik Iwonicz),
- Przewodniczący Komisji Imprez Masowych – A. Dziedzicz – LZS,
- Przewodniczący Komisji Młodzieżowej – F. Mojak – MKS,
- Przewodniczący Komisji Urzędzeń – S. Potocki – MKS,
- Członkowie zarządu: S. Habrat, J. Batruch.
- płk. J. Borgula delegat POZN w PZN Warszawa.

W 1974 roku Zarząd w Podkarpackim Okręgowym Związku Narciarskim przedstawiał się następująco: Garbacik Tadeusz prezes, Wojnar Tadeusz wiceprezes, Jagiełło Władysław – wiceprezes, Guziak Stanisław – wiceprezes, Wojnar Stanisław – sekretarz, Baruch Jerzy – członek, Bieniarz Adam – członek, Jaracz Zenon – członek, Materna Jan – członek, Mianowski Wiktor – członek, Maszczak Emil – członek, Potocki Stanisław – członek.

Lata powojenne zapoczątkowały, niewątpliwie jeden z najaktywniejszych w historii podkarpackiego narciarstwa, okres rozwoju organizacyjnego i sportowego, co jest wynikiem ofiarnej pracy całej rzeszy działaczy narciarskich oraz życzliwej współpracy WKKFiT⁵⁸⁰. Powołanie terenowych grup specjalistycznych, prowadzenie zgrupowań, obozów, kursów instruktorskich, sędziowskich, kursów doszkalaających (między innymi także nauczycieli wychowania fizycznego), zainicjowanie cyklu kilkuletnich spartakiad, to niektóre przejawy ożywionej działalności dającej wyraźne efekty⁵⁸¹.

⁵⁷⁹ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 21.

⁵⁸⁰ S. Urbanek: *Moje wspomnienia [w:] Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie...* dz. cyt., s. 65.

⁵⁸¹ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 22.

Poniżej zaprezentowane zostaną wyniki pracy działaczy Rzeszowszczyzny na rzecz rozwoju sportów zimowych w poszczególnych miejscowościach: Dukli, Iwoniczu Zdroju, Krośnie, Klimkówce, Rymanowie Zdroju, Ustrzykach Dolnych, Odrzykoniu, Desznie, Zarszynie, Jedliczu, Zagórze, Komańczy, Przemyślu oraz wielu innych miejscowości.

2. Narciarstwo w Dukli

W latach sześćdziesiątych, szukający dobrych i dogodnych terenów do organizacji zgrupowań, tras biegowych na organizacje imprez narciarskich, instruktor Rady Powiatowej LZS Krosno Stanisław Habrat odkrył kilku zainteresowanych narciarstwem młodzików. Posiadali, co było bardzo ważne, własne narty. Byli to pierwsi, późniejsi zawodnicy dukielszczyzny, pierwsi członkowie założonej sekcji narciarskiej: Elżbieta Braja, Stefan Krowicki, Maciej Sysak oraz Franciszek Sabat⁵⁸². W oparciu o tych młodych adeptów narciarstwa została założona w latach sześćdziesiątych dukielska podsekcja narciarska, istniejąca już w Krośnie przy RP LZS SN LZS Krosno. Treningi prowadził społecznie dojeżdżający z Krosna Stanisław Habrat. Szybko wzrastały szeregi trenujących członków podsekcji. Rada Powiatowa LZS przydzieliła dla przybywających ciągle zawodników sprzęt narciarski⁵⁸³. Dzięki organizacji wielu imprez narciarskich różnej rangi przez RP LZS na terenie Dukli, a także dużej aktywności szkoleniowej i organizacyjnej, działalność sekcji dukielskiej objęła w latach sześćdziesiątych sąsiednie wioski: Cergową, Niżną Łąkę, Łęki Dukielskie, Teodorówkę, Zboiska, Trzcianę, Wietrzno⁵⁸⁴. Na zawodach powiatowych, wojewódzkich LZS i Mistrzostwach Okręgu na czołowych miejscach w poszczególnych grupach wiekowych juniorów pojawiły się nazwiska dukielskich narciarzy–biegaczy: Adama Beka oraz Wacława Szymańskiego z Wietrzna. Z czasem również zaistniały nazwiska Ryszarda Zająca, a także Janusza Panka, który w Iwoniczu Zdroju zdobył Mistrzostwo Okręgu jako pierwszy zawodnik w historii sportu narciarskiego dukielszczyzny⁵⁸⁵. W roku 1964 zaistniała potrzeba powołania i zarejestrowania samodzielnej sekcji narciarskiej przy nowopowstałym Międzyzakładowym Ludowym Klubie Sportowym „Przełęcz” Dukla⁵⁸⁶. Pojawiły się nowe nazwiska zawodniczek i zawodników: Z. Urban, H. Celną, B. Szydło, Z. Perlińska, B. Głód Z. Czaja, A. Krówka⁵⁸⁷.

⁵⁸² Z. Czerski, K. Kusiba, R. Łyczko, Z. Mermont, H. Owoc: *Krośnieński Klub Narciarski*, dz. cyt., s. 7.

⁵⁸³ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, Wydawnictwo Arete II, Krosno 2005, s. 135.

⁵⁸⁴ S. Drażdżewski: *Upowszechnianie kultury fizycznej wśród młodzieży i dorosłych mieszkańców wsi w latach 1944–1972*, Warszawa 1978, s. 78.

⁵⁸⁵ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 216.

⁵⁸⁶ S. Drażdżewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, Warszawa 1974, s. 54.

⁵⁸⁷ J. Filip: *Pierwsze ludowe zespoły sportowe na Podkarpaciu* [w:] J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu...* dz. cyt., s. 67.

W drugiej połowie lat sześćdziesiątych szkolenie narciarskie w klubie częściowo przejął nauczyciel T. Guzek, a wybijający się zawodnicy startowali w barwach LKS „Orlew” Krosno – sekcji wiodącej Zrzeszenia LZS⁵⁸⁸.

⁵⁸⁸ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 217.

3. Narciarstwo w Iwoniczu Zdroju

W listopadzie 1945 roku reaktywowano działalność przedwojennego Iwonickiego Klubu Narciarskiego. Przy Dyrekcji Sekcji Naftowej Krośnienskigo Kopalnictwa Naftowego w Iwoniczu Zdroju powstał Związkowy Klub Sportowy „Nafta”⁵⁸⁹. W ten sposób narciarstwo iwonickie trwale związało się z mającym na tym terenie wiekową tradycję przemysłem naftowym. Wielu zawodników już od lat międzywojennych stanowili pracownicy naftowi. Klub zrzeszył dawnych zawodników IKN-u oraz rzesze nowych narciarzy młodego pokolenia. Prezesem klubu wybrany został Jan Bednarczyk, a w skład zarządu weszli Kazimierz Murman, Antoni Zychiewicz, Tadeusz Tomkiewicz, Józef Kielar⁵⁹⁰.

Brakowało sprzętu narciarskiego, zniszczone były obiekty narciarskie, odczuwalny był brak lokalu klubowego. Sprzęt narciarski nabywano w różny sposób. Produkcję nart uruchomił Walenty Turek, wykonywał je również Stanisław Tomkiewicz, Kazimierz Boczar i inni rzemieślnicy. Część sprzętu otrzymano z demobilu wojskowego. Zawodnicy społecznie przy pomocy Kopalnictwa Naftowego przystąpili do odbudowy skoczni narciarskiej i stoku slalomowego. Kopalnictwo odstąpiło swoją świetlicę na lokal klubowy⁵⁹¹.

W styczniu 1946 roku w Iwoniczu Zdroju klub zorganizował pierwsze po wojnie zawody narciarskie. Impreza zdobyła wielki aplauz publiczności. W tym też roku zawodnicy iwoniccy startowali w zawodach w Krośnie i Czarnorzekach. Obok znanych z okresu międzywojennego czołowych narciarzy Iwonicza, jak Kazimierz Murman, Marian Murman, Tadeusz Tomkiewicz, Wiktor Such, wyłonili się nowi utalentowani zawodnicy jak: bracia Mieczysław, Eugeniusz i Józef Suchowie, Adolf i Kazimierz Nyczowie, Józef i Czesław Szubrowie, Władysław Such, a spośród najmłodszych zawodników siostry Stefania, Janina i Jadwiga Rajchlówne, Zbigniew i Adam Boczarowie, Stanisław Boczar, Jerzy Boczar, Mieczysław Gazda, Eugeniusz Gazda, Aleksander i Kazimierz Kielarowie, Zbigniew Niścior, Józef Szczepanik, Stanisław Zygmunt⁵⁹².

⁵⁸⁹ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 11.

⁵⁹⁰ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, Wydawnictwa Klubu Sportowego „Górnik”, Iwonicz Zdrój 1985, s. 34.

⁵⁹¹ J. Michalak: *Z dziejów iwonicckiego narciarstwa 1925–1975*, KAW, Rzeszów 1975, s. 65.

⁵⁹² J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 12.

Sprzyjające warunki śniegowe w zimie 1947 roku pozwoliły na organizację w Iwoniczu Zdroju częstych zawodów narciarskich. W zawodach uczestniczyli już liczni zawodnicy z Krosna, Jedlicza, Jasła, Strzyżowa i Sanoka. Większość zwycięstw odnieśli gospodarze zawodów – narciarze iwoniccy. Zawodnicy ZKS „Nafta” z Iwonicza wzięli również licznie udział w organizowanych zawodach narciarskich w Krośnie, Czarnorzekach, Jaśle i Sanoku⁵⁹³. Na czołowe miejsca wybili się obok wymienionych już, nowi zawodnicy: Czesław Aszklar, Zdzisław Penar, bracia Jerzy i Tadeusz Willmanowie. W 1947 roku czołówka iwonicznych narciarzy wyjechała po raz pierwszy po wojnie na zawody narciarskie do Zakopanego. Wśród wytypowanych narciarzy znaleźli się seniorzy: K. Murman, M. Murman, T. Tomkiewicz, M. Such, W. Such, E. Such, K. Nycz, A. Nycz, oraz juniorzy: J. Such, A. Boczar, St. Zygmunt, T. Willman⁵⁹⁴.

Fot. 39. Zawodnicy Związkowego Klubu Sportowego „Nafta”
Iwonicz Zdrój – 1947 rok

Źródło: Wystawa: 90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015, KBIR, Krosno 2015.

Rok 1948 przyniósł zmiany organizacyjne w iwoniczym narciarstwie. Klub „Nafta” włączony został do Związkowego Zrzeszenia Sportowego „Związkowiec”, przyjmując nazwę Związkowy Klub Sportowy „Związkowiec” w Iwoniczu Zdroju. Klub powołał nowy zarząd, którego prezesem został Jan Bednarczyk, a w skład zarządu weszli Antoni Zychiewicz, Czesław Szewczyk, Tadeusz Tomkiewicz, Maria Solówna–Maculska, Kazimierz Murman, Wiktor Such, Józef Szczepanik, Mieczysław Such. Opiekunem

⁵⁹³ J. Michalak: *Z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 67.

⁵⁹⁴ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 13.

klubu z ramienia związku zawodowego został Stanisław Wais. Utworzenie ZKS „Związkowiec” zapoczątkowało okres renesansu iwoniczkiego narciarstwa⁵⁹⁵.

Z dniem 14 lutego 1948 roku zarejestrowano w Iwoniczu związek pod nazwą LZS „Karpaty”. Współorganizatorami tej ważnej inicjatywy byli Jan Wilusz, Józef i Jan Jakubowiczowie, Stanisław i Władysław Rajchlowie, Stanisław Penar, Antoni Kasperkowicz, Jan i Stanisław Bołdowie⁵⁹⁶.

W styczniu 1949 roku w ramach eliminacji do Mistrzostw Krakowskiego Okręgu Narciarskiego Polskiego Związku Narciarskiego odbyły się w Iwoniczu Zdroju zawody narciarskie, na program których złożyły się biegi zjazdowe. W zawodach udział wzięli zawodnicy z terenu całego województwa rzeszowskiego. Zwycięstwo w biegach zjazdowych odnieśli seniorzy iwoniccy: Tadeusz Tomkiewicz, Mieczysław Such i Kazimierz Nycz oraz juniorzy z Iwonicza: Tadeusz Willman, Jerzy Wiliman i Kazimierz Kielar⁵⁹⁷.

W lutym 1949 roku w Iwoniczu Zdroju miały miejsce Zawody o „Mistrzostwo Beskidu Niskiego” z udziałem sześćdziesięciu narciarzy z Krosna, Jedlicza oraz Iwonicza Zdroju. Zespołowe zwycięstwo w zawodach odniósł ZKS „Związkowiec” Iwonicz Zdrój. W poszczególnych konkurencjach czołowe miejsca zajęli zawodnicy z Iwonicza – w biegach płaskich na 12 kilometrów: M. Such, J. Such oraz na 6 kilometrów: S. Zygmunt, Z. Penar, K. Rajchel⁵⁹⁸.

W styczniu 1950 roku odbyły się w Iwoniczu Zdroju zawody narciarskie, które otwierały sezon zimowy z udziałem blisko dziewięćdziesięciu zawodników z Krosna, Iwonicza Zdroju, Jedlicza a także LZS Żurawica. W konkurencjach biegów mężczyzn bezkonkurencyjne zwycięstwo zespołowe i indywidualne odnieśli zawodnicy Iwonicza. Pierwsze miejsca zajęli: Kazimierz Nycz, Stanisław Zygmunt oraz Adam Boczar. W konkurencjach biegów kobiet indywidualnie czołowe miejsca zajęły Jadwiga i Janina Rajchlówny, natomiast zespołowo zawodniczki LZS Żurawica⁵⁹⁹.

W 1950 roku zawodnicy ZKS „Związkowiec” startowali również w zawodach narciarskich organizowanych w Szczyrku, Zakopanem oraz Krynicy. Wielu z nich jak: siostry Rajchlówny, Stanisław Zygmunt, Adam Boczar, znaleźli się na punktowanych

⁵⁹⁵ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 13.

⁵⁹⁶ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, Wydawca: Rada Wojewódzka Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Krośnie, Krosno 1996, 200

⁵⁹⁷ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 14.

⁵⁹⁸ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 35.

⁵⁹⁹ „Nowiny Rzeszowskie” 25.01. 1950, nr 25, s. 5.

miejscach, pomimo dużej konkurencji i lepszego przygotowania np. zawodników zakopiańskich⁶⁰⁰.

W lutym 1950 roku w Iwoniczu Zdroju odbyły się „Ogólnopolskie Mistrzostwa Narciarskie Młodzieży Wiejskiej”. Imprezę uzupełniały pokazy milicji obywatelskiej, wojska, straży pożarnej, a także listonoszy. Zawodnicy ZKS „Związkowiec” zdobywali na tych zawodach czołowe miejsca w biegach sztafetowych oraz w biegach płaskich⁶⁰¹.

W odbywających się w Karpaczu Ogólnopolskich Igrzyskach Zimowych Zrzeszenia Sportowego „Związkowiec”, które miały miejsce w lutym 1950 roku brało udział ponad 200 zawodniczek oraz zawodników. Zawodnicy iwoniccy w Karpaczu zdobyli cztery tytuły mistrzowskie i trzy wicemistrzowskie. Tytuły mistrzowskie wywalczyli w konkurencjach alpejskich i klasycznych: Jadwiga Rajchel, Marian Murman i Jerzy Willman oraz w biegu płaskim na sześć kilometrów Jadwiga Rajchel. Tytuły wicemistrzowskie w zjeździe zdobyli Stefania Rajchel i Mieczysław Such. Na miejscach punktowanych znaleźli się również: Stefania Rajchel–Pakh, Maria Solówna–Maculska, Adam i Roman Boczarowie, Zdzisław Penar, Jerzy Bander, Jerzy Willman, Edward Łukasiewicz, Józef Szczepanik, Mieczysław Gazda oraz Wiktor Such⁶⁰².

Wspaniałe sukcesy jakie osiągnęli na różnych zawodach narciarskich zawodnicy iwoniccy, jak również okres reorganizacji w sporcie sprawiły, że teren Iwonicza zaczęli penetrować działacze różnych zrzeszeń sportowych, pragnących założyć tu swoje ogniska. W 1950 roku rozwiązane zostało Zrzeszenie Sportowe „Związkowiec” a w jego miejsce powstały zrzeszenia sportowe podległe branżowym zarządom głównym związków zawodowych. Związkowy Klub Sportowy „Związkowiec” w Iwoniczu Zdroju z racji przynależności w tym okresie pracowników przemysłu naftowego do Związku Zawodowego Chemików, zmienił swoją nazwę, wchodząc w skład Zrzeszenia Sportowego „Unia”. Do zarządu zrzeszenia weszli w niezmiennym składzie członkowie dawnego „Związkowca” z prezesem Janem Bednarczykiem na czele. W 1950 roku powstał przy dyrekcji uzdrowiska Iwonicz–Zdrój Ludowy Zespół Sportowy, który jednak wykazał małą aktywność w narciarstwie oraz Szkolny Klub Sportowy zrzeszający młodzież uczącą się w miejscowych szkołach. Decydujący wpływ na rozwój narciarstwa posiadało jednak Zrzeszenie Sportowe „Unia”.

⁶⁰⁰ „Nowiny Rzeszowskie” 25.01. 1950, nr 25, s. 5.

⁶⁰¹ „Nowiny Rzeszowskie” 10.02.1950, Nr 36, s. 4.

⁶⁰² J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 15.

W styczniu 1951 roku w Iwoniczu Zdroju odbyły się mistrzostwa V Okręgu PZN o „Puchar Beskidu Niskiego”. Drużynowe zwycięstwo w zawodach odniosła „Unia” Iwonicz. Mistrzostwo okręgu oraz puchar przechodni Beskidu Niskiego zdobył dla „Unii” Józef Such. Większość zwycięstw indywidualnych przypadła również w udziale zawodnikom „Unii”. Na czołowych miejscach uplasowali się bracia Suchowie i Nyczowie, siostry Rajchlówny⁶⁰³. W lutym 1951 roku zawodnicy iwoniccy odnieśli liczne zwycięstwa na Ogólnopolskich Mistrzostwach Narciarskich ZS „Unii” w Krynicy, gdzie zwyciężyły siostry Jadwiga i Janina Rajchlówny, J. Jakubowicz, S. Zygmunt, A. Nycz, C. Szewczyk, E. Łukasiewicz⁶⁰⁴. W ogólnopolskich zawodach narciarskich w Zakopanem w 1951 roku, punktowane miejsca dla „Unii” Iwonicz zdobyli Jadwiga i Janina Rajchel, Marian Murman i Mieczysław Such. Zawodnicy Zrzeszenia Sportowego „Unia” brali udział również w wielu innych zawodach narciarskich i rajdzie narciarskim szlakiem gen. K. Świerczewskiego do Jabłonek.

W grudniu 1951 roku ZS „Unia” Iwonicz przyjęło nazwę KS „Górnik”. Klub przejął dawne tradycje SN PTT, IKN-u, Nafty i Związkowca. Na liście członków znajdowało się 196 zawodników⁶⁰⁵.

Władze centralne Zrzeszenia Sportowego „Unia” nie zrezygnowały jednak z Iwonicza, tworząc w 1952 roku pod patronatem Huty Szkła w Krośnie i Państwowego Uzdrowiska w Iwoniczu ponownie ZS „Unia”, którego prezesem został Władysław Kandefer. Wielu zawodników zatrudnionych w uzdrowisku i hucie szkła przechodziło do tego klubu⁶⁰⁶.

W 1952 roku w Iwoniczu Zdroju działały dwa kluby, liczące się w ośrodkach narciarstwa. Zawodnicy zmieniając miejsca pracy, przenosili się często z jednego klubu do drugiego. Ten brak stabilizacji spowodował, że startujący w jednym roku zawodnicy w barwach „Górnika” w drugim roku startowali w barwach „Unii” i odwrotnie. Większość czołowych zawodników startowała jednak w K.S. „Górnik”⁶⁰⁷.

⁶⁰³ J. Michalak: *Z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 68.

⁶⁰⁴ „Nowiny Rzeszowskie” 15.02.1951, Nr 39, s. 3.

⁶⁰⁵ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 18.

⁶⁰⁶ Ibidem.

⁶⁰⁷ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995. Czasy i ludzie*, dz. cyt., s. 23.

Fot. 40. Zawodnicy K.S. „Górnik” po zakończonych zawodach – 1952 rok

Źródło: Wystawa: 90-lecie Iwoniczego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015, KBIR, Krosno 2015.

Na odbywających się w styczniu 1952 roku wojewódzkich mistrzostwach narciarskich w Iwoniczu Zdroju pierwsze miejsce zespołowo zajął K.S. „Górnik” Iwonicz przed Sanokiem, Krosnem oraz Przemyślem. W punktacji indywidualnej we wszystkich konkurencjach pierwsze miejsca zajęli zawodnicy Górnika⁶⁰⁸. W 1952 roku narciarze iwoniccy startowali w wielu zawodach poza Iwoniczem, odnosząc wiele zwycięstw w Krynicy, Szczyrku, Karpaczu i Rabce. Brali również udział w zawodach o „Puchar Tatr” w Zakopanem⁶⁰⁹.

Rok 1953 przyniósł zawodnikom z Iwonicza nowe sukcesy. Na Ogólnopolskich Narciarskich Mistrzostwach Zrzeszenia Sportowego „Unia” w Rabce zwyciężyli młodzi zawodnicy Unii: Krystyna Kurzyńska, Zofia Rygiel, Jerzy Bander, Rena Szewczyk, Eugeniusz Such, Kazimierz Nycz oraz Józef Rygiel⁶¹⁰.

⁶⁰⁸ „Nowiny Rzeszowskie” 01.02.1952, nr 6, s. 1.

⁶⁰⁹ „Nowiny Rzeszowskie” 13.02.1952, Nr 38, s. 5.

⁶¹⁰ „Nowiny Rzeszowskie” 10.02.1953, nr 36, s. 4.

Fot. 41. Józef Rygiel (lata pięćdziesiąte)

Źródło: „Nowiny Rzeszowskie” z 10.02.1953 roku, nr 36, s. 4.

Na Ogólnopolskich Narciarskich Mistrzostwach Zrzeszenia Sportowego „Górnik”, które odbyły się w styczniu 1953 roku, drugie miejsce w zjeździe zajął Jerzy Willman a miejsca punktowane zajęli: Mieczysław Such, Marian Murman i Adolf Nycz.

W dniach 12–15 luty 1953 roku w Iwoniczu Zdroju odbyły się Narciarskie Mistrzostwa Polski Juniorów, w których startowało 644 zawodników⁶¹¹. O przygotowaniach do tych zawodów pisały dwa miesiące wcześniej „Nowiny rzeszowskie”: *Spotkał nas nie lada zaszczyt organizowania w Iwoniczu Młodzieżowych Mistrzostw Narciarskich Polski. Jest to pierwsza poważniejsza impreza narciarska na naszym terenie, w którym ta dziedzina wychowania fizycznego zaczyna się dopiero rozwijać [...]. Organizacja mistrzostw młodzieżowych w Iwoniczu wpłynie niewątpliwie na umasowienie i rozszerzenie zasięgu narciarstwa w rejonie naszego podgórze i gór. Przyczynią się z pewnością do wzmożenia szkolenia wśród najmłodszych, rozszerzenia szkolenia wśród młodzieży, podniesienia poziomu wyszkolenia narciarskiego w sekcjach naszych kół i LZS-ów. [...] Startować będzie przeszło 400 najlepszych młodych narciarzy z całej Polski [...]. Musimy jednocześnie ostrzec komitet przed jednym złem, które niestety tkwi w samym Iwoniczu. Są tam jeszcze pesymiści, którzy nie wierzą w siły naszego województwa, ściślej mówiąc w dostateczne wyrobienie sportowe ludzi wchodzących w skład komitetu organizacyjnego. Nie wierzą oni, że w Iwoniczu można organizować*

⁶¹¹ „Nowiny Rzeszowskie” 16.02.1953, Nr 43, s. 3.

*mistrzostwa narciarskie juniorów w skali ogólnopolskiej [...] Mamy wrażenie, że wszystkie koła sportowe oraz zrzeszenia działające w iwoniczym, krośnieńskim i sanockim, dadzą pewien wkład w przygotowanie mistrzostw*⁶¹². Pomimo obaw, jakie wyrażono w „Nowinach Rzeszowskich”, zawody przeprowadzono wzorowo. Zespołowo zwyciężyli zakopiańczycy. Z zawodników Iwonicza miejsca punktowane dla KS „Górnik” zajęli Jerzy Willman, Jacek Sroka, Janusz Zaubek, Adam Krupa, Andrzej Murman, a dla ZS „Unia” Rena Szewczyk, Zofia Rygiel, Krystyna Kurzyńska, Jerzy Bander, Józef Rygiel, Ryszard Rzepka⁶¹³.

Fot. 42. Narciarskie Mistrzostwa Polski Juniorów – Iwoniczu Zdrój (1953 rok)

Źródło: „Nowiny Rzeszowskie” 16.02.1953, Nr 43, s. 3.

Wielkim sukcesem dla iwoniczkiego narciarstwa był udział Jadwigi Rajchel w X Zimowych Akademickich Mistrzostwach Świata 1953 roku w Semmering (Austria) jako reprezentantki AZS. Jadwiga Rajchel była czołową zawodniczką iwoniczkiego klubu od 1946 roku. Startowała i zdobywała jednocześnie zwycięstwa w „Nafcie”, „Związkowcu”, „Unii” oraz „Górniku”. W 1953 roku zdobyła tytuł mistrzyni Polski AZS. Na mistrzostwach w Austrii w biegu na 5 kilometrów zajęła dziewiąte miejsce. W biegu na 10 kilometrów miała szanse na trzecie miejsce, niestety na szóstym kilometrze pękł jej but. W biegu sztafetowym z koleżankami zdobyła brązowy medal dla Polski⁶¹⁴.

Podczas III Wojewódzkich Mistrzostw Juniorów w dniach 15–17 stycznia 1954 roku w Sanoku, w rywalizacji klubów iwonicznych zdecydowaną przewagę uzyskał Górnik, zajmując większość czołowych miejsc. Podobna sytuacja powtórzyła się na

⁶¹² „Nowiny Rzeszowskie” 2.12.1952, Nr 174, s. 1.

⁶¹³ „Nowiny Rzeszowskie” 16.02.1953, Nr 38, s. 3.

⁶¹⁴ „Nowiny Rzeszowskie” 20.01.1953, nr 23, s. 5.

Narciarskich Mistrzostwach Zrzeszeń Sportowych województwa rzeszowskiego w dniach 22–24 stycznia 1954 roku w Iwoniczu Zdroju. Pierwsze miejsce zespołowo zajął w nich K.S. „Górnik” Iwonicz, wygrywając we wszystkich konkurencjach⁶¹⁵.

Fot. 43. Zawodnicy iwoniccy gotowi do startu – Narciarskie Mistrzostwa Zrzeszeń Sportowych (1954 rok)

Źródło: Wystawa: *90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015*, KBIR, Krosno 2015.

Sukcesy jakie odniósł K.S. „Górnik” w 1954 roku przekonały większość działaczy oraz zawodników iwoniczkich, że dalsza przyszłość iwoniczkiego narciarstwa zależy nie od rywalizacji dwóch klubów sportowych, lecz od zintegrowania wysiłku w kierunku dalszego rozwoju sportu narciarskiego na terenie Iwonicza Zdroju. W nowo wybranym zarządzie klubu w listopadzie 1954 roku, znaleźli się również działacze z lat Zjednoczenia Sportowego „Unia” (lata 1952–1954): Czesław Szewczyk i Tadeusz Tomkiewicz⁶¹⁶.

⁶¹⁵ „Nowiny Rzeszowskie” 25.01.1954, nr 25, s. 6.

⁶¹⁶ J. Michalak: *Z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 68.

Fot. 44. Tadeusz Tomkiewicz (działacz i zawodnik iwonicki)
na trasie slalomu w 1954 roku

Źródło: Wystawa: *90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015*, KBIR, Krosno 2015.

Zjednoczenie Sportowe „Unia” funkcjonowało jeszcze do 1956 roku. Nie posiadając jednak większych wyników, uległo rozwiązaniu a sprzęt i dokumentacja Zrzeszenia przekazane zostały przez Radę Zakładową Uzdrowiska zarządowi K.S. „Górnik” – jedynemu od tej chwili klubowi narciarskiemu Iwonicza Zdroju⁶¹⁷.

W 1955 roku K.S. „Górnik” obchodził jubileusz trzydziestolecia iwonickiego narciarstwa. Z tej okazji zorganizowane zostały w Iwoniczu Zdroju liczne zawody narciarskie z udziałem zawodników zrzeszeń sportowych „Górnik”, „Zryw” „Unia”, „Stal”, „Włókniarz” oraz LZS-u. Większość zwycięstw w jubileuszowych zawodach odnieśli zawodnicy Iwonicza⁶¹⁸.

⁶¹⁷ J. Michalak: *Z dziejów iwonickiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 68.

⁶¹⁸ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 21.

Fot. 45. Trenerzy i zawodnicy K.S. „Górnik” – 1955 rok

Źródło: Wystawa: *90-lecie Iwoniczego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015*, KBIR, Krosno 2015.

Jubileusz iwoniczego klubu zbiegł się z wielkim sukcesem iwoniczego narciarstwa. Na międzynarodowych zawodach w Szwajcarii, które miały miejsce w 1955 roku, wychowanka iwoniczego klubu Janina Rajchel w biegu na 10 kilometrów zajęła siódme miejsce⁶¹⁹. W 1956 roku Rajchel poprawiła swój wynik na Zimowych Akademickich Mistrzostwach Świata w Zakopanem, zdobywając z koleżankami w biegu rozstawnym 3x5 kilometra srebrny medal dla Polski⁶²⁰. Obie siostry bliźniaczki: Jadwiga Rajchel oraz Janina Rajchel – od 1953 do 1958 roku wchodziły w skład kadry narodowej polskiego narciarstwa, wyjeżdżając często na liczne zawody międzynarodowe. W latach 1956 – 1957 siostry Rajchel startowały w zawodach narciarskich m.in. w Austrii, Szwajcarii, NRD oraz Czechosłowacji⁶²¹.

⁶¹⁹ J. Michalak: *Z dziejów iwoniczego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 69.

⁶²⁰ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 74.

⁶²¹ J. Michalak: *70 lat Iwoniczego Klubu Narciarskiego 1925–1995. Czasy i ludzie*, dz. cyt., s. 26.

Fot. 46. Janina Rajchel (lata pięćdziesiąte)

Źródło: [www. Zielonyiwonicz.pl](http://www.Zielonyiwonicz.pl), dostęp: 12.10.2017.

Sukcesy odniesione przez siostry Rajchel były pierwszymi zwycięstwami narciarskimi iwoniczan, odniesionymi poza granicami ojczystego kraju⁶²².

W 1957 roku w Iwoniczu Zdroju odbyły się III Ogólnopolskie Zawody o Puchar Nizin z udziałem trzystu pięćdziesięciu narciarzy z trzynastu województw. Zawody wygrała reprezentacja Rzeszowskiego Okręgu Narciarskiego Polskiego Związku Narciarskiego w skład której w przeważającej mierze stanowili zawodnicy KS „Górnik” Iwonicz Zdrój. Reprezentacja Rzeszowa wyprzedziła Warszawę o 33 punkty, a Gdańsk o 74 punkty⁶²³.

W 1957 roku czołówkę iwoniczskich narciarzy stanowili nadal: Józef Rygiel, Marian Murman, bracia Suchowie oraz bracia Nyczowie. Wybijali się także młodzi zawodnicy: Janusz Zaubek, Andrzej Murman, Waclaw Klar, Józef Nycz oraz Stanisław Such. Zawodnicy iwoniccy startowali w 1957 roku również poza Iwoniczem m.in.: w zawodach w Krynicy, Zakopanem, Szczyrku, Szklarskiej Porębie oraz Karpaczu⁶²⁴.

⁶²² J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 22.

⁶²³ „Nowiny Rzeszowskie” 2.02.1957, Nr 29, s. 2.

⁶²⁴ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 23.

Wielu narciarzy iwonickich w tym okresie wyjechało na studia lub podjęło pracę poza Iwoniczem. Startowali oni jednak nadal oraz odnosili zwycięstwa w barwach innych klubów narciarskich. Liczni spośród nich stali się cenionymi instruktorami i trenerami narciarstwa w wielu klubach narciarskich na terenie kraju⁶²⁵.

Rok 1958 zapoczątkował nowy etap w historii K.S. „Górnik” – klub otrzymał statut oraz osobowość prawną. W styczniu 1958 roku wybrany został nowy zarząd iwoniczkiego klubu. Doceniając dotychczasowe zasługi dla rozwoju narciarstwa, prezesem wybrano ponownie Jana Bednarczyka. W nowych władzach klubu znaleźli się: Czesław Szewczyk, Władysław Kandefer, Jan Kruszelnicki, Józef Żywicki, Kazimierz Marosz Leszek Boczar, Mieczysław Gazda oraz Józef Szczepanik⁶²⁶.

Kadrę trenersko-instruktorską tworzyli trener Józef Kusiba, instruktor wykładowca Czesław Szewczyk oraz instruktorzy narciarstwa: Mieczysław Such, Leszek Boczar, Edward Łukasiewicz, Józef Such oraz Tadeusz Tomkiewicz⁶²⁷.

Fot. 47. Trener Tadeusz Tomkiewicz z podopiecznymi

Źródło: Wystawa: *90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015*, KBIR, Krosno 2015.

⁶²⁵ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 23.

⁶²⁶ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 68.

⁶²⁷ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 29.

W Iwoniczu pracowała również duża kadra sędziów narciarskich, w skład której wchodził: sędzia związkowy Czesław Szewczyk, sędziowie okręgowi: Sabina Szewczyk, Maria Solówna, Józef Boczar, Władysław Kandefer, Leszek Boczar, Edward Łukasiewicz, Józef Szczepanik, Józef Kusiba, Tadeusz Tomkiewicz i Wacław Zygmunt a także sędziowie klubowi: Józef Żywicki, Zygmunt Peksa. Klub liczył ponad pięćdziesięciu czynnych narciarzy⁶²⁸.

W dniach 6–10 lutego 1958 roku odbyły się w Iwoniczu Zdroju Mistrzostwa Narciarskie VI Okręgu Polskiego Związku Narciarskiego, w których uczestniczyło 283 zawodników. Mistrzostwo zespołowe zdobył K.S. „Górnik”. W biegach zjazdowych pierwsze miejsca zajęli: Anna Murman oraz Janusz Lubaś⁶²⁹.

Fot. 48. Janusz Lubaś

Źródło: Wystawa: *90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015*, KBIR, Krosno 2015.

Na Mistrzostwach Narciarskich VI Okręgu Polskiego Związku Narciarskiego, w biegach sztafet seniorów K.S. „Górnik” zajęli pierwsze i drugie miejsce. Slalom gigant wygrali w poszczególnych grupach Andrzej Szewczyk oraz Tadeusz Willman. Szczęście dopisało również zawodnikom iwoniczkiemu w biegach płaskich, w których zwycięstwo na 15 kilometrów odniósł M. Such a na 10 kilometrów J. Michalak⁶³⁰.

W lutym 1958 roku odbyły się po raz drugi w Iwoniczu IV Ogólnopolskie Mistrzostwa o Puchar Nizin, w których znów zwyciężyli iwoniczanie reprezentujący kadrę VI Okręgu PZN. Indywidualne zwycięstwa odnieśli seniorzy: Jadwiga Rajchel, Mieczysław Such,

⁶²⁸ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 24.

⁶²⁹ „Nowiny Rzeszowskie” 12.02.1958, Nr 31, s. 3.

⁶³⁰ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 25.

Kazimierz Nycz, Kazimierz Płatek, Józef Rygiel a także juniorzy: Anna Murman, Daniel Pernal, Juliusz Michalak oraz Andrzej Murman⁶³¹.

Fot. 49. Andrzej Murman

Źródło: *Wystawa: 90-lecie Iwoniczego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015*, KBIR, Krosno 2015.

W marcu 1958 roku w Zakopanem w „Pucharze Tatr” Jadwiga Rajchel oraz Anna Murman zajęły miejsca punktowane jako reprezentantki kadry narodowej⁶³².

W dniach 23–26 stycznia 1959 roku narciarze z Iwonicza zdroju startowali na Mistrzostwach Narciarskich VI Okręgu Polskiego Związku Narciarskiego w Komańczy, gdzie na czołowych miejscach uplasowali się: Józef Rygiel, Andrzej Murman, Daniel Pernal, Kazimierz Nycz, Stanisław Bek⁶³³.

W dniach 6–8 lutego 1959 roku juniorzy iwoniccy brali udział w Mistrzostwach Narciarskich Juniorów Okręgu Rzeszów w Przemyślu, odnosząc zwycięstwa w biegach płaskich: Krystyna Szczepanik, Juliusz Michalak oraz Stanisław Żywicki⁶³⁴.

⁶³¹ „Nowiny Rzeszowskie” 27.02.1958, Nr 35, s. 4.

⁶³² J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 24.

⁶³³ J. Michalak: *Z dziejów iwoniczego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 73.

⁶³⁴ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 73.

Fot. 50. Stanisław Żywicki

Źródło: Wystawa: *90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015*, KBIR, Krosno 2015.

W lutym 1959 roku w wyniku epidemii grypy startowało jedynie kilku zawodników z Iwonicza w Pucharze Nizin w Kielcach, lecz mimo to zdobyli dla Okręgu Rzeszowskiego, który reprezentowali, trzecie miejsce. Pierwsze lokaty zdobywali: Anna Murman, Krystyna Szczepanik oraz Józef Rygiel⁶³⁵.

Pod koniec lutego 1959 roku odbyły się w Zakopanem Ogólnopolskie Narciarskie Mistrzostwa Związkowych Klubów Sportowych. Do Zakopanego na zawody wyjechała już stosunkowo duża (po przebytych infekcjach) grupa zawodników K.S. „Górnik” z trenerem Józefem Kusibą. Pomimo dużej konkurencji, wszyscy narciarze iwoniccy spisali się na mistrzostwach dobrze – w biegu płaskim dziewcząt ósme miejsce zajęła Bogda Murman. W biegu złożonym seniorów na piątej pozycji był Józef Rygiel, na siódmej Kazimierz Nycz, a na ósmej Andrzej Murman. W biegu zjazdowym piąte miejsce zajął Andrzej Szewczyk⁶³⁶.

Młodzi adepci narciarstwa z Iwonicza Zdroju odnosili liczne sukcesy na szkolnych spartakiadach organizowanych przez ZHP, Kuratorium oraz władze MKS-ów. Do wybijających się należeli: Barbara Granatowska, Roman Zygmunt, Janusz Kenar, Andrzej Starańczak, Stanisław Michna, Wacław Teluk, Tadeusz Zygmunt, Jerzy Nycz, Jan Murdzek⁶³⁷.

⁶³⁵ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego.....*, s. 32.

⁶³⁶ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 24.

⁶³⁷ „Nowiny Rzeszowskie” 25.01. 1961, nr 25, s. 6.

Na firmamencie polskiego narciarstwa pojawiła się również wychowanka klubu, wnuczka i córka pionierów iwonickiego narciarstwa Anna Murman. W latach 1958–1963 Murman zostaje członkiem narodowej kadry narciarskiej. W mistrzostwach Polski w 1960 roku w Zakopanem, zajęła trzecie miejsce w slalomie gigancie⁶³⁸.

Fot. 51. Anna Murman – członek kadry narodowej

Źródło: J. Michalak: *Jubileusz 90-lecia Iwonickiego Klubu Narciarskiego „Górnik”*, Krosno 2015, s. 43.

Największy sukces Anna Murman odniosła w Mistrzostwach Świata Juniorów w 1962 roku w Innsbrucku, zajmując w biegu zjazdowym czwarte miejsce. Z powodzeniem startowała również w Zell am See (Austria) oraz w Montegenewre i Grenoble (Francja)⁶³⁹.

Dużą liczbę zwycięskich trofeów dla zawodników iwonickich przyniosły organizowane w latach 1962–1963 Okręgowe Mistrzostwa Narciarskie w Iwoniczu Zdroju, Zawody o Puchar Bieszczadów w Komańczy oraz Ustrzykach Dolnych a także zawody o Puchar Magury Małastowskiej⁶⁴⁰.

W 1962 roku w Iwoniczu Zdroju odbyły się pierwsze zawody w konkurencjach alpejskich o Lampę Górnica. Przyniosły one zespołowe zwycięstwo seniorom K.S. „Górnik”. Podobne zwycięstwo odnieśli iwonickcy zawodnicy w drugiej i trzeciej edycji tych zawodów organizowanych w 1963 roku oraz 1964 roku.

⁶³⁸ „Nowiny Rzeszowskie” 25.01. 1961, nr 25, s. 6.

⁶³⁹ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 28.

⁶⁴⁰ Ibidem.

Po trzykrotnym zwycięstwie „Lampa Górnicza” przeszła na stałe na rzecz iwonickiego klubu⁶⁴¹.

W 1964 roku zawodnicy iwonicy wyjechali do Gołdapii na Mistrzostwa o Puchar Nizin, wchodząc w skład reprezentacji rzeszowskiej. Z mistrzostw tych przywieźli dla VI Okręgu Narciarskiego, zdobyte wraz z kolegami z sąsiedniej Klimkówki pierwsze miejsce zespołowe⁶⁴². Wśród zawodników wybijających się oraz odnoszących dla klubu zwycięstwa, znajdują się juniorzy: Tadeusz i Roman Zygmuntowie, Jan Rygiel, Stanisław Olbrycht, Tadeusz Such, Janusz Kenar, Józef Szul, Andrzej Murman, Andrzej Kandefer, Stanisław Murman, seniorzy: Juliusz Michalak Jerzy Rajchel, Stanisław Żywicki, Andrzej Starańczak, oraz od lat zdobywający laury dla klubu Józef Rygiel⁶⁴³.

Fot. 52. Józef Rygiel – pierwszy od lewej – 1965 rok

Źródło: Wystawa: 90-lecie Iwonickiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015, KBIR, Krosno 2015.

W latach sześćdziesiątych władze klubu z Iwonicza nie ograniczały się wyłącznie do szkolenia zawodników na miejscu – liczni wybijający się iwonicy zawodnicy wyjeżdżali na obozy kondycyjne do Karpacza, Zakopanego, Szczyrku oraz

⁶⁴¹ J. Michalak: *Z dziejów iwonickiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 65.

⁶⁴² Ibidem.

⁶⁴³ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 29.

w Bieszczady⁶⁴⁴. Również długoletnia praca szkoleniowa prowadzona w Iwoniczu Zdroju w trosce o przyszłość klubu, zaczęła dawać w latach sześćdziesiątych wymierne wyniki. Była to zasługa zintegrowanego wysiłku, zarówno działaczy klubowych, jak i kadry instruktorskiej oraz zawodników. K.S. „Górnik” nie dał się wysadzić z „wierzchołka rzeszowskiego narciarstwa”, ale zaczął również odnosić liczne sukcesy w ogólnopolskich zawodach narciarskich. Największą ambicją klubu było jednak utrzymanie się na przodującej pozycji w województwie. Iwoniccki klub, jako wieloletni zwycięzca w Międzyokręgowych Zawodach o Lampę Górnica, podjął decyzję o próbie utrzymania tego zwycięstwa w kolejnych latach⁶⁴⁵.

Fot. 53. Zawody o Lampę Górnica (1965 rok)

Źródło: Wystawa: *90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015*, KBIR, Krosno 2015.

Ambicją klubu było również wprowadzenie swoich nowych zawodników do narciarskiej kadry narodowej. W okresie tym wzrosła znacznie ilość działaczy klubowych. Wielu zasłużonych zawodników stało się działaczami klubu i wychowawcami młodych kadr narciarskich, przekazując im swoje wieloletnie doświadczenia⁶⁴⁶. Zarząd Klubu nawiązał również sportową współpracę z słowackim klubem narciarskim „Partizant” z Bardejova⁶⁴⁷. W ramach współpracy zawodnicy słowaccy wielokrotnie startowali w zawodach organizowanych w Iwoniczu Zdroju,

⁶⁴⁴ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 38.

⁶⁴⁵ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 69.

⁶⁴⁶ Ibidem.

⁶⁴⁷ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 30.

a zawodnicy K.S. „Górnik” w zawodach narciarskich na terenie Słowacji⁶⁴⁸. Klub iwonicki utrzymywał również ożywione kontakty z wieloma klubami narciarskimi w województwie, innymi klubami wchodzącymi w skład Federacji Z.S. „Górnik” oraz Warszawskim Klubem Narciarskim, posiadającym podobnie jak klub z Iwonicza półwiekową historię. O dużej żywotności klubu świadczy udział we wszystkich zawodach narciarskich na terenie województwa⁶⁴⁹.

W latach 1966–1970 zawodnicy K.S. „Górnik” startowali oraz odnosili zespołowe zwycięstwa a także wiele indywidualnych w corocznie organizowanych w Iwoniczu Zdroju Międzyokręgowych Zawodach Narciarskich o Lampę Górnica, w Mistrzostwach Okręgu Podkarpackiego Związku Narciarskiego. Zawodnicy „Górnika” startowali również rokrocznie w zawodach o Puchar Bieszczadów, Połonin i Magury Małastowskiej⁶⁵⁰.

W 1966 roku odbyły się w Iwoniczu Zdroju Mistrzostwa Okręgu. „Nowiny Rzeszowskie” oceniły je, jako najlepsze w historii rzeszowskiego narciarstwa. W mistrzostwach tych K.S. „Górnik” zwyciężył zespołowo, zdobywając również większość indywidualnych tytułów mistrzowskich. Do zwycięstwa przyczynili się: Jerzy Nycz, Jan Murdzek, Stanisław Żywicki, Roman Zygmunt, Janusz Kenar, Tadeusz Zygmunt, Józef Rygiel, Jan Rygiel, Henryk Sieńczak, Juliusz Michalak, Mieczysław Zima, Ireneusz Granatowski⁶⁵¹.

⁶⁴⁸ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 30.

⁶⁴⁹ J. Michalak: *Z dziejów iwonickiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 69.

⁶⁵⁰ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 30.

⁶⁵¹ „Nowiny Rzeszowskie” 25.01. 1966, nr 25, s. 4.

Fot. 54. Ireneusz Granatowski – pierwszy z lewej

Źródło: Wystawa: 90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015, KBIR, Krosno 2015.

W organizowanych w Zakopanem w 1966 roku Dziesiątych Jubileuszowych Międzynarodowych Mistrzostwach Polski Związkowych Klubów Sportowych w biegach płaskich na 15 kilometrów, czwarte miejsce zajął Tadeusz Zygmunt, a na 6 kilometrów również czarty był Jan Murdzek.

Fot. 55. Tadeusz Zygmunt

Źródło: Wystawa: 90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015, KBIR, Krosno 2015.

W innych konkurencjach w pierwszej dziesiątce plasowali się: Halina Starańczak, Jerzy Nycz, Mieczysław Jakiela oraz Ireneusz Granatowski⁶⁵². Podobne zwycięstwa zawodnikom Górnika przyniosły lata 1967 i 1968. Poza zwycięstwami w Mistrzostwach Okręgu Podkarpackiego ZN, Pucharu Bieszczadów, Magury Małastowskiej i Lampy Górnicy, zawodnicy wysoko plasowali się w zawodach ogólnokrajowych.⁶⁵³

W 1968 roku na liście zwycięzców pojawiły się nowe nazwiska, świadczące o wchodzeniu do czołówki nowych roczników. Należeli do nich m.in.: Alina Łoś, Leokadia Folcik, Czesław Jakiela, Andrzej Zygmunt oraz Stanisław Murman. W Międzynarodowych Związkowych Mistrzostwach Polski w 1968 roku w Zakopanem trzecie miejsce w biegu na 10 kilometrów juniorów (gr. C) zajął Jan Murdzek, wchodzący wtedy do kadry narodowej⁶⁵⁴.

W 1969 roku zawodnicy K.S. „Górnik” startowali w Ogólnozwiązkowej Spartakiadzie Młodzieży w Narciarstwie w Szczyrku, gdzie w pierwszej dziesiątce plasowali się: Jerzy Nycz, Adam Józefczyk, Mieczysław Zima, Ireneusz Granatowski oraz Janusz Zygmunt⁶⁵⁵.

Fot. 56. Janusz Zygmunt na starcie

Źródło: Wystawa: 90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015, KBIR, Krosno 2015.

W związku z bezśnieżnymi zimami w Iwoniczu na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych, śniegu szukano w górach i tam szkolono narciarzy. Organizowano systematyczne wyjazdy narciarzy w okolice Barwinka, Jaślisk, Komańczy oraz w Bieszczady. Pozwalało to prowadzić szkolenia, organizowanie sprawdzianów,

⁶⁵² J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 31.

⁶⁵³ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 31.

⁶⁵⁴ Ibidem.

⁶⁵⁵ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 41.

wyłanianie nowej kadry zawodników⁶⁵⁶. Pomimo niekorzystnych warunków atmosferycznych, klub czynnie uczestniczył w licznych zawodach narciarskich i odnosił sukcesy. Szczególnie owocne w sukcesy były lata 1971 oraz 1972. W większości zawodów narciarze iwoniccy okazali się bezkonkurencyjnymi na trasach zjazdowych, biegowych województwa, wygrywając w 1971 roku kolejno zawody o „Puchar Bieszczadów”, „Lampę Górnica”, „Mistrzostwa Klubów Związkowych” oraz „Mistrzostwa Okręgu w konkurencjach alpejskich i klasycznych”. K.S. „Górnik” każdorazowo święcił swój podwójny triumf odnosząc zwycięstwa zarówno w konkurencjach juniorów jak i seniorów⁶⁵⁷. Znaczący sukces odnieśli zawodnicy Górnika na Ogólnopolskich Mistrzostwach Federacji „Górnik” w Koniakowie plasując się na drugiej pozycji. Wiele pracy w przygotowaniu kadry do tych zawodów włożyli Józef Kusiba, Stanisław Murman, Tadeusz Zygmunt, Kazimierz Nycz i Piotr Bodkowski⁶⁵⁸.

Fot. 57. Piotr Bodkowski

Źródło: Wystawa: 90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015, KBIR, Krosno 2015.

W związku z podjęciem nauki w szkołach krośnieńskich wielu wychowanków „Górnika”, stworzono przy Technikum Górnictwa Naftowego w Krośnie sekcję narciarską K.S. „Górnik” Iwonicz liczącą 60–ciu juniorów. Przygotowaniami tej grupy do sezonu zimowego kierował Jan Baran. Sprawdzone zorganizowane w listopadzie 1972 roku dały pomyślne wyniki⁶⁵⁹.

⁶⁵⁶ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 41.

⁶⁵⁷ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 42.

⁶⁵⁸ J. Michalak: *Z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, dz. cyt., s. 70.

⁶⁵⁹ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 72.

Na przełomie roku 1971/72 w Iwoniczu Zdroju zgrupowano ścisłą czołówkę klubową składającą się z 45 osób, prowadząc z nią wzmożone treningi narciarskie. Na wyniki tych treningów nie trzeba było długo czekać. W 1972 roku w zawodach narciarskich o „Puchar Bieszczadów” w Ustrzykach Dolnych K.S. „Górnik” zwyciężył zespołowo w konkurencjach alpejskich i klasycznych. Bezkonkurencyjni zespołowo okazali się również zawodnicy „Górnika” w Mistrzostwach Okręgu Podkarpackiego Związku Narciarskiego w Brzegach Górnych oraz Mistrzostwach Narciarskich Wojewódzkiej Rady Sportu i Wychowania Fizycznego, które miały miejsce w Ustrzykach Dolnych. Iwoniczanie triumfowali również w zawodach o „Lampę Górnica” – zawody z powodu złych warunków atmosferycznych przeniesione zostały z Iwonicza Zdroju do Ustrzyk Górnych. Narciarze „Górnika” zwyciężyli także na Okręgowych Otwartych Zawodach Narciarskich w konkurencjach biegowych odbytych w Czarnorzekach. Na Mistrzostwach Federacji „Górnik” w Wiśle K.S. „Górnik” ponownie zajmuje zespołowo drugie miejsce, a na Ogólnopolskich Związkowych Mistrzostwach Polski Juniorów w Narciarstwie, które odbyły się w Szklarskiej Porębie reprezentacja WRZZ Rzeszów oparta głównie na zawodnikach iwonicznych, zajęła czwarte miejsce. Najlepsze wyniki uzyskali: Józefa Ziemiańska, Zbigniew Jakiela, Janusz Zygmunt oraz Jerzy Nycz, którzy powołani zostali w skład kadry narciarskiej CRZZ. Nadto Janusz Zygmunt, który zajął na Mistrzostwach Polski Juniorów w Zakopanem szóste miejsce w biegu otwartym powołany został w skład młodzieżowej kadry narodowej⁶⁶⁰.

W zawodach zorganizowanych w Bardejowskich Kupelach Jan Murdzek odniósł zwycięstwo w biegu na 15 kilometrów, a na czołowych miejscach w wielu konkurencjach plasowały się: Anna Ziemiańska, Mariola Zajdel, Iwona Boczar, Małgorzata Nycz, Piotr Bodkowski, Jan Józefowicz, Andrzej oraz Roman Zygmuntowie, Jan Folcik, Stanisław Murdzek a także Jerzy Nycz⁶⁶¹.

Brak śniegu przez długi okres zimy 1973 roku ograniczył możliwość organizacji zawodów w Iwoniczu Zdroju. Podobne warunki istniały zresztą w całym województwie. Powodowało to częste odwoływanie planowanych zawodów i utrudniało treningi. Kiedy z początkiem lutego nastąpił krótki powrót zimy, w Iwoniczu Zdroju odbyła się I Wojewódzka Spartakiada i Igrzyska Młodzieży Szkolnej w narciarstwie. Zwycięstwo

⁶⁶⁰ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 43.

⁶⁶¹ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 71.

odniósł powiat krośnieński. W punktacji klubowej zwycięstwo odniósł K.S. „Górnik” Iwonicz⁶⁶².

W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych działaczami iwoniczkiego klubu byli: prezes Józef Szczepanik, członkowie zarządu: Mieczysław Gazda (wiceprezes do spraw sportowych), Jan Kruszełmicki, Stanisław Kondera, Władysław Rysz. Na rzecz klubu z Iwonicza Zdroju działali również: Stanisław Gładysz, Waclaw Kuzora, Andrzej Rajchel, Julian Siwiec, Franciszek Majchrowicz, Józef Rygiel, Jan Nycz, Aleksander Pogodowski, Józef Boczar oraz Mieczysław Zajdel⁶⁶³.

W marcu 1973 roku zawodnicy iwoniccy dowiedli swojej bezkonkurencyjności w województwie m.in. na Mistrzostwach Podkarpackiego Okręgu Związku Narciarskiego w konkurencjach alpejskich w Ustrzykach Dolnych, Mistrzostwach Wojewódzkiej Rady OFSWF i T w Iwoniczu, Pucharze Połonin oraz Pucharze Magury Małastowskiej⁶⁶⁴.

W 1974 roku zawodnicy K.S. „Górnik” wygrali w konkurencjach juniorów oraz seniorów Wojewódzkie Mistrzostwa Klasyczne, które odbywały się w Iwoniczu. Odnieśli również liczne zwycięstwa indywidualne w lokalnych zawodach: Powiatowa Spartakiada Młodzieży w Narciarstwie Klasycznym i w Pucharze Połonin. W Mistrzostwach Polski startował jedynie Jan Murdzek zdobywając trzecie miejsce w biegu indywidualnym na 10 kilometrów seniorów⁶⁶⁵.

Należy podkreślić, że w latach 1976–1978 klub K.S. „Górnik” zrzeszał ponad 150 zawodników, we wszystkich grupach wiekowych. Czołówkę zawodników stanowili: Anna Ziemiańska, Bogumiła Gałuszka, Jerzy Gładysz, Adam Jakieła, Zbigniew Jakieła, Eugeniusz Zima⁶⁶⁶. O wynikach klubu najlepiej świadczy zdobycie pierwszej klasy sportowej w biegach a także w 1978 roku na Mistrzostwach Polski Juniorów zbiorowo 335 punktów co, w prowadzonym rankingu stawiało klub na dziewiętnastym miejscu w Polsce. Innymi, znaczącymi osiągnięciami klubu były: zdobycie trzeciego miejsca w sztafecie na Centralnych Igrzyskach Młodzieży. Dużym osiągnięciem była również dobra postawa Jerzego Gładysza na Centralnej Spartakiadzie Młodzieży w Wiśle –

⁶⁶² J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 71.

⁶⁶³ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 73.

⁶⁶⁴ Ibidem.

⁶⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶⁶ J. Michalak: *70 lat iwoniczkiego...*, dz. cyt., s. 43.

zawodnik ten zdobył pierwsze miejsce w biegu na 10 kilometrów i drugie w biegu na 5 kilometrów. Na czołowych miejscach byli również Adam Jakiela oraz Edward Jakiela⁶⁶⁷.

Fot. 58. Edward Jakiela

Źródło: Wystawa: 90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015, KBIR, Krosno 2015.

W lutym 1980 roku Iwonicz-Zdrój był gospodarzem rozgrywek VII Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży w narciarstwie klasycznym. Miejscowy klub narciarski wniósł duży wkład pracy, jako współorganizator tej imprezy. Również narciarze KS „Górnik” Iwonicz Zdobyli wiele punktowanych miejsc. Warto odnotować największe osiągnięcia tej imprezy: brązowy medal sztafety 3 x 5 kilometrów, piąte miejsce w biegu na 10 kilometrów Edwarda Jakiela⁶⁶⁸.

⁶⁶⁷ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 72.

⁶⁶⁸ Ibidem.

W 1980 roku w Mistrzostwach Polski Juniorów Jerzy Gładysz zdobył brązowy medal w biegu Sztafetowym na 10 kilometrów. Wysoko plasował się również Edward Jakiela na Mistrzostwach CRZZ, zdobywając trzecie miejsce w łącznej klasyfikacji juniorów⁶⁶⁹. W zimie 1980/1981 zawodnicy iwoniccy brali udział we wszystkich zawodach organizowanych przez Okręgowy Związek Narciarski a także na centralnych imprezach. W tym sezonie Władysław Grysztar zdobył drugi już tytuł Mistrza Polski w biegu na 20 kilometrów⁶⁷⁰. Startował również w zagranicznych zawodach w tym: Mistrzostwach Świata w Finlandii, Zawodach Międzynarodowych w Bułgarii, Republice Federalnej Niemiec, ZSRR.

W 1981 roku tytuł wicemistrza Polski w biegu na 15 kilometrów zdobył Jerzy Karaś, brązowy medal Jerzy Gładysz. Jerzy Karaś startował również w międzynarodowych zawodach w Niemczech oraz Bułgarii, a Jerzy Gładysz w Mistrzostwach Świata w Finlandii i Republice Federalnej Niemiec gdzie zajął dziewiąte miejsce. Na VIII Ogólnopolskiej Spartakiadzie Młodzieży w Zakopanem Edward Jakiela zdobył trzy medale. Jakiela startował także w Mistrzostwach Świata w Finlandii i Niemczech⁶⁷¹.

Trofea zdobywali również iwoniccy juniorzy. Jan Jakiela zdobył w Ogólnopolskiej Spartakiadzie Młodzieży złoty i srebrny medal, a Ryszard Zima złoty. Janina Dyrda zdobyła trzecie miejsce w zawodach o Puchar Gór Świętokrzyskich.

W sezonie narciarskim 1981–1982 należy zaznaczyć zdobycie w Mistrzostwach Polski Seniorów czwartego miejsca Władysława Grysztara oraz piątego miejsca Jerzego Gładysza w biegu na 10 kilometrów a także brązowy medal zdobyty za bieg rozstawny przez sztafetę w składzie: Jerzy Karaś, Zbigniew Długosz, Jan Jakiela, Stanisław Pernal⁶⁷².

W 1981 roku w Mistrzostwach Polski brązowe medale zdobyli: Edward Jakiela, Jerzy Karaś, Jan Jakiela i Stanisław Pernal. W czołówce znajdował się też Zdzisław Jakubczyk. Wymienieni powyżej zawodnicy zdobyli też punktowane miejsca na zawodach międzynarodowych na Węgrzech, w Czechosłowacji, w Niemczech i ZSRR. Wśród najmłodszych zawodników wybijał się Adam Jakiela – zdobywca złotego medalu na Ogólnopolskiej Spartakiadzie Młodzieży w Dusznikach. W licznych zawodach

⁶⁶⁹ J. Michalak: *70 lat Iwoniczego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, s. 37.

⁶⁷⁰ R. Rybicki: *Galeria talentów. Biathlonista z Klimkówki, Władysław Grysztar*, „Nowiny” z 2.02.1978 roku, Nr 27, s. 5.

⁶⁷¹ J. Michalak: *70 lat Iwoniczego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 38.

⁶⁷² IR. Rybicki: *Galeria talentów...*, dz. cyt., s. 5.

krajowych i lokalnych wyróżniły się też zawodniczki: Elżbieta Białas, Janina Dyrda, Barbara Kuryło, Barbara Puchalik, Elżbieta Studzińska⁶⁷³. Najlepszy wynik 1982 roku to brązowy medal w biegu rozstawnym 4 x 7,5 kilometra w Mistrzostwach Polski w Wiśle zdobyty przez sztafetę w składzie: Władysław Grysztar, Edward Jakiela, Jan Jakiela i Wojciech Jakubowicz. Najlepszym zawodnikiem sezonu 1981/1982 był iwoniczanin Jerzy Gładysz, startujący jako żołnierz w barwach WKS „Legia” Zakopane, zdobywając Mistrza Polski⁶⁷⁴.

W sezonie 1981/1982 województwo krośnieńskie ponownie było gospodarzem XII Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży. Część zawodów odbywała się w Iwoniczu Zdroju. KS „Górnik”, reprezentując województwo zdobył wiele punktowanych miejsc. Najlepszymi zawodnikami iwoniczki byli Adam Jakiela (szóste miejsce w biegu na 5 kilometrów) oraz Stanisława Patiewicz (drugie miejsce w biegu na 3 kilometry i szóste w biegu na 7,5 kilometra). W 1982 roku trzecie miejsce w Mistrzostwach Polski w biegu rozstawnym zdobyła również sztafeta z udziałem: Lesława Pleskacza, Jerzego Gładysza, Władysława Grysztara oraz Edwarda Jakiety⁶⁷⁵.

Do sukcesów zawodników z Iwonicza, ogromny wkład pracy oprócz kadry trenerskiej (o czym szerzej w dalszej części niniejszej pracy) wnieśli również działacze, członkowie zarządu, a przede wszystkim prezes Stanisław Kondera, inicjator wielu przedsięwzięć. Jako czynny narciarz i lotnik potrafił zawsze zrozumieć młodzież i jej potrzeby. Duże zaangażowanie wykazali także wiceprezesi: Zygmunt Peksa, Józef Szczepanik, Mieczysław Gazda, Andrzej Jakubczyk, pełniący funkcję sekretarza Stanisław Gładysz, Wojciech Kaziński, działacze: Wiesław Górski, Józef Rygiel, Adolf i Kazimierz Nyczowie, a także długoletni zawodnik iwoniczki Lesław Boczar⁶⁷⁶.

⁶⁷³ J. Michalak: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995*, dz. cyt., s. 38.

⁶⁷⁴ Ibidem.

⁶⁷⁵ J. Michalak: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 76.

⁶⁷⁶ „Podkarpacie” 25.07.1985, nr 30, s. 7.

Fot. 59. Lesław Boczar długoletni zawodnik i działacz KS „Górnik”

Źródło: Wystawa: 90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015, KBIR, Krosno 2015.

Druga połowa lat osiemdziesiątych stanowiła czas utrzymywania się iwoniczkiego klubu na wysokiej pozycji w polskim narciarstwie. Często powtarzające się anomalie pogodowe nadal utrudniały szkolenie zawodników. Wysyłano zatem zawodników oraz trenerów poza Iwonicz, co wiązało się z niemałymi kosztami. Wszystkie grupy narciarskie były jednak bardzo aktywne o czym najlepiej świadczy udział w licznych zawodach. Podstawową kadrę zawodniczą, bardzo liczną, stanowiła młodzież⁶⁷⁷. W połowie dekady lat osiemdziesiątych pojawiają się nowe nazwiska zawodników. Należą do nich: Kinga Nycz, Mariola Stanuch, Bogusław Zając, Piotr Zając, Lesław Pleskacz, Paweł Anczak, Rafał Kinel, Mariusz Stanisław, Paweł Zygmunt, Mariusz Jasiński, Artur Trzaskoś, Janusz Uriasz, Bogdan Jakiela oraz Grzegorz Zygmunt⁶⁷⁸.

W 1987 roku w biegach na 5 kilometrów na Mistrzostwach Polski Juniorów w Wiśle trzecie miejsce Stanisława Patlewicz. W 1988 roku do czołówki wpisał się Mariusz Jasiński, zdobywając czwarte miejsce na Centralnych Igrzyskach Młodzieży Szkolnej. W 1989 roku wysoko plasowali się w różnych zawodach: Małgorzata Aszklar, Adam i Marek Jakielowie, Marek Chłap, Tadeusz Wanat⁶⁷⁹.

⁶⁷⁷ J. Michalak: 70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995, dz. cyt., s. 40.

⁶⁷⁸ Ibidem.

⁶⁷⁹ Ibidem.

4. Narciarstwo w Klimkówcze

W 1948 roku grupa uczniów, którzy uczęszczali do Gimnazjum z siedzibą w Iwoniczu Zdroju oficjalnie założyła klub sportowy. Z dniem 14.02.1948 roku zarejestrowano związek pod nazwą LZS „Karpaty”⁶⁸⁰. Współzałożycielami związku byli Jan Wilusz, bracia Józef oraz Jan Jakubowiczowie, Stanisław Penar, Stanisław Rajchel, Antoni Kasperkowicz, Jan i Stanisław Bołdowie⁶⁸¹.

Fot. 60. Założyciele LZS „Karpaty” (1948 rok)

Źródło: K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, Klimkówka 2010, s. 4.

Pięć lat później – w 1953 roku otworzyły się przed młodzieżą z LZS „Karpaty” nowe możliwości. Kurs instruktorski w Przemyślu ukończyli: Józef oraz Czesław Penarowie, którzy to zorganizowali na terenie Klimkówki sekcję narciarską⁶⁸². Osiem par poniemieckich nart przywiezionych przez Józefa Penara z Sanoka wystarczyło jedynie dla tych najbardziej utalentowanych. Pozostała część garnącej się do narciarstwa młodzieży pożyczala sprzęt narciarski, lub wykorzystywała sprzęt, który był wykonywany własnoręcznie⁶⁸³.

Pierwsze zawody w Zagórzcu w 1954 roku, w których zawodnicy z Klimkówki brali udział w składzie: Stanisław Rajchel, Franciszek Zych, Stanisław Penar, Stanisław Kasperkowicz, Kazimierz Oberc, Jan Jakubowicz, Władysław Pacholczyk, Jan Ramp,

⁶⁸⁰ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, Klimkówka 2010, s. 4.

⁶⁸¹ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., 200

⁶⁸² K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 5.

⁶⁸³ *Krótką historią klubu sportowego „Karpaty” Klimkówka*, <http://karpaty klimkowka.futbolowo.pl/index.php>, dostęp: 10.09.2017.

Marian Lenik, oraz już czterdziestoletni Antoni Kasperkowicz, wykazały jednoznacznie, że wśród młodych narciarzy znajduje się wielu bardzo utalentowanych, mogących uzyskać niezwykle wartościowe rezultaty w przyszłości⁶⁸⁴. Zawodnicy z Klimkówki wyróżniali się na imprezie narciarskiej w Zagórzcu brakiem doświadczenia, ale górowali nad pozostałymi zawodnikami niebywałą ambicją oraz zapałem. Doskonale zaprezentował się m.in. Stanisław Kasperkowicz, który zdobył w tej imprezie pierwsze miejsce, a Antoni Jakubowicz – trzecie⁶⁸⁵. W 1957 roku Józef Penar – jako pierwszy zawodnik z Klimkówki – uczestniczył w Młodzieżowych Mistrzostwach Polski LZS zorganizowanych w Szklarskiej Porębie. Reprezentował tam LZS Rzeszów. Penar zakończył bieg na doskonałej trzeciej pozycji⁶⁸⁶. Znana jest we wsi Klimkówka (prawdopodobnie prawdziwa) opowieść, jak to młody Józef Penar wybierał się na zawody w Szklarskiej Porębie z kijami wystruganymi własnoręcznie przez siebie z leszczyny. Zwróciło to uwagę „dziadka” Marduły – trenera z Porońca, który wypożyczył Porębie dobry jakościowo sprzęt⁶⁸⁷.

Nie od razu narciarze z Klimkówki byli w stanie walczyć o pozycje medalowe. Na Mistrzostwach Polski Juniorów, których gospodarzem w dniach 12–15 lutego 1958 roku był Iwonicz Zdrój, miejsca zajmowane przez zawodników z Klimkówki (startowało około sześciuset zawodników), były stosunkowo odległe⁶⁸⁸. Również pierwsze występy Jana Kasperowicza na Mistrzostwach Polski LZS w Wiśle w 1957 roku, w których zajmował miejsca pod koniec pierwszej setki na około pięciuset startujących, przyjmowane były przez Kasperowicza jako sukces⁶⁸⁹. Godnym wymienienia wynikiem z tego okresu jest trzecie miejsce Józefa Rajchla na Powiatowych Mistrzostwach LZS w Sanoku w 1959 roku⁶⁹⁰. Dominującą rolę w narciarstwie na Podkarpaciu wiodli zawodnicy iwoniccy nieprzerwanie do lat sześćdziesiątych, kiedy ich hegemonia została przerwana przez narciarzy z Klimkówki oraz Krosna⁶⁹¹.

Podczas, gdy w Iwoniczu Zdroju świętowano znakomite wyniki i tryumfy, w Klimkówce postawiono na młodzież. Utworzenie szkółki narciarskiej przy szkole na terenie Klimkówki rozpoczęło czas rozwoju narciarstwa. Szkółkę prowadził Jan Nowak

⁶⁸⁴ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, Krosno 1994, s. 12.

⁶⁸⁵ Krótka historia klubu sportowego „Karpaty” Klimkówka, dz. cyt.

⁶⁸⁶ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 6.

⁶⁸⁷ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 13.

⁶⁸⁸ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 23.

⁶⁸⁹ klimkowka.republika.pl/linki/tradycje_sportowe/historia_sportu.htm dostęp: 10. 03.2017.

⁶⁹⁰ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 9.

⁶⁹¹ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 24.

– nauczyciel wychowania fizycznego. Cieszyła się ogromnym zainteresowaniem młodzieży szkolnej. Zadaniem szkółki było szkolenie młodych adeptów narciarstwa, wstępujących po ukończeniu szkoły do miejscowego klubu, lub w przypadku podjęcia pracy czy dalszej nauki do sekcji narciarskich w innych miejscowościach np. Iwoniczu Zdroju czy Krośnie⁶⁹².

Dzięki działalności szkółki narciarskiej, osiągnęte przez zawodników z Klimkówki wyniki w początkach lat sześćdziesiątych pozwalały zaliczyć klub do czołowych zespołów Podkarpacia. Największym sukcesem było pierwsze miejsce biegacza Władysława Zychana w Mistrzostwach Okręgu w Komańczy w 1961 roku⁶⁹³. Na rozgrywanych w 1963 roku Mistrzostwach Okręgu w Zagórzcu Jan Radoń zajął pierwsze miejsce, a Józef Rajchel drugie miejsce w swojej kategorii. Na Centralnych Mistrzostwach Polski LZS bieg na 10 km wygrał Władysław Zych, a Stanisław Penar był szósty⁶⁹⁴. Prawdziwą niespodziankę sprawili w tym sezonie młodzicy: Kazimierz Barud, Władysław Penar i Jan Radoń, wchodzący w skład reprezentacji województwa na MMP w Zakopanem, zdobywając brązowy medal⁶⁹⁵.

Sekcja narciarska przybierała wciąż na sile, wzbogacając się o nowe nabytki⁶⁹⁶. Oprócz wymienionych już: Józefa Penara, Jana Kasperkowicza i Władysława Zycha, czołówkę drużyny stanowili: Józef Rajchel, Jan Radań, Stanisław Józefowicz, Władysław Penar; Kazimierz Barud, Józef Rajchel II, Helena Grysztar, Maria Grysztar, Kazimierz Fajkiel, Władysław Krukar, Ryszard Kasperkowicz, Janina Fajkiel, Maria Fajkiel, Helena Jakubowicz, Janina Grysztar, Andrzej Fajkiel, Ryszard Stygar, Józef Grysztar, Józef Penar, Czesław Fajkiel, Stanisław Hanus⁶⁹⁷.

Dobre wyniki młodszych narciarzy z Klimkówki potwierdziły, że wcześniejsze sukcesy Jana Kasperkowicza i Władysława Zycha nie były przypadkowe. Postawiły one Klimkówkę w rzędzie najbardziej liczących się ośrodków narciarskich LZS w Polsce⁶⁹⁸. W 1964 roku Klimkówka wzięła udział niemal we wszystkich poważniejszych imprezach swego Zrzeszenia oraz zawodach pucharowych. Zawodnicy z Klimkówki w głównej mierze tworzyli reprezentację województwa, a na Mistrzostwach o Puchar

⁶⁹² klimkowka.republika.pl/linki/tradycje_sportowe/historia_sportu.htm dostęp: 10. 03.2017.

⁶⁹³ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 14.

⁶⁹⁴ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 9.

⁶⁹⁵ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt.

⁶⁹⁶ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 14.

⁶⁹⁷ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 12.

⁶⁹⁸ *Krótką historia klubu sportowego „Karpaty” Klimkówka*, dz. cyt.

Nizin w Gołdapi przyczynili się do drużynowego sukcesu reprezentacji województwa. Szczytową formę wykazał tam Władysław Zych, zajmując w kategorii seniorów pierwsze miejsce, wyprzedzając kolejnego zawodnika aż o 5 minut⁶⁹⁹.

W innych Pucharowych zawodach o Lampę Górnica w Iwoniczu Zdroju (1964 rok) narciarze z Klimkówki odnieśli dwa indywidualne zwycięstwa w odpowiednich kategoriach wiekowych: Jan Rajchel i Jan Radoń. W 1964 roku ci sami zawodnicy z Władysławem Penarem w sztafecie 3x8 km na XIII Mistrzostwach Polski LZS w Szczyrku zdobyli brązowy medal. Również medal brązowy zdobył w biegu indywidualnym na 3 km Józef Rajchel⁷⁰⁰. Znakomicie spisała się w tych zawodach 14-letnia Janina Grysztar, debiutując w poważnych imprezach tego typu, ukończyła swój bieg na czwartym miejscu. Janina Grysztar wraz z Janem Radoniem powołana została do kadry narodowej⁷⁰¹.

Następne XIV Mistrzostwa Polski LZS zaowocowały kolejnymi medalami i to w dodatku złotymi zdobytymi przez sztafetę biegową w składzie: Barud, Nowak, Radoń oraz w biegu na 10 km przez Jana Radonia, a Mistrzostwach Polski Juniorów w Zakopanem sztafeta w składzie Jan Radoń, Józef Rajchel, Władysław Penar zdobyły kolejny medal brązowy⁷⁰².

Wspaniały wynik uzyskano też na przeniesionych w 1965 roku do Iwonicza Zdroju, Mistrzostwach o Puchar Nizin. Janina Fajkiel w kategorii senierek uzyskuje najlepszy czas.

Rok 1966 obfituje w liczne sukcesy na arenie krajowej. Na XVI Mistrzostwach Polski LZS w Wiśle, sztafeta dziewcząt w składzie: H. Krok, M. Penar i J. Fajkiel sięgnęła po złoty medal w grupie C. Chłopcy stanęli również na najwyższym podium (K. Barud, E. Nowak, J. Radoń). Doskonale spisała się też Janina Grysztar, plasując się na trzeciej pozycji⁷⁰³.

Narciarze z Klimkówki byli bezkonkurencyjni w Pucharze Nizin, a na Mistrzostwach Polski w Rabce w 1966 roku zajęli wiele dobrych miejsc. Największą niespodzianką na tych zawodach sprawiła Janina Grysztar zajmując dziewiąte miejsce. Janina Grysztar na

⁶⁹⁹ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 16.

⁷⁰⁰ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 14.

⁷⁰¹ *Krótką historią klubu sportowego „Karpaty” Klimkówka*, dz. cyt.

⁷⁰² klimkowka.republika.pl/linki/tradycje_sportowe/historia_sportu.htm dostęp: 10. 03.2017.

⁷⁰³ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 15.

Igrzyskach Szkolnych w Zakopanem w 1966 roku w pięknym stylu zdobyła złoty medal, pokonując całą grupę biegaczek zakopiańskich i katowickich⁷⁰⁴.

Sezon 1967 to następne sukcesy narciarzy z Klimkówki, Jan Radoń kolejny raz zdobywa tytuł Mistrza Polski LZS, a sztafeta 3x8 km Barud, Penar Radoń potwierdziła, że nadal jest najlepszą. Również dobrze zaprezentowała się sztafeta seniorów województwa rzeszowskiego, którą Józef Rajchel doprowadził na drugą pozycję⁷⁰⁵. Tradycyjnie w tym sezonie medale w Pucharze o „Lampę Górnica” zdobyli Janina Grysztar i Jan Radoń⁷⁰⁶.

W 1967 roku aktualny Mistrz Polski LZS Jan Radoń zmierzył swe siły na Centralnej Spartakiadzie Narciarskiej w Zakopanem. W pierwszym dniu zawodów zajął w swej kategorii jedenaste miejsce, a w następnym, startując z całą czołówką krajową seniorów przybył na metę siedemnasty. Udanie zaprezentowała się sztafeta juniorów w składzie: Barud, Penar, Józefowicz, Radoń 4x6 km, która dała się wyprzedzić jedynie sztafetom z Zakopanego i Katowic – zdobywając medal brązowy⁷⁰⁷.

W 1968 roku narciarze z Klimkówki sięgnęli po kolejne laury na XVII Mistrzostwach Polski LZS w Komańczy. Bezkonkurencyjny okazał się K. Badur zdobywając tytuł Mistrza Polski LZS w kombinacji norweskiej, a Janina Grysztar w rewanżu za poprzednie mistrzostwa sięgnęła po wicemistrzostwo w grupie C. W zwycięskiej sztafecie województwa rzeszowskiego juniorów pobiegł reprezentant Klimkówki Józef Grysztar⁷⁰⁸.

Od 1969 roku na liście zwycięzców imprez ogólnopolskich zaczęło brakować narciarzy z Klimkówki⁷⁰⁹. Następowala wymiana kończących karierę na młodych, którzy z różnym skutkiem reprezentowali swoich zasłużonych kolegów. Był to również ostatni sezon dla Janiny Grysztar, która będąc jeszcze w klasie maturalnej – mimo wielu obowiązków szkolnych – brała czynny udział w zawodach w kraju i zagranicą. Ostatnie już uczestnictwo w Mistrzostwach Polski LZS w Bystrej wzbogaciło jej kolekcję medali o srebro⁷¹⁰.

⁷⁰⁴ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 204.

⁷⁰⁵ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 15.

⁷⁰⁶ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 28.

⁷⁰⁷ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 17.

⁷⁰⁸ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 16.

⁷⁰⁹ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 205.

⁷¹⁰ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 19.

W 1969 roku powstała sekcja w Desznie, która swoich zdolnych zawodników przekazała do sekcji narciarskiej w Klimkówe. Organizatorem tej sekcji i współpracy z Klimkówką był nauczyciel miejscowej szkoły Stanisław Krukar⁷¹¹.

⁷¹¹ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 17.

5. Narciarstwo w Komańczy

Odkrycie Komańczy, jako doskonałego ośrodka narciarskiego, dokonał działacz Zrzeszenia LZS – Zdzisław Gocek z Zagórza. Za jego to sprawą doceniono walory Komańczy dla narciarzy jako pięknego rejonu z dużą pokrywą śnieżną zalegającą prawie cztery miesiące w roku⁷¹². Na terenie Komańczy zorganizowana została i działała przez kilka lat szkoła narciarska prowadzona przez Zdzisława Gocka⁷¹³. W Komańczy również została odkryta wielka gwiazda narciarstwa, kilkukrotna mistrzyni województwa i trzecia zawodniczka na Mistrzostwach Polski LZS w 1961 roku w Zwardoniu – Maria Pengrym⁷¹⁴.

Przy bardzo dużej pomocy pracowników Rady Wojewódzkiej LZS w Rzeszowie, a zwłaszcza jego ówczesnego Przewodniczącego Eugeniusza Wierzchołka, Komańcza szybko stała się prężnym ośrodkiem Ludowych Zespołów Sportowych⁷¹⁵. Zrzeszenie LZS zorganizowało w Komańczy wiele kursów narciarskich, gdzie szkolili się przyszli instruktorzy oraz działacze LZS, prowadziło się wiele obozów, zawodów i zgrupowań narciarskich, organizowanych przez Z. Gocka. Pierwsze zgrupowania i pobyty kadry LZS były organizowane we wszystkich możliwych w tym czasie miejscach jak: Klasztor Sióstr Nazaretanek, Schronisko PTTK i kwatery prywatne⁷¹⁶.

W Komańczy zawodnicy LZS z Klimkówki, Suchodołu, Zagórza, Odrzykonია pobierali swoją edukację narciarską, szlifowali swoją formę na dalsze lata startów i sukcesów. W Komańczy odbywały się zawody wojewódzkie LZS, okręgowe (klasyczne i zjazdowe) a także XVII Mistrzostwa Polski Zrzeszenia LZS w 1968 roku. W sprawozdaniu z Mistrzostw pisano: *niezależnie od programu sportowego młodzież podejmowana jest bardzo serdecznie przez gospodarzy, ma szansę poznać folklor, region, uczestniczy w imprezach z udziałem zespołów artystycznych, słowem nie ma czasu się nudzić*⁷¹⁷. Faworytami w tych zawodach byli narciarze wiejscy województwa krakowskiego i województwa katowickiego. Reprezentacja województwa rzeszowskiego była osłabiona brakiem Andrzeja Stasika (Orlew), Jana Radonia

⁷¹² S. Drażdżewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, dz. cyt., s. 81.

⁷¹³ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 120.

⁷¹⁴ S. Drażdżewski: *Upowszechnianie kultury...*, dz. cyt., s.

⁷¹⁵ S. Drażdżewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, Warszawa 1974, s. 65.

⁷¹⁶ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 225.

⁷¹⁷ *Sprawozdanie z XVII Mistrzostw Polski Zrzeszenia LZS w 1968 roku w Komańczy*, Komańcza 1968, s. 3.

(Karpaty), którzy zostali powołani do służby wojskowej. Pomimo tych trudności, zdołała wywalczyć trzecią lokatę w Polsce w punktacji wojewódzkiej. Najlepsze wyniki uzyskane przez podkarpackich zawodników to: Tytuł Mistrza Polski Zrzeszenia LZS w dwuboju klasycznym seniorów – Kazimierz Barud z Klimkówki. Tytuł wicemistrzów i srebrne medale: Janiny Gyszta – „Karpaty” Klimkówka w biegu na 7 km gr. C Stanisławy Parylak – „Orlew” Krosno w biegu na 5 km gr B, Zdzisława Guzika Orlew Krosno w biegu na 3 km gr A. Brązowe medale zdobyli: Maria Gyszta – „Karpaty” Klimkówka bieg na 3 km gr. A, Zofia Urban – „Orlew” Krosno bieg na 7 km gr. C⁷¹⁸.

⁷¹⁸ J.Ciupka, H. Dąbrowiecki J.Frydrych: *Zarys historii Sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 137.

6. Narciarstwo w Krośnie

Po zakończeniu działań wojennych, 31 maja 1945 roku reaktywowano Klub sportowy „Legia”, nadając mu ówczasie obowiązującą nazwę – Miejski Klub Sportowy „Legia”⁷¹⁹. Sekcja narciarska powstała przy MKS „Legia” już w 1948 roku. Kierownikiem sekcji został Zygmunt Pudełko. Czołowymi zawodnikami byli wtedy Edward Steliga i Adam Zychiewicz⁷²⁰.

Fot. 61. Adam Zychiewicz – lata czterdzieste

Źródło: „Nowiny Rzeszowskie” z dnia 11.11.1958 roku, nr 239, s. 4.

Zawodnicy sekcji trenowali na zboczach wzniesień w dzielnicy Białobrzegi⁷²¹, na stokach w Iwoniczu Zdroju⁷²² i w okolicach Odrzykoniu⁷²³. Reprezentując klub uczestniczyli w różnych zawodach, w których rywalizowali z zawodnikami klubów regionu rzeszowskiego⁷²⁴.

W połowie lat pięćdziesiątych do sekcji narciarskiej doszli nowi zawodnicy: Zdzisław Sawaryn, Kazimierz Kubit, Andrzej Mosoń, Kazimierz Mosoń, Stanisław Nachajowski, Jadwiga Rajchel⁷²⁵. W 1956 roku trzech zawodników „Legii” Krosno: Zdzisław Sawaryn, Kazimierz Kubit i Andrzej Mosoń wystartowali jako drużyna juniorów w Mistrzostwach

⁷¹⁹ S. Fryc: *W kręgu Karpat*, Wydawnictwo Arete II, Krosno 2008, s. 27.

⁷²⁰ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, Wydawnictwo Arete II, Krosno 2005, s. 91–92.

⁷²¹ J. Zieliński: *Krosno: trudne lata 1930–1960*, Wyd. Ruthenus, Krosno 2010, s. 195.

⁷²² J. Michalak: *70 lat iwoniczkiego...*, dz. cyt., s. 41.

⁷²³ E. Gorczyca: *Aktywność narciarska odrzykoniaków* [w:] *Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, Wydawnictwo Ruthenus, Krosno 2013, s. 67–68.

⁷²⁴ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 92.

⁷²⁵ „Nowiny Rzeszowskie” 11.11.1958, nr 239, s. 4.

Powiatu Krośnieńskiego. Zająli drugie miejsce w biegu na dziesięć kilometrów⁷²⁶. Osiągnięte przez nich i ich kolegów z sekcji wyniki przyczyniały się do tego, że zawodnicy krośnieńscy zaliczani byli do czołowych narciarzy województwa rzeszowskiego⁷²⁷.

Do utworzenia w Krośnie pierwszego po wojnie klubu wielosekcyjnego doszło na wiosnę 1945 roku. Klubowi nadano wtedy nazwę Klub Sportowy „Nafta”. Finansowaniem działalności klubu zajęła się Federacja Związku Zawodowego „Górnik” oraz KZKNiG⁷²⁸. W 1949 roku doszło do ściślejszego podporządkowania klubów z branży naftowej – wspierającej ją Federacji Związku Zawodowego „Górnik”. Klub otrzymał oficjalną nazwę: Klub Sportowy „Związkowiec” Krosno⁷²⁹. W 1950 roku klub przeszedł pod patronat Federacji Związków Zawodowych „Unia” i po raz kolejny zmienił swoją nazwę, tym razem na związkowy klub sportowy „Unia” Krosno. Do ostatniej zmiany nazwy klubu doszło w 1954 roku. Klub przyjął wtedy pierwotną nazwę Zrzeszenie Sportowe „Górnik” Koło Sportowe „Górnik–Nafta” Krosno⁷³⁰.

Sekcja narciarska powstała przy KS „Nafta” w 1946 roku. Jej kierownikiem został Tadeusz Czajkowski. Do zawodników sekcji należeli: Mieczysław Nitka, Jerzy Puchalski, Józef Kosiba, Adolf Nycz, Stanisław Markiewicz, Zbigniew Rajchel, Mieczysław Such, Eugeniusz Such, Wiktor Such, Anna Rajchel i Wanda Tomkiewicz. Zawodnicy ci trenowali na wyremontowanych własnymi siłami obiektach, jak np. trasa zjazdowa położona w Iwoniczu Zdroju⁷³¹.

⁷²⁶ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 93.

⁷²⁷ „Nowiny Rzeszowskie” 11.11.1958, nr 239, s. 4.

⁷²⁸ S. Fryc: *W kręgu Karpat*, dz. cyt., s. 28.

⁷²⁹ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, „Tempo” z dnia 17.09.1997 roku, nr 182, s. 5.

⁷³⁰ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 112–113.

⁷³¹ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 5.

Fot. 62. Mieczysław Such, Eugeniusz Such, Wiktor Such – lata czterdzieste

Źródło: S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, „Tempo” z dnia 17.09.1997 roku, nr 182, s. 5.

Zawodnicy KS „Nafta” brali udział w różnych regionalnych oraz krajowych zawodach narciarskich. Startowali w wielu konkurencjach, biegach, zjazdach, slalomach, kombinacji norweskiej. Z zawodników krośnieńskich najlepsze wyniki osiągał Mieczysław Such, specjalista w biegu na osiemnaście kilometrów⁷³².

Fot. 63. Mieczysław Such (lata pięćdziesiąte)

Źródło: S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 5.

⁷³² S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 122.

W 1957 roku w wyniku dobrowolnego połączenia funkcjonujących do tej pory samodzielnie dwóch klubów sportowych: Robotniczego Klubu Sportowego „Huta” i klubu sportowego „Nafta”, noszącego wtedy nazwę: Zrzeszenie Sportowe „Górnik” Koło Sportowe „Górnik–Nafta” Krosno powstał Międzyzakładowy Związkowy Klub Sportowy „Krośnianka”⁷³³. Nowopowstały klub dysponował bardzo dobrą bazą do prowadzenia działalności sportowej, stąd też funkcjonowała przy nim od początku także sekcja narciarska⁷³⁴. Kierownikiem tej działającej przy MZKS „Krośnianka” sekcji był Mieczysław Nitka, a trenerem Mieczysław Fruga⁷³⁵. Zawodnikami sekcji byli między innymi: Adolf Nycz, Józef Kosiba, Kazimierz Bobak, Hanna Wnęk. Zawodnicy trenowali w dzielnicy Zawodzie, gdzie na terenie wydzierżawionym przez klub znajdowały się trasy zjazdowe. Zawodnicy startowali w odbywających się m.in. na Zawodziu zawodach narciarskich⁷³⁶.

Międzyszkolny Klub Sportowy „Orlęta” w Krośnie był z założenia klubem innym, nastawionym wyłącznie na pracę z młodzieżą szkolną. Pod inną początkową nazwą powstał w 1952 roku⁷³⁷. Ten utworzony przy Zasadniczej Szkole Przemysłu Naftowego w Krośnie przez nauczyciela wychowania fizycznego, działacza KS „Związkowiec” Krosno Jana Barana, nie był klubem w pełnym znaczeniu tego słowa. Nosił wtedy nazwę: Koło Sportowe Zrzeszenia Sportowego „Zryw”. Było to koło jednosekcyjne – narciarskie⁷³⁸.

Już na początku lat pięćdziesiątych w KSZS „Zryw” liczba juniorów wynosiła kilkadziesiąt osób. W 1957 roku nastąpiło przekształcenie KSZS „Zryw” na, będący kontynuatorem jego działań, Międzyszkolny Klub Sportowy „Orlęta”⁷³⁹. Zrzeszał on uczniów z różnego typu szkół z Krosna i regionu. Przewodniczącym klubu został dyrektor Krośnieńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika, Józef Kucza. Nadzorował on pracę sekcji zrzeszających młodzież w kategorii juniorów⁷⁴⁰.

Sekcja narciarska działająca przy MKS „Orlęta” była najbardziej rozbudowana. Współtworzyły ją ośrodki (krośnieński, sanocki, ustrzycki), posiadające przyszkolne szkółki narciarskie, które funkcjonowały dzięki przychylności dyrekcji placówek,

⁷³³ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 5.

⁷³⁴ S. Fryc: *Z dziejów klubu sportowego „Krośnianka”*, Muzeum Rzemiosła, Krosno 1996, s. 22.

⁷³⁵ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 41.

⁷³⁶ S. Fryc: *Z dziejów klubu sportowego „Krośnianka”*, dz. cyt., s. 22.

⁷³⁷ Z. Ryba: *Dziesięć lat owocnej pracy „Orląt”*. „Nowiny Rzeszowskie” z dnia 10.12. 1962 roku, Nr 224, s. 4.

⁷³⁸ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 6.

⁷³⁹ „Podkarpacie” 25.07.1985, Nr 30, s. 7.

⁷⁴⁰ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 134.

przeznaczających środki finansowe na zakup kostiumów i sprzętu narciarskiego⁷⁴¹. W ośrodkach krośnieńskim, sanockim, ustrzyckim trenowało łącznie stu siedemdziesięciu chłopców i czterdzieści dziewcząt. Rozpoczynali oni zajęcia w swoich przyszkolnych szkółkach narciarskich już we wrześniu od treningów ogólnorozwojowych. Gdy spadł śnieg, ruszali na trasy narciarskie, aby doskonalić technikę jazdy we wszystkich specjalnościach⁷⁴².

Mając w sekcji tak dużo zawodników, trener Jan Baran nie napotykał na trudności w zmontowaniu nawet trzydziestoosobowych ekip na regionalne zawody narciarskie, w których obsadzał wszystkie konkurencje. Desygnował do udziału w nich po kilku zawodników⁷⁴³. Spisywali się oni bardzo dobrze, zdobywali zawsze tyle punktów, że zespół MKS „Orlęta” pokonywał w łącznych klasyfikacjach kluby, które posiadały do dyspozycji drużyny złożone z seniorów i juniorów⁷⁴⁴. Swoją pierwszy regionalny sukces drużyna MKS „Orlęta” odniosła w 1958 roku podczas rozegranych w Iwoniczu Zdroju drużynowych mistrzostw juniorów Okręgu PZN w Krośnie. Drużyna zwyciężyła w mistrzostwach zdecydowanie, wygrywając dziesięć konkurencji. Jej reprezentanci odnieśli też w swoich grupach sporo sukcesów indywidualnych. Potrójnym mistrzem okręgu został Juliusz Michalak, który wygrał bieg na sześć kilometrów oraz konkurencję złożoną. Jan Krukierek był najlepszy w slalomie specjalnym i gigancie. W biegu zjazdowym najlepszy był Wacław Żurek. Z dziewcząt pierwsze miejsca zajęły: Wanda Penar w slalomie gigancie i Maria Raś w slalomie specjalnym. Najlepsza była też sztafeta cztery razy trzy kilometry w składzie: Juliusz Michalak, Stanisław Kopacz, Antoni Zajdel i Adam Grysztar⁷⁴⁵.

⁷⁴¹ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 7.

⁷⁴² „Podkarpacie” 25.07.1985, Nr 30, s. 7.

⁷⁴³ Z. Ryba: *Dziesięć lat owocnej pracy „Orląt”*, dz. cyt., s. 4.

⁷⁴⁴ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 8.

⁷⁴⁵ <http://www.kbir.krosno.pl>, dostęp: 2.01.2017.

Fot. 64. Wyścig sztafet – sukces drużyny MKS „Orlęta” –zawody w Iwoniczu Zdroju 1958 rok

Źródło: Wystawa: *90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015*, KBIR, Krosno 2015.

Kolejny sukces odniósł zespół MKS „Orlęta” w 1960 roku, kiedy to uczestniczył w mających miejsce w Komańczy okręgowych mistrzostwach narciarskich w konkurencjach alpejskich, w których startowało ponad osiemdziesięciu zawodników z czternastu klubów województwa rzeszowskiego⁷⁴⁶. Drużyna krośnieńska zwyciężyła w zawodach dużą przewagą nad drugim z zespołów, a jej zawodnicy odnieśli w swoich grupach sukcesy indywidualne w wielu konkurencjach. W slalomie gigancie pierwsze miejsce zajęli Andrzej Czajkowski i Andrzej Ring, a drugie Waław Żurek i Stanisław Stawarz. Z dziewcząt drugie i trzecie miejsce wywalczyły Maria Wilusz i Alicja Nycz⁷⁴⁷. Natomiast w slalomie specjalnym triumfowali znów Andrzej Czajkowski i Waław Żurek, drugie miejsce zajął Wiesław Wajs, a wśród dziewcząt drugie i trzecie miejsce zajęły Maria Wilusz i Alicja Nycz⁷⁴⁸.

Bardzo dobry rezultat osiągnął zespół MKS „Orlęta” podczas odbytych w 1961 roku w Szczyrku i Zakopanem z udziałem trzydziestu dwóch drużyn klubowych Młodzieżowych Narciarskich Mistrzostw Polski⁷⁴⁹. Zespół krośnieński zajął w konkurencjach alpejskich jedenaste miejsce, dając się wyprzedzić z drużyn MKS tylko takim potęgom jak Zakopane i Bielsko Biała. Ekipa MKS „Orlęta” w Szczyrku składała się dwóch zawodniczek i sześciu zjazdowców⁷⁵⁰. Obie reprezentantki płci żeńskiej Janina Pfeifer i Izabela Jakubowicz, plasowały się na punktowanych miejscach w środku

⁷⁴⁶ S. Fryc: *W kręgu Karpat*, dz. cyt., s. 29.

⁷⁴⁷ Z. Ryba: *Dziesięć lat owocnej pracy „Orląt”*, dz. cyt., s. 5.

⁷⁴⁸ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 135.

⁷⁴⁹ S. Fryc: *W kręgu Karpat*, dz. cyt., s. 30.

⁷⁵⁰ *Krośnieńskie „Orlęta” przodują w województwie*, „Nowiny Rzeszowskie” z dnia 2.10.1961 roku, Nr 298, s. 5.

pierwszej dziesiątki. Punkty wśród chłopców wywalczyli Wiesław Wajs i Andrzej Czajkowski⁷⁵¹.

Następny, liczący się sukces, zespół MKS „Orlęta” odniósł w 1962 roku, startując w zawodach narciarskich o Puchar Magury Małastowskiej. Zespół zwyciężyły w nich drużynowo, a jego zawodnicy odnieśli także sukcesy indywidualne w swoich grupach⁷⁵². W slalomie specjalnym Waław Weis zajął pierwsze miejsce, a Józef Szul był drugi. W slalomie gigancie wygrali natomiast Stanisław Michna i Waław Weis⁷⁵³.

W tym samym, 1962 roku drużyna MKS „Orlęta” uczestniczyła z powodzeniem w odbytych w Komańczy okręgowych mistrzostwach narciarskich w konkurencjach alpejskich. Ponownie zwyciężyła zespołowo, a jej zawodnicy odnieśli w swoich grupach sukcesy indywidualne. W slalomie specjalnym wygrali: Andrzej Czajkowski, Adam Rajchel i Józef Szul, a drugie miejsce zajęła Maria Wilusz. Na trzecich pozycjach plasowali się: Stanisław Olbrycht i Jerzy Kenar. W slalomie gigancie pierwszy był Andrzej Gościński, a drugie miejsca zajął Andrzej Rajchel i Maria Wilusz⁷⁵⁴.

Zespół MKS „Orlęta” był też zdecydowanie najlepszy podczas przeprowadzonych w 1963 roku w Iwoniczu Zdroju okręgowych mistrzostwach narciarskich w konkurencjach klasycznych. Jego zawodnicy ustanowili na nich niecodzienny, bo nie pobity później rekord. Zgarnęli prawie czterdzieści pięć procent z ogólnej liczby dyplomów, przyznawanych za zdobycie trzech pierwszych miejsc⁷⁵⁵.

Bardzo dobrze spisał się jeden z zawodników zespołu MKS „Orlęta” w 1964 roku, gdy jego drużyna wystąpiła w przeprowadzonych w Krynicy Ogólnopolskich Igrzyskach Młodzieży Szkolnej. Był nim Stanisław Michna, który zdobył złoty medal w slalomie gigancie i srebrny w slalomie specjalnym⁷⁵⁶.

Również w 1964 roku, zawodniczki MKS „Orlęta” wystartowały bardzo udanie w odbytych w Wiśle Mistrzostwach Polski Juniorów. Drużyna w składzie: Ewa Petryńska, Halina Gil, Zofia Łabut zajęła w biegu rozstawnym czwarte miejsce, a Danuta Motyka i Halina Uliasz zajęły w biegu na osiem kilometrów odpowiednio piąte i szóste miejsce, co było ich życiowym, niepowtórzonym osiągnięciem⁷⁵⁷.

⁷⁵¹ *Krośnieńskie „Orlęta” przodują w województwie*, „Nowiny Rzeszowskie” z dnia 2.10.1961 roku, Nr 298, s. 5.

⁷⁵² Z. Ryba: *Dziesięć lat owocnej pracy „Orląt”*, dz. cyt., s. 5.

⁷⁵³ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 137.

⁷⁵⁴ Z. Ryba: *Dziesięć lat owocnej pracy „Orląt”*, dz. cyt., s. 6.

⁷⁵⁵ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 136.

⁷⁵⁶ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 11.

⁷⁵⁷ Z. Ryba: *Dziesięć lat owocnej pracy „Orląt”*, dz. cyt., s. 6.

Podczas odbytej w 1965 roku w Czarnorzekach III Wojewódzkiej Spartakiadzie Zimowej, w konkurencjach alpejskich, jak i klasycznych zespół MKS „Orlęta” okazał się najlepszym. W obydwu z nich zawodnicy krośnieńscy odnieśli też sukcesy indywidualne, zajmując w swoich grupach pierwsze i drugie miejsca. W slalomie specjalnym drugą lokatę wywalczyła Janina Patla, a w slalomie gigancie Andrzej Gryzowski. Natomiast w konkurencjach klasycznych w biegu na pięć kilometrów wygrała Kazimiera Jasińska, a drugie miejsca zajęły Ewa Braja i Alina Kurczewska, tak, że znów dziewczęta były lepsze⁷⁵⁸.

W 1968 roku juniorzy „Orlęta” Krosno triumfowali (punktacja zespołowa) w odbytych w dniach 9–11.01.1968 roku Mistrzostwach Okręgu. Startowało ponad 400 zawodniczek i zawodników. Mistrzostwa przyniosły podwójny sukces narciarzom krośnieńskim, którzy wygrali w klasyfikacji powiatów, a także byli najlepsi w rywalizacji klubowej⁷⁵⁹.

„Nowiny Rzeszowskie” z 12.01.1968 roku przedstawiły klasyfikację powiatów Mistrzostw Okręgu z 1968 roku: 1. Krosno – 2,361 pkt, 2. Sanok – 957 pkt., 3. Ustrzyki – 365 pkt, 4. Rzeszów – 262 pkt, 5. Gorlice – 124 pkt, 6. Jasło – 93 pkt⁷⁶⁰.

„Nowiny Rzeszowskie” zaprezentowały również punktację zespołową Mistrzostw Okręgu – juniorzy: 1. MKS „Orlęta” Krosno, 2. MKS „Górnik” Iwonicz Zdrój, 3. LZS „Orlew” Krosno, 4. NKS Sanok, 5. LZS „Karpaty” Klimkówka, 6. MKS „Halicz” Ustrzyki Dolne. Seniorzy: 1. „Górnik” Iwonicz Zdrój, 2. CWKS „Walter” Rzeszów, 3. LZS Zagórz, GKS „Bieszczady” Ustrzyki Dolne, 5. KS „Czarni” Jasło, 6. LZS „Karpaty” Klimkówka⁷⁶¹.

W lutym 1968 roku w klasyfikacji końcowej Młodzieżowych Mistrzostw Polski PZN w Rabce w konkurencjach klasycznych „Orlęta” Krosno zajęły 16 miejsce. Zwyciężył „Start” Zakopane – 549,9 pkt. Punktacja drużyn reprezentujących badany obszar: 16. „Orlęta” Krosno – 57 pkt, 23. NKS „Górnik” Iwonicz – 22,5 pkt, 24. LZS „Orlew” Krosno – 21,5 pkt, 29. LZS „Karpaty” Klimkówka – 12 pkt, 36. NKS Sanok – 15 pkt. Sklasyfikowano łącznie 37 klubów⁷⁶².

⁷⁵⁸ Z. Ryba: *Dziesięć lat owocnej pracy „Orlęta”*, dz. cyt., s. 6.

⁷⁵⁹ „Nowiny Rzeszowskie” 12.01.1968, Nr 6, s. 4.

⁷⁶⁰ Ibidem.

⁷⁶¹ Ibidem.

⁷⁶² „Nowiny Rzeszowskie” 20.02.1968, Nr 19, s. 5.

W Iwoniczu Zdroju rozgrywano regularnie zawody o „Lampę Górniczą”. W 1969 roku wygrali w punktacji końcowej juniorzy MKS „Orlęta” Krosno przed „Górnikiem” Iwonicz i LZS „Orlew” Krosno⁷⁶³.

Będąc najlepszymi w swojej kategorii w okręgu rzeszowskim Polskiego Związku Narciarskiego, juniorzy z zespołu MKS „Orlęta” odnosili też liczące się sukcesy ogólnokrajowe. Stać ich więc było także, jako zespół, na nawiązanie równorzędnej rywalizacji z najsilniejszymi klubami młodzieżowymi w kraju. Było to możliwe jednak tylko pod warunkiem otrzymania odpowiedniego sprzętu i smarów. Nie chodziło przy tym o darowiznę, ale o stworzenie klubowi możliwości ich zakupu po obowiązujących cenach. Nie zrobiono tego, pomijając Klub na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych w centralnych rozdzielnikach przydziału sprzętu i smarów⁷⁶⁴.

Ponad 200 startujących zawodników przy bardzo dobrych warunkach śniegowych i pięknej scenerii rezerwatu przyrody „Przędki” walczyło o Wielką Nagrodę Miasta Krosna w 1969 roku – finansowaną przez PKKFiT przy współpracy RPZLZS Krosno. W punktacji zespołowej triumfował LZS „Orlew” Krosno – 56 pkt. Drugie miejsce zajęła drużyna LZS „Karpaty” Klimkówka – 53 pkt., a trzecie MKS „Orlęta” Krosno – 31,5 pkt. Kolejne miejsca: 4. NKS Sanok – 25 pkt., 5. NKS „Górnik” Iwonicz – 18,5 pkt, 6. LZS Sonina pow. Łańcut – 10 pkt, 7. GKS „Bieszczady” Ustrzyki Dolne – 9 pkt, 8. LZS „Zamczysko” Odrzykoń – 5 pkt., 9. KS „Stal” Sanok – 5 pkt, 10. LZS „Przełęcz” Dukla – 3 pkt, 11. SKS „Podkarpacie” Jedlicze – 1 pkt⁷⁶⁵.

Na Mistrzostwach Polski Zrzeszenia LZS w Tumlinie (kieleckie) w 1970 roku reprezentacja woj. rzeszowskiego złożona głównie z zawodników LZS „Orlew” Krosno i LZS Klimkówka uzyskała wiele liczących się wyników w narciarstwie klasycznym: Złote medale i tytuły Mistrzów Zrzeszenia LZS zdobyli zawodnicy: Kustron Edward „Orlew” Krosno – bieg 15 km seniorów, Kubit Andrzej dwubój klasyczny juniorzy. Srebrny medal i wicemistrzostwo Zrzeszenia LZS zdobył Piskadło Roman „Orlew” Krosno bieg na 10 km juniorów gr: C, brązowe medale wywalczyli: Zajdel Stanisław

⁷⁶³ J.Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii Sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 139.

⁷⁶⁴ S. Fryc: *W kręgu Karpat*, dz. cyt., s. 27.

⁷⁶⁵ J.Ciupka, H. Dąbrowiecki, J.Frydrych: *Zarys historii Sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, s. 139.

„Orlew” Krosno w biegu na 10 km juniorów gr. C, Barbara Nycz (Sonina) w biegu na 5 km juniorów, gr. C⁷⁶⁶.

Omawiając wyniki sportowe LZS „Orlew” Krosno, nie sposób pominąć XX Centralnych Mistrzostw Zrzeszenia LZS w konkurencjach klasycznych, rozegranych 5–7 lutego 1971 roku w Wiśle. Najlepsze wyniki zawodników LZS „Orlew” z mistrzostw w Wiśle: Juniorzy gr. C, bieg 10 km – Zajdel Stanisław – 1 miejsce – Mistrz Polski LZS, bieg 10 km – Mazurek Kazimierz – 2 miejsce – wicemistrz Polski Zrzeszenia LZS, sztafeta 3x6 w składzie: Mazurek Krzysztof, Kubit Andrzej, Zajdel Stanisław – 1 miejsce.

W 1970 roku Jan Baran, chcąc stworzyć młodzieży w ZSZMGiE w Krośnie jak najlepsze warunki do uprawiania sportów zimowych, założył przy szkole swój drugi już klub młodzieżowy. Był nim Międzyszkolny Górniczy Klub Sportowy „Nafta” Krosno. Podopieczni Jana Barana byli przez wiele sezonów najlepsi jako zespół w okręgu rzeszowskim i liczyli się w corocznych Ogólnopolskich Spartakiadach Młodzieży, podczas których zdobywali złote, srebrne i brązowe medale⁷⁶⁷. Najwięcej liczących się sukcesów w zawodach okręgowych oraz Ogólnopolskiej Zimowej Spartakiadzie Młodzieży odniosły reprezentujące różne dyscypliny drużyny Międzyszkolnego Górniczego Klubu Sportowego „Nafta” Krosno w 1982 roku. W uznaniu zasług za te osiągnięcia sportowe Zespół Szkół Zawodowych Ministerstwa Górnictwa i Energetyki zyskał wtedy miano „Najbardziej Usportowionej Szkoły Województwa”⁷⁶⁸.

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych doszło do ważnego wydarzenia, związanego z rozwojem sportów zimowych w Krośnie – połączone zostały LKS Orlew Krosno (wyłoniony z LZS Krosno) z innymi zespołami LZS z regionu. W strukturach Orlewu są od tej pory: LZS Suchodół, LZS Przełęcz Dukła, LZS Głowienka, LZS Łączki Jagiellońskie, LZS Zamczysko. Do zakończenia działalności (w 1989 roku) w skład SLKS Orlew wchodziły: LZS Suchodół, LZS Zamczysko, LZS Głowienka⁷⁶⁹.

W 1979 roku Spółdzielnie Rolnicze mieszczące się przy ulicy Lewakowskiego w Krośnie przejęły patronat nad LKS Orlew Krosno, który zmienił nazwę na Spółdzielczy Ludowy Klub Sportowy Orlew Krosno. Prezesował temu klubowi Roman Niepokój.

⁷⁶⁶ S. Drądzewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, dz. cyt., s. 65.

⁷⁶⁷ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 199

⁷⁶⁸ S. Fryc: *W kręgu Karpat*, dz. cyt., s. 26.

⁷⁶⁹ J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu w latach 1976–1990* [w:] *Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, Wydawnictwo Ruthenus, Krosno 2013, s. 44–45.

W trakcie funkcjonowania klubu SLKS Orlew nastąpiła zmiana na stanowisku prezesa klubu. Na czele stanął jeden z dyrektorów Spółdzielni Rolniczych – Stanisław Żebracki, który sfinalizował podpisanie z Dyrekcją Szkoły Podstawowej w Odrzykoniu zmiany dotyczącej opieki nad młodzieżą uprawiającą narciarstwo klasyczne i skoki⁷⁷⁰.

Do najlepszych zawodników SLKS Orlew na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych należeli: Krystian Gościński, Andrzej Zajdel, Bogdan Kustron⁷⁷¹.

Fot. 65. Reprezentanci SLKS Orlew Krosno (1980 rok)

Źródło: <http://suchodol.blox.pl/html>, dostęp: 15.09.2017.

Ważnym zadaniem dla Zarządu była opieka lekarska, którą w klubie Orlew sprawował doktor Stanisław Kubit, kierownik Wojewódzkiej Przychodni Sportowo Lekarskiej w Krośnie⁷⁷². Corocznie odbywało się badanie wszystkich zawodników. Sportowcy byli objęci opieką medyczną w razie zaistniałych kontuzji, a także ubezpieczeni od nieszczęśliwych zdarzeń. Każdy uczestnik zajęć musiał mieć pisemną zgodę rodziców na udział w treningach, a także obozach kondycyjnych. Rodzice mogli odwiedzać swoje dzieci w czasie ich pobytu na obozach kondycyjnych, sprawdzać warunki, w jakich żyją i trenują⁷⁷³. Do dyspozycji rodziców był również instruktor, z którym mogli porozmawiać o nurtujących ich problemach⁷⁷⁴.

⁷⁷⁰ J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu w latach 1976–1990* [w:] *Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, dz. cyt., s. 47.

⁷⁷¹ <http://suchodol.blox.pl/html>, dostęp: 15.09.2017.

⁷⁷² J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 220.

⁷⁷³ <http://suchodol.blox.pl/html>, dostęp: 15.09.2017.

⁷⁷⁴ J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu w latach 1976–1990* [w:] *Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, dz. cyt., s. 48.

Prezes Stanisław Żebracki zwracał również uwagę na to, aby wychować nie tylko dobrego zawodnika, ale także człowieka, który potrafi cieszyć się ze zwycięstwa, a porażki, które są wpisane w sport przyjmuje z pokorą⁷⁷⁵.

Po zakończonym sezonie narciarskim odbywały się spotkania z zawodnikami SLKS Orlew, na których Zarząd oceniał wyniki, a najlepsi sportowcy otrzymywali nagrody rzeczowe i dyplomy. Często prezes Stanisław Żebracki wyjeżdżał na zawody regionalne i centralne, dopingując swoich zawodników⁷⁷⁶.

26 stycznia 1979 roku w Krośnie odbyło się walne zebranie wyborcze w Klubie „Metalowca” F.A. „Polmo”. Na zebraniu zatwierdzono statut, regulamin, plany pracy, oraz wybrano zarząd klubu KKN PTTK w Krośnie⁷⁷⁷. Nowoutworzony zarząd klubu: Prezes KKN – Zbigniew Czerski, Wiceprezes – Kazimierz Nowak, Sekretarz – Stanisław Bienia, Skarbnik – Joanna Łyczko, Członkowie – Andrzej Bączar, Józef Józefczyk, Zbigniew Kubal, Janusz Lubaś, Edward Nitka, Tomasz Markiewicz⁷⁷⁸.

Krośnieński Klub Narciarski PTTK zrzeszał młodzież, ludzi starszych umiejących oraz tych nie potrafiących jeździć na nartach⁷⁷⁹. Pod ich potrzeby zostały nakreślone założenia Klubu, które były zawarte w Statucie i Regulaminie.

Zgodnie z paragrafem 4 statutu, celem klubu było:

1. Budzenie umiłowania regionów górskich kraju ojczystego;
2. Rozwijanie turystyki narciarskiej;
3. Stworzenie rekreacji narciarskiej jako aktywnej formy wypoczynku⁷⁸⁰.

Aby osiągnąć powyższe cele, klub stosował następujące metody działania:

1. Zrzeszanie osób uprawiających i organizujących wypoczynek na nartach;
2. Organizowanie i obsługę imprez narciarskich;
3. Organizowanie szkoleń kadry narciarskiej;
4. Współpracę z PZN, TKKF, MOSiR, GOPR;
5. Podejmowanie innych przedsięwzięć, jakie okażą się celowe i zgodne z duchem statutu⁷⁸¹.

⁷⁷⁵ <http://suchodol.blox.pl/html>, dostęp: 15.09.2017

⁷⁷⁶ J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu w latach 1976–1990* [w:] *Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, dz. cyt., s. 47.

⁷⁷⁷ Z. Czerski, K. Kusiba, R. Łyczko, Z. Mermont, H. Owoc: *Krośnieński Klub Narciarski, Informator Narciarski 1980*, Wydawca: KKN Krosno, Krosno 1980, s. 3.

⁷⁷⁸ *Kronika Krośnieńskiego Klubu Narciarskiego PTTK z lat 1979–1989*, s. 1.

⁷⁷⁹ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 199.

⁷⁸⁰ Z. Czerski, K. Kusiba, R. Łyczko, Z. Mermont, H. Owoc: *Krośnieński Klub Narciarski*, dz. cyt., s. 4.

⁷⁸¹ *Kronika Krośnieńskiego Klubu Narciarskiego PTTK*, s. 5.

Członkiem zwyczajnym klubu mogła zostać każda osoba fizyczna, która ukończyła 18 rok życia i przynależy do PTTK. Uczestnikiem mogła być również osoba niepełnoletnia, która otrzymała pisemną zgodę rodziców lub opiekunów⁷⁸².

Jak donosiły „Nowiny” z 31 stycznia 1979 roku *Czynny wypoczynek na śniegu zyskał sobie wśród mieszkańców Krosna liczną rzeszę zwolenników. Wkrótce z pewnością będzie ich jeszcze więcej. Oto z inicjatywy amatorów białego szaleństwa utworzony został Krośnieński Klub Narciarski PTTK [...]. Głównym celem klubu jest propagowanie rekreacji narciarskiej wśród szerokiego kręgu mieszkańców Krosna – powiedział prezes KKN Zbigniew Czerski. Zamierzamy organizować masowe imprezy narciarskie, z uwzględnieniem rywalizacji między zakładami pracy, a także obozy szkoleniowe, zwłaszcza dla początkujących. Klub zajmie się propagandą tej dyscypliny sportu, urządzając wieczorki filmowe, spotkania ze znanymi narciarzami, odczyty. Zamierzamy uruchomić „białą linię” autobusową między Krosnem a Ustrzykami Dolnymi, gdzie co niedziela grupa krośnian będzie mogła wyżyć się na deskach. Przed sezonem 1979/1980 projektujemy otwarcie wypożyczalni sprzętu sportowego⁷⁸³.*

4 marca 1979 roku KKN PTTK był jednym z organizatorów międzyzakładowych zawodów narciarskich (ślalom gigant) o puchar prezydenta miasta Krosna. Ze względu na brak śniegu w okolicach Czarnorzek, pierwsze zawody organizowane przez Klub przeniesiono w okolice Iwonicza Zdroju na stok Przymiarek⁷⁸⁴. Jak pisano w Kronice Krośnieńskiego Klubu Narciarskiego PTTK: *Były tu w miarę znośne warunki śniegowe. Na starcie stanęło blisko stu zawodników i zawodniczek. Wszyscy amatorzy. Emocje sięgnęły zenitu. Nikt nic nie wiedział o przeciwnikach. Wszyscy chcieli wygrać. Członkowie klubu, którzy organizowali zawody – spisali się na medal⁷⁸⁵.*

Wyniki techniczne zawodów:

- kobiety – pierwsze miejsce – Renata Granatowska, drugie miejsce – Joanna Łyczko, trzecie miejsce – Bożena Czekańska;
- mężczyźni do 35 lat – pierwsze miejsce – Marian Rygiel, drugie miejsce – Tadeusz Gałuszka, trzecie miejsce – Tadeusz Tomkiewicz;
- mężczyźni powyżej 35 lat – pierwsze miejsce – Piotr Botkowski, drugie miejsce – Bolesław Nowak, trzecie miejsce Adam Nycz;

⁷⁸² Z. Czerski, K. Kusiba, R. Łyczko, Z. Mermont, H. Owoc: *Krośnieński Klub Narciarski*, dz. cyt., s. 6.

⁷⁸³ „Nowiny” 31.01.1979, Nr 186, s. 2.

⁷⁸⁴ S. Fryc: *W kręgu Karpat*, dz. cyt., s. 65.

⁷⁸⁵ *Kronika Krośnieńskiego Klubu Narciarskiego PTTK*, dz. cyt., s. 5.

– drużynowo – pierwsze miejsce – KHS Krosno, drugie miejsce – SZS Krosno, trzecie miejsce – ZGNIG Krosno⁷⁸⁶.

KKN PTTK był również organizatorem Pucharu Podkarpacia – zawodów otwartych dla wszystkich a przeprowadzonych 17 marca 1980 roku na Wyżniańskim Wierchu⁷⁸⁷. Jak pisano w Kronice Krośnieńskiego Klubu Narciarskiego PTTK: *Pięć autokarów zakładowych zawiozło chętnych w Bieszczady [...]. Stawili się amatorzy narciarstwa z 14 różnych przedsiębiorstw. Byli zawodnicy „Górnika” Iwonicz Zdrój. Startowali również koledzy z GOPR-u, którzy przybyli na obsługę zawodów. Zawody rozpoczęły jak zwykle dzieci, później wystartowały kobiety i mężczyźni, startował też nasz prezes w gipsie. Walka była zacięta...*⁷⁸⁸.

Przeprowadzono również zawody narciarskie, organizowane wyłącznie z myślą o dzieciach. Krośnieński Klub Narciarski PTTK wraz z Okręgowym Związkiem Narciarskim w Krośnie zorganizowali 2 marca 1985 roku „Zawody Narciarskich Krasnoludków” im. M. Konopnickiej⁷⁸⁹.

Rozegrano następujące konkurencje:

- bieg płaski na dystansie 50m – dzieci w wieku 3–5 lat,
- bieg płaski na dystansie 100m – dzieci w wieku 6–8 lat,
- bieg płaski na dystansie 500m – dzieci w wieku 9–11 lat,
- bieg płaski na dystansie 500m – dzieci w wieku 12–15 lat,
- slalom przez 3 bramki – dzieci w wieku 3–5 lat,
- slalom przez 4 bramki – dzieci w wieku 6–8 lat,
- slalom przez 8 bramek (długość 100m) – dzieci w wieku 9–11 lat i 12–15 lat,
- bieg zjazdowy (długość 150m) – dzieci w wieku 9–15 lat⁷⁹⁰.

W zawodach tych czynny udział brał autor niniejszej dysertacji. Poniżej zaprezentowano dyplom za zajęcie 1 miejsca w zawodach slalomowych dla dzieci w wieku 6–8 lat.

⁷⁸⁶ Z. Czerski, K. Kusiba, R. Łyczko, Z. Mermont, H. Owoc: *Krośnieński Klub Narciarski*, dz. cyt., s. 7.

⁷⁸⁷ S. Fryc: *W kręgu Karpat*, dz. cyt., s. 67.

⁷⁸⁸ *Kronika Krośnieńskiego Klubu Narciarskiego PTTK*, dz. cyt., s. 9.

⁷⁸⁹ „Podkarpacie” 25.07.1985, Nr 30, s. 7.

⁷⁹⁰ *Kronika Krośnieńskiego Klubu Narciarskiego PTTK*, dz. cyt., s. 14.

DYPLOM

dla

GRZEGORZA SOBOLEWSKIEGO

za zajęcie I miejsca

w konkurencji slalom*6-8lat

z wynikiem 24,3

w Zawodach Narciarskich
im. Marii Konopnickiej

PREZES OZN

Jerzy Batruoch

W 40-LECIE OKRĘGOWEGO ZWIĄZKU
NARCIARSKIEGO I 110 LAT NART
W KARPATACH 1874 — 1984

KROSNO 1984/85

02.03.1985r

Źródło: Zasoby własne autora

17 marca 1985 roku odbyły się zawody w narciarstwie alpejskim o Puchar Podkarpacia. Zawody przeprowadzono na stokach Wyżnińskiego Wierchu. Dane techniczne trasy: długość trasy – 580m, różnica wzniesień – 150m, ilość bramek – 23⁷⁹¹.

Wyniki zawodów:

- kobiety – pierwsze miejsce – Krzanowska Małgorzata (OSiR Iwonicz), drugie miejsce – Teresa Filipowicz (OSiR Iwonicz), trzecie miejsce – Pleśniak Urszula (KKS Krosno),
- mężczyźni powyżej 50 lat – pierwsze miejsce – Adolf Nycz (Kop. Nafty), drugie miejsce – Ferdynand Dzisiów (ZOS Krosno), trzecie miejsce – Stanisław Pępowicz (KKS Krosno),
- mężczyźni 40–50 lat – pierwsze miejsce – Janusz Luboń (OSiR Iwonicz), drugie miejsce – Bolesław Nowak (KKS Krosno), trzecie miejsce – Stanisław Stawarz (WSK Krosno)⁷⁹².

W dniach 13–14 kwietnia 1985 roku na Połoninie Wetlińskiej odbyły się zawody w narciarstwie alpejskim o puchar Krosna. Organizatorem zawodów był Okręgowy Związek Narciarski i Krośnieński Klub Narciarski PTTK. Dane techniczne trasy: długość trasy – 300m, różnica wzniesień – 110m, ilość bramek – 20⁷⁹³.

Relacjonowano w Kronice Krośnieńskiego Klubu Narciarskiego PTTK: *Gigant zostaje ustawiony na północnym stoku wzdłuż grani, ku Hnatowemu. W większości prosty, jednak dalej ostro w dół w prawo i lewy trawers do mety. Słońce operuje coraz mocniej. Startuje puchar...*⁷⁹⁴.

Mężczyźni startowali w dwóch grupach wiekowych – do 30 lat i w grupie wiekowej 30–40 lat. Klasyfikacja mężczyzn do lat 30, przedstawiała się następująco: 1 miejsce – Marian Szmyd (KKS Krosno, drugie miejsce – Witold Tomkiewicz (OSiR Iwonicz), trzecie miejsce – Paweł Rząsa (Raf. Nafty). Mężczyźni w grupie wiekowej 30–40 lat uzyskali miejsca (pierwsza trójka): Leszek Rygiel (OSiR Iwonicz), drugie miejsce – Zdzisław Wanik (ZUN Krosno), trzecie miejsce – Ireneusz Granatowski (OSiR Iwonicz)⁷⁹⁵.

Zgodnie z punktacją drużynową zawody wygrał OSiR Iwonicz Zdrój (63 punkty). Drugie miejsce zajął KKS Krosno (21 punktów), trzecie – Kop. Naft. (12 punktów), czwarte ex

⁷⁹¹ *Kronika Krośnieńskiego Klubu Narciarskiego PTTK*, dz. cyt., s. 15.

⁷⁹² „Podkarpacie” 25.07.1985, Nr 30, s. 8.

⁷⁹³ Ibidem.

⁷⁹⁴ *Kronika Krośnieńskiego Klubu Narciarskiego PTTK*, dz. cyt., s. 17.

⁷⁹⁵ „Podkarpacie” 25.07.1985, Nr 30, s. 7.

aequo – SZS Krosno i KNS Krosno (po 11 punktów), szóste GOPR (10 punktów), siódme – ex aequo ZUN Krosno i Rafineria Nafty Jasło (po 7 punktów), dziewiąte – ex aequo ZOS Krosno i WSK Krosno (po 6 punktów), jedenaste – ex aequo PPU Iwonicz i Autosan Krosno (po 5 punktów). Ostatnią sklasyfikowaną drużyną w zawodach w narciarstwie alpejskim o puchar Krosna była drużyna KW PZPR z Krosna (2 punkty)⁷⁹⁶. W zawodach startowały również dzieci (dziewczynki i chłopcy) w grupach do 9 lat, 9–13 lat, 14–18 lat.

Wspominano w Kronice zawody w narciarstwie alpejskim o puchar Krosna z 13–14 kwietnia 1985 roku na Połoninie Wetlińskiej: *Zawody te przejdą do historii jako pechowe dla faworytów. „Trup” ścielił się gęsto. Wywróciło się na trasie wielu zawodników. Szczęśliwie nikomu nic się nie stało*⁷⁹⁷.

⁷⁹⁶ *Kronika Krośnieńskiego Klubu Narciarskiego PTTK*, dz. cyt., s. 19.

⁷⁹⁷ *Ibidem*, s. 20.

7. Narciarstwo w Odrzykoniu

W 1946 roku, za sprawą starań Mariana Nawrockiego, w Odrzykoniu powołano do życia LSZ Zamczysko⁷⁹⁸. Założycielami LZS w Odrzykoniu byli również bracia Władysław i Stanisław Grabowie a także Marian Nawrocki⁷⁹⁹.

Ukształtowanie terenu wsi Odrzykoń w paśmie Pogórza Strzyżowsko–Dynowskiego sprawiło, że narciarstwo na tym terenie i jego okolicach było uprawiane od dawna⁸⁰⁰. W pierwszych powojennych startach uczestniczą zawodnicy wyłącznie w konkurencjach alpejskich – zjazdach: S. Filip, W. Filip, K. Bazyl, następnie Zofia Grochmal – biegi, W. Krasowski – zjazdy T. Puc, J. Kustron – biegi⁸⁰¹.

W latach pięćdziesiątych na zawodach narciarskich szczebla powiatowego i wojewódzkiego startowali w konkurencjach alpejskich odrzykonianie: Jan Moskal, Stanisław Urbanek, Józef Bączar, Mieczysław Pelczarski, Władysław Filip, Stanisław Filip, Stanisław Krasowski, Władysław Krasowski, Kazimierz Bazyl. W biegach startowali: Tomasz Puc, Zofia Grochmal, Janusz Kustron⁸⁰².

Na stokach narciarskich Iwonicza Zdroju, Komańczy (Karnaflowy Łaz), Ustrzyk Dolnych (Gromadzyń) swoją klasę i wielki talent pokazał Stanisław Bączar. Drugim alpejczykiem z podobnym talentem jest Stanisław Panaś z Odrzykonian, który startuje w barwach „Orląt” Krosno. W latach pięćdziesiątych w biegach narciarskich w MKS „Orląta” Krosno startował również odrzykonianka Jadwiga Mastyka⁸⁰³.

9 marca 1958 roku Rada Powiatowa zorganizowała w Odrzykoniu „Powiatowy Rajd Narciarski”, którego trasa wiodła z Odrzykonian wsi, przez Zamek Odrzykoński, Prządki na Odrzykoń wieś. Za organizację rajdu odpowiedzialny był instruktor w Radzie Powiatowej Stanisław Habrat. Komandorem rajdu był Antoni Dziedzic z Rady Wojewódzkiej LZS w Rzeszowie⁸⁰⁴.

⁷⁹⁸ J. Filip: *Pierwsze ludowe zespoły sportowe na Podkarpaciu* [w:] J. Filip. *Narciarstwo w Odrzykoniu...*, dz. cyt., s. 67.

⁷⁹⁹ Ibidem, s. 68.

⁸⁰⁰ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, s. 210.

⁸⁰¹ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 49.

⁸⁰² *Kartki z historii kultury fizycznej i turystyki 1945–64*, praca zbiorowa, Warszawa 1964, s. 54.

⁸⁰³ S. Fryc: *W kręgu Karpat*, dz. cyt., s. 27.

⁸⁰⁴ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 49.

W latach pięćdziesiątych w zarządzie LZS „Zamczysko” Odrzykoń pracowali: Marian Nawrocki, Stanisław Grabowiec, Józef Grabowiec, Stanisław Urbanek. W latach sześćdziesiątych do aktywnych działaczy w Odrzykoniu zaliczyć należy ponownie Stanisława Urbanka – przewodniczącego LZS oraz Marię Dudek–Rysz, która przez wiele lat piastowała funkcję Wiceprzewodniczącej Komisji do Spraw Kobiet przy Radzie Powiatowej LZS⁸⁰⁵.

W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych organizacją narciarską zajął się Józef Filip. W sekcji narciarskiej trenują i startują: Danuta Nawrocka, Urszula Sikut, Lucyna Feruś–Szafran, Halina Szpiech, Janina Szpiech, Maria Foryś, Bożena Urbanek, Zofia Haczela, Zofia Półchłopek, Ewa Zajchowska, Halina Wójcik.

Startujący mężczyźni to: Jan Łepkowski, Stanisław Foryś, Franciszek Grochmal, Tomasz Trznadel, Stanisław Szafran, Stanisław Dudek, Józef Haczela, Jan Jucha, Jan Moskal. Duże nadzieje na dobre wyniki w narciarstwie rokują: Andrzej Szafranski i Andrzej Wiewiórski, ale zaprzestają treningów i startów w zawodach. Z Odrzykonია do MKS „Orlęta” Krosno przeszli bardzo uzdolnieni biegacze: Kazimierz Bryś i Tadeusz Szklarski⁸⁰⁶.

W latach siedemdziesiątych współpracę z narciarzami z Odrzykonია nawiązał nauczyciel ze szkoły podstawowej w Ustobnej, Zbigniew Kocur. Szczególnym działaczem był nauczyciel wychowania fizycznego w Szkole Podstawowej w Odrzykoniu – Radosław Górny. To on dawał pierwsze wskazówki jak biegać na nartach. Z uczniami jeździł na zawody; był również sędzią PZN, działaczem narciarskim⁸⁰⁷.

Wspomnieć należy również o działaczach różnych organizacji, którzy pomagali przy sędziowaniu zawodów organizowanych w Odrzykoniu: kierownik Szkoły Podstawowej w Odrzykoniu Franciszek Nawrocki, a także Kazimierz Filip, Kazimierz Feruś, Józef Urbanek, Stanisław Krygowski, Józef Grabowiec, Tomasz Puc, Tadeusz Juryś, Tadeusz Czernicki⁸⁰⁸.

Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych odrzykońskim narciarzom pomocy organizacyjnej udziela instruktor RP LZS w Krośnie, a przez kilka sezonów Rada

⁸⁰⁵ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 217.

⁸⁰⁶ J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu w latach 1976–1990* [w:] J. Filip. *Narciarstwo w Odrzykoniu...*, dz. cyt., s. 44.

⁸⁰⁷ *Kartki z historii kultury fizycznej i turystyki 1945–64*, praca zbiorowa, Warszawa 1964, s. 56.

⁸⁰⁸ *Ibidem*, s. 45.

Powiatowa LZS opłaca dla LZS Odrzykoń instruktora narciarstwa Adolfa Nycza dojeżdżającego z Krosna⁸⁰⁹.

Lata 1972–1973 zaczynają przynosić sukcesy. W 1973 roku na zawodach narciarskich w konkurencjach biegowych, w Odrzykoniu startuje mistrzyni Polski LZS, Stanisława Parylak z Lubatówki. Jej pierwszym trenerem i wychowawcą był kierownik Szkoły Podstawowej w Lubatówce, Julian Kawa⁸¹⁰.

W kwietniu 1973 roku został zorganizowany Rajd Narciarski pasmem Cergowej. Trasa rajdu wiodła z Iwonicza Zdroju przez Lubatową, Jasionkę, Cergową do Dukli. Zwycięzcą tego rajdu została drużyna LZS „Zamczysko” Odrzykoń – przygotowana przez Józefa Filipa⁸¹¹.

Gdy w 1975 roku powstało województwo krośnieńskie, nastąpiła reorganizacja sportu w Krośnie. Powstała Wojewódzka Federacja Sportu i Wojewódzkie Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe. Zrodziła się nadzieja, że narciarstwo wiejskie, dzięki pomocy tych instytucji, dorównywać będzie klubom związkowym⁸¹².

W lutym 1976 roku Wojewódzka Rada FSZMP w Krośnie, Wojewódzkie Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe i Zamczysko Odrzykoń zorganizowały w Odrzykoniu narciarskie zawody młodzieżowe, w ramach Olimpijskiego Alertu Młodzieży. LZS Karpaty Klimkówka zdobyły 101 punktów i wygrały drużynowo. LZS Zamczysko zdobyło 100 punktów⁸¹³.

W marcu 1976 roku w Zagórzu odbywają się pierwsze Wojewódzkie Mistrzostwa Ludowych Zespołów Sportowych. Do Zagórza wyjechał autokar narciarzy z Odrzykoniam i Czarnorzek. Startowali m.in.: Wanda Łepkowska, Jan Łepkowski, Andrzej Pólchłopek, Tomasz Trznadel, Urszula Sikut. Stanisław Szafran⁸¹⁴.

Pod koniec lat siedemdziesiątych w Zarządzie SLKS Orlew Krosno złożono petycję o powołanie szkółki narciarskiej w Odrzykoniu na bazie uczniów szkoły podstawowej w Odrzykoniu i Czarnorzekach. Szkoółka ta powstała w 1979 roku. Treningi odbywały się 3 razy w tygodniu w grupie oraz indywidualnie w pozostałe dni. W skład

⁸⁰⁹ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 41.

⁸¹⁰ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 218.

⁸¹¹ J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu w latach 1976–1990* [w:] J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu...*, dz. cyt., s. 43.

⁸¹² E. Małolepszy: *Z dziejów sportu i turystyki w działalności Krajowego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w latach 1975–2015*, dz. cyt., s. 23.

⁸¹³ J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu w latach 1976–1990* [w:] J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu...*, dz. cyt., s. 43.

⁸¹⁴ *Ibidem*, s. 43.

grupy wchodził (pierwszy skład szkółki): Barbara Sikut, Barbara Praizner, Zofia Cebula, Danuta Półchłopek, Barbara Krygowska, Maria Cebula, Renata Filip, Anna Nawrocka, Adam Krygowski, Dariusz Prugar, Jacek Łepkowski, Andrzej Filip, Wojciech Blicharczyk, Andrzej Krygowski, Andrzej Juszczyk, Marek Długosz, Robert Filip⁸¹⁵. LKS Orlew Krosno zabezpieczał odrzykońską Szkołę w sprzęt treningowy, stroje, sprzęt narciarski i treningowy. Zajęcia prowadzi Józef Filip. W grudniu 1981 roku organizowane zostały pierwsze zawody⁸¹⁶. W grupie kobiet, wyróżniające się zawodniczki to Zofia Cebula, Maria Cebula i Renata Filip. W kategorii męskiej prym wiedli Dariusz Prugar, Andrzej Krygowski.

Andrzej Krygowski, narciarz wywodzący się z Odrzykonii tak po latach wspominał początki swojego narciarstwa w Odrzykoniu: *Będąc dzieckiem, każda wyprawa w góry, dalej niż kilometr od domu, to była wielka przygoda. Odrzykoń dawał nam szansę odnaleźć niespotykane piękne zakątki o jakich dzisiaj można tylko pomarzyć. Dziewicza przyroda i nieskrępowany do niej dostęp. Lata siedemdziesiąte XX wieku, to lata naszego odrzykońskiego narciarstwa biegowego, o którym, wraz ze mną nie zapomni do końca życia zapewne wiele koleżanek i kolegów ze szkolnej ławki. To był nasz odrzykoński, narciarski zawrót głowy. Byliśmy szczęśliwi i zdrowi jak dzwon na odrzykońskim kościele. Godziny przemarzniętych palców rąk i nóg nie stwarzały nigdy żadnych problemów zdrowotnych. Byliśmy zdrowi, szczupli, wysocy, pełni energii, weseli. Porównajmy do nas dzisiejsze dzieciaki⁸¹⁷.*

J. Filip, trener odrzykońskiej Szkołki wspominał po latach: *Gdy nasi zawodnicy zaczynają odnosić pierwsze sukcesy, organizowane są obozy letnie i zimowe przed sezonem i wyjazdy na pierwszy śnieg do Ustrzyk Górnych, co było nowością. Kilometry wybiegane na śniegu (często już pod koniec października i w listopadzie) dawały lepsze przygotowanie do sezonu. Dyrekcja Szkoły Podstawowej w Odrzykoniu robiła wiele, żeby młodzież narciarska nie odstawała w nauce, bo już w piątek po lekcjach wsiadali do Nyski i jechali do Ustrzyk Górnych. Wieczorem meldowano się w schronisku PTTK i odpoczywano. Dwa treningi sobotnie (9.30 i 15.00) i jeden trening*

⁸¹⁵ J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu w latach 1976–1990* [w:] J. Filip (red.) *Narciarstwo w Odrzykoniu...*, dz. cyt., s. 44.

⁸¹⁶ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 49.

⁸¹⁷ A. Krygowski: *Moje wspomnienia* [w:] J. Filip. *Narciarstwo w Odrzykoniu...*, dz. cyt., s. 76–79.

*niedzielny po leśnych drogach w kierunku Wołosatego, gdzie panowała cisza i spokój*⁸¹⁸.

J. Filip wspominał dalej: *Takie wyjazdy organizowane były od 4 do 8 razy przed sezonem. Zależało to przede wszystkim od opadów śniegu. Obozy zimowy – to wyjazdy do Rymanowa, Iwonicza Zdroju – trasy w rejonie Wołtuszej. Przed sezonem wyjeżdżano również na obozy do Zakopanego, baza była w Juwentusie albo Energetyku, warunki były bardzo dobre, blisko do tras narciarskich. Na obóz letni jeżdżono do Brzozowa, Polańczyka, Dołżycy, Cisnej, Część zawodników jechała również na obozy kadry i zrzeszenia LZS do Władysławowa i innych miejscowości. Narciarze z Odrzykonii coraz śmielej wchodzili do kadry województwa, a Andrzej Krygowski (po wyjeździe do Szkoły Mistrzostwa Sportowego w Zakopanem) do kadry juniorów*⁸¹⁹.

Po kilku latach szkolenia zawodnicy odrzykońscy doszli do czołówki wojewódzkiej. Wybijającymi się zawodnikami, osiągającymi bardzo dobre wyniki byli: Bogusława Kwiatek, Zbigniew i Marek Długosz – biegacze, Andrzej Tomkowicz – dwuboista oraz Zofia Półchłopek, Zofia Haczela, Urszula Sikut, Maria Forys⁸²⁰.

Po wielu latach pracy szkoleniowej zaczęły nadchodzić największe sukcesy. W latach 1985–1989 sukcesy odniosły odrzykonianki:

– Barbara Prajzner – Mistrzyni Polski PZN i Zrzeszenia LZS w kategorii młodziczek w biegu na 3 oraz 5 kilometrów, Wicemistrzyni Polski LZS w sztafecie 3x3 kilometra;

– Filip Renata – piąte miejsce w Mistrzostwach Polski LZS na 3 kilometry, Wicemistrzyni w sztafecie 3x3 kilometry.

Na Mistrzostwach Polski Zrzeszenia LZS w 1985 roku, drugie miejsce zajęła sztafeta 3x3 kilometra w składzie: B. Prajzner, R. Filip, T. Krygowska. Szóste miejsce zajął A. Krygowski w biegu na 5 kilometrów juniorów młodszych.

W 1985 roku na Mistrzostwach Polski Juniorów i Ogólnopolskiej Spartakiadzie Młodzieży w Iwoniczu Zdroju drugie miejsce i Wicemistrzostwo Polski zdobył Andrzej Krygowski w biegu płaskim juniorów na 10 kilometrów⁸²¹. Andrzej Krygowski był

⁸¹⁸ *Narciarstwo w Odrzykoniu w latach 1976–1990* [w:] J. Filip (red.): *Narciarstwo w Odrzykoniu...*, dz. cyt., s. 46.

⁸¹⁹ *Narciarstwo w Odrzykoniu w latach 1976–1990*, dz. cyt., s. 47.

⁸²⁰ E. Gorczyca: *Aktywność narciarska odrzykoniaków* [w:] *Narciarstwo w Odrzykoniu...*, dz. cyt., s. 67–68.

⁸²¹ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 49.

również dwukrotnym Mistrzem Polski, zwycięzcą Biegu Sylwestrowego, reprezentantem Polski w Memoriale Heleny Marusarzówny i Bronisława Czecha⁸²².

W końcówce lat osiemdziesiątych w Odrzykoniu modny stał się tzw. skituring. Odrzykonianin E. Gorczyca opisał aktywność narciarską miejscowych, uprawiających skituring, który jest *zimowym wędrowaniem po górach, przy użyciu nart. [...]. Niezbędne jest odpowiednie wyposażenie – chodzi tu głównie o lekkie, uniwersalne narty, specjalne buty i wiązania z możliwością odpięcia pięty i swobodnego marszu. Do tego należy dodać pełne wyposażenie zimowe, niezbędne w górach oraz chęć poznawania zimowych krajobrazów, w miejscach gdzie nie docierają tłumy ze stacji narciarskich. Bliskie nam Bieszczady i Beskid Niski stanowią doskonale tereny do uprawiania tego rodzaju narciarstwa. Także w bezpośrednim sąsiedztwie naszej wsi w lasach Królewskiej Góry, znaleźliśmy odpowiednie warunki do narciarskich tur*⁸²³.

⁸²² J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 219.

⁸²³ E. Gorczyca: *Aktywność narciarska odrzykoniaków* [w:] *Narciarstwo w Odrzykoniu...*, dz. cyt., s. 67–68.

8. Narciarstwo w Rymanowie Zdroju

W sierpniu 1970 roku zgodnie z zaleceniem Zarządu Rady Głównej LZS oraz decyzji Zarządu Rady Wojewódzkiej LZS na terenie Rymanowa Zdroju, powołany został Wojewódzki Ludowy Klub Sportowy „Szron” jako jednosekcyjny klub narciarski, który miał skupić najlepszych narciarzy całego województwa⁸²⁴. Podjęcie takich kroków podyktowane było tym, że powiat sanocki w narciarstwie klasycznym dominował w całym województwie rzeszowskim, a Rymanów Zdrój, wokół którego działały silne sekcje w Klimkówce, Desznie, Zarszynie, posiadał dobrą bazę noclegową dla organizacji zgrupowań i zawodów⁸²⁵. Wielką pomoc dla klubu zadeklarowała GRN w Posadzie Górnej oraz GS SCH w Rymanowie, które objęły patronat nad klubem. Mimo wcześniejszych założeń WKS „Szron” nie został w pełni klubem wojewódzkim, gdyż powiat krośnieński nie przekazał swoich zawodników do „Szronu” i startował jako „Orlew”⁸²⁶.

O dobrym przygotowaniu Rymanowa Zdroju do uprawiania sportów zimowych świadczy fakt, że w 1970 roku, pod hasłem „Z Wiadomościami Sportowymi do Sapporo” Rada Wojewódzka Zrzeszenia LZS w Rzeszowie była organizatorem wielkiej masowej imprezy narciarskiej w Rymanowie Zdroju zwanej „Rzeszowskim Sapporo”. W biegach narciarskich wzięło udział 720 zawodników⁸²⁷.

Początek lat siedemdziesiątych nie był sprzyjający dla rozwoju narciarstwa. Na przestrzeni tych lat wystąpiły bowiem bezśnieżne zimy, które zniweczyły wygórowane ambicje Zarządu. W tej sytuacji pozostało jedynie poszukiwanie śniegu po bieszczadzskich stokach, gdzie możliwe było przeprowadzanie treningów, które nie mogły odbywać się zbyt często, co z kolei odbijało się na wynikach. Często rezygnowano z uczestnictwa w poważnych zawodach z powodu braku odpowiedniego do nich przygotowania⁸²⁸.

⁸²⁴ J. Filip: *Pierwsze ludowe zespoły sportowe na Podkarpaciu* [w:] J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, Wydawnictwo Ruthenus, Krosno 2013, s. 67.

⁸²⁵ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 205.

⁸²⁶ J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu w latach 1976–1990* [w:] *Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, dz. cyt., s. 47.

⁸²⁷ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 139.

⁸²⁸ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 19.

Niemniej Wojewódzki Ludowy Klub Sportowy „Szron” zanotował w tym czasie kilka niezłych wyników, a to głównie za sprawą narciarzy pochodzących z Klimkówki i Deszna.

Już w 1970 roku R. Penar (z Klimkówki) na Mistrzostwach Polski młodzików w Rabce zajął ósme miejsce, a sztafeta 3x5 km junierek w Mistrzostwach Polski Juniorów w Zakopanem w składzie: Zofia Ziemba (z Deszna), Helena Krukar (z Deszna), Maria Grysztar (z Klimkówki) znalazła się w pierwszej dziesiątce. Na odbywających się w 1970 roku Mistrzostwach Polski LZS w Wiśle na czterdziestu reprezentantów województwa zawodnicy „Szronu” stanowili więcej niż połowę składu (dwudziestu sześciu). Miłą niespodziankę sprawili R. Penar (z Klimkówki), J. Chudziński (z Klimkówki), Zbigniew Ziajka (z Deszna), którzy swoją sztafetę doprowadzili jako pierwsi. Indywidualne lokaty R. Penara (z Klimkówki), Marii Krukar i Marii Grysztar (z Klimkówki) były również zadawalające⁸²⁹.

Z dobrej strony reprezentanci „Szronu” zaprezentowali się jeszcze w Pucharze Bieszczadów, gdzie R. Chudziński i Maria Krukar (z Klimkówki) zajęli w swoich kategoriach pierwsze miejsca, a Władysław Krukar (z Deszna) trzecie⁸³⁰.

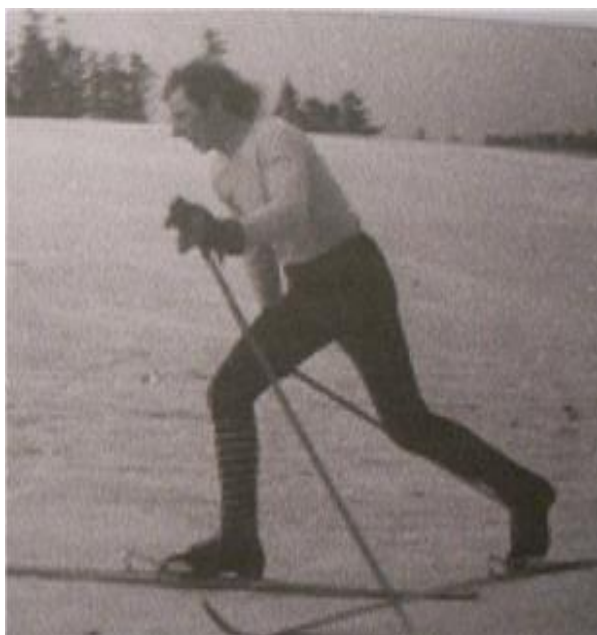
W latach siedemdziesiątych pojawiła się nowa gwiazda narciarstwa Podkarpackiego – Władysław Grysztar⁸³¹. Początkowo startował w LZS Klimkówka, ale gdy w Rymanowie powstał Wojewódzki Ludowy Klub Sportowy „Szron”, wraz z kolegami znalazł się w jego składzie, gdzie dalej rozwijał swoje umiejętności⁸³².

⁸²⁹ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 21.

⁸³⁰ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 20.

⁸³¹ R. Rybicki: *Biathlonista z Klimkówki – W. Grysztar*, „Nowiny” z 2.02.1978 roku, Nr 27, s. 5.

⁸³² J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 207.

Fot. 66. Władysław Grysztar podczas treningu (początki kariery)

Źródło: K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, Klimkówka 2010, s. 10.

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych dał się zauważyć wzmożony napływ do klubu młodego pokolenia, które pragnęło nawiązać do bogatych tradycji swoich poprzedników. O ile młodzi narciarze zajmowali czołowe miejsca w imprezach wojewódzkich, o tyle jeszcze trudno im było przebić się do czołowej grupy w kraju⁸³³. Na Spartakiadzie Kadry Wojewódzkiej w Zagórz w styczniu 1978 roku zawodnicy Wojewódzkiego Ludowego Klubu Sportowego „Szron” (pochodzący z Klimkówki) zwyciężali we wszystkich kategoriach wiekowych⁸³⁴. Na odbytych również w styczniu 1978 roku Wojewódzkich Mistrzostwach LZS w Zagórz wspaniała postawa narciarzy z Klimkówki przyczyniła się do wywalczenia pierwszego miejsca w punktacji ogólnej przez „Szron”⁸³⁵.

Na Centralnych Młodzieżowych Mistrzostwach Polski LZS w Zagórz w dniach 25–27 lutego 1978 roku w kategorii juniorów młodszych Marek Kasperkowicz w ogólnej punktacji sklasyfikowany został na dziesiątym miejscu. Wysoką, piątą pozycję zajął senior Henryk Cypcar w biegu na dziesięć kilometrów, a dwunaste miejsce zajęła juniorka Urszula Penar w biegu na pięć kilometrów⁸³⁶. W tych samych mistrzostwach

⁸³³ S. Drażdżewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, dz. cyt., s. 60.

⁸³⁴ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, Klimkówka 2010, s. 11.

⁸³⁵ E. Małolepszy: *Z dziejów sportu i turystyki w działalności Krajowego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w latach 1975–2015*, Wyd. Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2017, s. 23.

⁸³⁶ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 22.

w Sosnówce, które miały miejsce 28 lutego 1979 roku, Janusz Zych zajął w grupie starszej dziesiąte miejsce. Najwartościowszy wynik osiągnęła sztafeta juniorów w składzie: Andrzej Puchalski, Marian Fajkiel, Leszek Krukar w biegu 3x5 kilometrów, która finiszowała na czwartym miejscu⁸³⁷.

Pierwsze głosy o rozwiązaniu WLKS „Szron” Rymanów padły na Walnym Zebraniu Członków w dniu 8 listopada 1980 roku, kiedy poszczególni uczestnicy wypowiadali się na temat zmiany jego nazwy na GLKS „Karpaty–Szron” Klimkówka⁸³⁸. Najważniejsze znaczenie miał fakt, że około 70% zawodników „Szronu” wywodziło się z Klimkówki. Najbardziej zasłużony działacz narciarski z Klimkówki – Józef Penar podkreślił, że takie przemianowanie klubu przyniesie wiele korzyści pod względem organizacyjnym jak i finansowym⁸³⁹.

Do częściowej realizacji zamierzenia trzeba było czekać aż do 1982 roku, kiedy to zawodnicy z Klimkówki i Deszna zaczęli startować pod nazwami GLKS „Karpaty” lub GLKS „Karpaty–Szron”.

Do oficjalnego otrzymania statusu organizacyjnego i prawnego doszło na zebraniu sprawozdawczo–wyborczym w dniu 22 stycznia 1984 roku. Utworzenie GLKS „Karpaty” zapoczątkowało nowy okres w działalności sportowej w Klimkówce⁸⁴⁰.

Na XVI Mistrzostwach Polski LZS w Sosnówce w 1983 roku Tadeusz Pacholczyk zdobył złoty medal w kombinacji norweskiej⁸⁴¹. Do zdobycia brązowego medalu w sztafecie 3x2 kilometry dla województwa krośnieńskiego przyczyniły się dwie zawodniczki z Klimkówki: Elżbieta Puchalska, Dorota Kielar i Barbara Prajzner z Krosna⁸⁴².

Młodzi narciarze ponownie dali znać o sobie na Mistrzostwach Polski LZS w 1984 roku w Krośnie. Dwa złote medale zdobyli: Piotr Penar i jego brat Andrzej Penar, a w biegach sztafetowych reprezentanci klubu wywalczyli złoty medal w kategorii juniorów i brązowy w kategorii młodzików⁸⁴³,

⁸³⁷ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 207.

⁸³⁸ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 16.

⁸³⁹ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 207.

⁸⁴⁰ E. Małolepszy: *Z dziejów sportu i turystyki w działalności Krajowego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w latach 1975–2015*, dz. cyt., s. 26.

⁸⁴¹ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 23.

⁸⁴² Ibidem, s. 24.

⁸⁴³ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 208.

Spora część ówczesnych artykułów traktujących o sportowcach z Klimkówki opatrzona była tytułami „Klan Penarów”, „Ród Penarów” czy „Mafia Penarów”. Na około 1800 mieszkańców Klimkówki około sześciuset stanowili Penarowie. Nic więc dziwnego, że pojawiało się mnóstwo nieporozumień, kiedy organizatorzy zawodów dostawali listę zawodników z Klimkówki. Trzeba było w tej sytuacji poszukać jakiegoś rozwiązania. Zaczęto ich numerować⁸⁴⁴.

W Mistrzostwach Polski LZS, które odbyły się w Wiśle w 1985 roku, zawodnicy „Karpát” zdobyli srebro w sztafecie 3x3 kilometry (P. Garbowski, P. Penar, J. Penar)⁸⁴⁵.

Andrzej Penar w drugiej połowie lat osiemdziesiątych zajmuje następujące lokaty:

- Bieg Piastów (lata 1986–1988 – miejsca: drugie, czwarte, jedenaste),
- Bieg Gąsieniców – 1989 rok – pierwsze miejsce,
- Zwycięstwo w Pucharze Polski w 1989 roku,
- Bieszczadzki Bieg Lotników w Ustianowej (jedynie pierwszy wygrał Bogdan Taraciński, a wszystkie kolejne osiem wygrał Andrzej Penar)⁸⁴⁶.

W Mistrzostwach Polski LZS w Szczyrku, które odbyły się w 1985 roku, zawodnicy „Karpát” przywieźli aż siedem medali: dwa złote zdobył Wacław Krystyński, złota sztafeta młodzików w składzie: W Krystyński, F Garbowski, M. Kasperkowicz, srebrne medale wywalczyli: Jacek Wais, Janusz Penar oraz sztafeta juniorów: Andrzej Penar, Jerzy Jakubowicz, Stanisław Penar. Ten występ zawodników „Karpát” był rekordowy pod względem ilości zdobytych medali⁸⁴⁷.

⁸⁴⁴ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 18.

⁸⁴⁵ E. Małolepszy: *Z dziejów sportu i turystyki w działalności Krajowego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w latach 1975–2015*, dz. cyt., s. 27.

⁸⁴⁶ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 209.

⁸⁴⁷ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 16.

9. Narciarstwo w Ustrzykach Dolnych

Dogodne warunki terenowe i klimatyczne powiatu ustrzyckiego sprzyjały rozwojowi narciarstwa. Początki działalności narciarskiej zanotowano w regionie Ustrzyk Dolnych 1958 roku, kiedy to pracownikiem etatowym Rady Powiatowej LZS został Franciszek Nowak – późniejszy Dyrektor Liceum o kierunku sportowym w Ustrzykach Dolnych⁸⁴⁸.

Fachowe szkolenie narciarskie rozpoczęto w 1958 roku w LZS Brzegi Dolne, zaś od 1961 roku w Ustianowej Górnej, kiedy w tamtejszej szkole podstawowej rozpoczął pracę nauczyciel wychowania fizycznego, czynny zawodnik Stanisław Nahajowski. W LZS-ach szkolono głównie biegaczy. Wybrano ten kierunek szkolenia głównie ze względu na dostępność i niskie ceny sprzętu biegowego oraz możliwość szkolenia narciarzy w oparciu o łatwo dostępną bazę szkoleniową⁸⁴⁹.

Pierwsze sukcesy ogólnopolskie zanotowano już w 1963 roku podczas XII Mistrzostw Polski Zrzeszenia LZS w Iwoniczu Zdroju. Zawodnicy z Ustrzyk Dolnych zajęli na tych Mistrzostwach następujące lokaty: Eugeniusz Nowak – drugie miejsce w grupie młodzików w biegu płaskim na dystansie trzech kilometrów, Nadziejka Chanejko – piąte miejsce w grupie młodziczek na dystansie trzech kilometrów oraz Stanisław Nahajowski – trzecie miejsce w sztafecie 4x10 kilometrów oraz siódme miejsce w biegu na 15 kilometrów w grupie seniorów⁸⁵⁰.

W kolejnych Mistrzostwach Zrzeszenia zorganizowanych w 1964 roku w Szczyrku oraz w 1965 roku w Pyzówce, Eugeniusz Nowak i Stanisław Nahajowski zajmują medalowe miejsca w biegach indywidualnych oraz sztafetowych⁸⁵¹.

Eugeniusz Nowak zwyciężył również w Mistrzostwach Okręgu VI OZN w lutym 1966 roku. Tak opisywały zawody „Nowiny Rzeszowskie”: *Narciarze LZS stanowili zgrany i bojowy zespół na tych zawodach [...]. Dobra wyrównana stawka. Znany z olbrzymiej ambicji E. Nowak z Ustrzyk, A. Stasik i J. Zajdel z „Orlewu”, Jakiela z Iwonicza. Od startu do mety rozgorzał zacięty pojedynek o trzy pierwsze miejsca z udziałem 6 zawodników. Po 10 km wyczerpującej walki na mecie*

⁸⁴⁸ Międzyszkolny Klub Sportowy „Halicz” Ustrzyki Dolne, www.ustrzyki-dolne.pl/, dostęp: 12.08.2017.

⁸⁴⁹ Ibidem.

⁸⁵⁰ „Nowiny Rzeszowskie” 11.02.1963, Nr 6, s. 2.

⁸⁵¹ S. Drażdżewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, dz. cyt., s. 76.

różnice są minimalne. Wygrywa E. Nowak (LZS Brzegi, Ustrzyki Dolne). Drugi jest K. Barud (LZS Klimkówka), a trzeci A. Stasik (LZS Krosno Głowienka)⁸⁵².

Pozostałe wyniki osiągane przez zawodników z Podkarpacia: Juniorzy – grupa B, 6 km – miejsca 4 i 5 J. Panek i R. Zając (LZS Dukla), 6 miejsce – A. Jastrzębski (LZS Suchodół). Juniorzy – grupa A – 3 km, 1 miejsce – R. Piskadło (LZS Suchodół), 2 miejsce – J. Jakubowski (LZS Zagórz). Kobiety: Seniorki – 5 km, 1 miejsce – I. Jelińska (LZS Sonina), 2 miejsce – E. Braja (LZS Krosno), 3 miejsce – J. Rymer (LZS Zagórz). Juniorki, grupa A – 3 km, 1 miejsce – S. Parylak (LZS Krosno, Lubatówka), 2 miejsce – J. Trybalska (LZS Dynów), 6 miejsce – M. Parylak (LZS Krosno). Juniorki grupa B – 5 km, 1 miejsce – J. Grysztar (LZS Klimkówka), 3 miejsce – Z. Urban (LZS Krosno), 6 miejsce – A. Chanjeko (LZS Strwiąż Ustrzyki Dolne). Juniorki grupa C – 5 km – 1. Miejsce W. Ciupka (Zagórz)⁸⁵³.

Przez szereg lat narciarze z Ustrzyk Dolnych plasowali się w czołówce na zawodach okręgowych, Pucharze Bieszczadów, zawodach o „Lampę Górnica”, rywalizując z narciarzami z „Orlewu” Krosno, Klimkówki, Zarszyna, Suchodołu, a także z narciarzami z klubów związkowych oraz szkolnych „Orląt” Krosno, Jedlicza, Iwonicza Zdroju⁸⁵⁴.

Zawodnicy z Ustrzyk Dolnych weszli w skład reprezentacji Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego na zawodach o Puchar Nizin. Ostatnia edycja tej ogólnopolskiej imprezy odbyła się w 1965 roku w Gołdapi. W zawodach tych startowali zawodnicy z Ustrzyk: Krystyna Kujawska, Eugeniusz Nowak, Jadwiga Stupak, Stanisław Nahajowski⁸⁵⁵.

Do czołówki młodzików województwa na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych należeli m.in.: Krystyna Miłkowska, Jan Józefczyk, Kazimierz Dziuroń, Edward Nowak Jan Sobiecki oraz Stanisław Roczniak⁸⁵⁶.

Ostatnim dużym sukcesem ośrodka ustrzyckiego była organizacja Młodzieżowych Mistrzostw Zrzeszenia LZS w dniach 26 – 27 luty 1973 roku na trasach biegowych

⁸⁵² „Nowiny Rzeszowskie” 7.02.1966, Nr 16, s. 5.

⁸⁵³ Ibidem.

⁸⁵⁴ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 221.

⁸⁵⁵ Ibidem.

⁸⁵⁶ S. Drążdżewski: *Upowszechnianie kultury fizycznej wśród młodzieży i dorosłych mieszkańców wsi w latach 1944–1972*, dz. cyt., s. 56.

w Ustianowej. W zawodach tych startowali zawodnicy z czołowych klubów LZS z całego kraju jak: LKS „Skała” Tumlin, LKS Wisła, LKS „Poronin”, LKS „Ogrodniczki”⁸⁵⁷.

Narciarstwo na terenie Ustrzyk Dolnych rozwijało się również w klubach MKS „Podkarpacie”, GKS „Górnik”, MZKS „Bieszczady”⁸⁵⁸. W 1975 roku kluby te połączyły się, tworząc Międzyszkolny Klub Sportowy „Halicz” Ustrzyki Dolne⁸⁵⁹.

W MKS „Halicz” od początku jego funkcjonowania istniała sekcja narciarstwa alpejskiego. W latach siedemdziesiątych czołowymi alpejczykami Ustrzyk Dolnych byli: Maria Postołowska, Barbara Tarnowska, Małgorzata Sojka, Janusz Kowalski, Marek Jędrzejec, Maciej Sojka, Adam Gil⁸⁶⁰.

Fot. 67. Alpejczycy z Ustrzyk Dolnych: B. Tarnowska, M. Sojka (zawody na Magurze Małastowskiej w 1975 roku), M. Postołowska, M. Jędrzejec, J. Kowalski, A. Gil, M. Sojka (Centralna Spartakiada Młodzieży w Szklarskiej Porębie – 1975 rok)

Źródło: www.ustrzyki-dolne.pl/, dostęp: 12.08.2017.

Od 1981 roku można mówić o profesjonalnym prowadzeniu narciarstwa biegowego w MKS „Halicz”. Wprowadzone przez braci Wiesława i Ryszarda Cybruchów nowe metody pracy, poparte wiedzą i praktyką, zaczynały przynosić efekty. Świadczą o tym uzyskane wyniki. Zdobyte medale to także praca samych sportowców, m.in. Arkadiusza Kuca, Mariusza Kmiecika, Krzysztofa Kmiecika, Pawła Demkowskiego, Grzegorza Lepaka, a także Roberta Winnickiego. Cztery zawodniczki MKS „Halicz”: Agnieszka Jopek, Elżbieta Dudzik, Małgorzata Buśko oraz Barbara

⁸⁵⁷ S. Drażdżewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, dz. cyt., s. 77.

⁸⁵⁸ *Międzyszkolny Klub Sportowy „Halicz” Ustrzyki Dolne*, dz. cyt.

⁸⁵⁹ *Ibidem*.

⁸⁶⁰ *Ibidem*.

Stram pod kierunkiem Bernardyny Szymańczyk, wywalczyły w 1988 roku złoty medal w sztafecie podczas Ogólnopolskich Igrzysk Młodzieży Szkolnej w Gołdapi⁸⁶¹.

W MKS „Halicz” Ustrzyki Dolne działała również sekcja saneczkarstwa śniegowego, którą prowadził Edward Mazurek. Wśród reprezentantów tej dyscypliny należy wymienić m. in.: Renatę Michalec oraz Dariusza Tarnawskiego, którzy zdobyli dla swojego klubu medale na zawodach ogólnopolskich⁸⁶².

Krzysztof Plamowski to urodzony we Wrocławiu absolwent Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, który po zakończeniu studiów w roku 1982 zamieszkał w Ustrzykach Dolnych. Był wieloletnim trenerem wioślarstwa. Po przyjeździe do Ustrzyk dostał propozycję poprowadzenia sekcji saneczkarskiej w Klubie „Halicz” Ustrzyki Dolne. Przejął prowadzenie tej sekcji po jej założycielu Edwardzie Mazurku, który w roku 1975 wraz z powstaniem Klubu „Halicz” Ustrzyki Dolne powołał sekcję saneczkarstwa śniegowego. Edward Mazurek jako jedyny w Ustrzykach w tamtych czasach posiadał uprawnienia instruktorskie z saneczkarstwa⁸⁶³.

Podkreślić należy, że nie było ówczesnie wsparcia finansowego dla saneczkarstwa. W klubie działały inne sekcje biathlon, które miały więcej sukcesów, a także lepsze możliwości pozyskiwania środków finansowych.

Jak powiedział Krzysztof Plamowski w rozmowie przeprowadzonej z autorem niniejszej dysertacji: *Sekcja składała się przede wszystkim z dzieci i młodzieży, ambitnych, zaradnych „wariatów”, sprawnych, którym trenowanie saneczkarstwa dawało możliwości wyjazdów na zawody, zgrupowania, a także, co najważniejsze – przygody.*

Treningi odbywały się głównie w Ustrzykach, przede wszystkim na hali sportowej (z braku odpowiednich warunków i infrastruktury). Treningi związane były w głównej mierze z przygotowaniem ogólnorozwojowym. Kontakt zawodników z sankami i śniegiem miał miejsce najczęściej bezpośrednio przed zawodami, które odbywały się: Krynicy, Świeradowie Zdroju, Karpaczu (zlokalizowane zostały w tych miejscowościach tory do saneczkarstwa śniegowego).

W rozmowie z Krzysztofem Plamowskim pojawia się również wspomnienie o zawodniku – Marku Buczkowskim, który służył ze swych indywidualnych, letnich treningów na serpentynach z Ostrego do Polany. Jest to część drogi – tzw. Małej Pętli Bieszczadzkiej, na której odbywał się normalny, codzienny ruch kołowy, a zawodnik

⁸⁶¹ *Międzyszkolny Klub Sportowy „Halicz” Ustrzyki Dolne*, dz. cyt.

⁸⁶² „Nowiny Rzeszowskie” 8.02.1986, Nr 16, s. 4.

⁸⁶³ *Międzyszkolny Klub Sportowy „Halicz” Ustrzyki Dolne*, dz. cyt.

z narażeniem własnego życia zjeżdżał na sankach z kółkami. Po każdym zjeździe buty nadawały się do wyrzucenia.

Wspomnienie Krzysztofa Plamowskiego dotyczy także budowy (a raczej walki o budowę) toru saneczkowego na zboczu góry Gromadzyń w kontekście Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży, która miała miejsce w roku 1986. Dzień przed zawodami straż pożarna (około 30 wozów strażackich) lała wodę na trasę przy 30 stopniowym mrozie. Podkreślić należy, że dzięki determinacji trenerów, zawodników, a także sympatyków saneczkarstwa, udało się przygotować tor do zawodów. Niestety, zaraz po zawodach (w kolejnych dniach) przyszło gwałtowne ocieplenie i cały trud wielu osób – stopniał. Tor nie nadawał się już do treningów.

Oprócz wspomnianych już Renaty Michalec i Dariusza Tarnawskiego, ówczesnymi zawodnikami MKS „Halicz” Ustrzyki Dolne byli również: bracia Gerard i Robert Dudkowie, Marek Buczkowski, Maria Madej, Jarosław Tokarski, Mariusz Usyk, Bogdan Kiesz, Andrzej Koza.

Od 1985 roku sekcję saneczkarstwa śniegowego w Ustrzykach Dolnych w klubie MKS „Halicz” Ustrzyki Dolne prowadził Andrzej Steciuk, absolwent AWF Kraków, trener narciarstwa. Treningi odbywały się na terenie parku „Pod Dębami” i na stoku góry Gromadzyń, gdzie znajduje się do dnia dzisiejszego stok narciarski.

W 1986 roku Andrzej Steciuk został powołany na stanowisko dyrektora szkoły i sekcja saneczkarstwa w Ustrzykach Dolnych przestała istnieć.

Pod koniec lat osiemdziesiątych wybijającymi się zawodnikami Międzyszkolnego Klubu Sportowego „Halicz” byli m.in.: Jolanta Stroińska, Agata Cieraciew, Ewa Stanuch, Jacek Krech, Radosław Nowak, Artur Pereśłucha⁸⁶⁴.

Ustrzyki Dolne były również jednym z najmocniejszych ośrodków skibobowych w Polsce. Skiboby – są indywidualnym sportem zimowym, przypominającym narciarstwo alpejskie – zawodnik porusza się na pojeździe stanowiącym połączenie nart i roweru. Dodatkowo zawodnicy dysponują dwiema małymi nartami przymocowanymi do butów, które pomagają im utrzymać stabilność podczas jazdy⁸⁶⁵.

Ustrzyccy skibobiści odnosili sukcesy zwłaszcza w młodszych kategoriach wiekowych. Największe - Andrzej Jakubik, zdobywający tytuły Mistrza Polski oraz startujący w Mistrzostwach Europy. Andrzej Jakubik wspominał: *Organizacji sekcji skibobowej w Ustrzykach podjął się TKKF Żubr działający przy Zarządzie Budownictwa Leśnego.*

⁸⁶⁴ Międzyszkolny Klub Sportowy „Halicz” Ustrzyki Dolne, dz. cyt.

⁸⁶⁵ <http://pl.wikipedia.org/wiki/Skibob>, dostęp: 18.10.2017.

Zaangażował się w to przedsięwzięcie szef ustrzyckiego TKKF-u Roman Korczak, a bezpośrednim naszym opiekunem był pracownik ZBL-u Tadeusz Strzelecki –. Zresztą do połowy lat 80., kiedy to powstał Polski Związek Skibobowy, skibobami zajmowała się właśnie ta organizacja. TKKF zakupiło kilka skibobów i rozpoczęliśmy „treningi”. Mówię w cudzysłowie, ponieważ nie mieliśmy trenera, i uczyliśmy się jeździć sami, trochę intuicyjnie, trochę podpatrując jak robią to zawodnicy z klubów z większą tradycją. Nie było stypendiów, dożywiania. Zupełna amatorka. Ćwiczyliśmy między innymi na stokach Laworty, kiedy nikt jeszcze nie myślał, że powstanie tam stacja narciarska. Wystarczała ośła łączka. Tyle, że trzeba tam było dotrzeć. Pamiętam jak razem ze swoimi kolegami Andrzejem Siedlanowskim i Wiesławem Hawrylikiem targaliśmy na plecach sprzęt, a było co nosić⁸⁶⁶.

Po pierwszym okresie sekcja skibobowa zmieniła patronat z ZBL-u na Miejskie Zakłady Remontowo–Budowlane. Za sprawą ówczesnego dyrektora firmy Tadeusza Lepaka oraz pracownika socjalnego Waclawa Tokarskiego, sekcja skibobowa otrzymała dodatkowe fundusze.

Pierwsze poważniejsze sukcesy sportowe przyszły w 1974 roku. W rozgrywanych w Ustrzykach Dolnych zawodach wojewódzkich Andrzej Jakubik zajął pierwsze miejsce w slalomie oraz trzecie w zjeździe. W tym samym roku w międzynarodowych zawodach „O Puchar Śnieżki” w Karpaczu zajął trzecie miejsce w slalomie specjalnym. Wyniki sportowe w latach 1974–1975 zaowocowały powołaniem Andrzeja Jakubika do reprezentacji Polski.

Zima 1976 roku okazała się najlepszą w karierze Andrzeja Jakubika. W styczniu wygrał slalom gigant podczas zawodów o „Puchar Naczelnika Zakopane”, następnie zawody o „Złoty Kask Beskidów”. Z początkiem marca 1976 roku wziął udział w Mistrzostwach Europy w czeskim Szpindlerowym Młynie. W zjeździe Andrzej Jakubik zajął dwunaste miejsce wśród juniorów. Niestety, ze względu na awarię sprzętu, nie ukończył slalomu giganta⁸⁶⁷.

W połowie marca potwierdził swoją dominację w kraju. W I Mistrzostwach Polski rozgrywanych w Zakopanem w połowie marca 1976 roku w slalomie specjalnym Andrzej Jakubik zajął drugie miejsce, w gigancie był trzeci, co dało mu zwycięstwo w dwuboju alpejskim. W 1977 roku Andrzej Jakubik zakończył karierę⁸⁶⁸.

⁸⁶⁶ A. Leń: *Ustrzyccy skibobiści – wspomnienia Andrzeja Jakubika*, dz. cyt.

⁸⁶⁷ Ibidem.

⁸⁶⁸ A. Leń: *Ustrzyccy skibobiści – wspomnienia Andrzeja Jakubika*, dz. cyt.

10. Narciarstwo w Zagórze

Zagórze był od lat pięćdziesiątych XX wieku znanym oraz cenionym ośrodkiem narciarskim, który wychował wielu dobrych biegaczy oraz zjazdowców. LZS Zagórze wychował wielu znanych zawodników, zarówno w biegach, a także zjazdach, w tym m.in.: Janina Prenkiewicz, Janina Hliwiak, Krystyna Jasłowska, Stanisław Batruch, Zdzisław Smorol, Marian Stach, Zdzisław Sałamaszek, Krzysztof Ślisz, Józef Wodziński, Antoni Krzywda, Bogdan Górniak, Julian Hofbauer, Andrzej Sitek, Stanisław⁸⁶⁹. Zawodnicy powyżsi rozwijali się dzięki pracy działaczy: Jana Ślisza, Jerzego Batrucha oraz Zdzisława Gocka⁸⁷⁰.

W latach 1970–1976 LZS Zagórze należał do przodujących ośrodków narciarskich w Okręgu i Zrzeszeniu LZS⁸⁷¹. W Zagórze organizowano również wiele różnorodnych zawodów i tak: w latach 1956–1978 LZS Zagórze był pięciokrotnie organizatorem Mistrzostw Województwa LZS, w lutym 1976 roku Mistrzostw Okręgu Związku Narciarskiego⁸⁷², w 1980 roku Wojewódzkiej Spartakiady Młodzieży, a w lutym 1987 roku w Zagórze odbyły się Ogólnopolskie Mistrzostwa LZS⁸⁷³.

⁸⁶⁹ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 44.

⁸⁷⁰ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 59.

⁸⁷¹ S. Drażdżewski: *Upowszechnianie kultury...*, dz. cyt., s. 57.

⁸⁷² W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 120.

⁸⁷³ S. Drażdżewski: *Upowszechnianie kultury...*, op. cit, s. 78.

11. Narciarstwo w Zarszynie

Narciarstwo w Zarszynie rozpoczęło się w 1953 roku dzięki pracy Stanisława Guziaka. Wtedy to powołano do życia sekcję narciarską LZS Zarszyn. Już w 1954 roku na Mistrzostwach Powiatu Sanockiego Marian Komański w biegu na 15 kilometrów zajął trzecie miejsce⁸⁷⁴, a Jan Trygar, Jan Bieleń, Lesław Rysz plasowali się w czołówce poszczególnych grup biegowych⁸⁷⁵.

W latach 1955–1960 w sekcji narciarskiej LZS w Zarszynie trenowała duża grupa młodzieży, w tym m.in.: Maria Kurpiel, Anna Komańska, Marian Komański, Jan Bieleń oraz Lesław Rysz. W 1961 roku Maria Komańska i Julian Czyż zostali Mistrzami Powiatu Sanockiego, a rok później Mistrzem został Marian Komański. Komański w 1962 roku powołany został do kadry województwa Rzeszowskiego i na Mistrzostwach Polski w Zwardoniu w biegu na 15 kilometrów zajął bardzo wysokie – czwarte miejsce⁸⁷⁶. Największy rozkwit narciarstwa w Zarszynie następuje w latach 1965–1970, kiedy to starty rozpoczynają zawodnicy nowego pokolenia, a wśród nich: Edward Gajewski, Edward Niemczyk, Jan Łożański, Lesław Twardy, Jan Gajewski oraz Stanisław Niemczyk⁸⁷⁷.

Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych w sekcji narciarskiej w Zarszynie trenowało stale ponad dwudziestu zawodników, a z powodu braku własnego instruktora zajęcia prowadzili raz w tygodniu: Józef Penar z Klimkówki oraz Jerzy Batruch z Zagórza⁸⁷⁸.

Na Mistrzostwach Powiatu Sanockiego, które w 1970 roku odbywały się w Zagórzu w grupie A na 3 kilometry zwyciężył Edward Gajewski, drugi był Lesław Twardy, a pozostali zawodnicy zajęli kolejne miejsca (do szóstego)⁸⁷⁹.

Kolejne lata – to czas sukcesów i osiągnięć narciarzy z Zarszyna, a szczególnie Edwarda Gajewskiego oraz Witolda Kurpiela i Mariana Kurpiela. Do największych sukcesów Edwarda Gajewskiego zaliczyć należy zdobycie wicemistrzostwa Okręgu w 1967 roku w biegu na 15 kilometrów, zwycięstwo w 1971

⁸⁷⁴ *Kartki z historii kultury fizycznej i turystyki 1945–64, praca zbiorowa*, Warszawa 1964, s. 89.

⁸⁷⁵ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 120.

⁸⁷⁶ S. Drażdżewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, dz. cyt., s. 79.

⁸⁷⁷ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 57.

⁸⁷⁸ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 120.

⁸⁷⁹ „Nowiny” 2.02.1970, Nr 5, s. 1.

roku w biegu głównym o „Lampę Górniczą” w Iwoniczu Zdroju, zdobycie dwóch złotych medali w 1971 roku na Mistrzostwach Województwa w biegach na 15 oraz 30 kilometrów. Gajewski zajął również czwarte miejsce na Mistrzostwach Polski LZS w biegu na 15 kilometrów⁸⁸⁰.

W biegu o „Lampę Górniczą” w 1971 roku Witold Kurpiel zdobył trzecie miejsce, a Marian Kurpiel drugie miejsce w grupie „B” w tym samym biegu. Marian Kurpiel triumfował również w 1972 roku na Powiatowej Spartakiadzie na 10 kilometrów⁸⁸¹.

W 1975 roku Edward Gajewski uzyskał uprawnienia instruktora narciarstwa i od tej chwili działał społecznie, prowadząc zajęcia w Zarszynie, z niestety coraz mniej liczną grupą młodzieży⁸⁸².

⁸⁸⁰ „Nowiny” 20.02.1971, Nr 50, s. 2.

⁸⁸¹ „Nowiny” 13.03.1971, Nr 71, s. 2.

⁸⁸² S. Drażdżewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, dz. cyt., s. 80.

12. Narciarstwo w pozostałych miejscowościach Rzeszowszczyzny

Narciarstwo rozwijało się również w innych ośrodkach badanego obszaru, w tym m.in.: w Rzeszowie, Jedliczu, Bieczu, Tarnobrzegu, Sandomierzu, Dynowie, Strzyżowie, Grabownicy, Soninie, Sanoku, Jaśle, Przemyślu.

Tuż po wyzwoleniu, w 1945 roku w Rzeszowie powstała silna sekcja narciarska przy klubie sportowym „Ogniwo”. Na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych sekcja narciarska powołana została również do życia w Jaworniku Polskim przy WKS „Walter”. Twórcami i późniejszymi organizatorami tej sekcji byli dyrektorzy szkoły w Jaworniku a także działacze: E. Maszczak oraz Z. Motyka.

W latach siedemdziesiątych powstał w Rzeszowie Narciarski Akademicki Klub Sportowy przy Politechnice. W mieście tym działał również Harcerski Klub Narciarski i MKS „Łańcut”. Wśród działaczy organizujących narciarstwo w Rzeszowie wymienić należy: C. Białego, J. Plaskacza, Z. Czownickiego, R. Greckiego a także K. Sapeta⁸⁸³.

Po wojnie w Jedliczu powstały dwie sekcje – pierwsza w 1945 roku przy KS „Nafta”⁸⁸⁴, druga zarejestrowana została 15 lutego 1954 roku jako sekcja narciarska przy Liceum Ogólnokształcącym w Jedliczu⁸⁸⁵. Trenerem i organizatorem jedlickiego MKS był Franciszek Mojak. Wśród zawodników wymienić należy: Jadwigę Petrycką, Barbarę Sanocką, Krystynę Jaracz, Ryszarda Sucha oraz Jacka Klepackiego⁸⁸⁶.

Do rozwoju oraz sukcesów w narciarstwie młodzieży jedlickiej przyczynili się (poza organizatorem MKS Franciszkiem Mojakiem): Marcin Balwierz, Zenon Jaracz, Władysław Jagiełło, Jan Żychowski⁸⁸⁷.

Tuż po wyzwoleniu również Biecz miał działającą prężnie sekcję narciarską, która aktywnie uczestniczyła w życiu narciarskim Okręgu oraz Zrzeszenia LZS. Organizatorem życia narciarskiego w Bieczu był wychowawca wielu utalentowanych narciarzy – Jan Majznarski.

W Tarnobrzegu i Sandomierzu sporty zimowe (w tym narciarstwo) skoncentrowane były wokół Szkolnych Kół Sportowych (od 1975 roku z siedzibą w Sandomierzu przy ulicy Hanki Sawickiej). Od samego początku stałym elementem programu działania SZS był Wojewódzki Kalendarz Sportowy, którego program

⁸⁸³ S. Drądzewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, dz. cyt., s. 80.

⁸⁸⁴ *Ibidem*, s. 48.

⁸⁸⁵ „Nowiny” 24.02.1979, Nr 43, s. 12.

⁸⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁸⁷ *Ibidem*.

realizowały podstawowe ogniwa związku⁸⁸⁸. Do podstawowych masowych imprez i akcji sportowych, które organizował SZS należy zaliczyć m.in.: „Sportową zimę”⁸⁸⁹.

Aktywna działalność SZS na niwie narciarstwa opierała się w głównej mierze na zaangażowaniu działaczy społecznych, w tym głównie kadry nauczycielskiej związanej z wychowaniem fizycznym⁸⁹⁰. Poziom prowadzonej działalności danego SKS-u uzależniony był wyłącznie od kwalifikacji danego opiekuna. Jednym z podstawowych warunków, który miał zasadniczy wpływ na aktywność danego SKS-u, było miejsce jego położenia⁸⁹¹.

Propagatorem narciarstwa w Dynowie była dobrze i prężnie działająca sekcja, która wychowała kilku biegaczy. Trenerem tej sekcji był Aleksander Zborzyk, prowadzący przez kilka sezonów na tym terenie filie KS „Start” Jarosław⁸⁹².

W latach czterdziestych wyróżniała się na Podkarpaciu sekcja narciarska w Strzyżowie, gdzie twórcą i organizatorem tej sekcji był Romuald Wilczak. W klubie sportowym „Górnik” Grabownica działał na rzecz sportów zimowych Tadeusz Gruszka. Czołowym szkoleniowcem oraz działaczem na terenie Soniny był Stanisław Nycz – to dzięki jego działaniom powstały i rozrastały się Ludowe Zespoły Sportowe w regionie sonińskim, uzyskując sukcesy w skali Okręgu. Z chwilą powstania nowego Okręgu Polskiego Związku Narciarskiego w Rzeszowie – sekcje: AKN, LKS „Sonina” oraz MKS „Łańcut” wraz z działaczami a także sędziami przeszły do Okręgu Rzeszowskiego⁸⁹³.

Sanok i okolice miały bogate tradycje narciarskie. W czasie międzywojennym działało w Sanoku pięć sekcji narciarskich. a po wyzwoleniu tę piękną tradycję kontynuowały sekcje MKS „Zryw”, KS „Sanoczanka”, KS „Stal”, WKS „Sanok”. Znani działacze sanoccy to: Jan Wilk, Stanisław Potocki, Zbigniew Poprawski, Adam Bieniarz, Czesław Szewczyk, M. i E. Czoporowie⁸⁹⁴.

⁸⁸⁸ P. Król: *Spoleczny zasięg kultury fizycznej na ziemi tarnobrzesckiej (1975–1998)*, Wyd.: Podkarpackie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej w Rzeszowie, Rzeszów 2011, s. 23.

⁸⁸⁹ *Program rozwoju kultury fizycznej, rekreacji i turystyki w województwie tarnobrzesckim na lata 1976–1990*, Tarnobrzeg 1975, s. 24.

⁸⁹⁰ J. Gaj. K. Hędzalek: *Dzieje kultury fizycznej w Polsce w XIX i w XX wieku*, AWF Poznań 1991, s. 270.

⁸⁹¹ *Rozwój wypoczynku i turystyki w województwie tarnobrzesckim w latach 1980–1990*, Tarnobrzeg 1991, s. 19.

⁸⁹² W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 49.

⁸⁹³ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii Sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 130.

⁸⁹⁴ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 45.

Organizacją zajęć sportowych dla niezrzeszonych sportowców (amatorów) oraz zwykłych mieszkańców miasta zajmował się Powiatowy Ośrodek Sportu Turystyki i Wypoczynku (dzisiejszy Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji), który powstał w połowie lat sześćdziesiątych, a jego pierwszym dyrektorem był Zbigniew Staruchowicz. Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych przy POSTiW-ie powstał Narciarski Klub Sportowy Wierchy, który działał na bazie ówczesnej jednostki wojskowej. Prezesem klubu był zawsze jeden z „mundurowych”, natomiast wiceprezesem i kierownikiem był Z. Staruchowicz. WKS Wierchy zajmował się szkoleniem młodzieży w zakresie narciarstwa. Instruktorem w klubie była Ewa Staruchowicz, żona Z. Staruchowicza. Wprawdzie klub działał przez kilka lat, jednak w tym okresie udało się stworzyć grupy szkoleniowe w klasach sanockich szkół, głównie podstawowych⁸⁹⁵.

O sile sanockiego narciarstwa świadczy fakt, że w 1966 roku podczas dwudniowych Mistrzostw Zrzeszenia LZS województwa rzeszowskiego w Myczkowcach, z udziałem ponad 200 zawodników wiejskich, zespoły sanockie w punktacji zespołowej powiatów zajęły pierwsze miejsce. Klasyfikacja końcowa mistrzostw wyglądała następująco: 1. Sanok – 152 punkty, 2. Krosno – 106 punktów, 3. Łańcut – 56 punktów, 4. Lesko – 38 punktów, 5. Ustrzyki – 16 punktów⁸⁹⁶.

Jasło to miejscowość znana z dobrej pracy i poświęcenia działaczy okresu powojennego. Działała tu sekcja narciarska JKS „Czarni” Jasło, która wydała wielu dobrych narciarzy jak: H. Swieradzki, E. Lajpras⁸⁹⁷. Z Jasła pochodził również długoletni prezes POZN w Krośnie T. Garbacik – przykład dobrego (w dobrym tego słowa znaczeniu) działacza. Przemysł był organizacyjnie podporządkowany Okręgowi w Krośnie. Przez wiele lat tradycje narciarstwa przedwojennego kontynuowała sekcja narciarska RWKS „Polna”, która wychowała kilku średniej klasy zawodników (szczególnie zjazdowców). Oddanymi działaczami na tym terenie byli: Z. Patoczka, H. Urbański, H. Sandor, A. Wydra⁸⁹⁸.

⁸⁹⁵ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 45.

⁸⁹⁶ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii Sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 130.

⁸⁹⁷ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, dz. cyt., s. 48.

⁸⁹⁸ *Ibidem*, s. 49.

Rozdział VIII

Skoki narciarskie w latach 1945 – 1989

We wczesnych latach powojennych na terenie Podkarpacia funkcjonowały tylko nieliczne i przeważnie prowizoryczne skocznie narciarskie. Większość przedwojennych obiektów sportowych była zniszczona, zaniedbana, wymagająca odbudowy lub renowacji⁸⁹⁹.

W 1931 roku w Iwoniczu Zdroju ukończono budowę skoczni, powstałej zgodnie z projektem i wskazówkami Bronisława Czecha⁹⁰⁰. Już w styczniu 1949 roku w ramach eliminacji do Mistrzostw Krakowskiego Okręgu Narciarskiego PZN odbyły się w Iwoniczu Zdroju zawody narciarskie na program których złożył się m.in. konkurs skoków otwartych. W konkursie miejsca zajmowali kolejno zawodnicy iwoniccy (od pierwszego): Adolf Nycz, Eugeniusz Such i Józef Such. Zawodnicy ci znaleźli się również na punktowanych miejscach na zawodach o „Mistrzostwo Krakowskiego Okręgu”, które odbyły się w Zakopanem w lutym 1949 roku⁹⁰¹.

Fot. 68. Zawody na skoczni narciarskiej w Iwoniczu Zdroju w 1949 roku

Źródło: Wystawa: *90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015*, KBIR, Krosno 2015.

⁸⁹⁹ L. Ciuk: *Stan i rozwój kultury fizycznej w powiecie Sanok w latach 1945–62*, AWF, Warszawa 1962, s. 54.

⁹⁰⁰ S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, dz. cyt., s. 226.

⁹⁰¹ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 14.

W lutym 1949 roku w Iwoniczu Zdroju odbyły się Zawody o „Mistrzostwo Beskidu Niskiego”. Zespołowe zwycięstwo w zawodach odniósł ZKS „Związkowiec” Iwonicz. Zdrój. W konkursie skoków otwartych zwyciężył M. Boczar, drugi był J. Such, a trzeci M. Such⁹⁰².

W lutym 1950 roku w Iwoniczu Zdroju odbyły się „Ogólnopolskie Mistrzostwa Narciarskie Młodzieży Wiejskiej”. Ponieważ w konkurencjach narciarskich tych zawodów nie było w programie skoków, na zakończenie zawodów ZKS „Związkowiec” zorganizował skoki na dużej skoczni, jako imprezę pokazową⁹⁰³.

Na odbywających się w lutym 1950 roku w Karpaczu Ogólnopolskich Igrzyskach Zimowych Zrzeszenia Sportowego „Związkowiec”, tytuł wicemistrzowski w skokach zdobył reprezentant ZKS „Związkowiec” Iwonicz Marian Murman⁹⁰⁴.

W działaniach na niwie sportów zimowych wśród młodzieży Podkarpacia niezwykle aktywne był Ludowe Zespoły Sportowe⁹⁰⁵. Jednakże już w grudniu 1952 roku Rada Główna LZS-ów zaleca (z braku odpowiednich środków na konkurencje zjazdowe, aby więcej narciarze uprawiali m.in. kombinację norweską i skoki, bo na te *konkurencje są mniejsze nakłady a sportowcy więcej są bardziej predestynowani do tych dyscyplin*⁹⁰⁶. W lutym 1958 roku w Iwoniczu Zdroju odbyły się Mistrzostwa Narciarskie VI Okręgu PZN w skokach otwartych. Zwycięzali Juliusz Michalak (junior) oraz Józef Rygiel (senior)⁹⁰⁷.

Fot. 69. Józef Rygiel w trakcie wykonywanego skoku (Iwoniczu Zdrój – 1958 rok)

Źródło: Wystawa: 90-lecie Iwonicckiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015, KBIR, Krosno 2015.

⁹⁰² J. Michalak, *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 14.

⁹⁰³ Ibidem, s. 15.

⁹⁰⁴ Ibidem.

⁹⁰⁵ S. Drażdżewski, *Ludowe Zespoły Sportowe*, Warszawa 1974, s. 76.

⁹⁰⁶ „Nowiny rzeszowskie” 9.12.1952, Nr 37 (175), s. 1.

⁹⁰⁷ S. Fryc, *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 8.

Józef Rygiel był dziesięciokrotnym mistrzem w skokach województwa Rzeszowskiego w latach 1955–1964⁹⁰⁸.

Fot. 70. Józef Rygiel (lata pięćdziesiąte)

Źródło: *Fotografia pochodzi z wystawy: 90-lecie Iwoniczego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015, KBIR, Krosno 2015.*

W lutym 1959 roku juniorzy iwoniccy brali udział w Mistrzostwach Narciarskich Juniorów Okręgu Rzeszów w Przemyślu. Zwycięzcą zawodów został w skokach narciarskich Stanisław Żywicki. Nie obeszło się też bez wypadku. „Nowiny” relacjonowały, że *skoczek iwoniczy Juliusz Michalak wykonał za długi skok, w wyniku czego doznał kontuzji, na szczęście nie groźnej w skutkach*⁹⁰⁹.

Fot. 71. Skoczkowie iwoniccy (lata pięćdziesiąte)

Źródło: <http://www.kbir.krosno.pl>, dostęp: 13.01.2017.

⁹⁰⁸ S. Fryc, *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 8.

⁹⁰⁹ „Nowiny” 10.02.1959, Nr 19, s. 6.

Utworzenie szkółki narciarskiej w 1960 roku przy szkole na terenie Klimkówki rozpoczęło czas rozwoju narciarstwa (także w skokach narciarskich). Szkółkę prowadził Jan Nowak – nauczyciel wychowania fizycznego. Zadaniem szkółki było szkolenie młodych adeptów narciarstwa, wstępujących po ukończeniu szkoły do miejscowego klubu lub dalszej nauki w sekcjach narciarskich w Iwoniczu Zdroju, Krośnie⁹¹⁰. Praca Jana Nowaka w szkółce narciarskiej na terenie Klimkówki przyczyniła się do znakomitych wyników tamtejszej młodzieży, które pozwalały zaliczyć klub do czołowych zespołów Podkarpacia. Na zorganizowanych w Iwoniczu Zdroju Mistrzostwach Polski LZS w 1961 roku znakomicie spisał się Jan Kasperkowicz, zajmując trzecie miejsce w skokach i trzecie miejsce w kombinacji łączonej. Na Centralnych Mistrzostwach Polski LZS w skokach (1961 rok) Jan Kasperkowicz ustąpił Józefowi Przybyle, przegrywając tylko o 1 pkt. W 1962 roku Jan Kasperkowicz na Ogólnych Mistrzostwach województwa uzyskał na Wielkiej Skoczni w Iwoniczu Zdroju 58,5 m, co stanowiło przez długie lata rekord skoczni⁹¹¹. Sukcesy Jana Kasperkowicza nie były przypadkowe. Postawiły one Klimkówkę w rzędzie najbardziej liczących się ośrodków narciarskich LZS w Polsce⁹¹².

Fot. 72. Skok Jana Kasperkowicza na skoczni w Iwoniczu Zdroju

Źródło klimkowka.republika.pl/linki/tradycje_sportowe/historia_sportu.htm, dostęp: 10.10.2017.

W „Zamczysku” Odrzykoń trenowali skoczkowie i zawodnicy kombinacji norweskiej: Ireneusz Kustron, Grzegorz Ostafijczuk, Grzegorz Gunia, Grzegorz Zwiercan, Adam

⁹¹⁰Krótką historią klubu sportowego „Karpaty” Klimkówka, <http://karpatyklimkowka.futbolowo.pl/index.php>, dostęp: 10.09.2017.

⁹¹¹J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 201.

⁹¹² *Krótką historią klubu sportowego „Karpaty” Klimkówka*, dz. cyt.

Bożek, Stanisław Jucha, Jacek Piłat, Wojciech Feruś, Janusz Feruś. Zawodnicy ci startowali z powodzeniem w zawodach wojewódzkich oraz zawodach przeprowadzanych w makroregionach⁹¹³.

Latem 1986 roku na zboczu obok Krzyża, na gruntach należących do Skarbu Państwa, zbudowana została skocznia treningowa z naturalnym rozbiegiem, sztucznym progiem i naturalnym zeskokiem. Zawodnicy od tego czasu mogli trenować w Odrzykoniu i już nie wyjeżdżając na treningi do Iwonicza Zdroju (jak to miało miejsce dotychczas). Nowa skocznia spełniała podstawowe warunki treningowe i można się było dobrze przygotować na niej do zawodów.

W sezonie 1985/1986 zawodnik „Zamczyńska” Odrzykoń Grzegorz Gunia na Mistrzostwach LZS w Sosnowcu, skacząc na skoczni strzelec w Karpaczu, zajął IV miejsce po skokach i biegu. W sezonie 1986/1987 „Orlew” po raz trzeci zwyciężył w Pucharze Bieszczad – skoki i kombinację norweską⁹¹⁴.

Tuż po wojnie w Sanoku uruchomiono prowizoryczną skocznię narciarską zlokalizowaną w parku miejskim⁹¹⁵. W wyniku zaangażowania do działań na rzecz budowy nowej skoczni – sekcji klubu Górnik Sanok (pod kierownictwem Z. Dańczyszyna), rozpoczęto budowę nowego obiektu⁹¹⁶. „Nowiny Rzeszowskie” pisały na swoich łamach, że *prace budowlane wykonują przy budowie skoczni w czasie wolnym sanoccy sportowcy oraz młodzież szkolna*⁹¹⁷.

Skocznię otwarto pod koniec 1952 roku⁹¹⁸. Skoczkowie z Sanoka wykonywali na nowowypbudowanej skoczni skoki na odległość około 25–35 m⁹¹⁹.

„Nowiny Rzeszowskie” w dniu 18 stycznia 1954 roku wzmiankowały o rozpoczętych w Sanoku *„III Narciarskich Mistrzostwach Juniorów pochodzących z województwa rzeszowskiego”*⁹²⁰.

Jak donosił L. Grześkowiak w „Nowinach Rzeszowskich” z 8 marca 1954 roku w artykule zatytułowanym *„Na cześć II Zjazdu” – Pod kierownictwem Partii oraz Związku Młodzieży Polskiej wychowujemy w województwie rzeszowskim sportowców na*

⁹¹³ J. Filip: *Narciarstwo w Odrzykoniu w latach 1976–1990, Narciarstwo w Odrzykoniu, Regionie i kraju*, Wydawnictwo Ruthenus, Krosno 2013, s. 50.

⁹¹⁴ Ibidem, s. 51.

⁹¹⁵ P. Kutiak: *Park miejski Sanoka*, Stud. Geographica, A.U.P.C., Sanok 2010, s. 85.

⁹¹⁶ „Gazeta Sanocka” 31.08.1980, Nr 24, s. 4.

⁹¹⁷ „Nowiny Rzeszowskie” z 15.12.1952 roku, Nr 298, s. 4.

⁹¹⁸ Z. Dańczyszyn: *Początki sportu w sanockiej „Nafcie”*, Arch. Ziemi Sanockiej, Nr 4, Sanok 2004, s. 69.

⁹¹⁹ Ibidem, s. 70.

⁹²⁰ „Nowiny Rzeszowskie” 18.01.1954, Nr 3, s. 1.

ludzi oddanych pracy oraz nauce, dlatego też park sanocki zamieniono na mały ośrodek narciarski ze skocznia narciarską a także stokiem slalomowym, torem saneczkowym⁹²¹. Skocznia sanocka miała swój największy okres świetności w latach 1956–1957, kiedy odbywały się na niej Mistrzostwa Okręgu Polskiego Związku Narciarskiego⁹²². W pierwszej połowie lat sześćdziesiątych skocznia narciarską w Sanoku przebudowano. 22 lutego 1965 roku oddano ją do użytku⁹²³. Powiększony został rozbieg, przebudowano próg, wydłużono również punkt krytyczny⁹²⁴.

Fot. 73. Konkurs skoków na skoczni sanockiej w roku 1965

Źródło: <http://www.skisprungschanzen.com/>, dostęp: 11.12.2017.

Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku, skocznia w Sanoku była jednym z najważniejszych obiektów na Podkarpaciu. Na sanockiej skoczni (wraz ze skoczniami w Zagórze, Dukli i Iwoniczu) rozgrywano podkarpacki „konkurs czterech skoczni”, który wzorowany był na turnieju, jaki odbywał się rokrocznie w Niemczech i Austrii⁹²⁵. Oto wyniki jednego z podkarpackich „konkursów czterech skoczni”, który odbył się 8 stycznia 1967 roku: seniorzy – 1. Zygmunt Tadeusz (Górnik), 2. Hofbauer Franciszek (Zagórze), 3. Piszko Adolf (Zagórze), 4. Nycz Adolf (LZS Krosno), 5. Guzik Janusz (LZS Krosno). Juniorzy gr C – 1. Czaja Zbigniew (MKS Orleń)

⁹²¹ „Nowiny Rzeszowskie” 8.03.1954, Nr 10, s. 1

⁹²² L. Ciuk: *Stan i rozwój kultury fizycznej w powiecie Sanok w latach 1945–62*, AWF, Warszawa 1962, s. 54.

⁹²³ „Nowiny–Stadion” 23.12.1965, Nr 45, s. 5.

⁹²⁴ Z. Wawaszczak: *Miałem szczęście...*, „Nowiny” 17.11. 1984, Nr 274, s. 5.

⁹²⁵ Z. Dańczyszyn: *Początki sportu w sanockiej „Nafcie”*, dz. cyt., s. 69.

– Dukla), 2. Jaroszek Jan (Zagórz), 3. Makiel Edward (LZS Krosno), 5. Stasik Andrzej (LZS Krosno). Juniorzy gr. B – 1. Kenar Janusz (MKS Orleńta), 2. Krzywda Antoni (Zagórz), 3. Sliwiak Józef (Zagórz), 4. Kubit Andrzej, 5. Zajdel Jan (LZS Krosno)⁹²⁶.

Z czasem nieużywana sanocka skocznia narciarska ulegała dewastacji⁹²⁷.

Na nartach skakano także w Krośnie. W krośnieńskiej dzielnicy Zawodzie znajdowała się skocznia eksploatowana najprawdopodobniej do połowy lat siedemdziesiątych. Skocznia powstała w 1956 roku⁹²⁸.

Na skoczni krośnieńskiej startowała sekcja narciarska powstała przy KS „Nafta” a od 1957 Międzyzakładowy Związkowy Klub Sportowy „Krośnianka”⁹²⁹. Zawodnicy rokrocznie startowali w odbywających na Zawodzie konkursach skoków⁹³⁰. Uczestniczyli z sukcesem również w wielu innych konkursach. Krakowskie „Tempo” z dnia 5.02.1968 roku donosiło: *Krośnianie wygrali Narciarskie Mistrzostwa Okręgu LZS. W sobotę i niedzielę odbyły się w Dukli Narciarskie Mistrzostwa Okręgu Zrzeszenia LZS. W zawodach startowało około 150 zawodniczek i zawodników oraz czołówka skoczków, która wzięła udział w kolejnym konkursie skoków 4 skoczni. Zawody rozegrano pod skocznią narciarską „na Frankowie”. Drużynowo Mistrzostwa wygrała reprezentacja powiatu: 1. Krosno – 168 pkt, 2. Sanok – 125,5 pkt, 3. Gorlice – 47 pkt, 4. Brzozów – 12 pkt, 5. Ustrzyki – 10, 6 pkt, 6. Lesko – 4 pkt. Otwarty Konkurs Skoków: gr. A J. Habrat (Krosno), gr. B – J. Zajdel (Krosno), gr. C – Wójcik (Dukla). Seniorzy: Kasperkowicz J. (Sanok), Juniorzy: gr. A – Habrat (LZS Krosno), gr. B – Nycz (Górniki Iwonicz) gr. C – R. Zygmunt (MKS Orleńta), seniorzy – Kasperkiewicz (LZS Klimkówka)⁹³¹.*

W innej dzielnicy Krosna, Suchodole, w latach siedemdziesiątych i pierwszej połowie lat osiemdziesiątych budowano okresowo w zimie nietrwałe obiekty, z których najbardziej znana była skocznia „Na Turkowym”⁹³². Na skoczni tej urządzano improwizowane zawody skoków narciarskich. Krośnianie wspominają, że praktycznie cała tzw. „mała strona usiana była małymi skoczniami”. Ostatnie zawody narciarskie

⁹²⁶ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii Sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 133.

⁹²⁷ Z. Dańczyszyn: *Początki sportu w sanockiej „Nafcie”*, dz. cyt., s. 70.

⁹²⁸ D. Iwaniec: *Były sobie skocznie*, www.krosno24.pl, dostęp 10.10.2017.

⁹²⁹ S. Fryc: *Z dziejów klubu sportowego „Krośnianka”*, Wyd. Muzeum Rzemiosła, Krosno 1996, s. 22.

⁹³⁰ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 8.

⁹³¹ *Konkurs 4 skoczni – Dukla – 68*, „Tempo” z dnia 5.02.1968 roku, Nr 34, s. 4.

⁹³² *Ibidem*.

w Suchodole odbyły się na początku lat osiemdziesiątych. Przeprowadzono m.in. konkurs skoków narciarskich na skoczni narciarskiej w Głowience⁹³³.

Ostatnim konkursem (lub jednym z ostatnich) rozegranym w Przemyślu na skoczni na Polance, oddanej do użytku w 1929 roku⁹³⁴ były juniorskie Mistrzostwa VI Okręgu Rzeszowskiego, które odbyły się 8 lutego 1959 roku. Zawodnicy uzyskiwali podczas nich odległości nieznacznie przekraczające 20 metrów⁹³⁵.

Od kilku dziesięcioleci Zagórz może poszczycić się trzema pięknymi małymi skoczniami pokrytymi igielitem: K-10, K-20, K-40. Największa z nich powstała na początku lat pięćdziesiątych. Miała wtedy punkt K-34 m. Pierwsze zawody rozegrano na niej w 1954 roku, a zwycięzcami zostali Marian Mogilan i Józef Rydel⁹³⁶.

W połowie lat sześćdziesiątych zrodził się pomysł budowy skoczni narciarskiej na Frankowie (534 m n.p.m.), najwyższym wzniesieniu w Dukli⁹³⁷. Pomysłodawcą tych poczynań był Stanisław Habrat. Dużą część pracy wykonała młodzież szkolna Liceum i Szkoły Podstawowej oraz młodzież LZS-owska zgrupowana na letnim obozie treningowym zorganizowanym pod „Frankowem” przez PKKFiT Krosno i RP LZS⁹³⁸. Skocznnię oddano do użytku w 1967 roku. Przeprowadzono na niej wiele konkursów skoków: Mistrzostwa Wojewódzkie LZS, Konkursy Czterech Skoczni (który obejmował także obiekty w Sanoku, Iwoniczu-Zdroju i Zagórz), a pod skocznia i w okolicy przeprowadzono wiele imprez narciarskich biegowych szkolnych, LZS i okręgowych⁹³⁹. Ówczesny rekord obiektu wynosił 35 m⁹⁴⁰.

⁹³³ <http://suchodol.blox.pl/html>

⁹³⁴ S. Zaborniak: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, Rzeszów–Krosno 2013, passim

⁹³⁵ A. Dworakowski: *Przewodnik po polskich skoczniach narciarskich 2016*, skijumping.pl, dostęp: 10.12.2017.

⁹³⁶ Ibidem.

⁹³⁷ <http://www.skisprungschanzen.com>, dostęp: 13.08.2017.

⁹³⁸ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, s. 217.

⁹³⁹ S. Drażdżewski: *Ludowe Zespoły Sportowe*, dz. cyt., s. 76.

⁹⁴⁰ <http://www.skisprungschanzen.com>, dostęp: 10.08.2017.

Fot. 74. Konkurs Czterech Skoczni w Dukli (1967 rok)

Źródło: <http://www.skisprungschanzen.com/>, dostęp: 11.12.2017.

W latach sześćdziesiątych objawił się na skoczni dukielskiej talent Ryszarda Ciuły, który nie tylko oddawał świetne skoki, robiąc coraz większe postępy. Wygrywał prawie wszystkie konkursy skoków, w których uczestniczył, także świetnie biegał, co umożliwiło mu osiągnięcie bardzo dobrych wyników w dwuboju klasycznym. Ryszard Ciuła wielokrotnie zdobywał mistrzostwo Okręgu, Mistrzostwo Województwa, a na Młodzieżowych Mistrzostwach Polski PZN Młodzików w Zakopanem w 1971 roku dwukrotnie zdobył dziewiąte miejsce w Polsce w biegu na 2 km i dwuboju klasycznym bieg + skoki oraz siódme miejsce w sztafecie „Orlewu” 3x1,5 km w składzie: R. Ciuła, J. Barabasz, M. Futyma.

Na skoczni trenowali inni dukielscy zawodnicy, którzy zaczęli odnosić sukcesy na Okręgowych Mistrzostwach. Kazimierz Wójcik – zdobył pierwsze miejsce w zawodach wojewódzkich LZS juniorów gr. C, Stanisław Malczewski zdobył trzecie miejsce⁹⁴¹.

Na Centralnych Młodzieżowych Mistrzostwach Polski LZS w Zagórzcu w dniach 25–27 lutego 1978 roku Janusz Zych z Wojewódzkiego Ludowego Klubu Sportowego

⁹⁴¹ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s. 217.

„Szron” z Rymanowa Zdroju zdobył trzy medale: złoty, srebrny w otwartym konkursie skoków i brązowy w kombinacji klasycznej⁹⁴².

Do lat sześćdziesiątych terenowe skocznie narciarskie działały w okolicach Rymanowa. Największa z nich znajdowała się na Okopisku i pozwalała na skoki do 40 metrów. W Strzyżowie stoi nieużywana w chwili obecnej skocznia o nietypowym punkcie konstrukcyjnym K-31. W Ustrzykach Dolnych w latach osiemdziesiątych miał zostać ponownie odbudowany obiekt na Gromadzyniu, ale wybudowana wówczas wieża startowa została ustawiona w złą stronę. W Siankach skocznia narciarska została zniszczona podczas II Wojny Światowej. W Mielcu w 1953 roku powstała z inicjatywy członków sekcji narciarskiej Stali Mielec 30-metrowa nieistniejąca już dziś skocznia na Cyranowej Górze. Została zbudowana z elementów hangaru i drewnianych słupów. 27 lutego 1954 roku rozegrano na tej skoczni zawody kombinacji norweskiej, część skokową wygrał Edward Tarnowski. Rekordzistą skoczni z wynikiem 35 metrów został Ireneusz Noga⁹⁴³. W 1954 roku we wsi Łętownia (przyłączonej do Strzyżowa w 1984 roku) powstał obiekt o betonowej konstrukcji, który skoczkom narciarskim służył przez kilka dziesięcioleci⁹⁴⁴.

⁹⁴² K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, dz. cyt., s. 22.

⁹⁴³ J. Witek, W. Madej: *Siedemdziesiąt lat Klubu Sportowego Stal Mielec*, MS Mielec, Mielec 2009, s. 115.

⁹⁴⁴ <http://www.skisprungschanzen.com/>, dostęp: 11.12.2017.

Rozdział IX

Biathlon w latach 1945–1989

Biathlon – to dyscyplina sportowa, która swoje korzenie ma w przedwojennym „Strzelcu”, a po wojnie w licznych imprezach narciarsko–strzeleckich organizowanych przez organizacje: Służba Polsce, Ligę Przyjaciół Żołnierza, Ligę Obrony Kraju i Przeszkolenie Wojskowe w szkołach⁹⁴⁵.

Biathlon w Polsce od początku związany był również z narciarstwem klasycznym, z którego w zdecydowanej większości wywodzili się zawodnicy tej dyscypliny sportu. Biathloniści zazwyczaj swoje kariery rozpoczynali od biegów narciarskich. Ta dyscyplina sportowa rozwinęła się w Polsce na większą skalę dopiero pod koniec lat pięćdziesiątych⁹⁴⁶.

Biathlon w Polsce został włączony do powstałego w 1957 roku Polskiego Pięcioboju Nowoczesnego. W 1958 roku przyjął on nazwę: Polski Związek Pięcioboju Nowoczesnego i Dwuboju Zimowego. Pierwszym prezesem związku został J. Kajdy, a wiceprezesami: K. Konarski i F. Iniewski⁹⁴⁷.

Z początkiem lat sześćdziesiątych kluby podkarpackie (wraz m.in. z jedlickim MKS i iwoniczym „Górnikiem”) rozpoczęły współpracę z Ligą Obrony Kraju. W wyniku tej współpracy trenowano dwubój zimowy. Początkowo w programie Igrzysk Młodzieży szkół średnich były biegi patrolowe. W skład tej konkurencji wchodziły: bieg na nartach, strzelanie, rzut granatem, wyznaczenie azymutu i pokonanie terenu skażonego. Ze względu na trudności w organizacji i obiektywnej ocenie konkurencji zrezygnowano z biegu patrolowego i wprowadzono dwubój zimowy⁹⁴⁸.

W 1966 roku prezesem Polskiego Związku Pięcioboju Nowoczesnego i Dwuboju Zimowego został K. Konarski, który pełnił tę funkcję do 1988 roku⁹⁴⁹.

W klubach Podkarpacia coraz częściej uprawiano biathlon. W jedlickim MKS rozpoczęła swoją działalność sekcja biathlonowa. Trenerem i organizatorem jedlickiego MKS był Franciszek Mojak⁹⁵⁰. Zawodnikami sekcji byli: Wojciech Grochmal, Tadeusz Wilusz,

⁹⁴⁵ J. Michalak: *70 lat iwoniczkiego...*, dz. cyt., s. 41.

⁹⁴⁶ R. Rybicki: *Biathlonista z Klimkówki*, W. Grysztar, „Nowiny” z 2.02.1978 roku, Nr 27, s. 5.

⁹⁴⁷ F. Mojak: *Polski Biathlon*, Wyd. Budowlani, Warszawa 1991, s. 12.

⁹⁴⁸ M. Turczyn: *Dwubój Zimowy – lata 1977–1988* [w:] F. Mojak (red.), *Na nartach z karabinem*, Oficyna Wydawnicza „Apla”, Krosno 2010, s. 18.

⁹⁴⁹ F. Mojak (red.): *Na nartach z karabinem*, dz. cyt., s. 136.

⁹⁵⁰ F. Mojak: *Polski Biathlon*, dz. cyt., s. 13.

Jakub Mróz, Józef Szymbara. Zawodnicy ci, startując w drużynowym biegu patrolowym wygrali igrzyska wojewódzkie w 1968 roku⁹⁵¹.

Na Podkarpaciu kolebką biathlonu był również Iwonicki „Górnik”, do którego na początku lat siedemdziesiątych po odbyciu służby wojskowej powrócił Jan Murdzek. Startował on w tym czasie jako zawodnik MKS Zakopane, w którego barwach w 1969 roku zdobył srebrny medal w sztafecie na Mistrzostwach Świata⁹⁵².

Fot. 75. Jan Murdzek (1969 rok)

Źródło: zielonyiwonicz.pl/, dostęp: 10.09.2017.

W 1976 roku Prezes Polskiego Związku Pięcioboju Nowoczesnego i Dwuboju Zimowego Kazimierz Konarski przyjął działacza narciarskiego z Podkarpacia Mariana Turczyna na pełny etat Kierownika Wyszkolenia i trenera Kadry w Polskiej Federacji Sportu z oddelegowaniem do stałej pracy w PZPN i DZ na czas nieograniczony. Był to pierwszy pracownik etatowy w Dwuboju Zimowym⁹⁵³.

Marian Turczyn rozpoczął zintensyfikowane działania na rzecz rozwoju Dwuboju Zimowego na Podkarpaciu. W 1976 roku wyjechał w teren do istniejących sekcji szkolnych by rozmawiać z działaczami, trenerami i zapoznać się z warunkami terenowymi. Odwiedził m.in.: Jedlicze, gdzie założycielem i trenerem MKS

⁹⁵¹ „Nowiny” 24.02.1979, Nr 43, s. 12.

⁹⁵² F. Mojak: *Polski Biathlon*, dz. cyt., s. 16.

⁹⁵³ M. Turczyn: *Dwubój Zimowy – lata 1977–1988* [w:] F. Mojak (red.), *Na nartach z karabinem*, dz. cyt., s. 19.

„Podkarpacie” był Franciszek Mojak,⁹⁵⁴ Krosno, gdzie założycielem i trenerem MGKS „Nafta” był Jan Baran⁹⁵⁵, KS „Górnik” w Iwoniczu⁹⁵⁶, Ustrzyki Dolne, gdzie założycielem i trenerem MKS „Halicz” był Kazimierz Sojka⁹⁵⁷.

Narciarstwo biathlonowe w Ustrzykach Dolnych rozwijało się pierwotnie w klubach MKS „Podkarpacie”, LZS „Strwiąż”, MZKS „Bieszczady”, GKS „Górnik”. W 1975 roku wszystkie wymienione wyżej kluby połączyły się, tworząc MKS „Halicz”⁹⁵⁸, który działał w ramach Wojewódzkiego Szkolnego Związku Sportowego w Krośnie. Pierwszym Prezesem Klubu (lata 1975 – 1988), był Franciszek Nowak, sekretarzem Bronisław Jagielczuk. Zarząd tworzyli wtedy m. in. Stanisław Dutka, Stanisław Lesz, Stanisław Dul⁹⁵⁹.

Do rozwoju biathlonu w Ustrzykach Dolnych przyczynił się przede wszystkim Kazimierz Sojka. Głównie dzięki jego pracy, od początku istnienia MKS „Halicz” w klubie prężnie funkcjonowała sekcja biathlonu. Od połowy lat siedemdziesiątych w „Haliczu” działali również trenerzy Stanisław Nahajowski, prowadzący treningi w Ustjanowej, a w Ustrzykach Dolnych Ryszard Cybruch⁹⁶⁰.

W MKS „Halicz” tworzono przeciwwagę dla mocnego ówczesnie ośrodka biathlonowego w Zakopanem. Dało to pierwsze wyniki. W zawodach wystartowali: Bernardyna Szymańczyk, Wiesław Cybruch (który znalazł się w ścisłej kadrze Polski), Feliks Janicki oraz Waldemar Steciuk. Zawodnicy MKS „Halicz” zdobyli w tym czasie brązowy medal na Mistrzostwach Polski w biathlonie w Zakopanem⁹⁶¹.

Pod koniec lat siedemdziesiątych zaczęła się zatem rywalizacja pomiędzy zawodnikami WKS Legia Zakopane a „resztą” Polski (do 1978 roku większość medali Mistrzostw Polski Seniorów zdobywali zawodnicy z Zakopanego). Od 1978 roku sukcesy w biathlonie zaczęli odnosić również młodzi zawodnicy wywodzący się z klubów podkarpackich. W 1978 roku podczas Igrzysk Młodzieży szkolnej w biathlonie w Ustrzykach Dolnych, Paweł Wójcik z MKS „Halicz”, wywalczył złoty

⁹⁵⁴ M. Turczyn: *Dwubój Zimowy – lata 1977–1988* [w:] F. Mojak (red.), *Na nartach z karabinem*, dz. cyt., s. 19

⁹⁵⁵ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 199.

⁹⁵⁶ J. Michalak: *70 lat iwoniczkiego...*, dz. cyt., s. 41.

⁹⁵⁷ *Międzyszkolny Klub Sportowy „Halicz” Ustrzyki Dolne*, www.ustrzyki-dolne.pl/strona-873-Ustrzyckie+Archiwum+Sportowe.html, dostęp: 1.09.2017.

⁹⁵⁸ *Ibidem*.

⁹⁵⁹ *Ibidem*.

⁹⁶⁰ M. Turczyn: *Dwubój Zimowy – lata 1977–1988* [w:] F. Mojak (red.), *Na nartach z karabinem*, Oficyna Wydawnicza „Apla”, Krosno 2010, s. 18.

⁹⁶¹ *Międzyszkolny Klub Sportowy „Halicz” Ustrzyki Dolne*, dz. cyt.

medal⁹⁶². W Mistrzostwach Polski Juniorów odbywających się w 1978 w Wiśle, drugie miejsce w biegu na 15 kilometrów zajął Adam Jakiela, zawodnik MGKS „Nafta” Krosno, w sprincie na 10 km triumfował Jerzy Gładysz również z MGKS „Nafta” Krosno⁹⁶³.

Fot. 76. Jerzy Gładysz

Źródło: Fotografia pochodzi z wystawy: *90-lecie Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik” 1925–2015*, KBIR, Krosno 2015.

W 1979 roku w zawodach, które miały miejsce w Szklarskiej Porębie na 15 kilometrów trzeci był Krzysztof Zabierowski z MKS „Podkarpacie” Jedlicze, a w sprincie na 10 kilometrów triumfował Jerzy Gładysz z MGKS „Nafta” Krosno, drugie miejsce zajął Krzysztof Zabierowski z MKS „Podkarpacie” Jedlicze⁹⁶⁴.

W 1979 roku na Mistrzostwach Polski Seniorów w Jakuszykach – Szklarskiej Porębie w biegu na 20 kilometrów złoty medal zdobył Władysław Gysztar z „Górnika” Iwonicz Zdrój. To Jan Baran ukierunkował w biathlonie Władysława Gysztara, który pochodził z Klimkówki. Był młodszym bratem Janiny i Józefa – narciarzy z lat sześćdziesiątych, z których Władysław od najmłodszych lat czerpał wzór. Często wspominał, jak *wymykał się ukradkiem z domu, by na nartach siostry pobiegać po okolicznych pagórkach*⁹⁶⁵.

⁹⁶² Międzyszkolny Klub Sportowy „Halicz” Ustrzyki Dolne, dz. cyt.

⁹⁶³ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 199.

⁹⁶⁴ F. Mojak (red.): *Na nartach z karabinem*, s. 135–138.

⁹⁶⁵ R. Rybicki: *Biathlonista z Klimkówki, W. Gysztar*, dz. cyt., s. 5.

Grysztar szybko robił postępy i już wkrótce znalazł się w czołówce krośnieńskich biegaczy. Początkowo był zawodnikiem LZS Klimkówka (jego instruktorem był Józef Penar)⁹⁶⁶. Następnie został zawodnikiem Wojewódzkiego Ludowego Klubu Sportowego „Szron” w Rymanowie⁹⁶⁷. W 1972 roku Grysztar zajął drugie miejsce na Wojewódzkiej Spartakiadzie LZS w Sanoku. W 1972 roku został mistrzem okręgowym w narciarstwie biegowym. Wtedy też rozpoczął naukę w Technikum Górnictwa Naftowego w Krośnie, gdzie od 1975 roku był trenowany przez szkoleniowca Jana Barana⁹⁶⁸.

Fot. 77. Władysław Grysztar

Źródło: K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, op. cit., s. 10.

Władysław Grysztar na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych był zawodnikiem „Górnika” Iwonicz Zdrój⁹⁶⁹. Pięciokrotnie zdobywał złoty medal indywidualnych mistrzostw Polski. Trzykrotnie triumfował w biegu na dwadzieścia kilometrów (w latach: 1979, 1981, 1985) oraz dwukrotnie w biegu sprinterskim na

⁹⁶⁶ Ibidem.

⁹⁶⁷ *Krótką historią klubu sportowego „Karpaty” Klimkówka*. [karpatyklimkowka.futbolowo.pl](http://karpaty klimkowka.futbolowo.pl), dostęp: 23.08.2017.

⁹⁶⁸ J. Ciupka, H. Dąbrowiecki, J. Frydrych: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, dz. cyt., s., 207.

⁹⁶⁹ R. Rybicki: *Biathlonista z Klimkówki, W. Grysztar*, dz. cyt., s. 5.

dziesięć kilometrów (1986 rok), dwukrotnie zajął czwarte miejsce na dziesięć i dwadzieścia kilometrów w Międzynarodowych Zawodach o Puchar Przyjaźni. Władysław Grysztar został również członkiem kadry narodowej – występy: Finlandia 1980 (20 kilometrów – 54 miejsce), ZSRR (10 kilometrów – 47 miejsce), 1983 Włochy i 1984 RFN (20 kilometrów – 34 miejsce)⁹⁷⁰.

Władysław Grysztar jako jeden z czołowych zawodników polskiego biathlonu i jako jeden z nielicznych sportowców województwa posiada tytuł „Zasłużonego Mistrza Sportu”⁹⁷¹.

Inni zawodnicy z Podkarpacia również odnosili znaczące sukcesy w biathlonie. W lutym 1980 roku Iwonicz–Zdrój był gospodarzem rozgrywek VII Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży w narciarstwie klasycznym. Miejscowy klub narciarski wniósł duży wkład pracy, jako współorganizator tej imprezy. Również narciarze KS „Górnik” Iwonicz Zdobyli wiele punktowanych miejsc. Warto tu odnotować największe osiągnięcia tej imprezy. Było to wicemistrzostwo Polski w biathlonie Jerzego Karasia⁹⁷². W tym samym roku w Mistrzostwach Polski Juniorów Jerzy Gładysz z KS „Górnik” Iwonicz zdobył wicemistrzostwo Polski w biathlonie, a w Biathlonowych Mistrzostwach Polski Juniorów w Dusznikach tytuł Mistrza Polski w biegu na 10 kilometrów zdobył Marian Pernal (również KS „Górnik” Iwonicz)⁹⁷³.

W 1981 roku w zawodach przeprowadzanych w Dusznikach Zdroju na 15 kilometrów drugi był Jerzy Karaś z „Górnika” Iwonicz, a w sprincie na 10 kilometrów triumfował Marian Pernal z „Górnika” Iwonicz. Trzeci był Jerzy Gładysz, reprezentujący ten sam klub.

Władysław Grysztar z „Górnika” Iwonicz Zdrój zdobył ponownie złoty medal Mistrzostwa Polski Seniorów na 20 kilometrów w zawodach organizowanych w Dusznikach Zdroju⁹⁷⁴.

Również w 1981 roku w Biathlonowych Mistrzostwach Świata odbywających się w ZSRR, dziesiąte miejsce zdobyła polska sztafeta z udziałem iwonicznych zawodników: Jerzego Gładysza i Władysława Grysztara.

Zawody, które miały miejsce w 1982 roku w Zakopanem zakończyły się trzecim miejscem w biegu na 15 kilometrów Jerzy Karasia z „Górnika” Iwonicz. Zawodnicy

⁹⁷⁰ *Najważniejsze daty w historii biathlonu*. sportowahistoria.pl. [dostęp 2017-07-23].

⁹⁷¹ J. Michalak: *70 lat iwoniczkiego...*, dz. cyt., s. 42.

⁹⁷² *Ibidem*.

⁹⁷³ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 44..

⁹⁷⁴ R. Rybicki: *Biathlonista z Klimkówki, W. Grysztar*, dz. cyt., s. 5.

trenujący w „Górniku” Iwonicz Zdrój odnosili również sukcesy w Mistrzostwach Polski Seniorów w sztafecie 4x7,5km. W 1982 w Zakopanem trzecie miejsce zajęła sztafeta w składzie: Z. Długosz, J. Jakiela, S. Penar, K. Karaś. W Biathlonowych Mistrzostwach Świata we Francji Adam Jakiela zdobył dwudzieste szóste miejsce indywidualnie⁹⁷⁵.

W 1985 roku największym osiągnięciem grupy juniorów iwonicznych było zdobycie pierwszego miejsca na Ogólnopolskiej Spartakiadzie Młodzieży w biathlonie przez sztafetę w składzie: Marek Jakiela, Marian Stanisław oraz Adam Jakiela⁹⁷⁶.

Biathloniści z Iwonicza w 1987 roku startowali we wszystkich zawodach organizowanych przez Polski Związek Biathlonu (łącznie dziesięć zawodów) a także dwóch zawodach międzynarodowych w ówczesnej NRD oraz ZSRR. W 1987 roku drugie miejsce na Mistrzostwach Polski Juniorów w biathlonie zdobyła sztafeta w składzie: Adam i Marek Jakielowie oraz Bogusław Zajac.

Dużym osiągnięciem iwonicznej grupy biathlonowej, był udział Adama Jakieli w Biathlonowych Mistrzostwach Świata w Norwegii w 1989 roku. Zdobywanie dwudziestego miejsca na tej światowej imprezie narciarskiej stanowiło wielkie indywidualne osiągnięcie tego zawodnika, a dla klubu i trenera Jana Murdzka duży powód do dumy⁹⁷⁷.

Sukcesy sportowe sportowców Podkarpacia uświadomiły działaczom „Karpat” Klimkówka, że i oni mogliby wykorzystać i wypróbować swoich narciarzy w tej dyscyplinie⁹⁷⁸.

Na początku lat osiemdziesiątych próbę utworzenia sekcji biathlonowej w Klimkówce podjęli Ryszard Chudziński i Marian Fajkiel. To właśnie Marian Fajkiel był głównym popularyzatorem, szkoleniowcem i twórcą sukcesów biathlonistów z Klimkówki. W tej działalności pomogło mu wcześniej zdobyte doświadczenie zawodnika w „Nafcie” Krosno i „Górniku” Iwonicz⁹⁷⁹.

Sekcja biathlonu w LKS „Karpaty” Klimkówka oficjalnie została zarejestrowana w 1982 roku. Na późniejsze sukcesy zapracował długoletni trener narciarzy i biathlonistów, a w początkowym okresie działalności sekcji zawodnik – Stanisław Penar. Pierwsze sukcesy biathlonistów z Klimkówki odnieśli już w 1984 roku po dwóch latach prowadzenia sekcji. Andrzej Penar I zdobył srebrny medal na Mistrzostwach

⁹⁷⁵ F. Mojak (red.): *Na nartach z karabinem*, dz. cyt., s. 136.

⁹⁷⁶ J. Michalak: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, dz. cyt., s. 44.

⁹⁷⁷ Ibidem.

⁹⁷⁸ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 15.

⁹⁷⁹ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, Klimkówka 2010, s. 12.

Polski juniorów, złoty i srebrny medal w Pucharze Alp w Austrii, jak również uczestniczył w Mistrzostwach Świata we Francji⁹⁸⁰. Do kadry narodowej juniorów oprócz Andrzeja Penara I zostali powołani: Krzysztof Jakubowicz i Andrzej Penar II⁹⁸¹. Zawodnicy sekcji biathlonowej LKS „Karpaty” Klimkówka w okresie jej istnienia zdobyli trzydzieści medali na Mistrzostwach Polski, Ogólnopolskich Spartakiadach Młodzieży wielokrotnie uczestniczyli na Mistrzostwach Świata i byli powoływani do kadry narodowej⁹⁸².

Owocne dla młodych zawodników Podkarpacia były zawody w 1983 roku. Na 15 kilometrów triumfował Leszek Pieskacz z MKS „Halicz” Ustrzyki Dolne, trzeci był Edward Jakiela z „Górnika” Iwonicz. W sprincie na 10 kilometrów, całe podium należało dla zawodników „Górnika” Iwonicz. Pierwszy był Edward Jakiela, drugi Wojciech Jakubowicz, trzeci Jan Jakiela. Władysław Grysztar z „Górnika” Iwonicz Zdrój triumfował na 10 kilometrów w 1983 roku na Mistrzostwach Polski Seniorów w Zakopanem⁹⁸³.

Lata osiemdziesiąte to również występy zawodników MKS „Halicz” na biathlonowej arenie międzynarodowej. Bogdan Taraciński oraz Leszek Pleskacz uczestniczyli w Mistrzostwach Świata Juniorów w 1983 roku. Bogdan Taraciński zajął czternaste miejsce.

W pierwszej połowie lat osiemdziesiątych do sukcesów MKS „Halicz” przyczynili się także Bogdan Zwarycz, Andrzej Bajwolski, Wiesław Zajac oraz Andrzej Kuźmiński. W sumie, zawodnicy powyżej wymienieni zdobyli czternaście medali. Ich trenerem od roku 1982 był Wiesław Cybruch. Kolejnym szkoleniowcem został Waldemar Steciuk. Steciuk był równocześnie trenerem kadry narodowej juniorów. Ze względu na brak odpowiednich środków finansowych od 1985 roku sekcja biathlonu MKS „Halicz” na terenie Ustrzyk Dolnych przestała istnieć⁹⁸⁴.

W 1984 roku trzecie miejsce w zawodach organizowanych w Wiśle zajęła sztafeta „Górnika” Iwonicz Zdrój z udziałem: W. Jakubowicza, J. Jakiety, E. Jakiety, W. Grysztara. W Mistrzostwach Polski Juniorów przeprowadzanych w 1984 roku w Szklarskiej Porębie na 15 km drugi był Andrzej Kuźmiński, zawodnik MKS „Halicz” Ustrzyki Dolne. Z tego samego klubu w zawodach w Krośnie przeprowadzanych

⁹⁸⁰ *Krótką historią klubu sportowego „Karpaty” Klimkówka*, dz. cyt.

⁹⁸¹ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu*, Klimkówka 2010, s. 13.

⁹⁸² F. Mojak (red.): *Na nartach z karabinem*, dz. cyt., s. 136.

⁹⁸³ *Ibidem*, s. 137.

⁹⁸⁴ *Międzynarodowy Klub Sportowy „Halicz” Ustrzyki Dolne*, dz. cyt.

w 1985 roku, na 15 km trzecie miejsce zajął Bogdan Taraciński, który był również trzeci w sprincie na 10 km⁹⁸⁵. W 1985 roku 2 miejsce w zawodach Mistrzostw Polski Seniorów, odbywających się w Zakopanem zdobył Bogdan Taraciński reprezentujący MGKS „Nafta” Krosno⁹⁸⁶. W 1985 roku ostatnie miejsce na podium w Mistrzostwach Polski Seniorów sztafety „Górnik” Iwonicz Zdrój w składzie: J. Gładysz, E. Jakięła, L. Pieskacz, W. Grysztar⁹⁸⁷.

Dużym sukcesem zawodników KS „Górnik” Iwonicz Zdrój zakończyły się zawody Mistrzostw Polski Seniorów w 1985 roku w Dusznikach Zdroju. Na 20 km pierwszy był Władysław Grysztar, natomiast drugi – Władysław Gładysz. Władysław Grysztar triumfował również w zawodach Mistrzostw Polski na 10 km w 1986 roku w Zakopanem⁹⁸⁸.

Owocna dla biathlonistów z Klimkówki była druga połowa lat osiemdziesiątych. W 1985 roku Andrzej Penar I zajął czwarte miejsce na Mistrzostwach Polski juniorów oraz jako reprezentant kraju na Mistrzostwach Świata w Szwajcarii zajął dwudzieste trzecie miejsce. Sztafeta biathlonistów z Klimkówki w składzie: Piotr Penar, Stamisaw Penar, Andrzej Penar II zdobyła brązowy medal na Ogólnopolskiej Spartakiadzie Młodzieży. Do kadry narodowej juniorów zostali powołani: Andrzej Penar II, Andrzej Penar I, Piotr Penar I, Stanisław Penar.

W następnym roku Janusz Penar zajął czwarte miejsce na OSM, a do kadry juniorów zostali powołani: Janusz Penar, Piotr Penar, a Andrzej Penar I został powołany do kadry narodowej seniorów⁹⁸⁹.

Rok 1987 jest kolejnym rokiem sukcesów biathlonistów z Klimkówki. Na OSM Janusz Penar zdobył złoty i srebrny medal, a Piotr Penar I medal srebrny i brązowy. Sztafeta „Karpat” w składzie: Piotr Penar I, Janusz Penar, Jerzy Penar zdobyła złoty medal Spartakiadowy. Klub zdobył pierwsze miejsce w punktacji klubowej Spartakiady. Zawodnicy: Janusz Penar, Jerzy Penar, Piotr Penar, Andrzej Penar II, Piotr Penar II, zostają powołani do kadry narodowej juniorów, a Penar Janusz został zdobywcą Pucharu Polski⁹⁹⁰.

⁹⁸⁵ F. Mojak (red.): *Na nartach z karabinem*, s. 137.

⁹⁸⁶ M. Turczyn: *Dwubój Zimowy – lata 1977–1988*, dz. cyt., s. 21.

⁹⁸⁷ F. Mojak (red.): *Na nartach z karabinem*, s. 137.

⁹⁸⁸ *Ibidem*, s. 138.

⁹⁸⁹ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 17.

⁹⁹⁰ R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 18.

W 1988 roku na Ogólnopolskiej Spartakiadzie Młodzieży Janusz Penar zdobył złoty i srebrny medal, zaś sztafeta w składzie: Janusz Penar, Tomasz Penar, Marek Kasperkowicz zdobyła srebrny medal. Klub w punktacji spartakiadowej zajął II miejsce w Polsce. Do kadry narodowej juniorów zostali powołani: Janusz Penar; Piotr Penar I, Jerzy Penar, a do kadry seniorów Andrzej Penar I⁹⁹¹. Sztafeta w składzie: Piotr Penar, Jerzy Penar Robert Rygiel zdobyła srebrny medal na Mistrzostwach Polski Juniorów. Janusz Penar wziął udział w Mistrzostwach Świata we Francji i po raz drugi zdobył Puchar Polski.

W następnym – 1989 roku – biathloniści „Karpaci” odnotowali kolejne sukcesy. Na Mistrzostwach Polski juniorów Janusz Penar wywalczył srebrny medal, a Jerzy Penar brązowy⁹⁹².

Dobre wyniki uzyskiwane przez zawodników Podkarpacia, konkurujących z dominującą pozycją zawodników Legii Zakopane, były potwierdzeniem właściwych decyzji Związku po 1978 roku⁹⁹³.

⁹⁹¹ K. Sołtysik, R. Sołtysik: *Kronika mistrzów sportu, Klimkówka 2010*, s. 14.

⁹⁹² R. Sołtysik: *Klimkówka – potęga narciarska*, dz. cyt., s. 20.

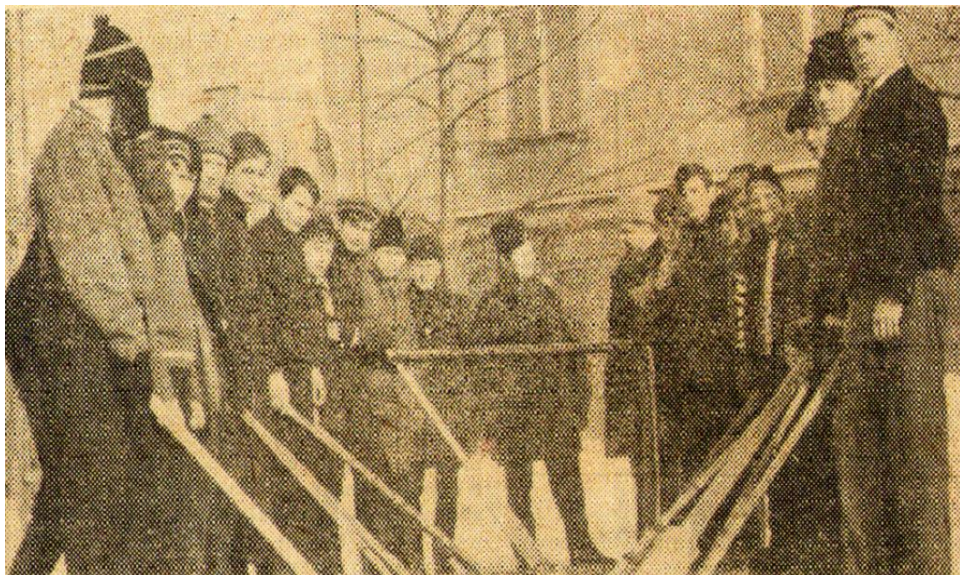
⁹⁹³ M. Turczyn: *Dwubój Zimowy – lata 1977–1988*, dz. cyt. s. 20.

Rozdział X

Hokej na lodzie w latach 1945 – 1989

1. Hokej w Dębicy

W lutym 1970 roku na lodowisku przy ulicy Marchlewskiego, Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej w Dębicy zorganizowało międzyosiedlowe rozgrywki hokejowe. Biorący udział w rozgrywkach zawodnicy nie byli zrzeszeni sportowo, gdyż w Dębicy nie funkcjonował wtedy jeszcze żaden klub hokejowy. W prasowej relacji, zamieszczonej w „Echu Załogi” czytamy: *Pęd do hokeja jest w Dębicy olbrzymi. Wśród dębickich chłopców jest wiele prawdziwych talentów, niektórzy z nich są nawet niezłe wyszkoleni technicznie*⁹⁹⁴.

Fot. 78. Międzyosiedlowe rozgrywki hokejowe z inicjatywy Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej w Dębicy (1970 rok)

Źródło: <http://hokejdebica.pl/>, dostęp: 20.10.2017.

Niespełna trzy lata po tym wydarzeniu pod koniec 1973 roku w Dębicy otwarto oficjalnie sztuczne lodowisko przy ulicy Świerczewskiego⁹⁹⁵, a wkrótce po tym wydarzeniu zaczęła na nim trenować pierwsza dębicka sekcja hokeja na lodzie – KS Śnieżka Wisłoka⁹⁹⁶.

⁹⁹⁴ „Echo Załogi” 20.02.1970, Nr 7, s. 2.

⁹⁹⁵ *Lodowisko – piękny dar dębickich metalowców dla miasta.* „Nowiny–Stadion”, s. 1, Nr 43 z 22 października 1973

⁹⁹⁶ M. Wiktor: *Klub sportowy Śnieżka Wisłoka*, <http://hokejdebica.pl/category/historia-ukh-debica/>, dostęp: 10.08.2017.

Inicjatorem powstania KS Śnieżki Wisłoka był Kazimierz Ważny. Kierownikiem sekcji został Adam Krzysztoforski⁹⁹⁷. Na początku 1974 roku rozpoczęły się treningi trzydziestoosobowej grupy młodzieży z dębickich szkół średnich. Młodzież trenowała trzy razy w tygodniu, a hokej na lodzie był dyscypliną rekreacyjną⁹⁹⁸.

Fot. 79. KS Śnieżka Wisłoka (1974 rok)

Źródło: <http://hokejdebica.pl/category/historia-ukh-debica/>, dostęp: 20.10.2017.

W sezonie 1974/1975 KS Śnieżka Wisłoka rozgrywała swoje pierwsze towarzyskie spotkania z zespołami z Krosna, Mielca, Sanoka oraz Rzeszowa. W 1975 roku treningi w sekcji rozpoczęła również grupa młodszych chłopców w wieku 9–12 lat⁹⁹⁹.

W sezonie 1977/1978 KS Śnieżka Wisłoka zgłoszona zostały do rozgrywek ligowych Młodzików oraz Centralnej Ligi Juniorów. W sezonie 1977/1978 dębicka drużyna juniorów zajęła w lidze okręgowej piąte miejsce¹⁰⁰⁰.

⁹⁹⁷ „Nowiny–Stadion” 17.12.1973, Nr 51. s. 1.

⁹⁹⁸ *Tradycje hokejowe w Dębicy*, hokejdebica.pl., dostęp 20.10.2017.

⁹⁹⁹ M. Wiktor: *Klub sportowy Śnieżka Wisłoka*, <http://hokejdebica.pl/category/historia-ukh-debica/>, dostęp 20.10.2017.

¹⁰⁰⁰ *Tradycje hokejowe w Dębicy*. hokejdebica.pl., dostęp 20.10.2017.

Fot. 80. KS Śnieżka Wisłoka (1978 rok)

Źródło: <http://hokejdebica.pl/category/historia-ukh-debica/>, dostęp: 20.10.2017.

W 1981 roku, kiedy sekcja KS Śnieżki Wisłoka zaczęła zmagać się z licznymi problemami finansowymi – zakończyła działalność. Ostateczna likwidacja drużyny nastąpiła na Walnym Zebraniu Delegatów, które miało miejsce w kwietniu 1982 roku. Hokej po upadku KS Śnieżki Wisłoka nie zniknął z mapy Dębicy. Sztuczne lodowisko przy ulicy Świerczewskiego (aktualnie ulica Sobieskiego) funkcjonowało nadal. Obiekt ten licznie odwiedzany był przez młodzież, która często grywała na nim również w hokeja, ale już rekreacyjnie¹⁰⁰¹.

¹⁰⁰¹ *Tradycje hokejowe w Dębicy*. hokejdebica.pl., dostęp 20.10.2017.

2. Hokej w Jarosławiu

W Jarosławiu funkcjonowała, nieistniejąca już dzisiaj sekcja hokeja na lodzie KS JKS Jarosław. W latach pięćdziesiątych¹⁰⁰² i sześćdziesiątych¹⁰⁰³ sekcja JKS Jarosław brała udział w rozgrywkach ligi okręgowej rzeszowskiej.

Po przeprowadzonych w 1965 roku reformie rozgrywek na Rzeszowszczyźnie, klub sportowy JKS Jarosław w sezonie 1965/1966 zaproszony został przez Rzeszowski Okręgowy Związek Hokeja na Lodzie do uczestnictwa w rozgrywkach o Puchar Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki. Klub jarosławski nie przystąpił jednak do rywalizacji¹⁰⁰⁴, wziął natomiast udział w sezonie 1966/1967 w reaktywowanej lidze okręgowej rzeszowskiej¹⁰⁰⁵. Jak relacjonowały „Nowiny Rzeszowskie”, sezon ten, *dla miłośników Podkarpackiego hokeja na lodzie był niezwykle ciekawy. JKS Jarosław w połowie rozgrywek prowadził w tabeli*¹⁰⁰⁶. Pod koniec sezonu jarosławski klub był również na pierwszym miejscu, jednak mając identyczną liczbę punktów, jak drugi „Czuwaj” Przemyśl (który miał zaległe spotkanie z „Karpatami” Krosno). Spotkanie to, ze względu na warunki atmosferyczne nie odbyło się i kwestię mistrzostwa nie rozstrzygnięto¹⁰⁰⁷.

W równie ciekawej edycji rozgrywek w sezonie 1968/1969 ligi okręgowej rzeszowskiej JKS Jarosław prowadził w tabeli, zaś pod koniec sezonu władze Rzeszowskiego Okręgowego Związku Hokeja na Lodzie wydały decyzję, że okręg rzeszowski w rywalizacji o miejsce w lidze drugiej będzie reprezentować JKS Jarosław¹⁰⁰⁸. Ostatecznie w sezonie 1968/1969 JKS uzyskał tytuł mistrza okręgu¹⁰⁰⁹. Jarosławska drużyna rywalizowała w eliminacjach o awans do rozgrywek drugoligowych, ale przegrała z Elektro Łaziska Górne, które zdobyły tytuł mistrza okręgu katowickiego i Dolmelem Wrocław, legitymizującym się tytułem mistrza okręgu wrocławskiego¹⁰¹⁰. W sezonie 1969/1970 JKS Jarosław zakończył rozgrywki na miejscu

¹⁰⁰² „Nowiny Rzeszowskie” 19.12.1957, Nr 302, s. 5.

¹⁰⁰³ „Nowiny Rzeszowskie” 4.01.1961, Nr 4, s. 6.

¹⁰⁰⁴ „Nowiny Rzeszowskie – Stadion” 13.12.1965, Nr 50, s. 2.

¹⁰⁰⁵ „Nowiny Rzeszowskie” 19.01.1967, Nr 16, s. 2.

¹⁰⁰⁶ „Nowiny Rzeszowskie” 2.02.1967, Nr 28, s. 2.

¹⁰⁰⁷ „Nowiny Rzeszowskie” 23.02.1967, Nr 42, s. 2.

¹⁰⁰⁸ „Nowiny Rzeszowskie” 16.02.1969, Nr 39, s. 2.

¹⁰⁰⁹ „Nowiny Rzeszowskie – Stadion” 17.12.1969, Nr 7, s. 1.

¹⁰¹⁰ „Nowiny Rzeszowskie” 11.03.1969, Nr 59, s. 2.

drugim w lidze rzeszowskiej. Rozgrywki wygrała Stal Sanok. Tak zakończył się czas największych sukcesów jarosławskiego zespołu¹⁰¹¹.

¹⁰¹¹ W. Burzmiński: *Dawnych wspomnień czar*, „Nowiny” 6.02.1992, Nr 26, s. 5.

3. Hokej w Krośnie

Tradycje hokeja na lodzie bogate były również w Krośnie. Sekcja hokeja na lodzie powstała przy „Włókniarzu” Krosno w 1952 roku (klub krośnieński wchodził wtedy w skład Zrzeszenia Sportowego „Włókniarz” – przyjął nazwę w 1949 roku – Włókienniczy Związkowy Klub Sportowy „Legia” w Krośnie¹⁰¹²). Do sekcji należeli między innymi: Zygmunt Ukleja, Andrzej Matelowski, Stanisław Przybyła, Andrzej Farski, Stanisław Szczypka, Kazimierz Małyśa, Zdzisław Kozubał, Adam Matelowski¹⁰¹³.

Zgłoszony do Polskiego Związku Hokeja na Lodzie zespół „Włókniarza” występował w latach pięćdziesiątych w wojewódzkiej klasie A. Jego rywalami były drużyny krośnieńskiego KS „Górnik”, mieleckiej „Stali”, rzeszowskich „Sparty” i „Stali”. W meczach z tymi drużynami zespół z Krosna spisywał się na tyle dobrze, że lokował się czołówce lub w środku tabeli klasy A¹⁰¹⁴.

Szczególnie emocjonalne i dramatyczne były mecze zespołu KKS „Legia” (do tej nazwy powrócono w połowie lat pięćdziesiątych) z drużyną rzeszowskiej „Stali”. Podczas jednego z meczów, który rozgrywano na lodowisku krośnieńskim, doszło do niecodziennej sytuacji. Kiedy w drugiej tercji gospodarze prowadzili 2:0 i sędzia usunął z boiska na dwie minuty zawodnika rzeszowskiego, w trzeciej tercji zespół Stali nie wyszedł już na lodowisko. W rewanżowym meczu pokonał na swoim lodowisku drużynę krośnieńską w stosunku 6:4¹⁰¹⁵.

Sekcja Hokeja na lodzie powstała również w Krośnie przy KS „Górnik” w 1953 roku (w 1954 roku Klub przyjął nazwę Zrzeszenie Sportowe „Górnik” Koło Sportowe „Górnik–Nafta” Krosno¹⁰¹⁶). Do sekcji hokeja należeli głównie piłkarze¹⁰¹⁷.

Dużym zainteresowaniem kibiców hokeja cieszyły się mecze, które rozgrywane były głównie z lokalnymi przeciwnikami. Mieszkańcy Krosna przychodzili tłumnie na lodowisko także wtedy, gdy odbywały się na nim pokazy łyżwiarskie z udziałem

¹⁰¹² S. Fryc: *Z dziejów klubu sportowego „Legia”*, Muzeum Rzemiosła, Krosno 1999, s. 43.

¹⁰¹³ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, Wydawnictwo Arete II, Krosno 2005, s. 94.

¹⁰¹⁴ S. Fryc: *Z dziejów klubu sportowego*, dz. cyt., s. 44.

¹⁰¹⁵ S. Fryc: *W kręgu Karpat*, Wydawnictwo Arete II, Krosno 2008, s. 26.

¹⁰¹⁶ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, „Tempo” z 17.09.1997 roku, nr 182, s. 4.

¹⁰¹⁷ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 112–113.

łyżwiarzy z drużyny łódzkiego ŁKS, w której występowali również mistrzowie Polski w jeździe figurowej na lodzie¹⁰¹⁸.

Jeszcze w 1957 roku KS „Górnik–Nafta” Krosno bardzo dobrze prosperował. Stadion WFiPW przy ulicy Bursaki tętnił życiem, a działacze z kierownictwa klubu zaczęli się nawet przymierzać do jego połączenia z innymi bardzo dobrze prosperującym klubem RKS „Huta”. Niebawem doszło do rozmów, które zakończyły się pomyślnym rezultatem¹⁰¹⁹.

W tej sytuacji jeszcze w 1957 roku doszło do połączenia klubu noszącego wtedy nazwę Zrzeszenie Sportowe „Górnik” Koło Sportowe „Górnik–Nafta” Krosno z Robotniczym Klubem Sportowym „Huta”. W wyniku fuzji tych klubów powstał Międzyzakładowy Związkowy Klub Sportowy „Krosno”. Do jego kierownictwa weszli prezes Tadeusz Wojnar, wiceprezesi Mieczysław Nitka, Aleksander Smyk i Kazimierz Fido oraz sekretarz Kazimierz Zemanek i skarbnik Stanisław Szubra. Klub przyjął tradycyjne biało–niebieskie barwy¹⁰²⁰.

Kierownikiem sekcji hokeja na lodzie Międzyzakładowego Związkowego Klubu Sportowego „Krosno” był Kazimierz Gbyl. Do reprezentującego ją zespołu należeli w dużej mierze piłkarze, między innymi Stefan Nastał, Tadeusz Matelowski, Jan Eustachiewicz, Adam Matelowski, Bronisław Niżnik, Władysław Niezgoda, Andrzej Janas, Paweł Deląg¹⁰²¹.

W 1961 roku zespół MZKS „Krosno” uczestniczył w rozgrywkach wojewódzkiej klasy A. Jego rywalami były drużyny „Stali” Sanok, KKS „Czuwaj” Przemyśl, „Stali” Rzeszów, „Resovii” Rzeszów, JKS Jarosław. W spotkaniach z tymi zespołami krośnianie spisywali się na tyle dobrze, że lokowali się w środku lub czołówce tabeli. Najlepszymi hokeistami byli bracia Matelowsy – Adam i Tadeusz oraz Jan Eustachiewicz i Bronisław Niżnik.

W 1962 roku szczególnie zacięte były spotkania drużyny krośnieńskiej ze „Stalą” Rzeszów. Dochodziło do częstych konfliktów pomiędzy zawodnikami gospodarzy i gości oraz działaczami, a były one na tyle poważne, że niekiedy nawet przerywano mecze, które były powtarzane w innym terminie¹⁰²².

¹⁰¹⁸ Z. Łagódka: *Wielkie ambicje małego Krosna*, „Sport” z 15.08.1957 roku, nr 148, s. 4.

¹⁰¹⁹ S. Fryc: *Z dziejów sportu w Krośnie*, dz. cyt., s. 123.

¹⁰²⁰ Z. Łagódka: *Wielkie ambicje małego Krosna*, dz. cyt., s. 5.

¹⁰²¹ S. Fryc: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, dz. cyt., s. 5.

¹⁰²² S. Fryc: *W kręgu Karpat*, dz. cyt., s. 26.

4. Hokej w Mielcu

W Mielcu w latach pięćdziesiątych powołano do życia sekcję hokeja na lodzie KS Stal Mielec. Drużyna mielecka brała udział w rozgrywkach ligi okręgowej rzeszowskiej¹⁰²³. Stal Mielec rozgrywała mecze w sezonach 1951–1957¹⁰²⁴. W sezonie 1957/1958 drużyna mielecka była zapowiadana jako uczestnik rozgrywek ligi, ale nie przystąpiła do rywalizacji¹⁰²⁵. W 1959 roku Stal Mielec przerwała działalność¹⁰²⁶.

¹⁰²³ „Nowiny Rzeszowskie” 22.12.1951, Nr 331, s. 6.

¹⁰²⁴ „Nowiny Rzeszowskie” 18.01.1957, Nr 15, s. 3.

¹⁰²⁵ „Nowiny Rzeszowskie” 29.01.1958, Nr 24, s. 5.

¹⁰²⁶ „Nowiny Rzeszowskie” 20.01.1961, Nr 17, s. 6.

5. Hokej w Przemyślu

Sekcja hokeja na lodzie klubu HKS Czuwaj Przemyśl powołana została do życia w pierwszych dniach 1930 roku¹⁰²⁷. Działalność drużyny hokejowej w Przemyślu (jako „Kolejarz” Przemyśl) kontynuowana była od sezonu 1949/1950. W lutym 1950 roku w Przemyślu odbył się turniej decydujący o mistrzostwie klasy A grupy wschodniej w ramach ligi okręgowej krakowskiej. Zwycięzcą turnieju został „Kolejarz” Przemyśl¹⁰²⁸.

W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych przemyska drużyna brała udział w rozgrywkach ligi okręgowej rzeszowskiej, początkowo jako „Kolejarz” Przemyśl, a od sezonu 1957/1958, jako „Czuwaj” Przemyśl¹⁰²⁹. Od sezonu 1964/1965 „Czuwaj” Przemyśl występował w rozgrywkach ligi okręgowej krakowsko-rzeszowskiej¹⁰³⁰. W kolejnym sezonie 1965/1966 drużyna „Czuwaj” Przemyśl przystąpiła do ligi okręgowej krakowskiej¹⁰³¹, a także do organizowanych rozgrywek o Puchar Wojewódzki Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki¹⁰³².

W sezonie następnym – 1966/1967 „Czuwaj” Przemyśl grał w reaktywowanej ponownie lidze okręgowej rzeszowskiej¹⁰³³. Pod koniec sezonu zajmował drugie miejsce. Drużyna z Przemyśla zgromadziła tyle samo punktów co JKS Jarosław. Ze względu na ocieplenie warunków atmosferycznych, sprawę mistrzostwa nie rozstrzygnięto¹⁰³⁴.

W sezonach kolejnych „Czuwaj” Przemyśl rozgrywał swoje spotkania w lidze międzywojewódzkiej krakowsko-rzeszowskiej, a także w lidze okręgowej rzeszowskiej. Drużyna przemyska w edycji rozgrywek 1968/1969 w lidze okręgowej rzeszowskiej zajęła doskonałe drugie miejsce¹⁰³⁵; a w sezonie 1969/1970 ligi okręgowej rzeszowskiej „Czuwaj” Przemyśl wywalczył miejsce trzecie¹⁰³⁶. W latach siedemdziesiątych mecze tej drużyny zostały zawieszane.

¹⁰²⁷ „Ziemia Przemyska” 8.03.1930, nr 16, s. 3.

¹⁰²⁸ „Nowiny Rzeszowskie” 9.02.1950, Nr 40, s. 6.

¹⁰²⁹ „Nowiny Rzeszowskie” 19.12.1957, Nr 301, s. 5.

¹⁰³⁰ „Nowiny Rzeszowskie” 22.12.1964, Nr 303, s. 2.

¹⁰³¹ „Nowiny Rzeszowskie” 17.01.1966, Nr 3, s. 2.

¹⁰³² Ibidem.

¹⁰³³ „Nowiny Rzeszowskie” 19.01.1967, Nr 16, s. 2.

¹⁰³⁴ „Nowiny Rzeszowskie” 23.02.1967, Nr 42, s. 2.

¹⁰³⁵ „Nowiny Rzeszowskie” 17.02.1969, Nr 7, s. 1.

¹⁰³⁶ „Nowiny Rzeszowskie” 23.02.1970, Nr 8, s. 1.

We wspomnieniach Wacława Burzmińskiego opublikowanych w 1992 roku w „Nowinach” pojawiają się szczątkowe dane związane z treningami na lodowisku „Czuwaj” Przemysł zawodników w kategorii juniorów¹⁰³⁷.

¹⁰³⁷ W. Burzmiński: *Dawnych wspomnień czar*, „Nowiny” 6.02.1992, Nr 26, s. 5.

6. Hokej w Rzeszowie

W Rzeszowie funkcjonowała drużyna Spójni Rzeszów – nieistniejąca sekcja hokeja na lodzie ZKS „Spójnia”. W latach pięćdziesiątych drużyna Spójni Rzeszów brała udział w rozgrywkach ligi okręgowej rzeszowskiej¹⁰³⁸. W trakcie sezonu 1950/1951 zawodnicy rzeszowskiej oraz jarosławskiej Spójni (stworzyli jedną ekipę reprezentującą województwo rzeszowskie) brali udział w mistrzostwach zrzeszenia sportowego „Spójnia”, które odbyły się w dniach 19–21 stycznia 1951 roku w Nowym Targu. Zawodnicy połączonych drużyn Spójni – rzeszowskiej oraz jarosławskiej – przegrali na mistrzostwach z drużyną z Kielc, a rozgrywki nowotarskie stanowiły przeprawę przed zbliżającymi się Mistrzostwami Polski Zrzeszeń Sportowych, które miały miejsce w Zakopanem w dniach 18–25 lutego 1951 roku¹⁰³⁹.

W lutym 1951 roku „Nowiny Rzeszowskie” podały skład Spójni Rzeszów: Mikusiński na bramce, Bomba, Dyżewski w obronie, w pierwszym ataku – Szreder, Ulm, Zwierzyński, w drugim ataku – Wójcik, Kotelnicki, Kotowicz. Trenerem drużyny był Emil Kotelnicki¹⁰⁴⁰.

W turnieju finałowym w sezonie 1951/1952, który rozegrano w lutym 1952 roku na obiekcie Spójni Rzeszów – drużyna ta zdobyła mistrzostwo okręgu¹⁰⁴¹.

W grudniu 1952 roku, tygodniowy dodatek sportowy „Nowin Rzeszowskich” relacjonował: *Korzystając ze sprzyjających warunków atmosferycznych sekcja hokejowa miejscowej Spójni zorganizowała towarzyskie spotkanie z rzeszowskim GWKS-em. Licznie zebrana publiczność miała możliwość oglądania emocjonującą walkę przez wszystkie trzy tercje. Pierwszy występ obu drużyn należy uznać za udany.*

Wojskowi trenowali na okolicznych stawach. W zespole tym na szczególne wyróżnienie zasługuje pierwszy atak z Rerichem na czele. Znalazł on dobrego partnera w Kołodziejcu oraz Baranie. Po pierwszym występie wojskowych widać, że zespół ten będzie groźnym w tegorocznych mistrzostwach województwa.

Spójnia, która była dosłownie pierwszy raz na lodzie, spisala się nieźle [...]. W Spójni również pierwszy atak Szylkiewicz, Łącz, Markowski był lepszy od trójki

¹⁰³⁸ „Nowiny Rzeszowskie” 10.12.1950, Nr 340, s. 6.

¹⁰³⁹ M. Michniak, A. Pawłowski: *Leksykon Sportowy*, Kielce 2002, s. 218.

¹⁰⁴⁰ „Nowiny Rzeszowskie” 5.02.1951, Nr 6, s. 1.

¹⁰⁴¹ „Nowiny Rzeszowskie” 13.02.1952, Nr 38, s. 5.

Zwierzyński, Trzeźniewski, Frączek. *W trójce pierwszej dobrze rozumiała się para Łącz–Markowski*¹⁰⁴².

W styczniu 1953 roku Spójnia Rzeszów uczestniczyła w mistrzostwach zrzeszenia „Spójnia”, które rozegrane zostały na lodowisku w Katowicach. Drużyna rzeszowska zakwalifikowała się do turnieju finałowego mistrzostw okręgu, które odbyły się w lutym 1953 roku w Rzeszowie (brak informacji o przebiegu turnieju)¹⁰⁴³.

Na lodowisku Spójni Rzeszów w późniejszych latach mecze rozgrywała drużyna Resovii. Rzeszowska drużyna Resovii, której pierwszą drużynę skompletowano w 1932 roku w ramach Wojskowo Cywilnego Towarzystwa Sportowego Resovia (WCTS Resovia)¹⁰⁴⁴, rozpoczęła swoje uczestnictwo w rozgrywkach ligi okręgowej rzeszowskiej w latach pięćdziesiątych¹⁰⁴⁵. Rozgrywki Resovii odbywały się na lodowisku, na którym wcześniej rozgrywała swoje mecze Spójnia Rzeszów¹⁰⁴⁶.

Jak donosiły „Nowiny Rzeszowskie” z 10 lutego 1956: *seniorska Stal Rzeszów wygrała z Resovią na lodzie 6:2 (1:0, 3:1, 2:1) i została mistrzem województwa rzeszowskiego*¹⁰⁴⁷. Turniej finałowy rozegrany został w Rzeszowie na obiekcie Stali¹⁰⁴⁸. W 1956 roku juniorska Resovia zdobyła pierwsze miejsce w turnieju finałowym o mistrzostwo województwa rzeszowskiego. Turniej zorganizowano na obiekcie Resovii w Rzeszowie¹⁰⁴⁹.

W sezonie 1957/1958 Resovia, zostając zwycięzcą grupy drugiej została premiowana do rozgrywek umożliwiających grę w drugiej lidze w sezonie 1958/1959¹⁰⁵⁰. Jak donosiły „Nowiny” z listopada 1958 roku przed sezonem, drużynę Resovii przedstawiano jako aktualnego mistrza województwa rzeszowskiego¹⁰⁵¹.

¹⁰⁴² „Nowiny rzeszowskie” 9.12.1952, Nr 37 (175), s. 1.

¹⁰⁴³ „Nowiny Rzeszowskie” 19.02.1953, Nr 44, s. 6.

¹⁰⁴⁴ „Nowiny Rzeszowskie” 11.10.1956, Nr 243 s. 6.

¹⁰⁴⁵ „Nowiny Rzeszowskie” 11.02.1952, Nr 7, s. 1.

¹⁰⁴⁶ „Nowiny Rzeszowskie” 10.02.1953, Nr 36, s. 4.

¹⁰⁴⁷ „Nowiny Rzeszowskie” 10.02.1956, Nr 35 s. 5.

¹⁰⁴⁸ Ibidem.

¹⁰⁴⁹ „Nowiny Rzeszowskie” 20.02.1956, Nr 43, s. 8.

¹⁰⁵⁰ „Nowiny” 22.02.1958, Nr 45, s. 4.

¹⁰⁵¹ „Nowiny” 10.11.1958, Nr 44, s. 2.

Fot. 81. Hokejowa drużyna Resovii w 1958 roku

Źródło: http://www.resoviacy.pl/grafika/hokej_resovia.jpg, dostęp: 10.08.2017.

Pomimo planów uruchomienie nowego obiektu Resovii i jednoczesnym braku sukcesów drużyny (w latach 1959–1963), „Nowiny Rzeszowskie” z 20 lutego 1964 roku informowały, że sekcja hokejowa Resovii została zawieszona¹⁰⁵².

Drużyna hokeja na lodzie Stali Rzeszów – to nieistniejąca już sekcja klubu ZKS Stal Rzeszów, utworzona w 1952 roku¹⁰⁵³. W latach pięćdziesiątych drużyna Stali Rzeszów brała udział w rozgrywkach ligi okręgowej rzeszowskiej¹⁰⁵⁴.

W sezonie 1955/1956 Stal Rzeszów grała w grupie trzeciej z Włókniarzem Krosno oraz Kolejarem Przemyśl, po czym rzeszowska drużyna awansowała do turnieju finałowego. W turnieju tym zwyciężyła pokonując Resovię Rzeszów i Stal Stalową Wolę¹⁰⁵⁵. W składzie mistrzowskiej drużyny Stali Rzeszów występowali: na bramce – T. Maliczkowski, E. Sobkowicz, w obronie – M. Szczygieł, R. Skiba, R. Trauka, napastnicy – K. Kubas (ówczesny kapitan), K. Jurkiewicz, R. Kudłak, R. Jurkiewicz, A. Krupa, A. Przepióra, M. Pietrucha, Z. Trześniowski, R. Zwierzyński¹⁰⁵⁶.

¹⁰⁵² „Nowiny Rzeszowskie” 10.02.1964, Nr 43, s. 4.

¹⁰⁵³ M. Bluj: *Czterdziestolecie „Stali” Rzeszów*, „Wiadomości Fabryczne” z 19.12.1984 roku, Nr 35, s. 4.

¹⁰⁵⁴ M. Ryś: *Hokej na lodzie*, „Wiadomości Fabryczne” 19.12.1984, Nr 35, s. 4.

¹⁰⁵⁵ „Wiadomości Fabryczne” 29.02.1956, Nr 4, s. 4.

¹⁰⁵⁶ „Wiadomości Fabryczne” 25.01.1979, Nr 3, s. 3.

Fot. 82. Drużyna Stali Rzeszów (1956 rok)

Źródło: G. Szalacha: *Ćwierćwiecze rzeszowskiej Stali*, Rzeszów 1972, s. 23.

W sezonie 1956/1957 Stal Rzeszów występowała w grupie drugiej – niestety sezonu nie ukończono ze względu na niekorzystne dla hokeja warunki pogodowe. Zgodnie z decyzją sekcji hokeja na lodzie WKKF, Stal Rzeszów wytypowano do rywalizacji o możliwość awansu do drugiej ligi w sezonie 1957/1958. Na udział Stali Rzeszów w tej rywalizacji nie wyrazili zgody zarządzający klubem ZKS Stal Rzeszów¹⁰⁵⁷. W sezonie 1962/1963, po dokonanej reformie rozgrywek, Stal Rzeszów występowała w nowoutworzonej grupie rzeszowskiej okręgu krakowskiego. Zespół rzeszowski wygrał tę rywalizację i jednocześnie zakwalifikował się do rozgrywek o mistrzostwo okręgu krakowskiego. Jak informowały „Nowiny Rzeszowskie” – Stal Rzeszów uzyskała następujące wyniki: z Podhalem (wynik: 5:11), Wisłą (wynik: 4:4), z Podhalem (wynik: 4:6), Wisłą (wynik: 7:1)¹⁰⁵⁸.

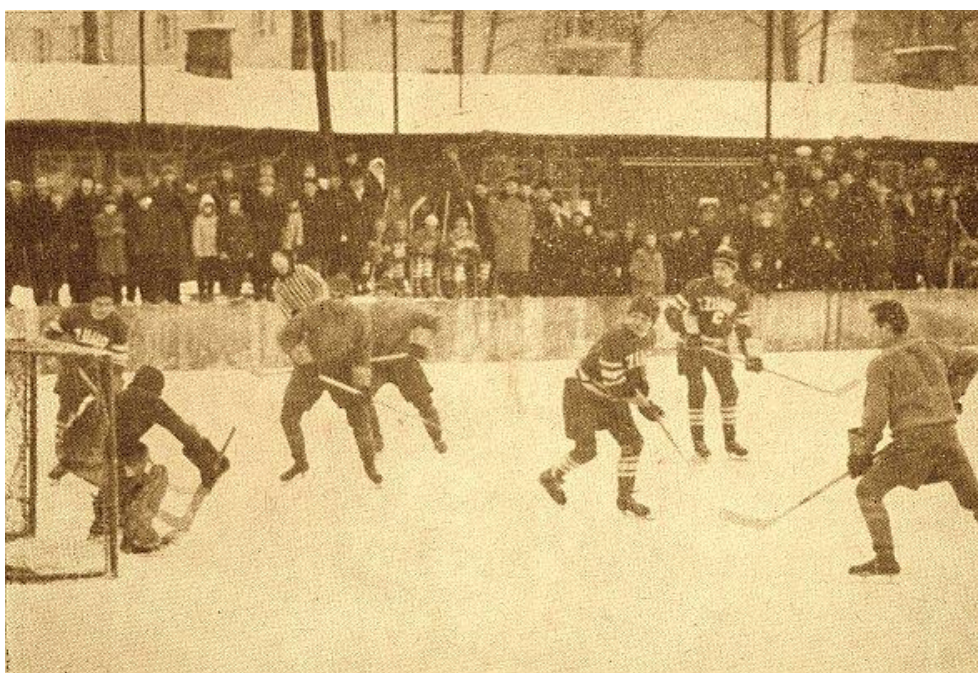
W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych działaczami Stali Rzeszów byli T. Maliczowski, Z. Motyka, S. Deręgowski, S. Wojtasik, C. Centkowski, L. Krajewski, M. Bieniarz, T. Kuleszo¹⁰⁵⁹.

¹⁰⁵⁷ „Wiadomości Fabryczne” 15.02.1958, Nr 4, s. 4.

¹⁰⁵⁸ „Nowiny Rzeszowskie” 11.02.1963, Nr 6, s. 2.

¹⁰⁵⁹ „Wiadomości Fabryczne” 25.01.1979, Nr 3, s. 3.

Sekcja Stali Rzeszów działała w latach sześćdziesiątych na rzecz popularyzowania wśród mieszkańców Rzeszowa łyżwiarstwa figurowego. Jak wspomniano w „Wiadomościach Fabrycznych” na zaproszenie do Rzeszowa przybyła oraz dała pokaz jazdy figurowej na lodzie reprezentantka Polski Barbara Jankowska¹⁰⁶⁰. Stal Rzeszów posiadała także drużynę juniorów, która po zdobyciu mistrzostwa okręgu wzięła udział w Mistrzostwach Polski Południowej, które odbywały się w Krakowie. Zawodnicy Stali Rzeszów rozegrali szereg spotkań towarzyskich z drużynami z Krakowa, Tarnowa oraz Katowic. Grali również ze studencką drużyną Cambridge z Anglii, wygrywając 4:2¹⁰⁶¹.

Fot. 83. Stal Rzeszów w trakcie rozgrywanego meczu hokejowego

Źródło: G. Szalacha: *Ćwierćwiecze rzeszowskiej Stali*, Rzeszów 1972, s. 23.

Przed sezonem 1963/1964 sekcja hokejowa Stali Rzeszów została zawieszona. Pomimo pojawiających się potencjalnych możliwości, drużyny Stali Rzeszów nie zgłoszono do sezonu 1969/1970. Sekcja została zlikwidowana (oficjalne komunikaty) z powodu braku sztucznego lodowiska¹⁰⁶².

W Rzeszowie funkcjonowała również drużyna hokeja na lodzie – Sparta Rzeszów. Drużyna ta brała udział w latach pięćdziesiątych w rozgrywkach ligi okręgowej

¹⁰⁶⁰ M. Ryś: *Hokej na lodzie*, „Wiadomości Fabryczne” 19.12.1984, Nr 35, s. 4.

¹⁰⁶¹ G. Szalacha: *Ćwierćwiecze rzeszowskiej Stali*, Rzeszów 1972, s. 23.

¹⁰⁶² „Nowiny Rzeszowskie” 30.12.1969, Nr 345, s. 2.

rzeszowskiej. 16 lutego 1955 roku „Nowiny Rzeszowskie” donosiły, że *Sparta zajęła drugie miejsce. Stal Stalowa Wola została mistrzem w hokeju po bezpośrednim zwycięstwie ze Spartą Rzeszów*¹⁰⁶³. Dwa tygodnie później „Nowiny Rzeszowskie” informowały, że zespół juniorski Sparty w dniu 28 lutego 1955 roku awansował w Katowicach do finałów rozgrywek mistrzów Polski juniorów¹⁰⁶⁴. Ostatecznie w turnieju finałowym, który odbywał się w dniach 10–12 marca 1955 roku – juniorska drużyna Sparty Rzeszów zajęła ostatnie, czwarte miejsce¹⁰⁶⁵. Występy te były ostatnimi znacznymi osiągnięciami Sparty Rzeszów.

¹⁰⁶³ „Nowiny Rzeszowskie” 16.02.1955, Nr 40, s. 1.

¹⁰⁶⁴ „Nowiny Rzeszowskie” 2.03.1955, Nr 52, s. 1.

¹⁰⁶⁵ „Dziennik Polski” 15.03.1955, Nr 63, s. 1.

7. Hokej w Sanoku

Hokej na lodzie – to szeroko rozpropagowana dziedzina sportów zimowych na terenie Podkarpacia w latach 1945 – 1989¹⁰⁶⁶. Początki sanockiego hokeja miały miejsce już podczas II wojny światowej, kiedy Sanok znajdował się pod okupacją niemiecką. Wówczas to na dzikich lodowiskach mecze hokejowe rozgrywała sanocka młodzież¹⁰⁶⁷. Od wczesnych lat powojennych rozgrywano w Sanoku turnieje hokejowe w formie rekreacyjnej¹⁰⁶⁸. W latach czterdziestych i pięćdziesiątych decydujące dla udanych rozgrywek w hokeju na lodzie były warunki atmosferyczne, które pozwalały na uprawianie tego sportu¹⁰⁶⁹.

W 1952 roku sekcja Górnika Sanok finalizowała zaawansowane przygotowania do budowy lodowiska¹⁰⁷⁰, które ostatecznie powstało przed sezonem zimowym 1953/1954¹⁰⁷¹. W 1955 roku powołano do życia drużynową sekcję hokeja na lodzie Górnika Sanok¹⁰⁷².

W 1958 roku z inicjatywy licznych sympatyków hokeja na lodzie w Sanoku powstała sekcja hokejowa¹⁰⁷³, która działała pod opieką finansową Robotniczego Klubu Sportowego „Sanoczanka”¹⁰⁷⁴. Drużyna ta rozgrywała spotkania towarzyskie z okolicznymi drużynami m.in. z Rzeszowa, Przemyśla, Krosna, Jarosławia¹⁰⁷⁵. Wprawdzie były to rozgrywki amatorskie, jednak prowadzone w ramach rozgrywek III ligi¹⁰⁷⁶. Stawką tych pojedynków było Mistrzostwo Województwa.

Od sezonu 1958/1959 zespół Sanoczanki Sanok rozgrywał swoje spotkania w klasie A zreformowanej na dwa poziomy ligi¹⁰⁷⁷. Drużyna występowała w składzie: S. Tarapacki, L. Marszałek, J. Roszniowski, L. Roszniowski, F. Fryźlewicz, A. Samochwał, S. Salomon, S. Waclawski, T. Tarapacki¹⁰⁷⁸.

¹⁰⁶⁶ M. Struś: *Trzydzieści lat klubu sportowego „Stal”*, „Gazeta Sanocka” z 15.11.1976 roku, Nr 21, s. 15.

¹⁰⁶⁷ P. Kotowicz: *Sanocka Republika Hokejowa. 60 lat historii krążkiem pisanej*, Sanok 2018, s. 11.

¹⁰⁶⁸ G. Michalewski: *Stal Sanok – sekcja hokeja na lodzie*, Sanok 2009, s. 96.

¹⁰⁶⁹ J. Ząbkiewicz: *Sport i rekreacja*, [w:] F. Kiryk (red.) *Sanok. Dzieje miasta, Kraków 1995*, s. 925.

¹⁰⁷⁰ „Nowiny Rzeszowskie” 15.12.1952, Nr 298 s. 4.

¹⁰⁷¹ „Nowiny Rzeszowskie” 8.03.1954, Nr 10, s. 1.

¹⁰⁷² „Nowiny Rzeszowskie” 5.12.1955, Nr 48. s. 1.

¹⁰⁷³ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, Sanok 2001, s. 53.

¹⁰⁷⁴ G. Michalewski: *Stal Sanok – sekcja hokeja na lodzie*, dz. cyt., s. 97.

¹⁰⁷⁵ J. Ząbkiewicz: *Sport i rekreacja* [w:] F. Kiryk (red.) *Sanok. Dzieje miasta*, dz. cyt., s. 926–927.

¹⁰⁷⁶ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat KS Stali Sanok*, dz. cyt., s. 54.

¹⁰⁷⁷ M. Struś: *Trzydzieści lat klubu sportowego „Stal”*, dz. cyt., s. 16.

¹⁰⁷⁸ „Nowiny” 19.01.1959, Nr 16, s. 6.

Fot. 84. Drużyna Sanoczanki Sanok (1959 rok)

Źródło: „Nowiny” z 19.01.1959 roku, Nr 16, s. 6.

Do sezonu 1960/1961 jako bezpośredni kontynuator działalności RKS „Sanoczanka” Sanok przystąpiła drużyna stanowiąca sekcję hokejową klubu ZKS „Stal” Sanok, którą zgłoszono do rozgrywek jako drużynę seniorską (w lidze okręgowej siedmiozespołowej), a także juniorską (w lidze czterozespołowej)¹⁰⁷⁹.

Sezon 1960/1961 okazał się ostatnim dla Stali Sanok w pierwszym etapie dziejów sanockiego hokeja¹⁰⁸⁰. Po sezonie działalność ZKS Stal Sanok zawieszono i hokeiści z Sanoka nie przystąpili do sezonu 1961/1962¹⁰⁸¹. Kolejne problemy dla drużyny hokejowej pojawiły się, gdy w 1962 roku podjęto decyzję, że na miejscu dotychczasowego naturalnego lodowiska wybudowany zostanie hotel „Dom Turysty”. Zawieszenie uczestnictwa sekcji w rozgrywkach trwało od 1962 do 1965 roku¹⁰⁸².

Fot. 85. Stal Sanok (lata sześćdziesiąte)

Źródło: <http://www.udyomedia.pl/>, dostęp: 10.08.2017.

¹⁰⁷⁹ „Nowiny Rzeszowskie” 20.01.1961, Nr 17, s. 6.

¹⁰⁸⁰ P. Kotowicz: *Sanocka Republika Hokejowa*, dz. cyt., s. 11.

¹⁰⁸¹ „Nowiny Rzeszowskie” 7.02.1962, Nr 7, s. 3.

¹⁰⁸² A. Bata: *Sanok i okolice*, Wydawnictwo KAW, Rzeszów 1989, s. 58.

W połowie lat sześćdziesiątych rozpowszechniono w Sanoku ideę zbudowania sztucznego lodowiska. Prace przy budowie lodowiska rozpoczęto w 1966 roku¹⁰⁸³. W listopadzie 1968 roku otwarto pierwsze na Rzeszowszczyźnie sztuczne lodowisko Torsan¹⁰⁸⁴.

W styczniu 1966 drużyna hokejowa Stali Sanok pod kierunkiem Edwarda Pilszaka rozegrała swój pierwszy od kilku lat mecz w Gorlicach z tamtejszym Górnikiem, zwyciężając 3:1¹⁰⁸⁵. Na początku 1966 roku drużyna Stali Sanok przystąpiła również do rozgrywek o Puchar Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki¹⁰⁸⁶. Rok później, w styczniu 1967 zespół Stali Sanok przystąpił do reaktywowanych rozgrywek okręgu rzeszowskiego¹⁰⁸⁷.

Rozwój Stali Sanok wiązał się z umową o współpracy, jaką władze sanockiej drużyny zawarły w 1967 roku z przedstawicielami Podhala Nowy Targ. Do Sanoka przybyli nowi zawodnicy, wypożyczeni do Stali Sanok z Podhala Nowy Targ¹⁰⁸⁸.

Fot. 86. Drużyna Stali Sanok (1967 rok)

Źródło: <http://miastohokeja.blogspot.com/>, dostęp: 10.07.2017.

Przełom przyniósł sezon 1969/1970, kiedy to w klubie zatrudniono Mieczysława Chmurę, szkoleniowca sprowadzonego z Podhala Nowy Targ, nazywanego później

¹⁰⁸³ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, Sanok 2001, s. 42–43.

¹⁰⁸⁴ J. Czaja: *Kto pójdzie w ślady Sanoka?* „Podkarpacie” z 15.10.1970 roku, Nr 3, s. 1.

¹⁰⁸⁵ P. Kotowicz: *Sanocka Republika Hokejowa*, dz. cyt., s. 11.

¹⁰⁸⁶ „Nowiny Rzeszowskie” 7.01.1966, Nr 4, s. 2.

¹⁰⁸⁷ J. Ząbkiewicz: *Ludzie sanockiego sportu*, „Tygodnik Sanocki” z 1.07.1994 roku, Nr 26, s. 10.

¹⁰⁸⁸ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, dz. cyt., s. 43.

ojcem sanockiego hokeja¹⁰⁸⁹. Od początku sezonu 1969/1970 drużyna Stali Sanok, dysponująca sztucznym lodowiskiem, dobrą kadrą trenerską i wzmocnieniem zawodniczym z Nowego Targu, była bezkonkurencyjna pokonując m.in. wysoko Karpaty 18:2 i 20:1, Czuwaj 6:0 i 17:1¹⁰⁹⁰.

Klub podjął współpracę z sanockimi szkołami w zakresie kształcenia młodzieży. Wzrosło również zainteresowanie drużyną z Sanoka ze strony mieszkańców. Mecze hokeja na lodzie były rozgrywane przy bardzo dużej frekwencji widzów. Na sztucznym lodowisku hokej uprawiało wiele sanockich zespołów amatorskich, w tym dziecięcych i młodzieżowych¹⁰⁹¹.

W grudniu 1970 roku drużyna Stali Sanok wzmocniona została zawodnikami z Cracovii, Podhala oraz Wisły (m.in. W. Mrugała, M. Ćwikła, F. Pajerski). Drużyna z Sanoka zdobyła wicemistrzostwo okręgu i jednocześnie jako przedstawiciel okręgu rzeszowskiego uzyskała kwalifikację do spotkań eliminacyjnych o awans do drugiej ligi¹⁰⁹².

W rozegranych meczach eliminacyjnych o awans do drugiej ligi Stal Sanok pokonała Podhale II wynikiem 11:3; przegrała z Elektro Łaziska Górne wynikiem 5:7¹⁰⁹³. Następnie sanocka drużyna pokonała na wyjeździe Podhale II wynikiem 11:4. Decydującym spotkaniem umożliwiającym awans do drugiej ligi był ostatni mecz ówczesnych eliminacji przeciwko zespołowi Elektro Łaziska. Mecz odbył się 21 marca 1971 roku w Sanoku¹⁰⁹⁴. Sanoczanie wygrali to spotkanie wynikiem 10:6. Po triumfie – cały Sanok triumfował, na ulicach miasta sukces świętowało około dziesięciu tysięcy mieszkańców¹⁰⁹⁵.

W tym niezwykle ważnym dla Stali Sanok sezonie ekipę drużyny tworzyli:

- bramkarze: Z. Baran, R. Giera, W. Bocoń,
- obrońcy: F. Bryniarski, W. Szlendak, T. Radzki, M. Ćwikła, T. Wozniak, T. Glimas, A. Lakos,
- napastnicy: W. Mrugała, Z. Krawczyk, T. Garb, J. Błażowski, J. Paszkiewicz, Z. Buczek, A. Florczak, J. Łakos¹⁰⁹⁶.

¹⁰⁸⁹ P. Kotowicz: *Sanocka Republika Hokejowa*, dz. cyt., s. 21.

¹⁰⁹⁰ „Nowiny” 2.02.1970, Nr 5, s. 1.

¹⁰⁹¹ „Nowiny” 3.03.1971, Nr 61, s. 2.

¹⁰⁹² „Nowiny” 20.02.1971, Nr 50, s. 2.

¹⁰⁹³ „Nowiny” 13.03.1971, Nr 71, s. 2.

¹⁰⁹⁴ „Nowiny” 20.03.1971, Nr 78, s. 2.

¹⁰⁹⁵ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, dz. cyt., s. 198.

¹⁰⁹⁶ „Nowiny” 23.03.1971, Nr 81, s. 2.

II-ligowa drużyna hokeja na lodzie sanockiej „Stali”.
Rz-04823/12

CAF — fot. W. Kirszner

Fot. 87. Drużyna Stali Sanok (1971 rok)

Źródło: http://hokej.net/pliki_spaw/images/Stal%20Sanok.jpg, dostęp: 10.06.2017.

Przez kolejne lata, dzięki zaangażowaniu dyrektora Sanockiej Fabryki Autobusów „Autosan” Leszka Kawczyńskiego, konsekwentnie budowano zespół Stali oparty na własnych wychowankach i wzmacniany w miarę możliwości hokeistami z innych klubów¹⁰⁹⁷. Zespół sanocki sukcesywnie rozwijał się, zbierając jednocześnie cenne doświadczenie. Przyczyniała się do tego przede wszystkim stała i owocna współpraca z Podhalem Nowy Targ. Zespół sanocki równoległe z ligowymi meczami rozgrywał regularnie spotkania towarzyskie zarówno z zespołami pierwszoligowymi, jak i zagranicznymi (z Finlandii, Szwecji oraz Jugosławii). W klubie prężnie działała również drużyna juniorów oraz szkoła hokejowa¹⁰⁹⁸.

Stal Sanok występowała w drugiej lidze w latach 1971–1976. Przed rozpoczęciem rozgrywek sanocką drużynę zasilili zawodnicy Podhala: K. Mrugała, F. Pajerski, A. Radzki, L. Jachna oraz S. Zapała¹⁰⁹⁹. Stal Sanok swoje pierwsze historycznie zwycięstwo drugoligowe odniosła 30 października 1971 roku w Sanoku¹¹⁰⁰,

¹⁰⁹⁷ P. Kotowicz: *Sanocka Republika Hokejowa*, dz. cyt., s. 21.

¹⁰⁹⁸ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, dz. cyt., s. 199.

¹⁰⁹⁹ „Nowiny” 7.10.1971, Nr 227, s. 2.

¹¹⁰⁰ „Nowiny” 31.10.1971, Nr 301, s. 2.

pokonując Cracovię wynikiem 4:3¹¹⁰¹. Drużyna sanocka zakończyła swój debiutancki sezon drugoligowy na czwartym miejscu¹¹⁰².

W sezonach 1972/1974, 1973/1974 sanocka drużyna zajmowała piąte miejsce¹¹⁰³.

Klub z Sanoka nadal prowadził w tym czasie szkółkę hokejową. Zawodnicy szkółki w 1973 roku byli bezkonkurencyjni w rozgrywkach spartakiady wojewódzkiej. W 1974 roku zespół juniorski osiągnął duży sukces, awansując do Centralnej Ligi Juniorów¹¹⁰⁴.

W połowie 1974 roku do składu drużyny włączeni zostali: J. Chowaniec, S. Vogel, J. Ostrenga, W. Kocurek¹¹⁰⁵.

Fot. 88. Stal Sanok w trakcie meczu hokejowego na lodowisku Torsanu (lata siedemdziesiąte)

Źródło: <http://miastohokeja.blogspot.com/>, dostęp: 10.07.2017.

W kolejnej edycji rozgrywek drugiej ligi w sezonie 1975/1976 władze sanockiego klubu postawiły przed sobą cel – zajęcie drugiego miejsca¹¹⁰⁶. Stal Sanok po pierwszej rundzie wyraźnie prowadziła w tabeli, w czternastu meczach odnosząc jedenaście zwycięstw, trzy remisy, bez porażki. W drugiej rundzie Stal odniosła dziesięć zwycięstw i cztery porażki,

¹¹⁰¹ „Nowiny” 31.10.1971, Nr 301, s. 2..

¹¹⁰² „Gazeta Sanocka” 15.03.1976, Nr 6, s. 5.

¹¹⁰³ „Gazeta Sanocka” 14.03.1974, Nr 1, s. 8.

¹¹⁰⁴ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, dz. cyt., s. 354.

¹¹⁰⁵ „Nowiny” 4.10.1974, Nr 268, s. 2.

¹¹⁰⁶ „Nowiny” 24.12.1975, Nr 47, s. 1.

utrzymując pierwsze miejsce w rozgrywkach. Drużyn sanocka zdobyła w ten sposób mistrzostwo w swojej grupie drugiej ligi i uzyskała awans do pierwszej ligi¹¹⁰⁷. J. Paszkiewicz został jednocześnie królem strzelców oraz najsukuteczniejszych zawodnikiem (zdobył 73 punkty za zdobytych 58 goli i 15 asyst). Drugi w klasyfikacji był T. Garb (również 73 punkty za zdobyte 23 gole oraz 50 asyst)¹¹⁰⁸. Ogółem sanoczanie zaaplikowali rywalom 182 bramki. Awans Stali odbił się szerokim echem w całym kraju¹¹⁰⁹.

Fot. 89. T. Garb i J. Paszkiewicz – najsukuteczniejsi zawodnicy Stali Sanok

Źródło: <http://www.udyomedia.pl/>, dostęp: 10.08.2017.

Skład zwycięskiego sanockiego zespołu, który pod kierunkiem trenera T Bujara wywalczył historyczny awans do pierwszej ligi stanowili: J. Paszkiewicz, T. Garb, S. Zapała, M. Ćwikła, K. Szostak, K. Mrugała, T. Zieliński, W. Mrugała, Z. Buczek, A. Wilusz, Z. Borowik, S. Vogel, F. Rekucki, K. Iskrzycki, F. Pejarski, C. Radwański, J. Mrugała, J. Lakos, A. Bielec. Kierownikiem sekcji był H. Gralka, a kierownikiem drużyny J. Kornecki¹¹¹⁰.

Sukces Stali Sanok był jednym z największych osiągnięć Podkarpackiego sportu w ówczesnym czasie. Sukces ten był tym bardziej cenny, że uzyskany w jubileusz 30-lecia sanockiego klubu¹¹¹¹.

¹¹⁰⁷ „Gazeta Sanocka” 15.03.1976, Nr 6, s. 5.

¹¹⁰⁸ Ibidem.

¹¹⁰⁹ P. Kotowicz: *Sanocka Republika Hokejowa*, dz. cyt., s. 22.

¹¹¹⁰ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, dz. cyt., s. 207.

¹¹¹¹ „Gazeta Sanocka” 15.03.1976, Nr 6, s. 5.

Po pierwszej rundzie pierwszoligowego sezonu 1976/1977 Stali Sanok i rozegraniu 22 meczów – Stal zajmowała ostatnie, dwunaste miejsce w tabeli. W pierwszoligowych rozgrywkach sanoczanie odnieśli cztery zwycięstwa, jeden remis i aż siedemnaście porażek¹¹¹².

W trwającym do 21 kwietnia 1977 roku sezonie sanocka drużyna nie sprostała pierwszoligowym rywalom i zajęła ostatecznie przedostatnie, jedenaste miejsce, zdobywając w sumie szesnaście punktów w czterdziestu czterech meczach (siedem zwycięstw, dwa remisy oraz trzydzieści pięć porażek)¹¹¹³. Stal Sanok została zdegradowana do drugiej ligi¹¹¹⁴. Stal Sanok występowała w drugiej lidze przez kolejne kilkanaście lat.

W sezonie drugiej ligi 1977/1978 Stal Sanok zakończyła rozgrywki na czwartej pozycji (drużyna w sezonie zdobyła trzydzieści trzy punkty za piętnaście zwycięstw, trzy remisy oraz dziesięć porażek). Sezon 1978/1979 Stalowcy zakończyli na piątym miejscu¹¹¹⁵.

W połowie 1979 roku na obiekcie Torsanu, dużym nakładem środków finansowych zainstalowano dach lodowiska. Rozwiązanie to umożliwiło trening hokeistów na lodzie już w okresie letnim¹¹¹⁶.

W sezonie 1979/1980 Stal Sanok zajęła ostatecznie szóste miejsce w lidze (zawodnicy sanoccy zdobyli trzydzieści dwa punkty za czternaście zwycięstw, cztery remisy oraz osiemnaście porażek)¹¹¹⁷. Przed kolejnym sezonem 1980/1981 z sanockiej drużyny odeszli J. Mrugała, F. Rekucki, T. Garb. Skład Stali Sanok wzmocnił zawodnik z Nowego Targu W. Bryniarski oraz wychowankowie¹¹¹⁸. Stalowcy ostatecznie zajęli siódme miejsce w lidze (zdobyli dwadzieścia dziewięć punktów za czternaście wygranych, jeden remis, dwadzieścia jeden porażek)¹¹¹⁹.

Po długotrwałych negocjacjach z działaczami NSZZ „Solidarność”, władze sanockiego klubu w 1981 roku podjęły decyzję o zatrudnieniu dwudziestu hokeistów w nowoutworzonym w SFA „Autosan” dziale sportu. Dla zawodników tych uprawianie sportu (hokeja na lodzie) stało się formalnie pracą¹¹²⁰.

¹¹¹² „Nowiny” 6.01.1977, Nr 4, s. 2.

¹¹¹³ „Gazeta Sanocka” 15.12.1976, Nr 23, s. 1.

¹¹¹⁴ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, dz. cyt., s. 209.

¹¹¹⁵ Ibidem, dz. cyt., s. 355.

¹¹¹⁶ „Nowiny” 31.03.1980, Nr 13, s. 1.

¹¹¹⁷ „Gazeta Sanocka” 30.10.1980, Nr 30, s. 8.

¹¹¹⁸ „Nowiny” 25.11.1980, Nr 255, s. 2.

¹¹¹⁹ „Nowiny” 29.07.1981, Nr 29, s. 2.

¹¹²⁰ „Nowiny” 1.02.1982, Nr 4, s. 1.

W sezonie 1981/1982 sanoczanie wygrali rywalizację w Grupie Południowej. Stal rozegrała w sezonie jedynie czternaście meczów, odniosła jedenaście zwycięstw, jeden remis oraz trzy porażki. Drużyna Stali Sanok zagrała w eliminacjach do pierwszej ligi. Eliminacje te odbywały się w postaci dwóch turniejów finałowych, rozegranych w Sanoku oraz w Gdańsku. Stal Sanok zajęła trzecie miejsce¹¹²¹.

W kolejnym sezonie drugiej ligi 1982/1983 sanocka drużyna zakończyła sezon na czwartym miejscu (łącznie zdobyła dwadzieścia osiem punktów za trzynaście zwycięstw, dwa remisy oraz dziewięć porażek) – tym samym nie uzyskując możliwości kwalifikacji do turniejów eliminacyjnych o pierwszą ligę¹¹²².

Do sezonu 1983/1984 Stal Sanok przystępowała po odejściu (lub zakończeniu kariery) kilku znaczących dla niej zawodników: S. Vogla, W. Mrugały, A. Ambickiego i M. Milczanowskiego¹¹²³. Ostatecznie drużyna sanocka zajęła trzecie miejsce (łącznie w trzydziestu dwóch spotkaniach Stal Sanok zdobyła czterdzieści jeden punktów, za dwadzieścia zwycięstw, jeden remis oraz jedenaście porażek). Stalowcy nie zakwalifikowali się do turnieju finałowego, będącego eliminacją do pierwszej ligi¹¹²⁴.

Do nowego sezonu 1984/1985 zespół przystąpił bez wzmocnienia kadrowego¹¹²⁵. Pomimo problemów, Stal Sanok zajęła w rozgrywkach czwarte miejsce¹¹²⁶, jednocześnie uzyskując kwalifikację rozgrywek eliminacyjnych umożliwiających awans do pierwszej ligi¹¹²⁷. W trakcie rozgrywek w związku z zachowaniem kibiców Stali wobec sędziów spotkania z Legią KTH Krynica 19 stycznia 1985 roku, władze PZHL ukarały klub karą pieniężną w wysokości 25 tys. złotych¹¹²⁸. W finałowych sześciu odbytych dwumeczach eliminacyjnych sanocka drużyna uzbierała dziewięć punktów (za cztery zwycięstwa, jeden remis oraz siedem porażek) i na koniec sezonu 1984/1985 pozostała na czwartej pozycji¹¹²⁹.

Stal Sanok przystępowała do kolejnego sezonu 1985/1986 z aspiracją walki o pierwszą ligę – zajęli jednak finalnie czwarte miejsce, które nie dawało awansu do eliminacji o ligę pierwszą¹¹³⁰.

¹¹²¹ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, s. 219.

¹¹²² „Gazeta Sanocka” 20.10.1983, Nr 29, s. 7.

¹¹²³ „Nowiny” 10.02.1984, Nr 35, s. 8.

¹¹²⁴ „Nowiny” 6.11.1984, Nr 245, s. 2.

¹¹²⁵ „Nowiny” 12.11.1984, Nr 46, s. 8.

¹¹²⁶ „Nowiny” 27.11.1984, Nr 282 s. 2.

¹¹²⁷ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, s. 227.

¹¹²⁸ „Gazeta Sanocka” 10.09.1985, Nr 26, s. 7.

¹¹²⁹ „Nowiny” 17.02.1987, Nr 7, s. 8.

¹¹³⁰ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, s. 229.

Do kolejnego sezonu 1986/1987 sanocka drużyna przystąpiła z narastającymi problemami finansowymi oraz sprzętowymi – Stal nie awansowała uzyskując w trzydziestu trzech meczach dwadzieścia siedem punktów (dwanaście zwycięstw, trzy remisy, osiem porażek¹¹³¹). Pomimo braku sukcesów seniorskiej drużyny, w sanockim klubie panował stosunkowo duży optymizm na przyszłość, ze względu na wzrastający rokrocznie poziom dyspozycji młodych wychowanków klubu z Sanoka¹¹³².

W 1987 roku drużyna zajęła piąte miejsce, gromadząc w trzydziestu dwu meczach trzydzieści siedem punktów (osiemnaście zwycięstw, jeden remis oraz trzynaście porażek)¹¹³³.

Do sezonu 1988/1989 sanoczanie przystąpili bez ciągnących się od kilku lat kłopotów sprzętowych¹¹³⁴. Ostatecznie Stal Sanok zajęła czwarte miejsce (w czterdziestu dwóch meczach Stalowi uzyskali trzydzieści osiem punktów za osiemnaście zwycięstw, dwa remisy oraz dwadzieścia dwie porażki)¹¹³⁵.

W 1989 roku nastąpił czas mocnego odmłodzenia składu Stali Sanok (średnia wieku 19 lat) – swoją bogatą karierę zakończył m.in. J. Paszkiewicz – najskuteczniejszy strzelec w historii sanockiego klubu¹¹³⁶

¹¹³¹ „Gazeta Sanocka” 10.11.1987, Nr 32, s. 7.

¹¹³² A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, s. 236.

¹¹³³ „Nowiny” 13.10.1989, Nr 239, s. 4.

¹¹³⁴ A. Baszak, J. Ząbkiewicz: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, s. 239.

¹¹³⁵ Ibidem, s. 242.

¹¹³⁶ Ibidem, s. 239.

Fot. 90. Jan Paszkiewicz

Źródło: <http://www.udyomedia.pl/>, dostęp: 10.08.2017.

8. Hokej w Stalowej Woli

Drużyna ze Stalowej Woli uczestniczyła w rozgrywkach hokeja na lodzie jako sekcja klubu sportowego ZKS Stal Stalowa Wola. W latach pięćdziesiątych drużyna ze Stalowej Woli brała udział w rozgrywkach ligi okręgowej rzeszowskiej. „Nowiny Rzeszowskie” relacjonowały w lutym 1952 roku, że *Stal Stalowa Wola na obiekcie Spójni Rzeszów zajęła drugie miejsce w zakończonym turnieju finałowym prowadzonych rozgrywek hokejowych*¹¹³⁷. Rok później – w lutym 1954 roku Stal Stalowa Wola wygrała te rozgrywki¹¹³⁸. W roku kolejnym zespół ze Stalowej Woli obronił tytuł mistrzowski w województwie. W meczu, który decydował o finałowym rozstrzygnięciu Stal Stalowa Wola pokonała Spartę Rzeszów 5:1¹¹³⁹.

Fot. 91. Hokeiści Stali Stalowa Wola (początek lat pięćdziesiątych)

Źródło: <https://sztafeta.pl/>, dostęp: 15.08.2017.

Lata 1957–1960 upłynęły na nieporozumieniach administracyjnych i finansowych w relacjach pomiędzy PZHL a zespołem ze Stalowej Woli. Ostatecznie, w roku 1960 – drużyn hokejowa Stali Stalowa Wola wycofała się z rozgrywek¹¹⁴⁰.

¹¹³⁷ „Nowiny Rzeszowskie” 13.02.1952, Nr 38, s. 5.

¹¹³⁸ „Nowiny Rzeszowskie–Nowiny Sportowe” 8.02.1954, Nr 6, s. 1.

¹¹³⁹ „Nowiny Rzeszowskie” 16.02.1955, Nr 49, s. 1.

¹¹⁴⁰ „Nowiny Rzeszowskie” 20.01.1961, Nr 17, s. 6.

Zakończenie

Głównym celem niniejszej pracy było przedstawienie rozwoju sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie jako procesu ze wskazaniem czynników determinujące ich rozwój. W pracy uwzględniono uwarunkowania natury geograficznej, klimatycznej oraz historyczne tło przemian społeczno–politycznych i gospodarczych badanego obszaru. Przedstawiono istotne czynniki, jakimi jest baza sportowa, ludzie związani ze sportami zimowymi, czyli kadra trenerska i instruktorska, zawodnicy, działacze i miłośnicy. Analiza tych czynników umożliwiła ocenę rozwoju sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie i pozwoliła odpowiedzieć na postawione pytania badawcze.

1. W 1845 roku Rzeszów stał się miastem wolnym. Podkarpacie w tym okresie zaczęło rozwijać się wyjątkowo szybko. Przyspieszenie nastąpiło zwłaszcza od połowy XIX wieku, kiedy ziemie te uzyskały znaczną autonomię w ramach monarchii austro–węgierskiej. **Sytuacja społeczno–polityczna miała swoje przełożenie na rozwój sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie.** To na badanym terenie Stanisław Barabasz po raz pierwszy na ziemiach polskich sporządził sobie narty i użył ich do marszu po śniegu. Przebywał wtedy we wsi Cieklin, położonej na pograniczu Beskidu Niskiego i Pogórza Jasielskiego. W Beskidzie Niskim oraz w Bieszczadach (Iwonicz Zdrój, Komańcza, Cisna) narciarstwo rozwijało się prężnie w oparciu o kolonię narciarską założoną w 1895 roku, prowadzoną przez Józefa Schneidera i Mariana Małaczyńskiego.

Analizując rozwój sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie od strony społecznej w latach poprzedzających odzyskanie niepodległości, należy zaznaczyć, że było to jednak zjawisko elitarne, zależne od możliwości finansowych. Ze wspomnień ówczesnych wynika, że sprzęt narciarski przywożony z Czech, Austrii, Szwajcarii, czasami z krajów skandynawskich był sprzętem droгим i niedostępnym dla przeciętnego użytkownika.

W latach 1918–1939 w Polsce starano się propagować i szeroko upowszechnić sport narciarski. Co potwierdzają inni badacze¹⁴¹. Społeczną powszechność uprawiania sportów zimowych w Polsce międzywojennej próbowano negować w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XX wieku. Kontrowersyjny jest wniosek wysunięty w pracy zatytułowanej „Narciarstwo. Zarys encyklopedyczny”. Jednocześnie zasugerowano w niej, że narciarstwo międzywojenne było sportem *elitarnym*

¹⁴¹ T. Drozdek–Małolepsza: *Narciarstwo kobiet w Polsce*, dz. cyt., s. 43.

*i dostępnym jedynie dla zamożnej sfery ludności*¹¹⁴². Według autora niniejszej pracy sporty zimowe na Rzeszowszczyźnie w latach międzywojennych były społecznie powszechnym zjawiskiem. Sprzęt również stał się bardziej dostępny. Ważna w tym względzie była pomysłowość rzemieślników Rzeszowszczyzny. Produkowali oni własnym sumptem w Iwoniczu, Krośnie i innych miejscowościach Podkarpacia narty wzorowane na sprzęcie przywożonym z ośrodków bardziej rozwiniętych pod względem sportów zimowych (jak Zakopane). Rozwinęła się również masowa produkcja krajowa.

Sporty zimowe rozwijały się prężnie w szerokich masach społecznych Rzeszowszczyzny. W całym okresie międzywojennym narciarstwo na badanym terenie propagowały m.in.: Przemyskie Towarzystwo Narciarzy, Sekcja Narciarska Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w Iwoniczu Zdroju, powstała jako Iwonicki Klub Narciarski, Towarzystwo Narciarskie 2 Pułku Strzelców Podhalańskich w Sanoku, Wojskowy Klub Sportowy (sekcja narciarska), zlokalizowany przy lotnisku w Ustjanowej w Ustrzykach Dolnych. Działo również Karpackie Towarzystwo Narciarskie, które zorganizowało stacje narciarsko-turystyczne w Barwinku, Jasielu, Dukli, Komańczy, Cisnej, Ustrzykach Górnych. Aktywne były Harcerskie Kluby Narciarskie, a także narciarstwo propagowane w ramach Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” (np. w Jaśle). Prężnie na Podkarpaciu rozwijało się także narciarstwo żydowskie, ściśle związane z rozwojem organizacyjnym Wszeczwiązku „Makkabi”.

W latach 1918–1939 rozwijał się również na Rzeszowszczyźnie hokej na lodzie. Nie było to z pewnością zjawisko tak powszechne, jak narciarstwo. Wśród drużyn hokejowych w obrębie badanego regionu wymienić należy: WCTS „Resovia”, HKS „Czuwaj” Przemyśl, „Polonia” Przemyśl.

Sporty zimowe w latach międzywojnia popularne były także wśród kobiet. Świadczą o tym materiały, przedstawiane na łamach „Startu”, w których czytamy: *Narciarstwo polskie z roku na rok tężeje, rozrasta się żywiołowo [...]. Wszędzie widzimy, że Polki w narciarstwie są niepokonane*¹¹⁴³. Według międzywojennej redakcji „Startu”: *Poziom naszego narciarstwa, a specjalnie kobiecego w porównaniu z zagranicą jest wysoki [...]. Jaki to piękny wzór do naśladowania dla naszych młodych narciarek i dla tych, które narciarkami być pragną*¹¹⁴⁴.

¹¹⁴² G. Młodzikowski, J.A. Ziemiński (red.): *Narciarstwo*, dz. cyt., s. 74.

¹¹⁴³ „Start” 1927, Nr. 18, s. 11.

¹¹⁴⁴ „Start” 1927, Nr. 16, s. 2.

Mając na uwadze wpływ sytuacji społeczno–politycznej na rozwój sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie, należy zaznaczyć radykalne ograniczenie tej powszechności w latach okupacji. Wybuch wojny przerwał działalność towarzystw i klubów zrzeszających sportowców Rzeszowszczyzny. Przeprowadzano także częste konfiskaty sprzętu sportowego. W małych miejscowościach Podkarpacia zdarzały się jednak miejsca (np. Wola Rzeczycka), gdzie sport zimowy mógł być kontynuowany. Te bardzo nieliczne przypadki wynikały najprawdopodobniej z niedopatrzania (lub tzw. „przymknięcia oka”) władz okupacyjnych.

Wielu narciarzy z Podkarpacia walczyło w ruchu oporu. Brali udział m.in. w licznych akcjach bojowych placówek Armii Krajowej – kryptonim „Iwo” i „Irys”, zlokalizowanych w okolicach Krosna i Iwonicza. Wśród narciarzy Rzeszowszczyzny, którzy oddali życie za Ojczyznę podczas II wojny światowej, wymienić należy: Bronisława Trzynara, Adama Trzynara, Henryka Wilusza, Józefa Kazura, Władysława Kazura, Władysława Cybulskiego, Antoniego Rygla, Mikołaja Nycza, Zbigniewa Bartosza, Stanisława Waisa.

Pierwsze lata powojenne miały dla Rzeszowszczyzny doniosłe skutki zarówno polityczne, jak i społeczne. Już w 1945 roku po raz pierwszy wytyczono granice regionu południowo–wschodniego w postaci bardzo zbliżonej do istniejących obecnie. Na wskutek utraty Lwowa oraz stosunkowo dużego oddalenia Krakowa, podjęto decyzję o promocji nowego ośrodka wojewódzkiego. Ponieważ z wielu względów nie mógł to być Przemyśl, władze centralne podjęły decyzję o wyborze Rzeszowa, który już w 1944 roku stał się de facto nową stolicą regionu (de iure w 1945 roku).

Wielu nowych mieszkańców miast badanego obszaru to ludność napływowa, przeważnie ze wsi i mniejszych miejscowości. Dla nowych mieszkańców – Rzeszów Sanok, Krosno, Mielec, Przemyśl, Jasło były miejscami atrakcyjnymi pod względem możliwości znalezienia pracy, zdobycia wykształcenia oraz awansu społecznego.

Awans województwa rzeszowskiego w okresie PRL-u był niewątpliwie imponujący, choć dużym błędem byłoby upatrywanie tego rozwoju wyłącznie w trosce władz wojewódzkich, uosabianych w latach 1956–1970 przez jednego z najważniejszych wówczas działaczy w kraju, rzeszowskiego I sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PZPR Władysława Kruczka.

Faktem jest, że rozwój sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie, szczególnie do roku 1975 był imponujący. W 1974 roku Podkarpackim Okręgowym Związku Narciarskim z siedzibą w Krośnie zarejestrowanych było 36 klubów i sekcji w tym kilka

ognisk TKKF i PTTK. Z tej liczby zarejestrowanych i opłacających składki członkowskie było 20-tu, a regularnie startujących w mistrzostwach, imprezach i spartakiadach na terenie Okręgu tylko 15. Pozostali mieli duże ambicje, ale brak środków na sprzęt i wynagrodzenia instruktorów uniemożliwiały prowadzenie jakiegokolwiek działalności organizacyjnej i szkoleniowej.

Ważne jest jednak, że sporty zimowe na Rzeszowszczyźnie były szeroko propagowane (również wśród ludności wiejskiej badanego regionu – o czym szerzej w dalszej części podsumowania niniejszej pracy). Warto w tym miejscu wyszczególnić najaktywniejsze kluby narciarskie Rzeszowszczyzny (wraz z ilością członków): CRZZ JKS „Czarni” Jasło (26 członków), CRZZ KKS „Legia” Krosno (20 członków), CRZZ RKS „Sanoczanka” Sanok (31 członków), CRZZ KS „Nafta” Jedlicze (27 członków), CRZZ KKS „Czuwaj” Przemyśl (35 członków), CRZZ MZKS „Krośnianka” Krosno (52 członków), LZS Zagórz (30 członków), LZS „Karpaty” Klimkówka (16 członków), LZS Krosno RP Krosno (17 członków), LZS Sobniów RP Jasło (21 członków), ZS Sonina RP Łańcut (29 członków), LZS „Zamczysko” Odrzykoń (20 członków), LZS Dobrzechów RP Strzyżów (24 członków), LZS Zarszyn (26 członków), LZS Biecz (27 członków), LZS Bieszczady Komańcza (17 członków), Start RSKS Wisłok Strzyżów (16 członków), SZS MKS Orleńta Krosno (190 członków), LZS Jawornik Polski (15 członków)¹¹⁴⁵.

W analizowanym okresie rozwijał się na Rzeszowszczyźnie również hokej na lodzie. Wśród drużyn, które funkcjonowały w latach 1945–1989 wymienić należy: ZKS Stal Sanok, Spójnia Rzeszów, Resovia, Stal Rzeszów, Sparta Rzeszów, KKS „Legia” Krosno, KS „Górnik–Nafta” Krosno, JKS Jarosław, HKS Czuwaj Przemyśl, Stal Stalowa Wola, KS Śnieżka Wisłoka.

Do 1975 roku Rzeszów był stolicą wielkiego województwa, które pokrywało się w znacznym stopniu z obecnymi granicami Podkarpacia. Systematyczne budowanie jedności społecznej, historyczno–kulturowej, przerwała reforma administracyjna z 1975 roku. Zgodnie z założeniami reformy, podzielono region na cztery nowoutworzone województwa: rzeszowskie, krośnieńskie, tarnobrzeskie oraz przemyskie. Podział

¹¹⁴⁵ Ciupka J., Dąbrowiecki H., Frydrych J.: *Zarys historii Sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, Wydawca: Rada Wojewódzka Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Krośnie, Krosno 1996, s. 116

powyższy był pod wieloma względami negatywny w skutkach – wprowadzał nowe, sztuczne granice, które tworzyły stosunkowo słabe i niesamodzielne jednostki¹¹⁴⁶.

Po reformie administracyjnej kraju, zmieniającej dotychczasowy trzystopniowy podział państwa na dwustopniowy tj. gminy i województwa, nastąpiła potrzeba nowych rozwiązań, które m.in. wymagały zmiany struktury Zrzeszenia LZS na Rzeszowszczyźnie. W poszczególnych województwach odbyły się w 1975 roku założycielskie Zjazdy Wojewódzkiego Zrzeszenia Ludowych Zespołów Sportowych.

Wydarzenia końca lat siedemdziesiątych i początku osiemdziesiątych dotknęły praktycznie wszystkie dziedziny życia społecznego i politycznego Rzeszowszczyzny. Okres ten nie sprzyjał rozwojowi sportów zimowych na Podkarpaciu, w tym również rozwojowi, tak istotnego z punktu widzenia upowszechniania sportu na terenach wiejskich – Zrzeszeniu LZS. W skali badanego regionu ubyło wielu członków oraz zlikwidowano wiele ogniw podstawowych. Znacznemu zmniejszeniu uległa również liczba imprez sportowych, a także ilość biorących w niej udział uczestników.

Druga połowa lat osiemdziesiątych była nadal bardzo trudnym okresem w rozwoju sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie. Zrzeszenia LZS, kluby związkowe wprawdzie podźwignęły się z kryzysu, wzrosła nieco liczba członków, ale warunki, w jakich przyszło działać, okazały się ponadprogramowym utrudnieniem. Niemniej jednak cała Rzeszowszczyzna w latach 1945–1989 była regionem, w którym dokonywały się ogromne przemiany, przede wszystkim o charakterze społecznym. Lata powojenne zapoczątkowują niewątpliwie jeden z najaktywniejszych w historii Podkarpackiego narciarstwa okres rozwoju organizacyjnego i sportowego, co jest wynikiem ofiarnej pracy całej rzeszy działaczy narciarskich oraz życzliwej współpracy WKKFiT¹¹⁴⁷. Powołanie terenowych grup specjalistycznych, prowadzenie zgrupowań, obozów, kursów instruktorskich, sędziowskich, kursów doszkalających (między innymi także nauczycieli wychowania fizycznego), zainicjowanie cyklu kilkuletnich spartakiad, to niektóre przejawy ożywionej działalności, dającej wyraźne efekty w pracy na rzecz rozwoju sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie w latach 1945 – 1989. Należy zaznaczyć również, że kluby z sekcjami reprezentującymi sporty zimowe na Rzeszowszczyźnie nie były samowystarczalne finansowo w latach 1945–1989. Konieczność dostosowania tej sfery działalności ze środków budżetowych była

¹¹⁴⁶ Ciupka J., Dąbrowiecki H., Frydrych J.: *Zarys historii Sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, Wydawca: Rada Wojewódzka Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Krośnie, Krosno 1996, s. 116.

¹¹⁴⁷ S. Urbanek: *Moje wspomnienia [w:] Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie...* dz. cyt., s. 65.

nieodzownym elementem polityki państwa. Podstawowymi źródłami dopływu środków finansowych było finansowanie z budżetu państwa, świadczenie patronackich zakładów pracy, składki członkowskie, a także pozastatutowa działalność gospodarcza¹¹⁴⁸.

2. Możliwości rozwoju sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie do 1989 roku ściśle zależały od uwarunkowań przyrodniczych i sytuacji gospodarczej. Ze względu na ukształtowanie terenu, warunki do uprawiania narciarstwa były najlepsze w południowo-wschodniej części Rzeszowszczyzny. Bieszczady górowały także w sensie dosłownym nad pozostałymi terenami – ze względu na większe wysokości, pokrywa śnieżna utrzymywała się tam najdłużej. Czynniki atmosferyczne w oczywisty sposób determinowały możliwość uprawiania sportów zimowych. Przytoczyłem w niniejszej pracy przykłady cieplejszych, bezśnieżnych zim, podczas których bardzo ograniczona była możliwość trenowania i przygotowania imprez sportowych. Szczególnie dotkliwe były pod tym względem bezśnieżne zimy początku lat siedemdziesiątych (np. brak śniegu ograniczył możliwość organizacji zawodów w Iwoniczu Zdroju w 1973 roku). Były też sytuacje przeciwne – atak zimy stwarzał sprzyjające warunki, które skrzętnie wykorzystywali wielbicieli sportów zimowych. Wymownym przykładem była zakończona sukcesem walka o budowę toru saneczkowego na zboczu góry Gromadzyń. Potężny mróz i zaangażowanie straży pożarnej, trenerów, zawodników i sympatyków saneczkarstwa, pozwoliły przygotować tor do zawodów Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży w 1986 roku. Tor stopniał kilka dni później. Te skrajne przykłady ilustrują zależność uprawiania sportów zimowych od tak prostego i pozostającego poza naszym wpływem czynnika, jakim jest obecność lub brak śniegu.

Miejscowości charakteryzujące się dobrymi warunkami przyrodniczymi i klimatycznymi i zazwyczaj dobrą dostępnością komunikacyjną, koncentrowały się na narciarstwie zjazdowym, biathlonie, skokach narciarskich (Iwonicz Zdrój, Krosno, Ustrzyki Dolne, Rymanów Zdrój, Odrzykoń, Klimkówka). Wśród czynników determinujących rozwój sportów zimowych istotne znaczenie miała zatem lokalizacja, zwłaszcza z punktu widzenia miejscowych warunków przyrodniczych, w tym szczególnie cech klimatycznych i topografii terenu, a także ich położenie względem

¹¹⁴⁸Program rozwoju kultury fizycznej, rekreacji i turystyki w województwie tarnobrzeskim na lata 1976–1990, Tarnobrzeg 1975, s. 23–24.

dużych ośrodków miejskich, szlaków komunikacyjnych, jak i obszarowych form ochrony przyrody. Pośrednio sporty zimowe przyczyniały się do rozwoju turystycznego i poprawy sytuacji gospodarczej miejscowości. Miasta na badanym terenie o dobrze rozwiniętym przemyśle wspierającym finansowo sport, dobrym wyposażeniu w infrastrukturę techniczną – stwarzały znacznie dogodniejsze warunki do rozwoju np. hokeja na lodzie (Rzeszów, Sanok).

Budowa tras zjazdowych, tras biathlonowych, skoczni narciarskich była związana z ingerencją w środowisko. Zwykle jednak ukształtowanie terenu i inne uwarunkowania środowiskowe były wyznacznikami potencjału danego terenu w zakresie uprawiania sportów zimowych. Nowe obiekty i trasy powstawały w sprzyjających miejscach z uszanowaniem i wykorzystaniem środowiska naturalnego - trasy biegowe na polanach, skocznie na zboczach gór. Wycinka drzew towarzyszyła głównie budowie stacji narciarskich, nie przybrała jednak rozmiarów zagrażających środowisku. Bieszczady były w opisywanym okresie obszarem na którym dominowała dziewicza przyroda.

3. Praca z młodzieżą była ważnym aspektem rozwoju sportów zimowych.

Trenerzy i działacze z determinacją propagowali narciarstwo i inne zimowe dyscypliny sportu wśród uczniów szkół, mając świadomość, że od nich zależy przyszłość. Kluby Rzeszowszczyzny jak „Górnik” Iwonicz, LKS „Orlew” Krosno, MKS „Podkarpacie”, LKS „Szron” Rymanów, LZS „Deszno”, LZS „Zagórz” prowadziły dobór oraz selekcję zawodników poprzez prowadzone szkoły narciarskie. Najlepszą możliwość doboru zawodników miał klub MKS „Podkarpacie”, który prowadził selekcję przez narciarskie klasy sportowe, zorganizowane w Liceum w Jedliczu oraz Ustrzykach Dolnych. Przy pomocy władz szkolnych, przeprowadzano sprawdziany i dokonywano rekrutacji najbardziej predysponowanych do poszczególnych konkurencji.

Pozostałe kluby stosowały dobór uwzględniający warunki fizyczne młodzieży oraz jej umiejętności jazdy. Działacze powiatu sanockiego stawiali na rozwój szkółek narciarskich. Powstały one w Zagórz, Komańczy, Klimkówce. Napotykały jednak na przeszkody w postaci braku instruktorów do prowadzenia zajęć.

Działacze powiatu krośnieńskiego przyjęli inną metodę. Wyszli w teren do szkół podstawowych, organizując tam szkolenie i przeprowadzając zawody narciarskie. Aktywizowali również środowisko i pozyskali w ten sposób lepszych, wybijających się zawodników. Szkolenia prowadzono jednocześnie w kilku konkurencjach tj. biegach,

skokach, dwuboju klasycznym, co zmuszało do większego wysiłku trenerów i działaczy. W efekcie następstwem był szeroki rozwój narciarstwa na Rzeszowszczyźnie. Nawiązywano również współpracę z Zrzeszeniami LZS, wiejskimi szkołami i młodzieżą środowiska wiejskiego. W wyniku tego narciarstwo dotarło do takich miejscowości jak: Iwonicz Wieś, Rogi, Lubatówka, Dukla, Cergowa, Łęki Dukielskie, Wietrzno, Głowienka, Suchodół, Odrzykoń, Czarnorzeki, Węglówka, Ustrobną, Bratkówka, Wojaszówka, Wojkówka, Przybówka, Łączki Jagiellońskie i inne.

Poziom wyczynu narciarskiego reprezentowanego przez juniorów reprezentujących kluby Rzeszowszczyzny na szczeblu krajowym należy ocenić na podstawie zestawienia wyników współzawodnictwa Polskiego Związku Narciarskiego o Tytuł Drużynowego Mistrza Polski w konkurencjach klasycznych. Poniżej przytoczone zostały wyniki współzawodnictwa juniorów na rok 1970.

Tab. 1. Wyniki współzawodnictwa Polskiego Związku Narciarskiego o Tytuł Drużynowego Mistrza Polski w konkurencjach klasycznych (1970 rok)

Miejsce	Klub	Juniorki	Juniorzy	Razem pkt.
15	LKS „Orlew” Krosno	–	42	42
17	LZS „Karpaty” Klimkówka	20		20
17	IKN „Górnik” Iwonicz	–	20	20
19	MKS „Orlęta” Krosno	16		16

Źródło: *Komunikat Polskiego Związku Narciarskiego*, Warszawa 1970, s. 168.

We współzawodnictwie klubowym LZS „Orlew” Krosno zajął pierwsze miejsce w Polsce na trzydzieści klubów, natomiast w pionie LKS uplasował się na czwartym miejscu za LZS „Poroniec”, LKS „Wisła” Jaworzynka, LKS „Tumlin” na osiem punktowanych klubów LZS-owskich (przed wszystkimi klubami Rzeszowszczyzny). „Karpaty” Klimkówka zostały sklasyfikowane na siedemnastym miejscu w Polsce i piątym miejscu w pionie LZS. Zawodnicy startujący z czterech klubów z okręgu wywalczyli czwarte miejsce na osiem punktowych okręgów Polskiego Związku Narciarskiego.

W kontekście powyższych rozważań należy przypomnieć, że dużą pomocą szkoleniową dla juniorów z Rzeszowszczyzny były decyzje skierowania wybijających się zawodników do szkół o profilu sportowym. Andrzej Krygowski, Renata Filip, Barbara Prajzner, Stanisław Zajdel, Józef Grysztar przeniesieni zostali do Szkoły Mistrzostwa Sportowego w Zakopanem. Zawodnicy ci w niedługim czasie zaczęli osiągać liczące się sukcesy na arenie krajowej. Dawało to wielką satysfakcję opiekunom, szkoleniowcom i działaczom klubowym z Podkarpacia.

4. **Na Rzeszowszczyźnie bardzo dobrze rozwijały się sporty zimowe na terenach wiejskich**, wspierane przez działalność Ludowych Zespołów Sportowych. Aktywność tej organizacji przypadała w większości na czasy PRL-u, kiedy upolityczniony był nawet sport. Nie zmienia to jednak faktu, że dzięki LZS ujawniło się wiele talentów sportowych w środowisku wiejskim. Lata 1965–1975 to okres szczególnie dynamicznego rozwoju narciarstwa na wsi podkarpackiej, tak pod względem ilości powstających sekcji uprawiających narciarstwo, jak i poziomu wyszkolenia zawodników. Dlatego też, miejsce sportów zimowych na terenach wiejskich Rzeszowszczyzny przedstawione zostało na podstawie okresu najbardziej dynamicznego rozwoju sportów zimowych w badanym regionie.

Poniższa tabela przedstawia liczbę klubów LZS oraz liczbę zawodników na terenie Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie (dane z lat sześćdziesiątych)¹¹⁴⁹.

¹¹⁴⁹ W. Jagiełło: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Krosno 2005, s. 34.

Tab. 2. Liczba klubów LZS oraz liczba zawodników na terenie POZN w Krośnie (dane z lat sześćdziesiątych)

Klub–sekcja Miejscowość	Liczba zawodników
LZS Biecz	27
LZS Bystra	22
LZS Dobrzechów	24
LZS Dubiecko	16
LZS Dukla	23
LZS Dynów	18
LZS Jawornik Polski	15
LZS Klimkówka	16
LZS Komańcza	17
LZS Kozłówek	29
LZS Krosno	17
LZS Krosno– Orlew	25
LZS Książnice	19
LZS Łańcut	15
LZS Odrzykoń	24
LZS Sękowa	22
LZS Sobków	21
LZS Sonina	29
LZS Ustrzyki	17
LZS Wacławice	19
LZS Zagórz	30
LZS Zarszyn	26

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych POZN w Krośnie.

Próby rywalizacji na arenie krajowej dawały całkiem dobre wyniki w walce sportowej zawodników Rzeszowszczyzny na trasach biegowych i skoczniach

narciarskich: Zakopanego, Beskidów, Karkonoszy czy Bieszczadów w rywalizacji z innymi klubami, pionami i zrzeszeniami z czołówki krajowej całej Polski.

W rywalizacji na szczeblu regionalnym i krajowym najczęściej występowały dwa wybijające się w działalności narciarskiej kluby LZS: LKS „Karpaty” Klimkówka, („Szron” Rymanów) i LKS „Orlew” Krosno (LZS Krosno). Czasami do rywalizacji tej włączali się zawodnicy z Ustrzyk, Zagórza, Odrzykonii, Dukli lub Zarszyna.

Poniżej przedstawione zostały dane obrazujące poziom sportów zimowych na terenach wiejskich Rzeszowszczyzny (w porównaniu do innych województw). Wymierną pozycję badanego regionu przedstawić można na przykładzie wyników XX Centralnych Mistrzostw Zrzeszenia LZS w konkurencjach klasycznych, rozegranych 5–7 lutego 1971 roku w Wiśle. Końcowa punktacja drużynowa w/w imprezy przedstawia się następująco w ujęciu wojewódzkim:

1. Katowickie 1469 pkt.
2. Krakowskie 1304 pkt.
3. Rzeszowskie 651 pkt.
4. Kieleckie 410 pkt.
5. Lubelskie 111 pkt.
6. Białostockie 104 pkt.
7. Wrocławskie 46 pkt¹¹⁵⁰.

Z punktu widzenia problematyki omawianej w niniejszej pracy, należy przedstawić również miejsce sportów zimowych na terenach wiejskich Rzeszowszczyzny w rozbiciu na poszczególne powiaty. Za przykład niech posłużą dwudniowe mistrzostwa LZS z Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie, które odbyły się w 1966 roku na trasach w Myczkowcach i skoczni w Zagórzu z udziałem ponad 220 zawodników. Punktacja powiatów przedstawiała się następująco:

1. Sanok 152 pkt.
2. Krosno 106 pkt.
3. Łańcut 56 pkt.
4. Lesko 38 pkt.
5. Ustrzyki 15 pkt¹¹⁵¹.

¹¹⁵⁰ Punktacja na podstawie wyników XX Centralnych Mistrzostw Zrzeszenia LZS w konkurencjach klasycznych, rozegranych 5 – 7 lutego 1971 roku w Wiśle.

¹¹⁵¹ Punktacja na podstawie Informatora Mistrzostw LZS z Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie, które odbyły się w 1966 roku.

Rozwój narciarstwa na wsi Podkarpacia, nie byłby możliwy bez zaangażowania działaczy pracujących na rzecz rozwoju sportów zimowych: J. Filip i J. Blicharczyk z Odrzykonii. Gocek, J. Batruch, J. Sliż z Zagórza, R. Chudziński i M. Fajkiel z Klimkówki, Stanisław i Władysław Habratowie z Suchodolu, S. Krukar Deszna, J. Pernal z Klimkówki, S. Nycz, F. Nowak z Soniny, J. Maziarski z Biecza, S. Nahajowski z Ustrzyk, T. Ciuła z Dukli, R. Piskadło, W. Liber z Suchodołu. To te osoby budowały, organizowały obiekty sportowe zajmowały się szkoleniem młodych sportowców. Sport wiejski stał u podstaw szkolenia i docierał do najmniejszych miejscowości, angażował dzieci i młodzież często z ubogich rodzin dla których sport był jedną z możliwości wyrwania się z trudnych realiów.

5. Analizując rozwój sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie należy również przedstawić **miejsce poszczególnych klubów sportowych w hierarchii osiągnięć sportowych (w skali badanego regionu) w okresie największego ich rozwoju** – lata sześćdziesiąte, siedemdziesiąte a także w połowie lat osiemdziesiątych, kiedy finansowanie i organizacja stały na nieco niższym poziomie.

Trudność polega na wybraniu miarodajnego czasu i pomiaru. Przyjęto, że najbardziej reprezentatywna będzie punktacja przeprowadzona na podstawie Mistrzostw Okręgu z okresu najintensywniejszego rozwoju narciarstwa na badanym terenie.

Punktacja zespołowa z 1969 roku¹¹⁵² kształtowała się następująco:

1. LZS „Orlew” Krosno – 56 pkt.
2. LZS „Karpaty” Klimkówka – 53 pkt.
3. MKS „Orlęta” Krosno – 31,5 pkt.
4. NKS Sanok – 25 pkt.
5. „Górnik” Iwonicz – 18,5 pkt.
6. LZS Sonina pow. Łańcut – 10 pkt.
7. GKS „Bieszczady” Ustrzyki Dolne – 9 pkt.
8. LZS „Zamczysko” Odrzykoń – 5 pkt.
9. KS „Stal” Sanok – 5 pkt.
10. LZS „Przełęcz” Dukla – 3 pkt.
11. SKS „Podkarpacie” Jedlicze – 1 pkt.

¹¹⁵² Ponad 200 startujących zawodników walczących o Wielką Nagrodę Miasta Krosna w 1969 roku – finansowaną przez PKKFiT przy współpracy RPZLZS Krosno.

Klasyfikacja najlepszych narciarskich klubów Rzeszowszczyzny¹¹⁵³ w 1975 roku:

1. „Górnik” Iwonicz 2077 pkt.
2. MKS „Podkarpacie” Jedlicze 1005 pkt.
3. MKS „Halicz” Ustrzyki 659 pkt.
4. „Szron” Rymanów 370 pkt.
5. „Orlew” Krosno 342 pkt.

W 1985 roku¹¹⁵⁴ punktacja klubowa przedstawiała się nieco inaczej:

1. „Górnik” Iwonicz 111 pkt.
2. „Orlew” Krosno 65 pkt.
3. MKS „Halicz” Ustrzyki 38 pkt.
4. MKS „Podkarpacie” Jedlicze 33 pkt.
5. „Karpaty” Klimkówka 32 pkt.
6. „Start” Jarosław 20 pkt.
7. MKS Łańcut 20 pkt.
8. „Start” Rymanów 10 pkt.

W punktacji Zespołowej Pucharu Bieszczadów z 1985 roku tym razem:

1. „Orlew” Krosno 73 pkt.
2. „Górnik” Iwonicz 52,5 pkt.
3. „Halicz” Ustrzyki 35 pkt.
4. „Karpaty” Klimkówka 12 pkt.
5. „Start” Rymanów 8 pkt.

Należy zwrócić uwagę na wysoką pozycję w rankingu klubów Rzeszowszczyzny z lat 1969, 1975 i 1985 zespołów: „Górnik” Iwonicz i „Orlew” Krosno, co potwierdzają dane wyników sportowych przedstawionych w niniejszej pracy. Wyraźna przewaga klubów: „Górnik” Iwonicz i „Orlew” Krosno nad pozostałymi klubami narciarskimi Rzeszowszczyzny, świadczy o dominacji zarówno szkolenia iwonickiego i krośnieńskiego, możliwości sportowych tamtejszych zawodników oraz stosunkowo dobrym stanie infrastruktury, umożliwiającym uprawianie sportów zimowych.

6. Stan infrastruktury umożliwiającej rozwój sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie był dobry. Obiekty powstawały tam, gdzie warunki przyrodnicze były odpowiednie dla danej dyscypliny, także w miejscach gdzie było na nie zapotrzebowanie

¹¹⁵³ Punktacja na podstawie Informatora Mistrzostw Okręgu w 1975 roku.

¹¹⁵⁴ Punktacja na podstawie Informatora Mistrzostw Okręgu w 1985 roku.

i tam, gdzie działali miłośnicy, trenerzy, wręcz fanatycy sportów zimowych. Dzięki ich inicjatywie powstawały trasy i skocznie narciarskie, lodowiska do gry w hokeja. W wielu miejscach były to często prowizoryczne obiekty, można powiedzieć tymczasowe, które z czasem były udoskonalane i stawały się w pełni profesjonalne. Dostępność obiektów była bodźcem dla młodzieży i dorosłych do uprawiania sportu w okresie zimowym. Zadowolający stan infrastruktury do uprawiania sportów zimowych potwierdzały wysokie wyniki osiągane przez zawodników klubów Rzeszowszczyzny.

Według stanu z 1989 roku trasy biegowe Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego miały długości od 2,5 km do 7,5 km: Iwonicz – 5 km i 7,5 km z licencją, Czarnorzeki – 2,5 km i 5 km z licencją, Zagórz – 2,5 km i 5 km z licencją, Ustrzyki – 2,5 km i 7,5 km z licencją, Ustianowa – 2,5 km i 5 km z licencją, Dukla – 2,5 km i 5 km z licencją, Strzyżów – 2,5 km i 5 km z licencją, Sanok – 2,5 km i 5 km z licencją.

Trasy zjazdowe były na terenie Podkarpacia z biegiem lat remontowane, przebudowywane, a niektóre z nich niestety z czasem zamykane. Najważniejsze z nich to: Ustrzyki Dolne – Laworta z licencją, Ustrzyki Dolne – Gromadzyń z licencją, Iwonicz – Winiarska z licencją.

Skocznie narciarskie, które działały na terenie Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w 1989 roku: Iwonicz K–64,0 m, Iwonicz K–40,0 m, Iwonicz K–21 m, Zagórz K–39,0 m, Dukla K–25 m, Krosno K–24,5 m, Strzyżów K–24,0 m, Przemyśl K–25,0 m, Sanok K–24,0 m¹¹⁵⁵.

W analizowanym okresie rozwijał się na Rzeszowszczyźnie również hokej na lodzie. Wśród miast w których powstawały lodowiska (otwarte lub zamknięte) wymienić należy: Sanok, Rzeszów, Krosno, Jarosław, Przemyśl, Stalowa Wola.

Analizując stan infrastruktury sprzyjającej rozwojowi sportów zimowych na terenie Rzeszowszczyzny, zaznaczyć należy, że jego intensywny rozwój miał miejsce od początku lat siedemdziesiątych XX wieku. W latach 1970–1989 na badanym obszarze znacznie zwiększono liczbę miejscowości wyposażonych w infrastrukturę narciarską, liczbę urządzeń wyciągowych oraz zdolność przewozową urządzeń wyciągowych¹¹⁵⁶. Stan bazy narciarskiej w 1989 roku w Bieszczadach, Beskidzie Niskim i Pogórzu Karpackim przedstawiono w tabeli poniższej (dla porównania przedstawiono również dane z innych regionów Karpat Polskich).

¹¹⁵⁵ K. Krzesiwo: *Rozwój i funkcjonowanie stacji narciarskich w polskich Karpatach*, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Kraków 2014, s. 91.

¹¹⁵⁶ K. Krzesiwo: *Rozwój i funkcjonowanie stacji narciarskich w polskich Karpatach*, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Kraków 2014, s. 81.

Tabela 3. Stan bazy dla narciarstwa zjazdowego w Karpatach Polskich w 1989 roku (porównanie regionów badanych do innych regionów)

<u>Region</u>	<u>Liczba miejscowości wyposażonych w infrastrukturę narciarską</u>	<u>Liczba urządzeń wyciągowych</u>	<u>Długość urządzeń wyciągowych [m]</u>	<u>Zdolność przewozowa urządzeń wyciągowych [osób/godz.]</u>
Bieszczady	13	17	7 410	7 290
Beskid Niski	8	8	3 700	3 560
Pogórze Karpackie	5	5	1 900	2 000
Tatry i Podhale	9	65	29 600	32 420
Beskid Śląski	11	81	49 820	41 880
Beskid Żywiecki	13	45	22 040	19 550
Beskid Mały	2	5	1 800	1 800
Beskid Średni	3	3	3 030	1 110
Beskid Wyspowy	2	2	1 690	1 200
Gorce	8	19	7 960	9 500
Beskid Sądecki	9	20	8 710	7 320
Pieniny	2	3	1 350	1 300
Ogółem	85	273	139 010	128 930

Źródło: K. Krzesiwo: *Rozwój i funkcjonowanie stacji narciarskich w polskich Karpatach*, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Kraków 2014, s. 81.

Przewaga Bieszczad nad Beskidem Niskim i Pogórzem Karpackim była zdecydowana, jeśli weźmiemy pod uwagę liczbę miejscowości wyposażonych w infrastrukturę narciarską (13), liczbę urządzeń wyciągowych (17), długość urządzeń wyciągowych (7410) oraz zdolność przewozową urządzeń wyciągowych (7290). Beskid Niski dysponował w 1989 roku o połowę mniejszymi zasobami przyczyniającymi się do atrakcyjności bazy dla narciarstwa zjazdowego. Pogórze Karpackie również charakteryzowało się mniejszym nasyceniem miejscowości wyposażonych w infrastrukturę narciarską.

7. Rozwój sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie zależał od przebiegu szkolenia kadr i ilości trenerów oraz instruktorów. Jeszcze przed odzyskaniem przez Polskę niepodległości, inż. Aleksander Bobkowski oraz dr Adam Kroebel odbyli podróże do Norwegii i Szwajcarii, których głównym celem było zgłębianie wiedzy na temat ogólnej sztuki jazdy na nartach jak i skoków. Czerpiąc wiedzę z krajów będących kolebką narciarstwa, byli w Polsce prekursorami i swoje doświadczenie przekazywali amatorom narciarstwa również z Rzeszowszczyzny. Do rozwoju skoków narciarskich na Podkarpaciu przed rokiem 1918 w dużym stopniu przyczyniło się szkolenie przeprowadzone w 1911 we Lwowie przez Norwega – Wenera Werenskiölda. Kolejne szkolenie odbyło się z końcem 1912 roku. Prowadził je znany norweski skoczek narciarski Sepp Obereder. Po odzyskaniu niepodległości Rzeszowszczyzna mogła sięgać do wskazanych tu tradycji narciarskich. W okresie międzywojennym Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej organizowało kursy narciarskie i przeprowadzało m.in. oboz szkoleniowy dla kadry instruktorów w Zakopanem, w którym uczestniczyło wielu podkarpackich narciarzy. Z kursem narciarskim adresowanym wyłącznie do kobiet, dotarła na Rzeszowszczyznę „Instruktorka objazdowa wychowania fizycznego” przy Okręgowym Urzędzie WFiPW . Przeprowadziła szkolenia w Sanoku, Przemyślu i Krośnie.

W marcu 1950 roku odbył się w Iwoniczu kursu szkoleniowy dla instruktorów sportów zimowych na wsi. Kurs ten zorganizowany przez ZKS „Związkowiec”, prowadzili iwoniccy trenerzy: K. Murman, M. Murman, T. Tomkiewicz, M. Such, A. Nycz oraz K. Nycz. Centralne władze PZN w 1950 roku utworzyły V Okręg Narciarski PZN z siedzibą w Iwoniczu Zdroju. Już na przełomie 1950–51 roku zorganizowano tu kurs instruktorski, który ukończyło 28 zawodników klubów narciarskich z podległego terenu.

Z czasem szkoleniem objęci zostali nauczyciele szkół, a także instruktorzy wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego. Rok rocznie zwiększała się ilość przeszkolonych trenerów i instruktorów. Wpływało to na poziom szkolenia dzieci i młodzieży i przełożyło się na wyniki przez nich osiągnęte. Część klubów obok działalności wyczynowej prowadziła również działalność szkoleniową dla kadr trenerskich i instruktorskich. Odbywały się też kursy dla sędziów. W sumie w latach pięćdziesiątych przeprowadzono 57 kursów instruktorskich i szkoleń sędziowskich dla trenerów i instruktorów

Podkarpacki trenerzy i instruktorzy działali często w pojedynkę, kosztem wielu wyrzeczeń, starali o coraz lepsze rezultaty uzyskane w rywalizacji sportowej. Wśród

czołowych trenerów i instruktorów narciarskich badanego terenu wyróżniali się: Jan Baran – Krosno, Jerzy Batruch – Zagórz, Andrzej Bładkiewicz – Zagórz, Leszek Boczar – Iwonicz, Roman Dawidowicz – Iwonicz, Antoni Dziedzic – Rzeszów, Edward Fruga – Krosno, Jerzy Lisowski – Sanok, Andrzej Łukasiewicz – Iwonicz, Wiktor Mianowski – Rzeszów, Adolf Nycz – Iwonicz, Zygmunt Potoczka – Przemyśl, Romuald Wilczak – Strzyżów, Mieczysław Such – Iwonicz.

Na Podkarpaciu niezwykle mocno rozwijało się narciarstwo wiejskie (LZS-y). Przyczynili się do tego trenerzy (będący niejednokrotnie również działaczami): Jan Sliż, Zdzisław Gocek (Zagórz), Stanisław Habrat, Tadeusz Juryś (Krosno), Józef Penar, Marian Fajkiel, Ryszard Chudziński (Klimkówka), Stanisław Guziak (Zarszyn), Stanisław Krukar (Deszno), Czesław Rabada (Rymanów), Władysław Habrad, Roman Piskadło (Suchodół), Tadeusz Ciuła (Dukla), Wojciech Libner (Głowienka), Józef Filip Odrzykoń – Czarnorzeki, Mieczysław Zajac (Jasło), Jan Majznarski (Biecz), Jan Blicharczyk (Wojkówka – Łączki Jagiellońskie, Wojciech Libner – Głowienka (Suchodół), Stanisław Nycz (Sonina) trener, koordynator RW Z LZS w Rzeszowie i Przewodniczący RW Z LZS, Eugeniusz Wierzchołek, Tadeusz Niezgoda, Tadeusz Czernicki, Julian Kawa, Zdzisław Sęp z Krosna oraz Zbigniew Staruchowicz i Leon Haduch z Sanoka, Wojciech Dolaciński, Marian Czerniga z Leska.

W kontekście niniejszej pracy należy wymienić również licznych, doskonałych trenerów szkolących drużyny hokejowe z Podkarpacia: K. Gbyl, E. Kotelnicki, S. Deręgowski, K. Kubas, T. Bujara, W. Jacewicza, E. Pilszak, J. Kurek, M. Chmura, A. Wołkowski, J. Stock, F. Pajerski, R. Giera, T. Glimas, K. Bryniarski, M. Skokan, J. Bieniek.

Trenerzy, instruktorzy narciarstwa i hokeja, którzy przede wszystkim byli odpowiedzialni za wyszkolenie techniczne zawodników, stawali się zazwyczaj również działaczami. Zaangażowanie początkowo nielicznych działaczy przyniosło efekty późniejszych lat. Doczekali się następców, a ich pasja zaowocowała rozwojem sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie.

Bibliografia

I. Źródła

A. Archiwalne

1. Archiwum Narodowe w Krakowie, sygn. 756, *Instrukcja dla instruktorki objazdowej wychowania fizycznego przy Okręgowym Urzędzie WFiPW*, Warszawa 1933.
2. Archiwum Narodowe w Krakowie, sygn. 756, *Kursy domowego wyrobu nart*.
3. Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, sygn. 2200, s. 277-278.
4. Narodowe Archiwum Cyfrowe

C. Drukowane

1. *Program rozwoju kultury fizycznej, rekreacji i turystyki w województwie tarnobrzesckim na lata 1976–1990*, Tarnobrzeg 1975.
2. *110 lat nart na Karpatach i na Podkarpaciu. Informator Jubileuszowy, Okręgowy Związek Narciarski w Krośnie*, Krosno 1984.
3. Barabasz S., *Początki mego narciarstwa [w:] Pamiętnik jubileuszu trzydziestolecia Sekcji Narciarskiej Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego przy Oddziale Zakopiańskim P.T.T.*, Zakopane 1937.
4. *Sprawozdania z działalności Polskiego Związku Narciarskiego*.
5. *Informator Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie*, Krosno 1975.
6. *Informator Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie*, Krosno 1989.
7. *Program rozwoju kultury fizycznej, rekreacji i turystyki w województwie tarnobrzesckim na lata 1976–1990*, Tarnobrzeg 1975.
8. *Sprawozdanie z XVII Mistrzostw Polski Zrzeszenia LZS w 1968 roku w Komańczy*.

B. Rękopiśmienne

1. Kronika Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego „Górnik”.
2. Kronika Klubu „Sanoczanka” Sanok.
3. Kronika Zakładowego Klubu Sportowego „Nafta” Jedlicze.
4. Kronika Miejskiego Klubu Sportowego „Halicz” Ustrzyki Dolne.

5. Kronika Sportowej Szkoły Narciarskiej w Ustrzykach Dolnych.

C. Prasa

1. „Dziennik Polski” z 15.03.1955 roku, Nr 63, s. 1.
2. „Echo Załogi” 20.02.1970, nr 7, s. 2.
3. „Gazeta Rzeszowska” 25.11.1934, nr 48, s. 4.
4. „Gazeta Rzeszowska” 11.02.1934, nr 7, s. 3.
5. „Gazeta Sanocka” 31.08.1980, nr 24, s. 4.
6. „Gazeta Sanocka” 30.10.1980, nr 30, s. 8.
7. „Gazeta Sanocka” 14.03.1974, nr 1, s. 8.
8. „Gazeta Sanocka” 15.12.1976, nr 23, s. 1.
9. „Gazeta Sanocka” 15.03.1976, nr 6, s. 5.
10. „Gazeta Sanocka” 14.03.1974, nr 1, s. 8.
11. „Gazeta Sanocka” 15.12.1976, nr 23, s. 1.
12. „Gazeta Sanocka” 10.09.1985, nr 26, s. 7.
13. „Gazeta Sanocka” 20.10.1983, nr 29, s. 7.
14. „Głos Krośnieński” 8.09.1928, nr 1, s. 3.
15. „Nowy Dziennik” 21.01.1931, nr 4, s. 6.
16. „Nowy Dziennik” 1932, nr 333, s. 2.
17. „Nowy Dziennik” 10.01.1928, nr 3 (192), s. 1.
18. „Nowiny” 2.02.1970, nr 5, s. 1.
19. „Nowiny” 20.02.1971, nr 50, s. 2.
20. „Nowiny” 13.03.1971, nr 71, s. 2.
21. „Nowiny” 24.02.1979, nr 43, s. 12
22. „Nowiny” 10.02.1959, nr 19, s. 6.
23. „Nowiny” 4.10.1974, nr 268, s. 2.
24. „Nowiny” 24.12.1975, nr 47, s. 1.
25. „Nowiny” 7.10.1971, nr 227, s. 2.
26. „Nowiny” 31.10.1971, nr 301, s. 2.
27. „Nowiny” 31.03.1980, nr 13, s. 1.
28. „Nowiny” 2.02.1970, nr 5, s. 1.
29. „Nowiny” 3.03.1971, nr 61, s. 2.
30. „Nowiny” 20.02.1971, nr 50, s. 2.
31. „Nowiny” 13.03.1971, nr 71, s. 2.

32. „Nowiny” 20.03.1971, nr 78, s. 2.
33. „Nowiny” 10.02.1984, nr 35, s. 8.
34. „Nowiny” 6.11.1984, nr 245, s. 2.
35. „Nowiny” 12.11.1984, nr 46, s. 8.
36. „Nowiny” 27.11.1984, nr 282 s. 2.
37. „Nowiny” 6.01.1977, nr 4, s. 2.
38. „Nowiny” 25.11.1980, nr 255, s. 2.
39. „Nowiny” 29.07.1981, nr 29, s. 2.
40. „Nowiny” 1.02.1982, nr 4, s. 1.
41. „Nowiny” 17.02.1987, nr 7, s. 8.
42. „Nowiny” 23.03.1971, nr 81, s. 2.
43. „Nowiny” 24.02.1979, nr 43, s. 12.
44. „Nowiny” 19.01.1959, nr 16, s. 6.
45. „Nowiny” 17.11. 1984, nr 274, s. 5.
46. „Nowiny” 22.02.1958, nr 45, s. 4.
47. „Nowiny” 10.11.1958, nr 44, s. 2.
48. „Nowiny” 8.01.1958, nr 8, s. 5.
49. „Nowiny” 6.11.1957, nr 265, s. 3.
50. „Nowiny” 31.03.1980, nr 13, s. 1.
51. „Nowiny” 1.01.1963, nr 309, s. 2.
52. „Nowiny” 12.11.1984, nr 46, s. 8.
53. „Nowiny” 20.03.1971, nr 78, s. 2.
54. „Nowiny” 29.09.1977, nr 221, s. 7.
55. „Nowiny” 31.03.1980, nr 13, s. 1.
56. „Nowiny” 1.02.1982, nr 4, s. 1.
57. „Nowiny–Stadion” 17.12.1973, nr 51, s. 1.
58. „Nowiny–Stadion” 23.12.1965, nr 45, s. 5.
59. „Nowiny–Stadion” 7.02.1962, nr 7, s. 3.
60. „Nowiny Rzeszowskie” 5.02.195, nr 6, s. 1.
61. „Nowiny Rzeszowskie” 9.12.1952, nr 37 (175), s. 1.
62. „Nowiny Rzeszowskie” 11.10.1956, nr 243 s. 6.
63. „Nowiny Rzeszowskie” 2.12.1952, nr 36, s. 2.
64. „Nowiny Rzeszowskie” 11.10.1956, nr 243 s. 6.
65. „Nowiny Rzeszowskie” 1.02.1952, nr 6, s. 1.

66. „Nowiny Rzeszowskie” 13.02.1952, nr 38, s. 5.
67. „Nowiny Rzeszowskie” 10.02.1953, nr 36, s. 4.
68. „Nowiny Rzeszowskie” 16.02.1953, nr 43, s. 3.
69. „Nowiny Rzeszowskie” 2.12.1952, nr 174, s. 1.
70. „Nowiny Rzeszowskie” 16.02.1953, nr 38, s. 3.
71. „Nowiny Rzeszowskie” 20.01.1953, nr 23, s. 5.
72. „Nowiny Rzeszowskie” 25.01. 1954, nr 25, s. 6.
73. „Nowiny Rzeszowskie” 2.02.1957, nr 29, s. 2.
74. „Nowiny Rzeszowskie” 12.02.1958, nr 31, s. 3.
75. „Nowiny Rzeszowskie” 27.02.1958, nr 35, s. 4.
76. „Nowiny Rzeszowskie” 25.01. 1961, nr 25, s. 6.
77. „Nowiny Rzeszowskie” 25.01.1966, nr 25, s. 4.
78. „Nowiny Rzeszowskie” 10.12.1950 roku, nr 340, s. 6
79. „Nowiny Rzeszowskie” 5.02.1951, nr 6, s. 1.
80. „Nowiny Rzeszowskie” 13.02.1952 roku, nr 38, s. 5.
81. „Nowiny Rzeszowskie” 9.12.1952, nr 37 (175), s. 1.
82. „Nowiny Rzeszowskie” 19.02.1953 roku, nr 44, s. 6.
83. „Nowiny Rzeszowskie” 11.10.1956, nr 243 s. 6.
84. „Nowiny Rzeszowskie” 1.02.1952, nr 7, s. 1.
85. „Nowiny Rzeszowskie” 10.02.1953, nr 36, s. 4.
86. „Nowiny Rzeszowskie” 10.02.1956, nr 35 s. 5.
87. „Nowiny Rzeszowskie” 20.02.1956, nr 43, s. 8.
88. „Nowiny Rzeszowskie” 10.02.1964, nr 43, s. 4.
89. „Nowiny Rzeszowskie” 11.02.1963, nr 6, s. 2.
90. „Nowiny Rzeszowskie” 25.01.1950, nr 25, s. 5.
91. „Nowiny Rzeszowskie” 10.02.1950, nr 36, s. 4.
92. „Nowiny Rzeszowskie” 15.02.195, nr 39, s. 3.
93. „Nowiny Rzeszowskie” 12.01.1968, nr 6, s. 4.
94. „Nowiny Rzeszowskie” 20.02.1968, nr 19, s. 5.
95. „Nowiny Rzeszowskie” 15.12.1952, nr 298, s. 4.
96. „Nowiny Rzeszowskie” 8.03.1954, nr 10, s. 1.
97. „Nowiny Rzeszowskie” 5.12.1955, nr 48. s. 1.
98. „Nowiny Rzeszowskie” 15.12.1952, nr 298, s. 4.
99. „Nowiny Rzeszowskie” 20.01.1961, nr 17, s. 6.

100. „Nowiny Rzeszowskie” 7.02.1962, nr 7, s. 3.
101. „Nowiny Rzeszowskie” 18.01.1954, nr 3, s. 1.
102. „Nowiny Rzeszowskie” 8.03.1954, nr 10, s. 1.
103. „Nowiny Rzeszowskie” 7.01.1966, nr 4, s. 2.
104. „Nowiny Rzeszowskie” 9.12.1952, nr 37, s. 1.
105. „Nowiny Rzeszowskie” 11.11.1958, nr 239, s. 4.
106. „Nowiny Rzeszowskie” 11.02.1963, nr 6, s. 2.
107. „Nowiny Rzeszowskie” 9.12.1952, nr 37 (175), s. 1.
108. „Nowiny Rzeszowskie” 7.02.1966, nr 16, s. 5.
109. „Nowiny Rzeszowskie” 19.12.1957, nr 302, s. 5.
110. „Nowiny Rzeszowskie” 4.01.1961, nr 4, s. 6.
111. „Nowiny Rzeszowskie – Stadion” 13.12.1965, nr 50, s. 2.
112. „Nowiny Rzeszowskie” 19.01.1967, nr 16, s. 2.
113. „Nowiny Rzeszowskie” 2.02.1967, nr 28, s. 2.
114. „Nowiny Rzeszowskie” 23.02.1967, nr 42, s. 2.
115. „Nowiny Rzeszowskie” 16.02.1969, nr 39, s. 2.
116. „Nowiny Rzeszowskie – Stadion” 17.12.1969, nr 7, s. 1.
117. „Nowiny Rzeszowskie” 11.03.1969, nr 59, s. 2.
118. „Nowiny Rzeszowskie” 9.02.1950, nr 40, s. 6.
119. „Nowiny Rzeszowskie” 19.12.1957, nr 301, s. 5.
120. „Nowiny Rzeszowskie” 22.12.1964, nr 303, s. 2.
121. „Nowiny Rzeszowskie” 17.01.1966, nr 3, s. 2.
122. „Nowiny Rzeszowskie” 19.01.1967, nr 16, s. 2.
123. „Nowiny Rzeszowskie” 23.02.1967, nr 42, s. 2.
124. „Nowiny Rzeszowskie” 17.02.1969, nr 7, s. 1.
125. „Nowiny Rzeszowskie” 23.02.1970, nr 8, s. 1.
126. „Nowiny Rzeszowskie” z 13.02.1952 roku, Nr 38, s. 5.
127. „Nowiny Rzeszowskie” 8.02.1954, nr 6, s. 1.
128. „Nowiny Rzeszowskie” 16.02.1955, nr 40, s. 1.
129. „Nowiny Rzeszowskie” 20.01.1961, nr 17, s. 6.
130. „Nowiny Rzeszowskie” 13.02.1952, nr 38, s. 5.
131. „Nowiny Rzeszowskie” 8.02.1954, nr 6, s. 1.
132. „Nowiny Rzeszowskie” 11.10.1956, nr 243 s. 6.
133. „Nowiny Rzeszowskie” 11.02.1952, nr 7, s. 1.

134. „Nowiny Rzeszowskie” 10.02.1953, nr 36, s. 4.
135. „Nowiny Rzeszowskie” 20.10. 1961, nr 17, s. 6.
136. „Nowiny Rzeszowskie” 25.01. 1961, nr 25, s. 6.
137. „Nowiny Rzeszowskie” 2.02.1957, nr 29, s. 2.
138. „Nowiny Rzeszowskie” 30.12.1969, nr 345, s. 2.
139. „Nowiny Rzeszowskie” 16.02.1955, nr 40, s. 1.
140. „Nowiny Rzeszowskie” 2.03.1955, nr 52, s. 1.
141. „Podkarpacie” 25.07.1985, nr 30, s. 7.
142. „Przegląd Narciarski” 1929 , nr 6, s. 5.
143. „Przegląd Sportowy”, 1929, nr 4, s. 4.
144. „Przegląd Sportowy” 1929, nr 10, s. 2.
145. „Przegląd Sportowy” 1926, nr 30, s. 6.
146. „Przegląd Sportowy” 1934, nr 13, s. 3.
147. „Przegląd Sportowy” 1922, nr 7, s. 7.
148. „Przegląd Sportowy” 1922, nr 9, s. 11.
149. „Przegląd Sportowy” 1923, nr 4, s. 11.
150. „Przegląd Sportowy” 1923, nr 10, s. 9.
151. „Przegląd Sportowy” 1926, nr 30, s. 6.
152. „Przegląd Sportowy” 1928, nr 10, s. 9.
153. „Przegląd Sportowy” 1939, nr 15, s. 5.
154. „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 4, s. 6.
155. „Raz, dwa, trzy” 1933, nr 42, s. 11.
156. „Raz Dwa Trzy” 1932, nr 8, s. 13.
157. „Raz, Dwa, Trzy” 1935, nr 9, s. 13.
158. „Stadjon” 1927, nr 14, s. 16.
159. „Stadjon” 1931, nr 5, s. 10.
160. „Start” 1931, nr 5, s. 4–5.
161. „Start” 1934, nr 1, s. 8.
162. „Start” 1932, nr 4, s. 3–4.
163. „Start” 1934, nr 22, s. 11.
164. „Start” 1934, nr 1, s. 9.
165. „Start” 1934, nr 23–24, s. 13.
166. „Start” 1934, nr 22, s. 11.
167. „Start” 1927, nr 16, s. 2.

168. „Start” 1927, nr 18, s. 11.
169. „Start” 1932, nr 4, s. 3–4.
170. „Start” 1927, nr 16, s. 2.
171. „Start” 1927, nr 16, s. 2.
172. „Start” 1927, nr 16, s. 2.
173. „Start” 1927, nr 18, s. 11.
174. „Turysta w Polsce” 1938, nr 4–5, s. 12.
175. „Turysta Polski” 1.10.1935, nr 10, s. 4.
176. „Wiadomości Fabryczne” 29.02.1956, nr 4, s. 4.
177. „Wiadomości Fabryczne” 25.01.1979, nr 3, s. 3.
178. „Wiadomości Fabryczne” 15.02.1958, nr 4, s. 4.
179. „Wiadomości Fabryczne” 1.12.1973, nr 34, s. 12.
180. „Wiadomości Fabryczne” 25.01.1979, nr 3, s. 3.
181. „Wiadomości ŻTK” 13.09.1930, nr 1, s. 8.
182. „Wiadomości ŻTK” 2.12.1930, nr 4, s. 5.
183. „Wschód” 10.03.1936, nr 5, s. 8.
184. „Wschód” 30.06.1936, nr 16, s. 2.
185. „Wychowanie Fizyczne” 1936, nr 3–4, s. 14.
186. „Zew Rzeszowa” 1.04.1935, nr 7, s. 55.
187. „Zew Rzeszowa” 1.12.1935, nr 23, s. 188.
188. „Zew Rzeszowa” 1.02.1936, nr 4, s. 21.
189. „Zew Rzeszowa” 15.02.1935, nr 4, s. 31.
190. „Ziemia Przemyska” 8.03.1930, nr 16, s. 3.
191. „Ziemia Przemyska” 1.03.1930, nr 16, s. 5.
192. „Ziemia Przemyska” 15.01.1931, nr 5, s. 5.
193. „Ziemia Przemyska” 8.03.1932, nr 17, s. 3.
194. „Ziemia Przemyska” 1.02.1930, nr 9, s. 6.
195. „Ziemia Przemyska” 22.02.1930, nr 14, s. 5.
196. „Ziemia Przemyska” 8.03.1931, nr 16, s. 3.

II. Opracowania

A. Prace zwarte

6. Bata A.: *Sanok i okolice*, Wydawnictwo KAW, Rzeszów 1989.

7. Barabasz S.: *Wspomnienia narciarza*, Zakopane 1914.
8. Barabasz S.: *Początki mojego narciarstwa*, Archiwum Muzeum Tatrzańskiego, AR/NO/326.
9. Baranowska–Janota M.: *Metoda wyznaczania terenów dla narciarstwa zjazdowego*, Człowiek oraz Środowisko, 1978, Nr 2.
10. Basta J.: *Encyklopedia Rzeszowa*, Rzeszów 2004.
11. Baszak A., Ząbkiewicz J.: *55 lat klubu sportowego Stali Sanok*, Sanok 2001.
12. Bielczyk Z., Ziobrzyński S.: *Narciarstwo*, Warszawa 1953.
13. Bobkowski A.: *Podręcznik narciarski*, Kraków 1918.
14. Bobkowski A.: *Podręcznik narciarstwa*, Warszawa – Kraków 1926.
15. Bonusiak A.: *Dzieje Rzeszowa*, Wydawnictwo Mitel, Rzeszów 2012.
16. Borcz–Mac E., Drupka J.: *Analiza zasobów i możliwości rozwoju sektora turystyki w województwie podkarpackim*, Centrum Badań i Analiz Rynku, Kutno 2007.
17. Ciuk L.: *Stan i rozwój kultury fizycznej w powiecie Sanok w latach 1945–62*, AWF, Warszawa 1962.
18. Ciupka J., Dąbrowiecki H., Frydrych J.: *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, Wydawca: Rada Wojewódzka Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Krośnie, Krosno 1996.
19. Czerski Z., Kusiba K., Łyczko R., Mermont Z., Owoc H.: *Krośnieński Klub Narciarski, Informator Narciarski 1980*, Wydawca: KKN Krosno, Krosno 1980.
20. Dudryk M.: *Przewodnik narciarski po terenach Karpat Wschodnich*, PZN, Kraków 1925.
21. Drozdek–Małolepsza T.: *Narciarstwo kobiet w Polsce (1919–1939)*, Akademia imienia J. Długosza w Częstochowie, Kultura Fizyczna, z. IX, Częstochowa 2010.
22. Drążdżewski S.: *Upowszechnianie kultury fizycznej wśród młodzieży i dorosłych mieszkańców wsi w latach 1944–1972*, Warszawa 1978.
23. Drążdżewski S.: *Ludowe Zespoły Sportowe*, Warszawa 1974.
24. Filip J.: *Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, Wydawnictwo Buthenus, Krosno 2013.
25. Filip J.: *Narciarstwo w Odrzykoniu w latach 1976–1990 [w:] Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, Wydawnictwo Ruthenus, Krosno 2013.
26. Fischer L., Kaperniak J., Matzenauer M.: *Kronika śnieżnych tras*, Warszawa 1977.

27. Fredro–Boniecki A.: *Historia narciarstwa polskiego 1907–1914*, „Narciarstwo Polskie”, t. I, Kraków 1925.
28. Fryc S.: *W kręgu Karpat*, Wydawnictwo Arete II, Krosno 2008.
29. Fryc S.: *Z dziejów sportu w Krośnie*, Wydawnictwo Arete II, Krosno 2005.
30. Fryc S.: *Z dziejów klubu sportowego „Legia”*, Muzeum Rzemiosła, Krosno 1999.
31. Fryc S.: *Z dziejów klubu sportowego „Krośnianka”*, Muzeum Rzemiosła, Krosno 1996.
32. Gaj J., Hędzulek K.: *Dzieje kultury fizycznej w Polsce w XIX i w XX wieku*, AWF Poznań 1991.
33. *Rozwój wypoczynku i turystyki w województwie tarnobrzeskim w latach 1980–1990*, Tarnobrzeg 1991.
34. Gorczyca E.: *Aktywność narciarska odrzykoniaków* [w:] *Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, Wydawnictwo Ruthenus, Krosno 2013.
35. Groch J., Kurek W.: *Turystyka* [w:] J. Warszyńska (red.): *Karpaty Polskie*, Wydawnictwo UJ, Kraków 1995.
36. Grzywacz–Świtalski Ł.: *Z walk na Podkarpaciu*, Wydawnictwo: PAX, Warszawa 1971.
37. Harmata J.: *Białym śladem*. Biblioteczka turysty PTTK, Warszawa 1966.
38. Harmata J., Lenkiewicz W.: *Vademecum turysty narciarza*, Sport i Turystyka, Warszawa 1971.
39. Jagiełło W.: *Sześćdziesiąt lat Podkarpackiego Okręgowego Związku Narciarskiego w Krośnie 1944–2004*, Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Krosno 2005.
40. Józwik R.: *Czy nawiążemy do tradycji?* Przemyskie Towarzystwo Narciarzy, Przemyśl 2004.
41. *Kartki z historii kultury fizycznej i turystyki 1945–64, praca zbiorowa*, Warszawa 1964 .
42. Kiryk F.: *Krosno w okresie międzywojennym* [w:] J. Garbacik (red.), *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*, Kraków 1973.
43. Klimaszewski M.: *Geomorfologia Polski*, PWN, Warszawa 1972.
44. Kondracki J.: *Geografia regionalna Polski*. Wydawnictwo PWN, Warszawa 1998.
45. Kotowicz P.: *Sanocka Republika Hokejowa. 60 lat historii krążkiem pisanej*, Sanok 2018.

46. Kłos S.: *Województwo rzeszowskie*, Wydawnictwo Sport i Turystyka, Warszawa 1973.
47. Kolankowski J., Pudłocki T.: *Nasz Przemysł*, Przemysł 2005.
48. Kołodziej: *Polski Związek Narciarski w dwudziestoleciu międzywojennym – zarys problemu*, [w:] T. Jurek, K. Obodyński, S. Zaborniak: *Z dziejów turystyki i sportu w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2009.
49. Kołodziej R., Aftaruk K.: *Zarys historii narciarstwa i snowboardingu*, Wyd.: Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010.
50. Kordys R.: *Narty i ich użycie*, Lwów 1908.
51. Kuchowicz Z., Spieralski Z.: *W walce z najazdem szwedzkim*, Wyd. MON, Warszawa 1956.
52. Kurtyka J. (red.): *Konspiracja i opór społeczny na Podkarpaciu w okresie PRL*, Wydawnictwo Fort, Przemysł 2007.
53. Krasicki S., Forteckci J., Bisaga J.: *Narciarstwo sportowe*, GKKFiS, Warszawa 1982.
54. Krasowski R., Nadolski W., Król P.: *Beginnings of the Jewish skiing in Poland (1919–1939)*, Scientific Review of Physical Culture, 2010.
55. Król P.: *Społeczny zasięg kultury fizycznej na ziemi tarnobrzeskiej (1975–1998)*, Wyd.: Podkarpackie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej w Rzeszowie, Rzeszów 2011.
56. Krukar W., Luboński P.: *Beskid Niski*. Wydawnictwo „Rewasz”, Pruszków 2007.
57. Krzesiwo K.: *Rozwój i funkcjonowanie stacji narciarskich w polskich Karpatach*, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Kraków 2014.
58. Krzyżanowski J.: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, tom I, PWN, Warszawa 1984.
59. Kutiać P.: *Park miejski Sanoka*, Stud. Geographica, A.U.P.C., Sanok 2010.
60. Leśniak B.: *Wpływ opadów w postaci stałej oraz temperatury powietrza na częstość występowania dni z pokrywą śnieżną w Karpatach*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, Kraków 1986.
61. Kiryk F.: *Krosno w okresie międzywojennym* [w:] J. Garbacika (red.), *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*, Kraków 1973.
62. Kondracki J.: *Geografia regionalna Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.

63. Krygowski W.: *Zarys dziejów polskiej turystyki górskiej*, Sport i Turystyka, Warszawa 1973.
64. Łabaj M.: *Zarys historii rekreacji fizycznej w Polsce do roku 1939*, AWF, Kraków 1987.
65. Łobożewicz T.: *Warunki rozwoju turystyki oraz sportu narciarskiego w Polsce w świetle badań śniegowych*, Wydawnictwo Instytutu Turystyki, Warszawa 1979.
66. Malikowski M.: *Drogi socjalistycznej urbanizacji na przykładzie Rzeszowa*, Wydawnictwo WSP w Rzeszowie, Rzeszów 1991.
67. Malikowski M.: *Studium socjologiczne na przykładzie społeczeństwa miasta Rzeszowa*, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego w Rzeszowie, Rzeszów 1984.
68. Malczewski J.: *Dzieje Rzeszowa do 1914 roku*, Wydawnictwo Muzeum Okręgowego, Rzeszów 1985.
69. Małolepszy E.: *Z dziejów sportu i turystyki w działalności Krajowego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w latach 1975–2015*, Wyd. Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2017.
70. Marek J.: *Nie ma już starego Rzeszowa* [w:] M. Malikowski, H. Jadam (red.), *Rzeszowianie o sobie i o swoim mieście*, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego w Rzeszowie, Rzeszów 1979.
71. Michalak J.: *70 lat Iwoniczkiego Klubu Narciarskiego 1925–1995. Czasy i ludzie*, Garmond, Rzeszów 1995.
72. Michalak J.: *Z kart historii narciarstwa w Iwoniczu Zdroju*, Wydawnictwa Klubu Sportowego „Górnik”, Iwonicz Zdrój 1985.
73. Michalak J.: *Z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, KAW, Rzeszów 1975.
74. Michalak J.: *50 lat narciarstwa w Iwoniczu Zdroju, Z dziejów iwoniczkiego narciarstwa 1925–1975*, KAW, Rzeszów 1975.
75. Michalski C., Rak L.: *Teoria i praktyka treningu narciarskiego w latach 1919–1939*, [w:] *Narciarstwo polskie 1888–2008*, red. L. Rak, E. Małolepszy, Jasło 2009.
76. Michalski S., Rak L.: *Teoria i praktyka treningu narciarskiego w latach 1919–1939*, [w:] Rak L., Małolepszy E. (red.): *Narciarstwo polskie 1888–2008*, Jasło 2009.
77. Michalewski G.: *Stal Sanok – sekcja hokeja na lodzie*, Sanok 2009.

78. Mirek Z., Piękoś–Mirkowa H.: *Czerwona księga Karpat Polskich*, PAN, Kraków 2008.
79. Młodzikowski G.: *Rozwój narciarstwa polskiego* [w:] G. Młodzikowski, J.A. Ziemilski (red.), *Narciarstwo – zarys encyklopedyczny*, Sport i Turystyka, Warszawa 1957.
80. Młodzikowski G., Ziemilski J.A. (red.): *Narciarstwo. Zarys encyklopedyczny*, Warszawa 1957.
81. Mojak F.: *Obiekty, Urządzenia, sprzęt biathlonowy i jego rozwój* w: F. Mojak (red.), *Na nartach z karabinem*, Oficyna Wydawnicza „Apla”, Krosno 2010.
82. Mojak F.: *Trochę historii narciarstwa* [w:] F. Mojak (red.), *Jubileusz 50-lecia MKS–MUKS „Podkarpacie”*, Jedlicze 2005.
83. Mojak F.: *Polski Biathlon*, Wyd. Budowlani, Warszawa 1991.
84. Motylewicz J.: *Przemiany gospodarcze, demograficzne oraz ustrojowe* [w:] F. Kiryk (red.): *Dzieje Rzeszowa*, Wydawnictwo KAW, Rzeszów 1994.
85. Nawrocki Z.: *Zamiast wolności. UB na Rzeszowszczyźnie 1944–1949*, Wydawnictwo Instytutu ESS, Rzeszów 1998.
86. Niedźwiedz T., Obrębska–Starkłowa B.: *Klimat* [w:] I. Dynowska, M. Maciejewski (red.): *Dorzecze górnej Wisły*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1991.
87. Nycz K.: *Szlakiem iwonickich partyzantów 1939–1945*, Wydawnictwo Roksana, Krosno 2000.
88. Nycz K.: *Rzeczpospolita Iwonicza. Wspomnienie z tamtych dni*, Wyd. Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Rzeszów 1995.
89. Obrębska–Starkłowa B., Hess M., Olecki Z., Trepieńska J., Kowanetz L.: *Klimat* [w:] J. Warszńska (red.): *Karpaty Polskie*, Wydawnictwo UJ, Kraków 1995.
90. Pawłowski A.: *Leksykon Sportowy*, Kielce 2002.
91. Paryski Z.: *Wielka Encyklopedia Tatrzańska*, Poronin 1994.
92. Podbereski D.: *Wędrówki Przyrodnicze*, Wydawnictwo Gdańskie, Gdańsk 1995.
93. Potaczała K.: *Bieszczady w PRL-u*, Wydawnictwo BOSZ, Krosno 2013.
94. Pręgowski Z.: *Złota księga narciarstwa polskiego. Karpaty Wschodnie*, PTTK „Kraj”. Warszawa 1992.
95. Rak L.: *Zarys ewolucji sprzętu narciarskiego*, Akademia imienia Jana Długosza, Częstochowa 2009.

96. Rak L.: *Stanisław Barabasz – ojciec polskiego narciarstwa?* [w:] L. Rak, E. Małolepszy (red.): *Narciarstwo Polskie 1888 – 2008*, Jasło 2009.
97. Roszkowska E.: *Narciarstwo w armii austro-węgierskiej do 1914 r.*, [w:] L. Rak, E. Małolepszy (red.): *Narciarstwo polskie 1888–2008*, Jasło 2009.
98. Stanisławski Z.: *Narty, Co każdy narciarz wiedzieć powinien*, Wilkowice 2005.
99. Schnaider J.: *Na nartach – podręcznik dla zwolenników sportu narciarskiego*, Kraków 1898.
100. Schneider J.: *Na nartach skandynawskich – podręcznik dla zwolenników sportu narciarskiego*, Kraków 1898.
101. Schneider J.: *Verwendung der Skiären im Forst und Jagdschutzdienste*, „Waldmannsheil” Bd. 22: 1897.
102. Sore V.: *Zdarsky und der militärskilauf*, Wien 1936.
103. Szalacha G.: *Ćwierćwiecze rzeszowskiej Stali*, Rzeszów 1972.
104. Sołtysik K., Sołtysik R.: *Kronika mistrzów sportu*, Klimkówka 2010.
105. Stachowicz W.: *Samorząd Gminy Miasta Sanoka*, Wydawnictwo: Fundacja „Archiwum Ziemi Sanockiej, Sanok 2008.
106. Turczyn M.: *Dwubój Zimowy – lata 1977–1988* [w:] F. Mojak (red.), *Na nartach z karabinem*, Oficyna Wydawnicza „Apla”, Krosno 2010.
107. Urbanek S.: *Moje wspomnienia* [w:] *Narciarstwo w Odrzykoniu, regionie i kraju*, Wydawnictwo Ruthenus, Krosno 2013.
108. Ustupski J.: *Poradnik turysty narciarza*. Warszawa 1953.
109. Wiecheć A.: *Narciarstwo w Towarzystwie Gimnastycznym Sokół w Jaśle do 1939 roku*, Krosno 2003.
110. Więcek A.: *Mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym i alpejskim 1920–2013*, Zamość 2014.
111. Wnuk R.: *Atlas polskiego Podziemia Niepodległościowego 1944–1956*, Wydawnictwo IPN, Warszawa 2007.
112. Wójcik K.: *Rzeszów w latach drugiej wojny światowej*, Wydawnictwo Instytutu Europejskich Studiów Społecznych, Rzeszów 1998.
113. Witek J., Madej W.: *Siedemdziesiąt lat Klubu Sportowego Stal Mielec*, MS Mielec, Mielec 2009.
114. Zaborniak S.: *Sportowe organizacje studenckie Lwowa i Krakowa działające przed rejestracją Akademickiego Związku Sportowego w 1909 r.*, [w:]

- Akademicka kultura fizyczna na przełomie stuleci*, Tom II, Uwarunkowania historyczne, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2015.
115. Zaborniak S., Król P.: *Skoki narciarskie w Polsce (1907–1939)*, Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Kultura Fizyczna 2013, t. XII, nr 2.
116. Zaborniak S.: *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, PWSZ im. Stanisława Pigonia w Krośnie, Rzeszów – Krosno 2013.
117. Zaborniak S., Król P.: *Skoki narciarskie w Polsce (1907–1939)* [w:] J. Rodziewicz-Gruhn, E. Małolepszy, *Kultura Fizyczna*, tom XII, nr 2, Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2013.
118. Zaborniak S.: *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*, Rzeszów 2007.
119. Zaborniak S.: *Tradycje kultury fizycznej społeczeństwa ukraińskiego na ziemiach polskich w latach 1868–1939*, [w:] *Szkice i studia z dziejów kultury fizycznej*, Rzeszów 2007.
120. Zaborniak S.: *Podstawy prawne polskich stowarzyszeń sportowych ze szczególnym uwzględnieniem Galicji na przełomie XIX/XX wieku* [w:] A. Nowakowski, S. Zaborniak (red.), *Szkice z dziejów kultury fizycznej. Uwarunkowania historyczne, prawne i regionalne*. Rzeszów 2004.
121. Ząbkiewicz J.: *Sport i rekreacja*, [w:] F. Kiryk (red.) *Sanok. Dzieje miasta*, Kraków 1995.
122. Zdarsky M.: *Die Lilienfelder Skilauf-Technik*, Hamburg 1897.
123. Zielecki Z.: *Z przeszłości Rzeszowa*, Rzeszów 1995.
124. Zieliński A.: *Jak zostać narciarzem*. Wiadomości o sprzęcie narciarskim, Kraków 1935.
125. Zieliński J.: *Krosno: trudne lata 1930–1960*, Wyd. Ruthenus, Krosno 2010.
126. Ziomba S.: *Śladami dwóch desek*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1955.
127. Ziętkiewicz W.: *Sprzęt narciarski, wybór, wyrób, konserwacja, smary*, Biblioteka sportowa Głównej Księgarni Wojskowej, Warszawa 1929.

B. Artykuły

1. Bluj M.: *Czterdziestolecie „Stali” Rzeszów*, „Wiadomości Fabryczne” z 19.12.1984 roku, Nr 35.
2. Burzmiński W.: *Dawnych wspomnień czar*, „Nowiny” z 6.02.1992 roku, Nr 26.

3. Czaja J.: *Kto pójdzie w ślady Sanoka?* „Podkarpacie” z 15.10.1970 roku, Nr 3.
4. Dańczyszyn Z.: *Początki sportu w sanockiej „Nafcie”*, Arch. Ziemi Sanockiej, Nr 4, Sanok 2004.
5. Fryc S.: *Przed siedemdziesięcioleciem krośnieńskiego sportu*, „Tempo” z dnia 17.09.1997 roku, nr 182.
6. Młodzikowski G.: *Narty w kronice Aleksandra Gwagnina*, „Kultura Fizyczna”, Warszawa 1960, nr 7–8.
7. Młodzikowski G.: *Na marginesie historii narciarstwa polskiego*, „Kultura Fizyczna” 1952, nr 1.
8. *Narciarstwo polskie*, „Przegląd Sportowy” 1923, nr 51.
9. Kapłon J.: *Na nartach w Karpatach Wschodnich, COTG PTTK*, „Gazeta Górská”, 2011.
10. Klemensiewicz Z.: *30 lat pracy K.T.N.*, „Turysta w Polsce”, Kraków 1937, Nr 3.
11. Kordys R.: *Przez siedem gór i siedem dolin na nartach*, „Wierchy”, Kraków 1929.
12. *Konkurs 4 skoczni – Dukla – 68*, „Tempo” z dnia 5.02.1968 roku, Nr 34.
13. Kusiba J.T.: *100 lat na nartach*, „Narty”, 1.12.1988, Nr 12.
14. Kuś E.J.: *Stanisław Barabasz (1856 – 1949) – ojciec polskiego narciarstwa*, „Kultura Fizyczna”, Warszawa 1980, Nr 1.
15. *Lodowisko – piękny dar dębickich metalowców dla miasta*. „Nowiny–Stadion”, s. 1, Nr 43 z 22 października 1973.
16. Łagódka Z.: *Wielkie ambicje małego Krosna*, „Sport” nr 148 z dnia 15 sierpnia 1957 roku.
17. Mikulski M.: *Zakopane kolebką produkcji nart w Polsce*, „Wierchy” z 1986 roku, nr 55.
18. Rotkiewicz M.: *Rozwój sportu kobiet w Polsce okresu międzywojennego*, „Sport Wyczynowy” 1979, nr 3–4.
19. Rybicki R.: *Galeria talentów. Biathlonista z Klimkówki, Władysław Grysztar*, „Nowiny” z 2.02.1978 roku, Nr 27.
20. Ryś M.: *Hokej na lodzie*, „Wiadomości Fabryczne” z 19.12.1984 roku, Nr 35.
21. Schnaider J.: *Wycieczka na Chomiak i Howerlę przed 60 laty*, „Na Nartach”, Warszawa 1957, nr 2.
22. Schnaider J.: *Pierwsze próby pionierskie i początki narciarstwa*, „Zima”, Warszawa 1957, Nr 2.

23. Struś M.: *Trzydzieści lat klubu sportowego „Stal”, „Gazeta Sanocka”* z 15.11.1976 roku, Nr 21.
24. Wroński P.: *Jest w Krośnie dom pełen nart. Na tropach nieznanymi zbiorów.* „Gościniec”, Miesięcznik turystów i krajoznawców, luty 1987, Rok XIX, Nr 2 (207).
25. Wywalczyć trzecią pozycję. „Nowiny–Stadion”, s. 1, Nr 51 z 17 grudnia 1973.
26. Ząbkiewicz J.: *Ludzie sanockiego sportu*, „Tygodnik Sanocki” z 1.07.1994 roku, Nr 26.

B. Netografia

1. Czechowicz W.: *Cieklin kolebką narciarstwa polskiego*, www.republika.pl/cieklin/Narty.htm, s. 1, dostęp: 24.10.2017.
2. Dworakowski A.: *Przewodnik po polskich skoczniach narciarskich 2016*, skijumping.pl, dostęp: 10.12.2017.
3. Iwaniec D.: *Były sobie skocznie*, www.krosno24.pl, dostęp 10.10.2017
A. Dworakowski, *Przewodnik po polskich skoczniach narciarskich 2016*, skijumping.pl, dostęp: 10.12.2017.
4. Wiktor M.: *Klub sportowy Śnieżka Wisłoka*, <http://hokejdebica.pl/category/historia-ukh-debica/>, dostęp: 10.08.2017.
5. Wiktor M.: *Początki hokeja w Dębicy*, <http://hokejdebica.pl/category/historia-ukh-debica/>dostęp: 10.08.2017.
6. *Międzyszkolny Klub Sportowy „Halicz” Ustrzyki Dolne*, www.ustrzyki-dolne.pl/strona-873-Ustrzyckie+Archiwum+Sportowe.html, dostęp: 12.10.2017.
7. <http://www.sanato.eu>, dostęp: 17.10.2017.
8. <http://hokejdebica.pl/>, dostęp: 15.08.2017.
9. <http://www.zielonepodkarpacie.pl/>, dostęp: 17.11.2017.
10. <http://www.wios.rzeszow.pl>, dostęp: 10.10.2017.
11. <http://www.kbir.krosno.pl>, dostęp: 10.01.2017.
12. <http://www.skisprungschanzen.com/>
13. <http://wolarzeczycka.futbolowo.pl/index.php>, dostęp: 1.08.2017.
14. <http://www.kbir.krosno.pl>, dostęp: 2.01.2018.
15. <http://www.sanato.eu>, dostęp: 17.10.2017.
16. <http://suchodol.blox.pl/html>, dostęp: 15.09.2017.
17. <http://www.kbir.krosno.pl>, dostęp: 2.01.2017.

Wykaz fotografii

Fot. 1. Stanisław Barabasz

Fot. 2. Stanisław Barabasz ze sprzętem narciarskim własnej produkcji

Fot. 3. Narciarze – początek XX wieku

Fot. 4. Skoczkowie narciarscy – 1905 rok

Fot. 5. Wieżba Zdarskiego i gurtowa

Fot. 6. Stanisław Barabasz na nartach własnego pomysłu

Fot. 7. Narciarka w stroju miejskim

Fot. 8. Narty i kij bambusowy. Początek XX wieku

Fot. 9. Kolekcja narciarska – fotografia W. Waltera, Warszawa, około 1930 roku

Fot. 10. Rudolf Masłyk. Z lewej prof. Kolankowski. 1935 rok.

Fot. 11. Seweryna Tomkiewicz. Zawody narciarskie o Mistrzostwo Przemyskiego Okręgowego Związku Narciarskiego. 1935 rok.

Fot. 12. Członkowie Przemyskiego Towarzystwa Narciarskiego przed schroniskiem Siankach

Fot. 13. Józef Boczar (1927 rok)

Fot. 14. Iwonicz Zdrój. Pamiątkowe zdjęcie po zawodach. 1927 rok

Fot. 15. Iwoniccy narciarze w roku 1928

Fot. 16. Kazimierz Murman (1925 rok)

Fot. 17. Zawody patrolowe szlakiem walk II Korpusu Legionów Polskich. 1932 rok.

Fot. 18. Marian Murman (lata trzydzieste)

Fot. 19. Narciarze iwoniccy. Po lewej Adam Zychiewicz. Lata trzydzieste

Fot. 20. Pamiątkowe zdjęcie po zawodach. Iwonicz Zdrój. 1939 rok.

Fot. 21. Zawody na skoczni narciarskiej w Iwoniczu–Zdroju (1927 rok)

Fot. 22. Iwoniccki skoczek narciarski – K. Murman

Fot. 23. Zawody na skoczni narciarskiej w Przemyślu

Fot. 24. Drużyna hokejowa przed budynkiem Państwowego Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika w Krośnie (1935 rok)

Fot. 25. Drużyna hokejowa z Woli Rzeczyckiej (lata 1940–1944)

Fot. 26. Narciarze–kurierzy Z.W.Z. Od lewej S. Trzyna i E. Szczepanik

Fot. 27. Józef Aleksiewicz

Fot. 28. Skocznia narciarska na Górze Parkowej w Sanoku

Fot. 29. Pozostałości po skoczni w Krośnie (metalowy szkielet konstrukcji rozbiegu)

- Fot. 30. Skocznia narciarska we wsi Łętownia (przyłączonej do Strzyżowa)
- Fot. 31. Skocznia narciarska w Parku Miejskim w Przemyślu (stan współczesny)
- Fot. 32. Wylewane lodowisko przy ul. Marchlewskiego z inicjatywy Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej w Dębicy – lata pięćdziesiąte
- Fot. 33. Strój krośnieńskich biegaczek – lata pięćdziesiąte
- Fot. 34. Zawodnik „Stali” Sanok – lata siedemdziesiąte
- Fot. 35. Józef Kusiba z podopiecznymi szkółki narciarskiej
- Fot. 36. Trenerzy J. Kusiba, M. Rygiel
- Fot. 37. Jan Murdzek i Lesław Rygiel
- Fot. 38. Krystyna Murdzek (trzecia od lewej) z podopiecznymi
- Fot. 39. Zawodnicy Związkowego Klubu Sportowego „Nafta” Iwonicz Zdrój – 1947 rok
- Fot. 40. Zawodnicy K.S. „Górnik” po zakończonych zawodach – 1952 rok
- Fot. 41. Józef Rygiel (lata pięćdziesiąte)
- Fot. 42. Narciarskie Mistrzostwa Polski Juniorów – Iwoniczu Zdrój (1953 rok)
- Fot. 43. Zawodnicy iwoniccy gotowi do startu – Narciarskie Mistrzostwa Zrzeszeń Sportowych (1954 rok)
- Fot. 44. Tadeusz Tomkiewicz (działacz i zawodnik iwonicki) na trasie slalomu w 1954 roku
- Fot. 45. Trenerzy i zawodnicy K.S. „Górnik” – 1955 rok
- Fot. 46. Janina Rajchel (lata pięćdziesiąte)
- Fot. 47. Trener Tadeusz Tomkiewicz z podopiecznymi
- Fot. 48. Janusz Lubaś
- Fot. 49. Andrzej Murman
- Fot. 50. Stanisław Żywicki
- Fot. 51. Anna Murman – członek kadry narodowej
- Fot. 52. Józef Rygiel – pierwszy od lewej – 1965 rok
- Fot. 53. Zawody o Lampę Górnica (1965 rok)
- Fot. 54. Ireneusz Granatowski – pierwszy z lewej
- Fot. 55. Tadeusz Zygmunt
- Fot. 56. Janusz Zygmunt na starcie
- Fot. 57. Piotr Bodkowski
- Fot. 58. Edward Jakiela
- Fot. 59. Lesław Boczar długoletni zawodnik i działacz KS „Górnik”

- Fot. 60. Założyciele LZS „Karpaty” (1948 rok)
- Fot. 61. Adam Zychiewicz – lata czterdzieste
- Fot. 62. Mieczysław Such, Eugeniusz Such, Wiktor Such – lata czterdzieste
- Fot. 63. Mieczysław Such (lata pięćdziesiąte)
- Fot. 64. Wyścig sztafet – sukces drużyny MKS „Orlęta” –
zawody w Iwoniczu Zdroju 1958 rok
- Fot. 65. Reprezentanci SLKS Orlewo Krosno (1980 rok)
- Fot. 66. Władysław Grysztar podczas treningu (początki kariery)
- Fot. 67. Alpejczycy z Ustrzyk Dolnych: B. Tarnowska, M. Sojka (zawody na Magurze
Małastowskiej w 1975 roku), M. Postołowska, M. Jędrzejec, J. Kowalski, A. Gil, M.
Sojka (Centralna Spartakiada Młodzieży w Szklarskiej Porębie – 1975 rok)
- Fot. 68. Zawody na skoczni narciarskiej w Iwoniczu Zdroju w 1949 roku
- Fot. 69. Józef Rygiel w trakcie wykonywanego skoku (zawody w Iwoniczu Zdroju – 1958
rok)
- Fot. 70. Józef Rygiel (lata pięćdziesiąte)
- Fot. 71. Skoczkowie iwoniccy (lata pięćdziesiąte)
- Fot. 72. Skok Jana Kasperkowicza na skoczni w Iwoniczu Zdroju
- Fot. 73. Konkurs skoków na skoczni sanockiej w roku 1965
- Fot. 74. Konkurs Czterech Skoczni w Dukli (1967 rok)
- Fot. 75. Jan Murdzek (1969 rok)
- Fot. 76. Jerzy Gładysz
- Fot. 77. Władysław Grysztar
- Fot. 78. Międzyosiedlowe rozgrywki hokejowe z inicjatywy Towarzystwa Krzewienia
Kultury Fizycznej w Dębicy (1970 rok)
- Fot. 79. K.S. Śnieżka Wisłoka (1974 rok)
- Fot. 80. KS Śnieżka Wisłoka (1978 rok)
- Fot. 81. Hokejowa drużyna Resovii w 1958 roku
- Fot. 82. Drużyna Stali Rzeszów (1956 rok)
- Fot. 83. Stal Rzeszów w trakcie rozgrywanego meczu hokejowego
- Fot. 84. Drużyna Sanoczanki Sanok (1959 rok)
- Fot. 85. Stal Sanok (lata sześćdziesiąte)
- Fot. 86. Drużyna Stali Sanok (1967 rok)
- Fot. 87. Drużyna Stali Sanok (1971 rok)

Fot. 88. Stal Sanok w trakcie meczu hokejowego na lodowisku Torsanu (lata siedemdziesiąte)

Fot. 89. T. Garb i J. Paszkiewicz – najskuteczniejsi zawodnicy Stali Sanok

Fot. 90. Jan Paszkiewicz

Fot. 91. Hokeiści Stali Stalowa Wola (początek lat pięćdziesiątych)

Wykaz rycin

Ryc. 1. Teren objęty badaniami geograficznie, określany jako Rzeszowszczyzna

Ryc. 2. Kotlina Sandomierska

Ryc. 3. Pogórze Środkowobeskidzkie

Ryc. 4. Bieszczady

Ryc. 5. Beskid Niski

Wykaz tabel

Tab. 1. Wyniki współzawodnictwa Polskiego Związku Narciarskiego o Tytuł Drużynowego Mistrza Polski w konkurencjach klasycznych (1970 rok)

Tab. 2. Liczba klubów LZS oraz liczba zawodników na terenie POZN w Krośnie (dane za lata sześćdziesiąte)

Tab. 3. Stan bazy dla narciarstwa zjazdowego w Karpatach Polskich w 1989 roku (porównanie regionów badanych do innych regionów)

Indeks nazwisk

A

Józef Aleksiewicz 16, 59, 61, 83

Czesław Aszklar 128

B

Andrzej Bajwolski 222

Jerzy Bander 130, 132, 134

Stanisław Barabasz 29, 30, 31, 33, 39

Jan Baran 111, 113, 114, 115, 120, 149, 168, 173, 217

Zbigniew Bartosz 78, 79, 80, 81, 82, 84

Kazimierz Barud 158, 159, 160, 193

Jerzy Batruch 110, 116, 117, 123, 199, 263, 267

Andrzej Bączar 175

Małgorzata Beblo 114

Jan Bednarczyk 122, 127, 128, 130, 139

Stanisław Bek 141

Michał Beynarowicz 34

Stanisław Bienia 94

Adam Bieniarz 120, 123, 203

Stefan Biernacki 116

Tadeusz Bilan 78

Zbigniew Bilan 78

Andrzej Bładkiewicz 116

Jan Blicharczyk 263, 267

Kazimierz Bobak 167

Aleksander Bobkowski 5, 10, 37, 45

Adam Boczar 128, 129

Józef Boczar 59, 62, 64, 140

Kazimierz Boczar 45, 64, 99, 127

Leszek Boczar 132, 139, 140, 267

Lesław Boczar 154

Stanisław Boczar 127

Jerzy Boczar 127
Jan Bołd 129, 156
Stanisław Bołd 129, 156
Piotr Botkowski 176
Małgorzata Buśko 194
Kazimierz Burwicz 120

C

Ryszard Chudziński 116, 221
Tadeusz Ciuła 89, 116, 263
Wiesław Cybruch 194, 217
Ryszard Cybruch 194, 217
Andrzej Czajkowski 165, 169, 170
Zofia Cebula 184
Maria Cebula 184
Bronisław Czech 42, 48, 66, 61
Bożena Czekańska 176
Tadeusz Czernicki 88, 116, 182, 267
Marian Czerniga 100, 116, 268

D

Jan Dawidek 73
Roman Dawidowicz 116, 117, 267
Gustaw Dąbski 61
Paweł Demkowski 194
Marek Długosz 184, 185
Wojciech Dolaciński 116, 168
Elżbieta Dudzik 194
Antoni Dziejic 110, 116, 117, 181, 267
Ferdynand Dzisiów 179

F

Janina Fajkiel 158, 159

Maria Fajkiel 158
Marian Fajkiel 116, 117, 190, 221, 267
Fryderyka Fenerowicz 48
Kazimierz Feruś 182
Józef Filip 103, 104, 116, 182, 184
Stanisław Filip 181
Renata Filip 118, 185, 260
Robert Filip 184
Andrzej Filip 184
Adam Findysz 114
Andrzej Folcik 64
Leokadia Folcik 148
Edward Fruga 116, 117

G

Jerzy Gładysz 117, 151, 153, 218
Julian Göttlich 77
Alessandro Guagnini 28
Ireneusz Granatowski 146, 147, 148, 149
Renata Granatowska 176
Adam Grysztar 168
Janina Grysztar 159
Maria Grysztar 158, 163, 168
Władysław Grysztar 153, 188, 189, 218

H

Henryk Hotwinger 58

J

Adam Jakiela 151, 218
Edward Jakiela 152, 222
Marek Jakiela 221
Józef Josse 32

K

Antoni Kasperkiewicz 68, 129, 156

Antoni Kenar 58

Janusz Kenar 144, 146, 211

Helena Kielar–Suchowa 60, 64

Andrzej Kielar 59, 88

Józef Kielar 59, 60, 127

Stanisław Kielar 63

Jakub Konddek 32

Stanisław Kopacz 168

Roman Kordys 33

Józef Kosiba 165, 167

Jan Kula 52, 71, 73

Stanisław Kula 73

Józef Kusiba 11, 48, 80, 99, 110, 111, 116, 123, 139

Daniel Krzeptowski 73

Eugeniusz Kwiatkowski 15

L

Józef Lankosz 75

Edward Lorek 73

Bolesław Lustig 32

Ł

Marian Łącz 61

M

Stanisław Malczewski 213

Kazimiera Małaczyńska 32

Marian Małaczyński 31, 253

Tomasz Marcinków 32

Andrzej Marusarz 42, 50, 71

Jan Marusarz 73

Stanisław Marusarz 42, 50, 71

Juliusz Michalak 140, 141, 144, 146
Stanisław Międlar 77
Marian Mogilan 212
Franciszek Mojak 11, 117, 123, 202, 216, 217
Jan Murdzek 213, 217, 142, 147, 150, 216
Krystyna Murdzek 113
Anna Murman 140, 141, 143
Andrzej Murman 134, 138, 141
Bogdan Murman 142
Marian Murman 63, 110, 133, 206
Mieczysław Murman 59, 61
Kazimierz Murman 42, 45, 50, 59, 62, 73, 120
Stanisław Murman 42, 45, 59, 148

N

Franciszek Nadziakiewicz 47
Marian Nawrocki 121, 181
Adolf Nycz 109, 117, 127, 183, 205
Jerzy Nycz 112, 142
Kazimierz Nycz 109, 110, 127, 142
Stanisław Nycz 110, 116, 267

P

Jan Paszkiewicz 244, 247, 251
Andrzej Penar 190, 191, 223
Czesław Penar 110
Janusz Penar 191, 223
Józef Penar 190, 200, 223, 267, 267
Piotr Penar 190, 223
Stanisław Penar 68, 82, 117, 191
Zdzisław Penar 128
Franciszek Pirug 64
Zenobiusz Pręgowski 34
Antoni Prugar 47

Dariusz Prugar 184

R

Adam Rajchel 170

Andrzej Rajchel 170

Jadwiga Rajchel 117, 130, 134, 137, 164

Jan Rajchel 159

Janina Rajchel 131, 137, 138

Józef Rajchel 158, 159

Kazimierz Rajchel 59, 61, 129

Leon Rajchel 63

Stefania Rajchel 130

Fryderyka Rajchel–Jakubowicz 63

Józefa Rajchel–Skolimowska 60, 64

Zygmunt Rajski 75

Maria Raś 168

Stanisław Roj 71

Antoni Rygiel 59, 61, 84

Lesław Rygiel 113

Marian Rygiel 112, 176

Józef Rygiel 133, 138, 144, 151, 206, 207

S

Jan Piotr Sapiecha 28

Kazimierz Saysse–Tobiczyk 34

Zdzisław Sawaryn 164

Józef Schneider 31, 32, 38, 253

Witold Skórczewski 34

Tadeusz Smoluchowski 34

Stanisław Stawarz 169, 179

Edward Steliga 164

Mieczysław Such 109, 117, 122, 130

Wiktor Such 82, 122, 130

Henryk Szatkowski 52

Andrzej Szczepanik 61
Edmund Szczepanik 82
Feliks Szczepanik 59
Józef Szczepanik 128, 139, 154
Czesław Szewczyk 110
Józef Szul 144, 170

T

Jan Tomkiewicz 59
Seweryna Tomkiewicz 57
Stanisław Tomkiewicz 127
Tadeusz Tomkiewicz 109, 127, 136, 139
Adam Trzyn 52, 84, 255
Bronisław Trzyn 84, 255
Stefan Trzyn 61, 64, 82
Bolesław Turek 117
Walenty Turek 99, 127

U

Halina Uliasz 170

W

Stanisław Wais 68, 84, 128, 255
Werner Werenskiöld 36
Henryk Wilusz 84
Jan Wilusz 156
Maria Wilusz 169
Tadeusz Wilusz 216
Zdzisław Wilusz 63
Hanna Wnęk 167
Tadeusz Wojnar 120, 123, 231

Z

Stanisław Zaborniak 13

Jan Zając 64
Szczepan Zając 64
Andrzej Zajdel 174
Antoni Zajdel 168
Stanisław Zajdel 173, 260
Bogdan Załuski 59, 61
Tadeusz Zaydel 75
Mariusz Zaruski 41
Władysław Ziętkiewicz 46, 52
Adam Zychiewicz 64, 109, 164
Antoni Zychiewicz 42, 45, 59, 127
Edward Zygmunt 46, 59
Janusz Zygmunt 148, 150
Michalina Zygmunt–Możdżanowa 60, 64
Roman Zygmunt 142, 144, 146
Stanisław Zygmunt 128, 131
Tadeusz Zygmunt 113, 142, 144, 146, 147, 210

Ż

Wacław Żurek 168, 169

Wykaz skrótów

COP – Centralny Okręg Przemysłowy

DOK – Dowództwo Okręgu Korpusu

GOPR – Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe

IKN – Iwonicki Klub Narciarski

HKS – Hokejowy Klub Sportowy

KKN – Krośnieński Klub Narciarski

KS – Klub Sportowy

KTN – Karpackie Towarzystwo Narciarzy

KSZS – Koło Sportowe Zrzeszenia Sportowego

LKS – Ludowy Klub Sportowy

LZS – Ludowe Zespoły Sportowe

MGKS – Międzyszkolny Górniczy Klub Sportowy

MKS – Miejski Klub Sportowy

MKS – Międzyszkolny Klub Sportowy

MOSiR – Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji

MZKS – Międzyzakładowy Związkowy Klub Sportowy

OSiR – Ośrodek Sportu i Rekreacji

OZN – Okręgowy Związek Narciarski

PKKFiT – Polski Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki

PKKTN – Przemyskie Koło Karpackiego Towarzystwa Narciarzy

PTTK – Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze

PTN – Przemyskie Towarzystwo Narciarzy

PTT – Polskie Towarzystwo Tatrzańskie

PUWFiPW – Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przystosowania
Wojskowego

PZN – Polski Związek Narciarski

SNPTT – Stowarzyszenie Narciarskie Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego

SLKS – Spółdzielczy Ludowy Klub Sportowy

TKN – Towarzystwo Krzewienia Narciarstwa

TTN – Tatrzańskie Towarzystwo Narciarzy

TKKF – Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej

WKS – Wojskowy Klub Sportowy

ZKS – Związkowy Klub Sportowy

ZS – Zrzeszenie Sportowe

ZSZMGE – Zespół Szkół Zawodowych Ministerstwa Górnictwa i Energetyki

ZZS – Związkowe Zrzeszenie Sportowe

Streszczenie

Przedmiotem dysertacji są sporty zimowe na Rzeszowszczyźnie w latach 1919–1989. Podjęto próbę przedstawienia rozwoju sportów zimowych w omawianym regionie jako procesu, wskazując przy tym na czynniki determinujące ich rozwój. W pracy uwzględniono uwarunkowania natury geograficznej, klimatycznej oraz historyczne tło przemian społecznych, politycznych i gospodarczych badanego obszaru. Ważna stała się również baza sportowa, ludzie związani ze sportami zimowymi, czyli kadra trenerska i instruktorska, zawodnicy, działacze i miłośnicy, gdyż to przy ich zaangażowaniu dokonywał się rozwój poszczególnych dyscyplin zimowych na Rzeszowszczyźnie.

Badaniami objęto obszar geograficznie określany jako Rzeszowszczyzna, którym przyjęto określać tereny województwa rzeszowskiego (1945–1975), a następnie wydzielono z niego województwa: krośnieńskie, przemyskie, rzeszowskie i tarnobrzeskie z ich funkcjonowaniem w okresie PRL (do 1989 roku).

Ramy chronologiczne obejmują lata 1919–1989. Wyznaczone są one z jednej strony przez powstanie państwa polskiego w nowych granicach po pierwszej wojnie światowej, poprzez drugą wojnę światową, okres PRL-u, aż do zmian ustrojowych w 1989 roku. Przyjęte w ten sposób cezury czasowe pozwoliły na opis wyników badań w różnych okresach polityczno-administracyjnych kraju.

Celem pracy jest syntetyczne przedstawienie rozwoju i osiągnięć sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie w latach 1919–1989. Problem badawczym jest odtworzenie dziejów sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie oraz ukazaniem mechanizmów warunkujących jego rozwój.

Analiza szeregu czynników umożliwiających ocenę rozwoju sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie pozwoliła na sformułowanie pytań badawczych ukierunkowanych na wpływ sytuacji społecznej i politycznej na rozwój sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie, a także możliwości rozwoju sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie do 1989 roku w kontekście sytuacji gospodarczej i przyrodniczej. Dążono do zbadania jakie efekty w aspekcie rozwoju sportów zimowych przynosiła praca z młodzieżą oraz jak na Rzeszowszczyźnie rozwijały się sporty zimowe na terenach wiejskich. Badano, jak wyglądało miejsce poszczególnych klubów sportowych Rzeszowszczyzny w hierarchii osiągnięć sportowych (w skali badanego regionu) w okresie największego ich rozwoju, a także czy stan infrastruktury umożliwiającej

uprawianie sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie był zadowalający. Zdiagnozowano również, jak wyglądał aspekt szkolenia w dziedzinie sportów zimowych na Rzeszowszczyźnie.

Podstawę źródłową badanego tematu stanowią dokumenty archiwalne, źródła drukowane, opracowania, publikacje prasowe, dane statystyczne oraz relacje pisemne.

W pracy zastosowano następujące metody badawcze: krytyka zgromadzonych źródeł, dedukcja i indukcja, analiza zgromadzonych źródeł. Pomocniczo, dla zobrazowania różnic w dynamice rozwoju poszczególnych dyscyplin w poszczególnych okresach, wykorzystano również metodę porównawczą.

Summary

The subject of the dissertation is winter sports in the Rzeszow region in the years 1919-1989. An attempt was made to present the development of winter sports in the region under discussion as a process, pointing out the factors determining their development. The paper takes into account the conditions of geographical and climatic nature, as well as the historical background of social, political and economic changes in the studied area. Also important became the sports base, people associated with winter sports, namely coaching and instructional staff, players, activists and enthusiasts, because it was with their involvement that the development of individual winter sports in the Rzeszow region took place.

The study covered the area geographically referred to as Rzeszowszczyzna, which is assumed to be the territory of Rzeszów Province (1945-1975), and then separated from it the provinces of Krosno, Przemyśl, Rzeszów and Tarnobrzeg with their functioning during the communist period (until 1989).

The chronological framework covers the years 1919-1989, and is marked, on the one hand, by the establishment of the Polish state within its new borders after World War I, through World War II, the period of the People's Republic of Poland, until the political changes in 1989. The time caesuras thus adopted made it possible to describe the results of the study during the country's various political and administrative periods.

The aim of the study is to synthetically present the development and achievements of winter sports in the Rzeszow region in the years 1919-1989. The research problem is to reconstruct the history of winter sports in the Rzeszow region and to show the mechanisms conditioning its development.

The analysis of a number of factors that make it possible to assess the development of winter sports in the Rzeszow region allowed the formulation of research questions aimed at the impact of the social and political situation on the development of winter sports in the Rzeszow region, as well as the possibility of the development of winter sports in the Rzeszow region until 1989 in the context of the economic and natural situation. An effort was made to examine what effects youth work had in terms of winter sports development, and how winter sports developed in rural areas in Rzeszowshchyna. It was investigated what the place of the individual sports clubs of the Rzeszow region looked like in the

hierarchy of sports achievements (on the scale of the studied region) during the period of their greatest development, as well as whether the state of infrastructure enabling winter sports in the Rzeszow region was satisfactory. It was also diagnosed what the aspect of training in winter sports in Rzeszow region was like.

The source basis of the studied topic is archival documents, printed sources, studies, press publications, statistical data and written accounts.

The following research methods were used in the study: criticism of the collected sources, deduction and induction, analysis of the collected sources. An auxiliary comparative method was also used to illustrate the differences in the dynamics of development of the various disciplines in different periods.